

OD AUTORA BESTSELERA *SENKA VETRA*

ZATOČENIK NEBESA

KARLOS RUIS SAFON

TREĆA KNJIGA IZ SERIJALA O
GROBLJU ZABORAVLJENIH KNJIGA

Karlos Ruis Safon

ZATOČENIK NEBESA

Naslov originala : Carlos Ruiz Zafon „El Prisionero del Cielo“

Prevela sa španskog : Duška Radivojević

Groblje zaboravljenih knjiga

Ova knjiga pripada ciklusu romana koji se ukrštaju u literarnom univerzumu *Groblja zaboravljenih knjiga*. Romani tog ciklusa međusobno su povezani likovima i sižejnim nitima koje rasprostiru narativne i tematske mostove, iako svaki od njih nudi završenu, nezavisnu priču, sadržanu u sebi samoj.

Različiti delovi serijala *Groblja zaboravljenih knjiga* mogu se čitati bilo kojim redom ili posebno, što dopušta čitaocu da istražuje i stupa u lavirint priča preko različitih vrata i puteva koji će ga, prepleteni, odvesti u srce naracije.

Oduvek sam znao da ću se jednom vratiti ovim ulicama da ispričam priču o čoveku koji je izgubio dušu i ime među senkama one Barselone uronjene u uskovitlan san jednog vremena pepela i tišine. To su stranice ispisane vatrom pod okriljem grada ukletih, reči urezane u pamćenje onog koji se vratio iz mrtvih s jednim obećanjem zarivenim u srce i cenom jednog prokletstva. Zavesa se podiže, publika se utišava i, pre nego što se senka koja prebiva iznad njegove sudbine spusti s pozorišnih cugova, hor belih duhova izlazi na scenu s komedijom na usnama i blagoslovenom nevinošću onog koji, verujući da je treći čin i poslednji, počinje da nam priča priču o Božiću, ne znajući da će ga, kada okrene poslednju stranicu, mastilo njegovog daha polako i neumoljivo odvući u srce tame.

Hulijan Karaš,

Zatočenik Nebesa (Editions de la Lumičre, Pariz, 1992)

Prvi deo

Božićna priča

1.

Barselona, decembar 1957.

Ta godina je rešila da oko Božića svakog dana sviće u olovu i inju. Plavičasta tmina bojila je grad i ljudi su, mimoilazeći nas, prolazili umotani do ušiju, dahom crtajući konture od pare u zimi. Bili su retki oni koji su se tih dana zaustavljali da razgledaju izlog „*Sempere i sinova*“, a još ređi oni koji bi se odvažili da uđu i pitaju za onu izgublenu knjigu što ih je celog života čekala i čija prodaja bi, da ostavimo poeziju po strani, doprinela da se zakrpe oskudne finansije knjižare.

- Mislim da je danas taj dan. Danas će se naša sreća preokrenuti - objavio sam na krilima prve jutarnje kafe, čistog optimizma u tečnom stanju.

Moj otac, koji se od osam sati tog jutra borio s računovodstvenom knjigom, žonglirajući olovkom i gumicom, podigao je pogled s tezge i posmatrao propuštene kupce kako nestaju niz ulicu.

- Neka te nebo čuje, Danijele, jer ovako, ako nam propadne božićna prodaja, u januaru nećemo moći da platimo ni račun za struju. Nešto ćemo morati da uradimo.

- Juče je Fermin imao ideju - rekoh. - On smatra da je to sjajan plan za spas knjižare od bliske propasti.

- Neka nam je bog u pomoći.

Citirao sam doslovno:

- Ako bih ja u gaćama stao da ukrašavam izlog, možda bismo postigli da neka ženska gladna literature i snažnih emocija uđe da potroši koji dinar jer, kažu upućeni, budućnost književnosti zavisi od žena, a dao bog, još se nije rodila ženska sposobna da se odupre divljoj privlačnosti ovog gorštačkog tela.

Čuo sam kako ocu, iza mojih leđa, olovka pada na pod, pa sam se okrenuo.

- Fermin dixit - dodao sam.

Mislio sam da će se moj otac nasmejati Ferminovoj originalnoj ideji, ali pošto sam utvrdio da se izgleda nije prenuo iz svoje tišine, pogledao sam ga sumnjičavo. Sempere senior ne samo što nije nalazio ništa smešno u takvoj budalaštini nego je poprimio izraz zadubljenosti, kao da razmišlja da je shvati ozbiljno.

- Vidi, stvarno, možda je Fermin pogodio metu - promrmljao je.

Posmatrao sam ga s nevericom. Možda je trgovačka oseka koja nas je šibala poslednjih nedelja naposletku napala zdrav razum mog roditelja.

- Nemoj mi reći da ćeš mu dozvoliti da se u gaćeronama šeta po knjižari.

- Ne, nije to. Nego u vezi sa izlogom. Sada, kad si to ispričao, dao si mi ideju... Možda još imamo vremena da spasemo Božić.

Video sam ga kako iščezava u zadnjoj prostoriji i odmah se vraća opremljen svojom zimskom uniformom: u istom kaputu, sa istim šalom i šeširom kakvih sam se sećao odmalena. Bea je imala običaj da kaže kako sumnja da moj otac nije sebi kupio novu odeću od 1942. i sve je ukazivalo na to da je moja žena u pravu. Dok je navlačio rukavice, otac se nekako smejuljio i u njegovim očima se primećivao onaj skoro detinji sjaj koji su mogli da mu izmame samo veliki poduhvati.

- Ostaviću te nakratko - najavio je. - Izaći ću da nešto obavim.

- Mogu li da pitam kuda ideš? - Otac mi je namignuo.

- To je iznenađenje. Videćeš.

Ispratio sam ga do vrata i video kako čvrstim korakom odlazi u pravcu *Puerte del anhel*, jedna prilika više u sivoj plimi prolaznika koji su plovili po još jednoj dugoj zimi senki i pepela.

2.

Koristeći to što sam ostao sam, odlučio sam da uključim radio i uživam u malo muzike dok po svom ukusu budem preslagao komplete na policama. Moj otac je smatrao da je uključivanje radija u knjižari dok u njoj ima kupaca neukusno, a kada bih ga uključio u Ferminovom prisustvu, on bi počeo da pevuši *saete* [*Saeta* (špan.) - religiozna pesma; kažu da je to molitva koja se peva. Veoma je tužna i dramatična, a potiče iz Andaluzije.] na bilo koju melodiju ili, još gore, da igra nešto što je nazivao „senzualnim karipskim ritmovima“, i za nekoliko minuta bi me doveo do ruba živaca. Sračunavši sve te praktične poteškoće, zaključio sam da moram ograničiti svoje uživanje na radio-talasima na one retke trenutke u kojima, osim mene i nekoliko desetina hiljada knjiga, u knjižari nema nikoga.

Radio Barselona je tog prepodneva emitovao ilegalni kolekcionarski snimak veličanstvenog koncerta koji su trubač Luj Armstrong i njegov bend održali u Hotelu „*Vindzor palas*“ u Ulici Dijagonal tri Božića ranije. U pauzi reklama, voditelj se upinjao da taj zvuk etiketira kao *đazz* i upozoravao je da bi neke od ranih sinkopa mogle biti neprihvatljive za slušanje domaćem slušaocu odgojenom na tonadilji [*Tonadilla* (špan.) - tradicionalna pesma čiji su koreni u arapskoj muzičkoj tradiciji.], *boleru* i nadolazećem pokretu *je-jea* [*Yi-yi* (špan.) - pravac pop muzike popularan u Francuskoj, Španiji i Latinskoj Americi šezdesetih godina 20. veka.] koji su harali tadašnjim radio-talasima.

Fermin je često govorio kako bi, da se Isak Albenis rodio kao crnac, džez bio izmišljen u Kamprodonu, pored keksa u konzervi, i da je, zajedno sa špicastim grudnjacima koje je nosila njegova obožavana Kim Novak u nekim od filmova koje smo gledali u bioskopu „*Femina*“ na matineu, taj zvuk jedno od retkih dostignuća čovečanstva onog dela dvadesetog veka koji smo prevalili. Nisam mu protivrečio. Pustio sam da mi ostatak prepodneva protekne između magije te muzike i mirisa knjiga, uživajući u miru i zadovoljstvu koje donosi jednostavan posao kada ga obavljaš savesno.

Fermin je uzeo slobodno prepodne da bi, kako je rekao, obavio poslednje pripreme za venčanje s Bernardom, predviđeno za početak februara. Kada je prvi put izložio temu, pre jedva dve nedelje, svi smo mu rekli da je prenaglio i da se žurbom nikuda ne stiže. Moj otac je pokušao da ga nagovori da odloži ženidbu za najmanje dva-tri meseca posluživši se argumentom da su svadbe za leto i lepo vreme, ali Fermin je uporno ostajao pri datumu navodeći da on, kao prototip vrste koja se očeličila na oštroj, suvoj klimi bregova *Ekstremadure*, snažno isparava kada s mediteranske obale, po njegovom sudu polutropske, stigne leto i nije smatrao prihvatljivim da svoje venčanje proslavlja s lampionima veličine grejpfruta ispod pazuha.

Ja sam počeo da mislim kako mora da se nešto čudno dešava kada je Fermin Romero de Tores, živa perjanica građanskog otpora prema Svetoj majci Crkvi, bankama i lepim običajima one Španije iz pedesetih godina oličene u misi i filmskom žurnalu, pokazao takvu užurbanost da stane pred oltar. U svom predbračnom žaru otišao je u toliku krajnost da se sprijateljio s novim parohom Crkve Santa Ana, don Hakobom, sveštenikom iz Burgosa opuštenije ideologije i manira penzionisanog boksera, koga je zarazio svojom neumerenom ljubavlju prema dominama. Fermin se borio s njim u istorijskim partijama u kafani „*Almiralj*“ nedeljom posle mise, a sveštenik se prostodušno smejao kada bi ga moj prijatelj, između dve čašice aroma iz Monserata, pitao da li pouzdano zna da monahinje imaju butine i, ako ih imaju, da li su sočne i ukusne kada se ugrizu kao što on od svoje rane mladosti sumnja.

- Postići ćete da vas izopšte iz crkve - grdio ga je moj otac. - Monahinje se niti gledaju, niti diraju.

- Ali gos'n popa je skoro pa veći uncut od mene - protestovao je Fermin. - Da mu nije uniforme...

Prisećao sam se te rasprave i pevušio u taktu trube maestra Armstronga kada sam čuo kako zvono koje je visilo iznad vrata knjižare ispušta svoj slabašan zvon i podigao pogled očekujući da ću ugledati svog oca u povratku iz tajne misije, ili Fermina spremnog da preuzme poslepodnevnu smenu.

- Dobar dan - dopro je do mene dubok i hrapav glas s praga.

3.

Na kontrasetlu ulice, silueta je ličila na stablo drveta šibano vetrom.

Posetilac je nosio tamno odelo starinskog kroja u jezivom obrisu koji je odavala figura oslonjena o štap. Koraknuo je napred, vidljivo hramljući. Svetlost lampe koja je stajala na tezgi obasjala je lice ispucalo od vremena. Posetilac me je posmatrao nekoliko trenutaka, odmeravajući me bez žurbe. Njegov pogled, strpljiv i proračunat, imao je nešto od pogleda ptice grabljivice.

- Da li ste vi gospodin Sempere?

- Ja sam Danijel. Gospodin Sempere je moj otac, ali trenutno nije tu. Kako mogu da vam pomognem?

Posetilac je prečuo moje pitanje i počeo da baba po knjižari ispitujući sve pedalj po pedalj, sa zanimanjem koje se graničilo s gramzivošću. Šepavost koja ga je mučila navodila me je na pomisao da su povrede koje su se krile ispod one odeće bile velikog formata.

- Sećanja iz rata - reče neznanac, kao da mi je pročitao misli.

Pratio sam ga pogledom dok je ispitivao knjižaru, nagađajući gde će spustiti sidro. Kao što sam i pretpostavio, neznanac se zaustavio pred vitrinom od ebanovine i stakla, osnivačkom relikvijom knjižare u njenoj prvoj inkarnaciji, čak tamo 1888, kada je čukundeda Sempere, tada mladić koji se tek vratio iz avantura po karipskom tlu kao bogati Amerikanac, pozajmio novac da bi kupio staru prodavnicu rukavica i pretvorio je u knjižaru. Ta vitrina, počasni komad radnje, bila je mesto gde smo tradicionalno čuvali najvrednije primerke.

Posetilac joj je prišao dovoljno blizu da bi se njegov dah ocrtao na staklu. Izvadio je naočare koje je prineo očima i dao se na proučavanje sadržaja vitrine. Njegov izraz me je podsetio na lasicu koja njuši tek snesena jaja u kokošinju.

- Lep komad - promrmljao je. - Mora da košta.

- To je porodični antikvitet, pretežno sentimentalne vrednosti - odgovorih, osećajući nelagodu od procenjivanja i ocenjivanja tog neobičnog kupca koji kao da je pogledom merio i vazduh koji udišemo.

Nedugo potom, sklonio je naočare i progovorio polako, s pauzama.

- Koliko znam, s vama radi jedan gospodin poznate dovitljivosti.

Pošto nisam odmah odgovorio, okrenuo se i posvetio mi jedan od onih pogleda od kojih se osedi.

- Kao što vidite, ja sam sam. Ako mi gospodin kaže koji naslov želi, veoma rado ću ga potražiti.

Neznanac je upotrebio neki osmeh koji je bio sve samo ne prijateljski i klimnuo.

- Vidim da imate primerak *Grofa Monte Krista* u ovoj vitrini.

Nije on bio prvi kupac koji je zapazio taj primerak. Izneo sam mu službeno izlaganje koje smo imali za takve prilike.

- Gospodin ima odlično oko. Reč je o veličanstvenom izdanju, numerisanom i ilustrovanom gravirama Artura Rekama, iz lične biblioteke velikog kolekcionara iz Madrida. To je jedinstven i katalogiziran primerak.

Posetilac je slušao nezainteresovano, usredsređujući se na čvrstoću ploča od ebanovine na vitrini i jasno pokazujući da mu je moja priča dosadna.

- Meni sve knjige izgledaju jednako, ali sviđa mi se plava boja korica - odgovorio je potcenjivačkim tonom. - Uzeću je.

U drugačijim okolnostima, poskočio bih od radosti što mogu da utopim verovatno najskuplji primerak u celoj knjižari, ali u predstavi da će ta knjiga završiti u rukama onog lika bilo je nečega od čega mi se prevrnuo želudac. Nešto mi je govorilo da, ako ta knjiga napusti knjižaru, niko nikada neće pročitati ni prvi odeljak.

- To je veoma skupo izdanje. Ako gospodin želi, mogu mu pokazati druga izdanja istog dela u odličnom stanju i po povoljnijim cenama.

Ljudi sitnih duša uvek pokušavaju da unize druge i neznanac koji je, kako sam slutio, svoju dušu mogao da sakrije u čiodinoj glavi uputio mi je svoj najžešći potcenjivački pogled.

- Koja takođe imaju plave korice - dodadoh.

Prešao je preko drskosti moje ironije.

- Ne, hvala. Želim ovo. Cena mi nije bitna.

Pristao sam preko volje i pošao ka vitrini. Izvadio sam ključ i otvorio staklena vrata. Na leđima sam osećao oštrinu neznančevog pogleda.

- Sve što je dobro uvek je pod ključem - tiho je prokomentarisao.

Uzeo sam knjigu i uzdahnuo.

- Da li je gospodin kolekcionar?

- Moglo bi se reći da jesam. Doduše, ne sakupljam knjige.

Okrenuo sam se s knjigom u rukama.

- A šta gospodin sakuplja?

Stranac je ponovo prečuo moje pitanje i ispružio ruku da bih mu predao knjigu. Morao sam da odolim porivu da vratim knjigu u vitrinu i da je zaključam. Otac mi ne bi oprostio da propustim jednu takvu prodaju u vremenima koja su tekla.

- Cena je trideset pet peseta - objavio sam pre nego što sam mu pružio knjigu, u nadi da će mu iznos promeniti mišljenje.

Pristao je ne trepnuvši i izvadio novčanicu od sto peseta iz džepa onog odela koje nije moglo vredeti ni duro. Zapitao sam se da li je novčanica lažna.

- Bojim se da nemam da vam vratim kusur za tako krupnu novčanicu, gospodine.

Zamolio bih kupca da sačeka trenutak dok otrčim do najbliže banke da tražim da mi usitne i, takođe, da se uverim da je novčanica prava, ali nisam hteo da ga ostavim samog u knjižari.

- Ne brinite. Prava je. Znae kako možete proveriti?

Nepoznati je podigao novčanicu prema svetlosti.

- Pogledajte vodeni žig. I ove linije. Teksturu...

- Gospodin je stručnjak za lažni novac?

- Sve je lažno na ovom svetu, mladiću. Sve osim novca.

Stavio mi je novčanicu na dlan i zatvorio šaku oko nje, potapšavši me po zglobovima prstiju.

- Kusur neka mi ostane na računu do sledeće posete - reče.

-To je mnogo novca, gospodine. Šezdeset pet peseta...

- Sitniš.

- Bilo kako bilo, daću vam priznanicu.

- Imam poverenja u vas.

Nepoznati je nezainteresovano razgledao knjigu.

- Reč je o poklonu. Zamoliću vas da je predate na ruke.

Načas sam oklevao.

- Načelno ne šaljem knjige, ali u ovom slučaju lično ću je uručiti s velikim zadovoljstvom, bez ikakve nadoknade. Mogu li da pitam da li je to za Barselonu ili...?

- To je upravo ovde - reče.

Hladnoća njegovog pogleda kao da je otkrivala godine besa i mržnje.

- Da li gospodin želi da napiše neku posvetu ili ličnu belešku pre nego što je umotam?

Posetilac je s naporom otvorio naslovnu stranu knjige. Tada sam primetio da je njegova leva ruka veštačka, komad obojenog porcelana. Izvadio je nalivpero i zapisao nekoliko reči. Vratio mi je knjigu i okrenuo se. Posmatrao sam ga dok je hramao ka vratima.

- Hoćete li biti ljubazni da mi date ime i adresu na koje želite da isporučimo knjigu? - upitah.

- Sve je tamo - reče, ne okrećući pogled.

Otvorio sam knjigu i potražio stranicu sa zapisom koji je neznanac ostavio vlastitom rukom:

*Za Fermina Romera de Toresa,
koji se vratio iz mrtvih i ima ključ budućnosti.*

Utom sam začuo zvonce iznad vrata i, kada sam pogledao, neznanac već beše otišao.

Požurio sam ka vratima i provirio na ulicu. Posetilac se udaljjavao hramljući, gubeći se među siluetama u velu plave magle koja je brisala Ulicu Santa Ana. Palo mi je na um da povičem za njim, ali ugrizao sam se za jezik. Najlakše je bilo pustiti ga da tako ode, ali nadvladali su moj instinkt i tradicionalni manjak razboritosti i smisla za praktično.

4.

Okačio sam tablu s natpisom „Zatvoreno“ i zaključao vrata, spreman da pratim neznanca u gomili. Znao sam da mi sleduje ukor ako se moj otac vrati, pošto me je jednom ostavio samog i to u takvoj oseći prodaje, i otkrije da sam napustio radno mesto, ali putem ću već smisliti neko opravdanje. Više sam voleo da se suočim s blagom prirodom svog roditelja nego da progutam nemir koji je u mom telu ostavio taj čudan lik i da ne doznam, pouzdano, prirodu njegove veze s Ferminom.

Knjižar retko ima priliku da na svom terenu nauči finu veštinu praćenja sumnjive osobe a da ne bude otkriven. Osim što se veći deo njegovih kupaca kotira na grani dužnika, većinu tih prilika pruža mu katalog petparačkih policijskih priča i romana koje drži na svojim policama. Mantija ne čini popa, ali zločin ili sumnja u zločin čini detektiva, posebno amatera.

Dok sam pratio neznanca prema Rambli, osvežavao sam osnovna znanja, počev od toga da ostavljam dobrih pedesetak metara između nas, da se kamufliram iza nekog korpulentnijeg i da uvek imam u vidu brzi zaklon u nekom ulazu ili prodavnici za slučaj da se objekat mog praćenja zaustavi i bez upozorenja baci pogled unazad. Stigavši do Ramble, neznanac je prešao preko središnjeg šetališta i skrenuo ka luci. Šetalište je bilo prepleteno tradicionalnim božićnim ukrasima i izlozi mnogih prodavnica behu okićeni svetiljkama, zvezdama i anđelima koji su najavljivali mirno more što je, kad je i radio tako rekao, moralo biti izvesno.

Tih godina, u Božiću još beše očuvana izvesna magija i misterija. Zimska svetlost u prahu, pogled i čežnja ljudi koji su živeli među senkama i tišinama davali su tom dekoru lagan miris istine u koju su barem deca i oni koji su naučili da zaboravljaju još mogli poverovati.

Možda mi je zbog toga delovalo još očiglednije to da u celoj toj himeri nije bilo osobe koja je manje pripadala Božiću od čudnog objekta moje istrage i bila toliko van registra. Hramao je polako i često zastajkivao kod neke od tezgi s pticama ili cvećem da bi se divio papagajima ili ružama kao da ih nikada nije video. U nekoliko navrata prišao je jednom od kioska sa štampom kojima je Rambla bila načičkana i zaboravio se posmatrajući naslovne strane novina i časopisa i okrećući vrtešku s razglednicama. Reklo bi se da nikad nije bio tu i da se ponaša kao dete ili turista što prvi put šeta po Rambli, mada deca i turisti obično imaju izgled nedužnosti prolaznika koji ne zna gde staje, a ova individua ne bi mirisala na nedužnost ni uz blagoslov deteta Isusa ispred čije statue je prošla kod *Crkve Belen*.

Tada se zaustavio, naizgled opčinjen kakaduom bledoružičastog perja koji ga je neprijateljski motrio iz kaveza na tezgi sa životinjama smeštenoj naspram Ulice Puertaferisa. Neznanac se približio kavezu, isto kao onda vitrini u knjižari, i počeo da mrmlja neke reči kakaduu. Papagaj, glavati primerak veličine uskopljenog petla bogatog perja, preživio je sumporni dah neznanca i udubio se s naporom i koncentracijom, vidno zainteresovan za ono što mu je njegov posetilac recitovao. Da ne bi bilo sumnje, kakadu je više puta klimnuo i, vidno uzbuđen, nakostrešio ćubu ružičastog perja.

Nekoliko minuta kasnije, neznanac je, zadovoljan svojom i ptičjom razmenom reči, produžio svojim putem. Nije prošlo ni trideset sekundi kada sam, prolazeći pored tezge s pticama, video kako je došlo do male pometnje i da je prodavač, uzrujan, požurio da prekrije kavez s kakaduom platnenom kapuljačom, pošto je kakadu besprekornom dikcijom počeo da ponavlja pesmicu *Franko, jarčić, više mu se ne diže kurčić*, za koju sam bez dvojbe znao od koga ju je naučio. Neznanac je barem pokazivao izvestan smisao za humor i visokorizična uverenja, što je u to vreme bila retkost kao suknja koja ne seže do kolena.

Pometen incidentom, pomislio sam da sam ga izgubio iz vida, ali ubrzo sam otkrio njegovu smandrljanu siluetu pred izlogom juvelirnice „Bages“. Obišao sam ga neprimetno, pošao do jedne od onih pisarskih kućica oko ulaza u Palatu „Vireina“ i posmatrao ga pažljivo. Oči su mu se caklile poput rubina, a prizor zlata i dragog kamenja iza neprobojnog stakla u njemu je izazivao požudu kakvu ni ceo red horistkinja „Kriolje“ u danima svoje najveće slave ne bi mogao da mu izmami.

- Ljubavno pismo, žalba, molba nekom poštovanom gospodinu po vašem izboru, jedno spontano „*mi smo dobro*“ rođacima u selu, mladiću?

Pisar iz kućice koju sam prisvojio kao zaklon promolio se iz stražarnice, kao ispovednik, i gledao me čeznući da mi pruži svoje usluge. Plakat na prozorčetu je govorio:

Osvaldo Dario de Mortensen

Literata i mislilac.

Pišem ljubavna pisma, zahteve, testamente, poeme, hvalospeve, čestitke, molbe, čitulje, himne, diplomatske radove, žalbe, razne pesme svih stilova i metrike.

Deset sentima rečenica ili stih (rima ekstra).

Posebne cene za udovice, invalide i maloletnike.

- Šta kažete, mladiću? Ljubavno pismo od koga se devojci za udaju pokvasi podsuknja od navale ljubavi? Napraviću posebnu cenu samo za vas.

Pokazao sam mu svoju burmu oženjenog. Pisar Osvaldo je slegnuo ramenima, neustrašiv.

- Moderna su vremena - obrazlagao je. - Kada biste vi znali koliko oženjenih i udatih prođe ovuda...

Ponovo sam pročitao plakat na kome mi je nešto zvučalo poznato, ali nisam to uspevao nigde da smestim.

- Vaše ime mi je poznato...

- Doživeo sam i bolja vremena. Možda iz njih.

- Da li je pravo?

- Nom deplume. Umetniku je potrebno ime u skladu s njegovim zadatkom. U mojoj krštenici piše Henaro Reboljo, ali ko će takvom imenu poveriti da mu sastavi ljubavno pismo... Šta kažete na današnju ponudu? Može jedno strasno i čežnjivo pismo?

- Drugi put.

Pisar je rezignirano klimnuo. Uhvatio je moj pogled i nabrao čelo, pobuđene radoznalosti.

- Posmatrate šepavca, zar ne? - nabacio je.

- Poznajete ga? - upitao sam.

- Ima sigurno nedelju dana otkako ga svaki dan viđam da prolazi ovuda, zaustavlja se pred izlogom juvelirnice i gleda zapanjen kao da su umesto prstenja i ogrlica izložili zadnjicu Lepe Dorite - objasnio je.

- Jeste li pričali s njim nekad?

- Jedan kolega mu je pre neki dan prepisao neko pismo, pošto nema prste...

- Ko je to bio? - upitao sam.

Pisar me je gledao oklevajući, pribojavajući se da će izgubiti mušteriju ako mi odgovori.

- Luisito. Onaj od preko puta, pored „*Kase Betoven*“, s licem bogoslova.

Ponudio sam mu nekoliko novčića u znak zahvalnosti, ali odbio je da ih primi.

- Ja zarađujem perom, ne cvrkutanjem. Takvih već ima previše u ovom dvorištu. Ako vam nekad zatrebaju gramatičke usluge, tu sam.

Predao mi je vizitkartu koja je bila ista kao njegov plakat obaveštenja.

- Od ponedjeljka do subote, od osam do osam - precizirao je. - Osvaldo, vojnik reči, na usluzi vama i vašoj epistolarnoj stvari.

Stavio sam vizitkartu u džep i zahvalio mu na pomoći.

- Odleteće vam ptičica - upozorio me je.

Okrenuo sam se i video da je neznanac nastavio svojim putem. Požurio sam za njim i pratio ga niz Ramblu do ulaza u tržnicu „*Bokerija*“, gde je zastao da posmatra prizor tezgi i ljudi koji ulaze i izlaze utovarujući ili istovarujući bogatu hranu. Gledao sam ga kako šepa do šanka bistroa „*Pinokio*“ i kako se penra na visoku stolicu s poteškoćama ali i sa entuzijazmom. Tokom pola sata, neznanac se trudio da smaže slasna jela kojima ga je posluživao najmlađi sin kuće, Huanito, ali imao sam utisak da mu zdravlje ne dopušta mnogo razmetanja i da više jede očima, kao da se, naručujući predjela i jela koja može tek da proba, priseća drugih vremena boljeg apetita. Čulima i ne uživa, samo se seća. Na kraju, rezigniran svojom gastronomskom apstinencijom i zamenom za uživanje u gledanju kako se drugi naslađuju i oblizuju, neznanac je platio račun i nastavio svoj pohod do ugla Ulice Ospital u koji su se, slučajem neponovljive geometrije Barselone, slivali jedno od najvećih operskih pozorišta stare Evrope i jedan od najpropalijih bordela severne hemisfere.

5.

U to vreme, posade nekoliko trgovačkih i vojnih brodova pristalih u luci krenule su u pohod Rambom da bi zadovoljile raznovrsne apetite. U skladu s potražnjom, ponuda se već rasporedila na uglu u vidu cele smene dama za iznajmljivanje s izgledom pređene dobre kilometraže i po veoma povoljnoj tarifi. Osmotrio sam s odbojnošću uske suknje preko proširenih plavoljubičastih vena koje su bolele samo od gledanja, uvela lica i opšti utisak poslednje stanice pre povlačenja koji je podsticao na sve osim na razvrat. *Mnogo je meseci na otvorenom moru morao provesti mornar da bi progutao takav mamac*, pomislio sam, ali na moje iznenađenje, neznanac je zastao da koketira s nekoliko tih dama, nemilosrdno samlevenih mnogim letima bez ruža, kao da su lepotice iz nekog finog kabarea.

- Ajde, srce, skinuću ti dvadeset godina da ti ga jednom protrljam - čuo sam kako mu govori jedna od njih, koja bi mogla proći kao baka pisara Osvalda.

Jednim trljanjem bi ga ubila, pomislih. Neznanac je razboritim gestom odbio poziv.

- Drugi put, lepa - odgovorio je zalazeći u Raval.

Pratio sam ga još stotinak metara, a onda se zaustavio pred uskim i mračnim ulazom skoro tačno naspram kafane „Evropa“. Gledao sam kako nestaje u unutrašnjosti i sačekao pola minuta pre nego što sam krenuo za njim.

Prešavši preko praga, naišao sam na mračno stepenište koje se gubilo u unutrašnjosti zgrade kao malo nagnute na bok i, s obzirom na miris vlage i nevolje s kanalizacijom, neposredno izložene opasnosti od potonuća u katakombe Ravala. S jedne strane hodnika bio je neki sobičak odakle mi je lik masnog izgleda u atlet-majici, s čačalicom u ustima i s tranzistorom zapečaćenim na radio-stanici iz oblasti koride, uputio pogled između ispitivačkog i neprijateljskog.

- Sami ste? - upitao je, blago zaintrigiran.

Nisam morao biti lisica da bih zaključio da sam se našao na vratima zgrade gde se izdaju sobe na sat i da je jedina neskladna nota moje posete bilo to što nisam držao za ruku jednu od jeftinih Venera koje su patrolirale na uglu.

- Ako hoćete, poslaću vam curu - ponudio je pripremajući mi već paket od peškira, komada sapuna i nečega za šta sam naslutio da je gumica ili već neki artikal za profilaksu in extremis.

- U stvari, samo sam hteo nešto da vas pitam - počeh.

Portir je prevrnuo očima.

- Dvadeset peseta pola sata i za ždrebicu, to njoj plaćate.

- Nije loše. Možda drugi put. Hteo sam da vas pitam da li se pre nekoliko minuta popeo jedan gospodin. Ne baš u najboljoj formi. Bio je sam. Bez ždrebece.

Portir je nabrao čelo. Primetio sam da me je njegov pogled začas degradirao od mušterije do dosadne muve.

- Ja nikog nisam video. Ajde, udaljite se dok nisam zvao Toneta.

Pretpostavio sam da Tonet svakako nije očaravajuća osoba. Stavio sam sve pare koje sam imao na tezgu i nasmešio se portiru pomirljivo. Pare su nestale u portirovim rukama s plastičnim naprstkom kao

kad kameleon jezikom smota insekta. Sad ga vidiš, sad ga ne vidiš.

- Šta hoćeš da znaš?

- Da li tu živi gospodin koga sam vam spomenuo?

- Iznajmio je sobu pre nedelju dana.

- Zna li kako se zove?

- Platio je unapred za mesec dana, tako da ga nisam pitao.

- Da li znate odakle je, čime se bavi?

- Ovo nije sentimentalno savetovalište. Ovde ništa ne pitamo ljude koji dolaze da karaju. A taj i ne kara. Pa vi sad računajte. - Razmatrao sam stvar. - Sve što znam jeste da s vremena na vreme izađe nakratko i zatim se vrati. Ponekad traži da mu se odnese boca vina, hleb i malo meda. Dobro plaća i čuti ko riba.

- Sigurni ste da se ne sećate nikakvog imena?

Odmahnuo je glavom.

- Dobro. Hvala i oprostite na smetnji.

Kretao sam kada me je portir pozvao.

- Romero - reče.

- Molim?

- Čini mi se da je rekao da se zove Romero ili tako nekako...

- Romero de Tores?

- Tako.

- Fermin Romero de Tores? - ponovio sam, u neverici.

- Taj. Da nije bio neki toreador pre rata koji se tako zvao? - upitao je portir. - Već sam rekao da mi to ime zvuči poznato...

6.

Odmotavao sam svoje korake unazad ka knjižari, još zbunjeniji nego što sam bio pre nego što sam izašao. Kada sam prešao ulicu ispred Palate „*Vireine*“, pisar Osvaldo mi je mahnuo rukom.

- Jeste li imali sreće? - pitao je.

Odgovorio sam odrečno.

- Probajte s Luisitom, možda će se nečega setiti.

Prihvatio sam i prišao Luisitovoj kućici, zatekavši ga kako čisti svoju kolekciju pera. Videvši me, nasmešio se i ponudio mi da sednem.

- Šta će biti, ljubav ili posao?

- Šalje me vaš kolega Osvaldo.

- On je naš učitelj - izjavio je Luisito, koji sigurno nije imao ni dvadeset pet godina. - On je veliki književnik čiju vrednost svet nije prepoznao i eto ga tu, na ulici, gde izrađuje reči u službi nepismenih.

- Ispričao mi je Osvaldo da ste pre neki dan uslužili jednog starijeg gospodina, hromog i prilično oronulog, bez jedne ruke i nekoliko prstiju na drugoj...

- Sećam ga se. Sakatih u ruku se uvek sećam, zbog Servantesa, znate?

- Jasno. Da li možete da mi kažete kojim poslom je dolazio ovamo?

Luisito se uzvrpoljio na stolici, osetivši nelagodu zbog obrta u razgovoru.

- Vidite, ovo je skoro kao ispovedaonica. Profesionalna diskrecija je iznad svega.

- Imaću to na umu. Reč je o ozbiljnoj stvari.

- Koliko ozbiljnoj?

- Dovoljno da ugrozi blagostanje meni veoma dragih osoba.

- Da, ali...

Luisito je izvio vrat i potražio pogled učitelja Osvalda s druge strane dvorišta. Video sam da je Osvaldo klimnuo i Luisito je odahnuo.

- Gospodin je doneo napisano pismo da bih mu ga prepisao lepim rukopisom, jer s njegovom rukom...

- A pismo je govorilo o...

- Jedva da se sećam, pomislite koliko pisama mi ovde svaki dan sastavimo...

- Napregnite se, Luisito. U ime Servantesa.

- Mislim, mada sam možda pobrkao s pismom neke druge mušterije, da je bilo nešto u vezi sa značajnom sumom novca koju gospodin bez ruke treba da dobije ili da povрати ili tako nešto. I nešto u vezi s nekim ključem.

- Ključem.

- Da. Nije objasnio da li je reč o ključu za zavrtnanje cevi, ključu u borilačkim veštinama ili pak ključu od nekih vrata.

Luisito mi se nasmešio, vidno zadovoljan svojim skromnim doprinosom konverzaciji u vidu duha i

šale.

- Da li se još nečega sećate?

Luisito se obliznuo, zamišljen.

- Rekao je da je grad mnogo drugačiji.

- Drugačiji u kom smislu?

- Ne znam. Drugačiji. Bez mrtvih po ulicama.

- Mrtvih po ulicama? To je rekao?

- Ako me sećanje ne vara...

7.

Zahvalio sam Luisitu na obaveštenju i pružio korak nadajući se da ću imati sreće da stignem u knjižaru pre nego što otac završi svoje poslove i moje odsustvo bude otkriveno. Tabla s natpisom „Zatvoreno“ i dalje je visila na vratima. Otvorio sam, skinuo tablu i stao iza tezge, siguran da se ni jedna jedina mušterija nije približila za tih skoro četrdeset pet minuta koliko sam bio napolju.

Nemajući posla, počeo sam da prevrćem po glavi šta da radim s primerkom *Grofa Monte Krista* i kako da načnem temu s Ferminom, kada bude stigao u knjižaru. Nisam želeo da ga uzbunim više nego što je potrebno, ali neznančeva poseta i jalov pokušaj da proniknem šta smeru uznemirili su me. U bilo kojoj drugoj situaciji, referisao bih mu bez oklevanja o tome što se desilo, ali ovog puta sam rekao sebi da moram postupiti taktično. Fermin je već dugo bio veoma utučen i neraspoložen. Neko vreme sam pokušavao da stanem tome na put svojim jadnim pošalicama, ali ništa mu nije moglo izmamiti osmeh.

- Fermine, nemojte toliko brisati prašinu s knjiga jer kažu da se uskoro neće kupovati ružičasti roman, već crni - govorio sam mu, aludirajući na boju kojom su kritičari počeli da nazivaju priče o zločinu i kazni što su nam stizale na pipetu u puritanskim prevodima.

Fermin, daleko od toga da se bar sažaljivo nasmeši tako žalosnoj dosetki, hvatao se za bilo šta da bi započeo jednu od svojih apologija očajanju i gnušanju.

- U budućnosti će svi romani biti crni, jer ako išta prevlada u ovoj drugoj polovini krvoločnog veka, to će imati ukus laži i zločina, i to blago rečeno - izrazio je svoje mišljenje.

Opet počinjemo, pomislih. Apokalipsa po Svetom Ferminu Romeru de Toresu.

- Ne preterujte, Fermine. Trebalo bi vam više sunca. Bilo je pre neki dan u novinama kako vitamin D pospešuje veru u bližnje.

- Takođe je pisalo da je ne znam koja knjižurina pesama jednog od Frankovih štićenika senzacija na međunarodnoj književnoj panorami, a ne prodaje se ni u jednoj knjižari dalje od Mostolesa - odvratio je.

Kada bi se Fermin prepustio opštem pesimizmu, bilo je bolje ne davati mu hrane za to.

- Znae šta, Danijele, ponekad pomislim da se Darwin zbunio i da čovek u stvari potiče od glodara, jer na svakih deset hominida dođe osam neotkrivenih pacova - obrazlagao je.

- Fermine, više mi se dopada kada izražavate humaniju i pozitivniju viziju stvari, kao pre neki dan, kada ste rekli kako u suštini niko nije loš, nego se samo boji.

- Mora da mi je bio pao šećer. Čista budalaština.

Fermin šaljivdžija koga sam se rado sećao povukao se tih dana u pozadinu i kao da je njegovo mesto zauzeo čovek ophrvan brigama i nedaćama koje nije hteo da podeli s drugima. Ponekad, kada je mislio da ga niko ne gleda, zavlacio se po ćoškovima i činilo mi se da ga teskoba jede iznutra. Oslabio je, a s obzirom na to da je skoro sve u njemu bila hrskavica, njegov izgled je počeo da me zabrinjava. Nekoliko puta sam mu to rekao, ali on je poricao da problem postoji i izvlačio se nesuvislim izgovorima.

- Nije to ništa, Danijele. Nego, otkako sam počeo da pratim fudbal, svaki put kad „Barsa“ izgubi, padne mi pritisak. Parčence sira iz Manče i opet sam pravi bik.

- Jeste li sigurni? Pa vi nikad niste otišli na utakmicu.

- To vi mislite. Kubala [*Ladislav (Laslo) Kubala - čuveni fudbaler; igrao je u Barseloni od svoje 23. godine.*] i ja smo

praktično odrasli zajedno.

- Ja samo vidim da ste se pretvorili u kost i kožu. Ili ste bolesni, ili se nimalo ne čuvate.

Umesto odgovora, pokazao bi mi bicepse poput prženih badema i nasmešio se kao da prodaje pastu za zube od vrata do vrata.

- Pipnite, pipnite. Kaljeni čelik, kao Sidov [*El Cid (špan.) - srednjovekovni junak opevan u španskim narodnim pesmama.*] mač.

Moj otac je njegovu lošu formu pripisivao nervozi zbog svadbe i svemu što je to povlačilo za sobom, uključujući i bratimljenje s klerom i potragu za restoranom ili salom gde će se organizovati slavlje, ali meni je nos govorio da ta melanholija ima dublje korene. Pitao sam se da li je bolje da mu ispričam sve što se desilo tog prepodneva i da mu pokažem knjigu ili da sačekam prikladniji trenutak kada sam ga ugledao na vratima kako vuče pojavu koja ni na sahrani ne bi odudarala. Ugledavši me, slabašno se osmehnuo i pozdravio me vojničkim pozdravom.

- Srećan sam što vas moje oči vide, Fermine. Već sam mislio da nećete doći.

- Zadržao me je don Federiko kada sam prolazio pored časovničarske radnje s nekakvim tračem kako je jutros neko video gospodina Semperea u Ulici Puertaferisa kako, sav važan, ide u nepoznatom pravcu. Don Federiko i ona glupača Merseditas želeli su da znaju da li je nabacio ljubavnicu, jer danas se na to gleda kao na podizanje nivoa među trgovcima u kraju, a ako je ženska pevaljka, tim bolje.

- I šta ste mu odgovorili?

- Da se vaš gospodin otac u svom uzornom udovištvu vratio u prvobitno stanje nevinosti koje je veoma zagolicalo naučnu zajednicu i koje mu je donelo preporuku za ekspresnu prekanonizaciju u nadbiskupiji. Ja privatni život gospodina Semperea ne komentarišem ni sa svojim ni s tuđima jer se on ne tiče nikoga osim njega. I ko pokušava da me spopada s prostaklucima, ja mu dam po nosu i kraj.

- Vi ste kavaljer iz starih vremena, Fermine.

- Iz starih vremena je vaš otac, Danijele. Naime, ali ovo neka ostane između ova četiri zida, zaista mu ne bi škodilo da se ponekad malo opusti. Otkako nismo prodali ni olovku, provodi dane zatvoren u zadnjoj prostoriji s onom egipatskom knjigom mrtvih.

- To je računovodstvena knjiga.

- Koja god. Stvarno već nekoliko dana razmišljam kako bismo morali da ga odvedemo u „*Molino*“ i onda u švaleraciju jer, iako su za uvaženog te stvari primamljive kao paelja s keljom, smatram da će mu žestok susret s jednom čvrstom devojkom, dobre cirkulacije, osvežiti moždanu srž - reče Fermin.

- Vidi ko to kaže. Samo oličenje radosti. Ako hoćete da vam kažem istinu, vi ste taj koji me brine - protestovao sam. - Od pre nekoliko dana, izgledate kao bubašvaba u mantilu.

- Vidite, Danijele, ponudili ste ispravno poređenje jer, iako bubašvaba ne sličij nijednoj slavnoj osobi, kako zahtevaju frivolni kanoni ovog glupavog društva koje nam je zapalo kao usud, i zlosrećni člankonošci i ovaj sluga odlikuju se instinktom za preživljavanje kome nema para, neumerenom proždrljivošću i lavovskim libidom koji ne opada ni u uslovima visoke radijacije.

- S vama se ne može raspravljati, Fermine.

- Reč je o tome da sam ja dijalektičkog kova, spreman da ščepam za jaja pri samoj primisli na neistinu ili baljezganje, prijatelju moj, ali vaš otac je nežan i delikatan cvetak i smatram da je kucnuo čas da uzmemo karte u ruke, pre nego što se potpuno fosilizira.

- Koje su to karte, Fermine? - presekao ga je glas mog oca iza naših leđa. - Nemojte mi reći da ćete mi namestiti ručak s Rosicom.

Pretvorili smo se u dva đaćića uhvaćena u nestašluku. Moj otac, baš i ne ličeći na nežni cvetak, strogo nas je posmatrao s vrata.

8.

- Kako znate za Rosicu? - promrmljao je Fermin, zapanjen. Pošto je malo uživao u tome kako nas je isprepadao, moj otac se blago nasmešio i namignuo nam.

- Možda sam se fosilizirao, ali još imam dobar sluh. Sluh i glavu. Stoga sam odlučio da nešto treba učiniti da posao živne - izjavio je. - „*Molino*“ može da pričeka.

Tek tada smo zapazili da je moj otac teglio dve pozamašne kese i veliku kutiju umotanu u pakpapir i uvezanu debelim kanapom.

- Nemoj mi reći da si opljačkao banku na uglu - kazao sam.

- Trudim se da izbegnem banke kad god mogu jer, kako Fermin dobro kaže, obično one tebe pljačkaju. Dolazim s vašara „*Santa Lusija*“

Fermin i ja smo razmenili zbunjene poglede.

- Nećete mi pomoći? Teško je kao tuč.

Prionuli smo na istovar kesa na tezgu dok je moj otac skidao omot s kutije. Kese su bile prepune malih predmeta zaštićenih pakpapirom. Fermin je odmotao jedan i zurio u sadržaj ne shvatajući.

- Šta je to? - pitao sam.

- Rekao bih da je posredi odrasli magarac u razmeri jedan prema sto - odgovori Fermin.

- Šta?

- Magarac, magare ili sivač, zanosan četvoronožac kopitar koji duhom i spokojem šara pejzaže ove naše Španije, ali u minijaturi, kao vozići igračke što se prodaju u „*Kasi Palau*“ - objasni Fermin.

- To je keramički magarac, figurica za vertep - razjasnio je moj otac.

- Koji vertep?

Umesto odgovora, otac je samo otvorio kartonsku kutiju i izvadio monumentalan vertep s osvetljenjem koji je upravo kupio i koji je, slutio sam, nameravao da postavi u izlog knjižare kao božićnu reklamu. Fermin je, za to vreme, raspakovao nekoliko volova, kamila, svinja, pataka, mudraca sa istoka, nekoliko palmi, jednog Svetog Josifa i jednu Devicu Mariju.

- Podleganje jarmu nacionalkatoličanstva i njegovih perfidnih tehnika indoktrinacije posredstvom figurica i ušćerenih legendi ne izgleda mi kao rešenje - izrazio je Fermin svoje mišljenje.

- Ne pričajte gluposti, Fermine, to je jedna lepa tradicija i ljudi vole da vide vertep za Božić - presekao ga je moj otac. - Knjižari je nedostajala iskra kolorita i radosti koju ovi praznici traže. Bacio sam pogled na sve radnje u četvrti i, da vidite, u poređenju s drugima izgledamo kao pogrebno preduzeće. Hajde, pomozite mi da ga smestimo u izlog. I sklonite sa stola sve te tomove Mendisabalove dezamortizacije, koji prestrave i one najprevejanije.

- Ovo je naš kraj - gundao je Fermin.

Sva trojica zajedno uspeli smo da podignemo vertep i postavimo figurice na njihova mesta. Fermin je sarađivao preko volje, nabirajući čelo i tražeći razlog da izrazi svoje primedbe u vezi s projektom.

- Gospodine Sempere, nije iz nepoštovanja, ali ovo dete Isus je tri puta veće od svog tobožnjeg oca i

jedva staje u kolevku.

- Nema veze. Rasprodali su male.

- Meni izgleda kao da je pored Device jedan od onih japanskih boraca s problemom prekomerne težine, zalizane kose i s gaćama u turu.

- Zovu se *sumo rvači* - rekoh.

- E baš ti - saglasio se Fermin.

Moj otac je uzdahnuo, odmahujući glavom za sebe.

- Osim toga, vidite kakve su mu oči, kao da je opsednut.

- Hajde, Fermine, ućutite već jednom i uključite vertep - naredio je moj otac, pružajući mu kabl.

Fermin je, u akrobatskoj paradi, uspeo da se provuče ispod stola koji je držao vertep i da dohvati utičnicu na drugom kraju tezge.

- I bi svetlost - objavio je moj otac, oduševljeno gledajući nov svetleći vertep „*Semperea i sinova*“.

- Obnoviti se ili umreti - dodao je, pun zadovoljstva.

- Umreti - progundao je Fermin tiho.

Ne beše prošao ni minut od službenog rađanja svetlosti kada se jedna majka, vodeći za ruke troje dece, zaustavila pred izlogom da bi se divila vertepu; porazmislivši načas, odvažila se da uđe u knjižaru.

- Dobar dan - reče. - Da li imate priče o životima svetaca?

- Naravno - odgovori moj otac. - Dozvolite da vam pokažem komplet *Dragi Isus*, siguran sam da će oduševiti decu. Bogato je ilustrovan, a predgovor je napisao Hose Marija Peman [*Jose Maria Peman (1897-1981) - španski književnik, poznat po konzervativnim idejama.*], ni manje ni više.

- Jao, divno. Stvarno je u današnje vreme vrlo teško naći knjige s pozitivnom porukom koja čini da se lepo osećaš i bez tolikih ubistava i mrtvih i tih stvari koje niko ne može da razume... Zar ne?

Fermin je prevrnuo očima. Spremao se da otvori usta kada sam ga zaustavio i odvuкао dalje od kupca.

- Dobro kažete - saglasio se moj otac gledajući me ispod oka i dajući mi znak da držim Fermina vezanih ruku i zapušениh usta jer tu prodaju ne bismo propustili ni za šta na svetu.

Odgurao sam Fermina u zadnju prostoriju i proverio da li je zavesa navučena da bih ostavio svog oca da na miru izvede operaciju.

- Fermine, ne znam šta vas je spopalo i, mada znam da baš niste ubeđeni u to s vertepom, što poštujem, ako mom ocu jedno dete Isus veličine valjka i četiri svinje od keramike podižu moral i još nam dovode mušterije u knjižaru, zamoliću vas da ostavite po strani egzistencijalističke pridike i da napravite oduševljen izraz lica, barem tokom radnog vremena.

Fermin je uzdahnuo i klimnuo, postidjen.

- Nije tako, prijatelju Danijele - reče. - Oprostite mi. Ja bih za to da usrećim vašeg oca i da spasem knjižaru prešao i put do Santjaga [*Aluzija na hodočašće do groba apostola Santjaga (Jakova), zaštitnika Španije, koji se nalazi u katedrali u Santjagu de Komposteli, na krajnjem severozapadu Španije.*] u svečanom odelu toreadora.

- Biće dovoljno da kažete mom ocu kako je vertep dobra ideja i da mu vi dajete za pravo.

Fermin je klimnuo.

- Taman posla. Tražiću izvinjenje od gospodina Semperea zbog svog neprimerenog ponašanja i, u ime

pokajanja, doprineću vertepu jednom figuricom da bih pokazao kako moj božični duh ne nadmašuju ni velike robne kuće. Imam prijatelja koji u ilegali pravi kaganere [Na katalonskom *caganer* (u prevodu *serator*) - figura poznate osobe koja obavlja veliku nuždu. U Kataloniji je običaj da se takve figurice stavljaju negde u čošak vertepa.] donje Karmen Polo de Franko [Carmen Polo de Franco (špan.) - supruga generala Franka.], tako realistične da se naježiš.

- Pored jagnjeta ili kralja Baltazara, slagaće se da se ubiješ.

- Uvek na usluzi, Danijele. Sada, ako ne zamerite, uradiću nešto korisno i laticu se kutija iz gomile udovice Rekasens, koje tamo nedelju dana skupljaju prašinu.

- Da vam pomognem?

- Nema potrebe. Radite vi svoje.

Posmatrao sam ga dok je polazio ka magacinu, u dnu prostorije, oblačeći plavi radni mantil.

- Fermine - počeo sam.

Okrenuo se da bi me pogledao, s pažnjom. Premišljao sam se načas.

- Danas se desilo nešto što bih želeo da vam ispričam.

- Recite.

- Stvarno ne znam kako bih vam to objasnio. Neko je bio da pita za vas.

- Da li je bila lepa? - pitao je Fermin izigravajući šaljivost, čime nije uspeo da prikrije senku nemira u očima.

- Neki gospodin. Prilično propao i malo čudan, da kažem istinu.

- Da li je ostavio ime? - pitao je Fermin.

Odmahnuo sam glavom.

- Nije, ali ostavio je ovo za vas.

Fermin je nabrao čelo. Pružio sam mu knjigu koju je posetilac kupio nekoliko sati ranije. Fermin ju je prihvatio i stao da razgleda naslovnu stranu, ne shvatajući.

- Ali zar ovo nije Dima koga smo držali u vitrini za sedam dura?

Klimnuo sam.

- Otvorite prvu stranu.

Fermin učini što sam mu rekao. Pošto je pročitao posvetu, naglo je prebledeo i progutao je knedlu. Zatvorio je oči na tren i nemo me pogledao. Učinilo mi se da je ostario pet godina za pet sekundi.

- Pošto je otišao odavde, pratio sam ga - rekoh. - Nedelju dana živi u nekom ćumezu u Ulici Ospital, prekoputa kafane „Evropa“, i koliko sam uspeo da saznam, koristi lažno ime; u stvari, vaše ime: *Fermin Romero de Tores*. Od jednog pisara kod „Vireine“ koji mu je prepisivao pismo saznao sam da je spominjao veliku količinu novca. Da li vam je sve to poznato?

Fermin se skupljao kao da ga je svaka reč te priče udarala po glavi poput malja.

- Danijele, veoma je važno da više ne pratite tu osobu i da ne pričate s njom. Ne činite ništa. Držite se po strani. Veoma je opasna.

- Ko je taj čovek, Fermine?

Fermin je zatvorio knjigu i sakrio je iza kutija na jednoj polici. Pošto je osmotrio u pravcu radnje i

uverio se da je moj otac još zauzet mušterijom i da ne može da nas čuje, približio mi se i progovorio veoma tiho.

- Molim vas, o ovome ne pričajte ništa ni svom ocu, ni bilo kome drugom.

- Fermine...

- Učinite mi to, molim vas. U ime našeg prijateljstva.

- Ali Fermine.

- Molim vas, Danijele. Ne ovde. Imajte poverenja u mene.

Klimnuo sam preko volje i pokazao mu novčanicu od sto peseta kojom mi je neznanac platio. Nije bilo potrebno da mu objašnjavam odakle se pojavila.

- Taj novac je proklet, Danijele. Dajte ga monahinjama kao dar ili nekom siromahu koga sretnete na ulici. Još bolje: spalite ga.

Ne prozborivši ni reč, počeo je da skida radnu uniformu, da oblači svoj iskrzani mantil i da na svoju glavu nalik na šibicu stavlja beretku koja je izgledala kao istopljen tucani tiganj s neke Dalijeve slike.

- Već odlazite?

- Recite svom ocu da mi je iskrslo nešto nepredviđeno. Učinićete mi tu uslugu?

- Naravno, ali...

- Sada ne mogu da vam objašnjavam, Danijele.

Uhvatio se za stomak jednom rukom kao da su mu se creva uvezala, a drugom je počeo da gestikulira kao da pokušava da uhvati u letu reči koje mu nisu navirale na usne.

- Fermine, ako mi sve ispričate, možda ću moći da vam pomognem...

Fermin se načas premišljao, ali onda je nemo odmahnuo glavom i izašao u hodnik. Pratio sam ga do vrata i video kako odlazi pod sitnom kišom, tek čovečuljak koji je na svojim leđima nosio svet, dok se noć, crnja nego ikada, survavala nad Barselonom.

9.

Naučno je dokazana činjenica da svako dete staro nekoliko meseci nepogrešivim instinktom ume da detektuje onaj trenutak u dubokoj noći kada njegovi roditelji najzad utonu u san da bi pojačalo plač i tako ih sprečilo da se odmaraju više od trideset minuta odjednom.

Kao skoro svake noći, mali Hulijan se probudio oko tri ujutru i nije se premišljao da objavi svoje budno stanje punim plućima. Otvorio sam oči i okrenuo se. Pored mene, blistava u polumraku, budeći se sporim pokretima, Bea se pomerila tako da sam mogao da vidim obrise njenog tela ispod pokrivača i promrmljala nešto nerazumljivo. Odupro sam se prirodnom nagonu da joj poljubim vrat i da je oslobodim one beskrajne blindirane spavačice koju joj je moj tast poklonio za rođendan, sigurno namerno, i koju nikako nisam uspeo da zagubim ni pri pranju ni prljavim trikovima.

- Ja već ustajem - prošaputao sam ljubeći je u čelo.

Bea je odgovorila okrećući se i pokrivajući glavu jastukom. Zastao sam da bih uživao u krivini tih leđa i njihovog slatkog pregiba, koje ni sve spavačice ovog sveta nisu mogle ukrotiti. Bio sam skoro dve godine oženjen tim čudesnim bićem i još bih se svaki put iznenadio probudivši se pored nje i osetivši njenu toplotu. Kada sam sklonio prekrivač i pomilovao baršunaste butine, Beina ruka mi je zarila nokte u zglavak.

- Danijele, ne sada. Dete plače.

- Znao sam da si budna.

- Teško je spavati u ovoj kući, među muškarcima koji ne prestaju da plaču ili da hvataju za dupe jednu nesrećnicu koja noću ne uspeva da spoji više od dva sata sna.

- Ti si na gubitku.

Ustao sam i hodnikom stigao do Hulijanove sobe u zadnjem delu. Nedugo posle svadbe, smestili smo se u potkrovlju zgrade u kojoj je bila knjižara. Don Anakleto, srednjoškolski profesor koji je tu stanovao dvadeset pet godina, beše odlučio da se povuče i vrati u rodnu Segoviju kako bi pisao pikantne poeme u senci akvedukta i proučavao nauku pečenja prasetine.

Mali Hulijan me je dočekaao zvonkim plačem visoke frekvencije koji je pretio da će mi probiti bubne opne. Uzeo sam ga u ruke i, pošto sam pomirisao pelene i utvrdio da jednom, konačno, nije bilo nezvanih gostiju, radio sve što bi svaki drugi novopečeni otac radio pri zdravoj pameti: mrmljao mu gluposti i igrao skakućuci ukруг po sobi. Bio sam u tom transu kada sam otkrio Beu kako me s neodobravanjem posmatra s praga.

- Daj mi ga, jer ćeš ga još više rasaniti.

- Ali on se ne buni - protestovao sam prepuštajući joj dete.

Bea ga je uzela u ruke i šaputala mu neku melodiju dok ga je ljuljuškala. Za pet sekundi, Hulijan je prestao da plače i nacrtao je onaj blesavi osmeh koji je njegova majka uvek uspevala da mu izmami.

- Idi - reče Bea šapatom. - Odmah dolazim.

Pošto sam izbačen iz sobe jer je moja nesposobnost u rukovanju decom u doba puzanja jasno demonstrirana, vratio sam se u spavaću sobu i ispružio se u krevetu znajući da do jutra neću oka sklopiti. Trenutak kasnije, Bea se pojavila na vratima i ispružila se pored mene uzdišući.

- Ne mogu da stojim na nogama.

Zagrlio sam je i nekoliko minuta smo ćutali.

- Razmišljala sam - reče Bea.

Tresi se, Danijele, pomislih. Bea se uspravila i kleknula na krevetu naspram mene.

- Kada Hulijan bude malo stariji i moja majka bude mogla da ga čuva nekoliko sati tokom dana, mislim da ću početi da radim.

Klimnuo sam.

- Gde?

- U knjižari.

Razboritost me je savetovala da ćutim.

- Mislim da će vam dobro doći - dodala je. - Tvoj otac ne može više da radi toliko sati i, nemoj se uvrediti, mislim da ja bolje umem s mušterijama nego ti, a čini mi se da Fermin u poslednje vreme rasteruje ljude.

- Ne mogu ti protivrečiti u tome.

- Šta se dešava tom jadničku? Pre neki dan sam srela Bernardu na ulici i rasplakala mi se. Odvela sam je u jedan kafe u Ulici Petrićol i, pošto sam je nakljukala kolačima, ispričala mi je kako je Fermin veoma čudan. Izgleda da od pre neki dan odbija da popuni parohijske papire za svadbu. Meni se čini da se taj neće oženiti. Da li je tebi nešto rekao?

- Nešto sam primetio - lagao sam. - Možda ga Bernarda previše pritiska... - Bea me je gledala u tišini.

- Šta? - upitao sam na kraju.

- Bernarda me je molila da nikome ne kažem.

- Da ne kažeš šta?

Bea je zurila u mene.

- Da joj ovog meseca kasni.

- Kasni? Nagomilalo joj se posla?

Bea me je pogledala kao da sam idiot i meni se upalila lampica.

- Bernarda je trudna?

- Tiše, probudićeš Hulijana.

- Trudna je ili nije? - ponovio sam jedva čujnim glasom.

- Verovatno.

- Da li Fermin to zna?

- Nije još htela da mu kaže. Boji se da će pobeći.

- Fermin to nikada ne bi učinio.

- Svi biste vi to učinili kada biste mogli.

Iznenadila me je oporost njenog glasa, koji se brzo ublažio osmehom toliko smernim da nema tog koji mu ne bi poverovao.

- Kako nas malo poznaješ.

Ustala je u polumraku i, ne prozborivši ni reč, podigla spavaćicu i pustila je da padne pored kreveta. Dozvolila je da je gledam nekoliko sekundi i onda se, polako, nagnula nada mnom i dodirnula mi usne bez žurbe.

- Kako vas malo poznajem - prošaputala je.

10.

Sledećeg dana, reklamni efekat osvetljenog vertepa potvrdio je svoju delotvornost i gledao sam svog oca kako se osmehuje prvi put u nekoliko nedelja beležeći prodaju u računovodstvenu knjigu. Od prvih jutarnjih sati, kap po kap, pristizale su stare mušterije koje se već dugo nisu dale videti u knjižari i novi čitaoci koji su nas posećivali prvi put. Pustio sam da ih moj otac usluži svojom stručnom rukom i bilo mi je milo dok sam ga gledao kako uživa preporučujući im naslove, budeći njihovu radoznalost i naslućujući njihove ukuse i interesovanja. Dan je obećavao, prvi posle mnogo nedelja.

- Danijele, treba izvaditi kompletne ilustrovanih klasika za decu. One u izdanju „*Vertisea*“ s plavim koricama.

- Čini mi se da su u podrumu. Da li su ključevi kod tebe?

- Bea ih je uzela pre neki dan da bi spustila nešto od detetovih stvari, ne znam šta. Ne sećam se da mi ih je vratila. Pogledaj u fioci.

- Nisu tu. Popeću se časkom u kuću da ih nađem.

Ostavio sam oca da usluži gospodina koji upravo beše ušao, zainteresovanog da kupi knjigu o istoriji kafea Barselone, i kroz zadnju prostoriju izašao u hodnik. Stan u kome smo Bea i ja živeli bio je visoko, a to je, osim više svetlosti, donosilo penjanje i silaženje stepenicama, što je podizalo tonus duha i mišića. Usput sam sreo Edelmiru, udovicu s trećeg koja je nekada bila balerina a sada je ručno bojila figurice Device i svetaca u svojoj kući da bi zaradila za život. Previše godina na daskama Pozorišta „*Arnau*“ smrskalo joj je kolena i sada je morala da se pridržava za gelender obema rukama da bi prevalila nekoliko stepenika između dva odmorišta, ali uprkos tome, na usnama su joj uvek bili osmeh i neka ljubaznost.

- Kako je tvoja žena lepotica, Danijele?

- Nije lepa kao vi, donja Edelmira. Da vam pomognem da siđete?

Edelmira je, kao uvek, odbila moju ponudu i uručila mi pozdrave za Fermina koji joj je, kad god bi je video u prolazu, delio duhovite komplimente i davao nečasne predloge.

Kada sam otvorio vrata stana, unutrašnjost je još mirisala na Bein parfem i na onu mešavinu mirisa koju ispuštaju deca i njihov pribor. Bea je imala običaj da ustaje rano i da izvodi Hulijana u šetnju u novim sjajnim kolicima marke „*dane*“ koja nam je poklonio Fermin i koja smo svi zvali mercedes.

- Bea? - viknuo sam.

Stan je bio mali i odjek mog glasa se vratio pre nego što sam uspeo da zatvorim vrata za sobom. Bea je već bila izašla. Stao sam u trpezariji pokušavajući da rekonstruišem mentalni proces svoje supruge i da zaključim gde je mogla ostaviti ključeve od podruma. Bea je bila mnogo urednija i metodičnija od mene. Počeo sam pregledanjem fioka u trpezariji gde je obično držala račune, pisma na koja treba da odgovori i sitan novac. Odatle sam prešao na stočiće, činije za voće i police.

Sledeća stanica je bila kuhinja, u kojoj se nalazila vitrina gde je Bea imala običaj da stavlja zabeleške i podsetnike. Sreća mi nije bila naklonjena i završio sam u spavaćoj sobi, stojeći naspram kreveta i gledajući oko sebe analitičkim pogledom. Bea je zauzimala sedamdeset pet odsto ormara, fioka i drugih predmeta u spavaćoj sobi. Njen argument je bio da se ja uvek isto oblačim i da mi je dovoljan jedan ugao

garderobera. Sistematičnost njenih fioka bila je toliko sofisticirana da me je prevazilazila. Pošto sam prešao u rezervisan prostor svoje žene, napalo me je izvesno osećanje krivice, ali posle bezuspešnog pregledanja nameštaja koji mi je bio pred očima, nisam pronašao ključeve.

„*Da rekonstruišemo događaje*“, rekoh sebi. Neodređeno sam se sećao da je Bea govorila o spuštanju kutije s letnjim stvarima. To je bilo nekoliko dana ranije. Ako me pamćenje nije varalo, Bea je tog dana nosila sivi kaput koji sam joj poklonio za našu prvu godišnjicu. Nasmehio sam se pred svojim darom za dedukciju i otvorio ormar da bih pronašao kaput među odećom svoje žene. Bio je tu. Ako je sve ono što sam naučio čitajući Konana Dojla i njegove učenike bilo tačno, ključevi mog oca biće u jednom od džepova tog kaputa. Zavukao sam ruku u desni džep i pronašao dva novčića i nekoliko pepermint bombona, onih što poklanjaju u apotekama. Prešao sam na pretresanje drugog džepa i obradovao se pošto je moja pretpostavka bila potvrđena. Moji prsti dotakli su svežanj ključeva.

I još nešto.

U džepu je bilo parče papira. Izvadio sam ključeve i, razmišljajući se, odlučio da izvadim i papir. Verovatno je to bio spisak obaveza koji je Bea obično pravila da ne bi propustila neku sitnicu.

Kada sam ga pažljivije pogledao, video sam da je posredi koverat. Pismo. Bilo je upućeno na Beatris Agilar i datum na pečatu je bio star nedelju dana. Bilo je poslato na adresu Beinih roditelja, ne na stan u Santa Ani. Okrenuo sam ga i, kada sam pročitao ime pošiljaoca, ključevi od podruma ispali su mi iz ruke:

Pablo Kaskos Buendija

Seo sam na krevet i zurio u koverat, pometen. Pablo Kaskos Buendija je bio Bein vereničnik u vreme kada smo počeli da se viđamo. Potomak dobrostojeće porodice koja je posedovala nekoliko brodogradilišta i fabrika u El Ferolu, taj lik koji mi nikada nije bio omiljen, kao ni ja njemu, u to vreme služio je vojsku kao poručnik. Otkako mu je Bea napisala da raskida veridbu, nisam ništa čuo o njemu. Do tada.

Šta je nedavno poslato pismo bivšeg Beinog vereničnika radilo u džepu njenog kaputa? Koverat je bio otvoren, ali tokom jednog minuta skrupule su me sprečavale da izvadim pismo. Shvatio sam da prvi put špijuniram Beu i bio sam na ivici da vratim pismo na njegovo mesto i da pobegnem odatle glavom bez obzira. Moj trenutak vrline trajao je veoma kratko. Svaki tračak krivice i sramote ispario je pre nego što sam stigao do kraja prvog pasusa.

Draga Beatris,

Nadam se da si dobro i da si srećna u svom novom životu u Barseloni. Tokom ovih meseci, nisam dobio nijedan odgovor na pisma koja sam ti slao i ponekad se zapitam šta sam uradio te nećeš da znaš ništa o meni. Razumem da si udata žena s detetom i da je možda neumesno što ti pišem, ali moram da ti priznam da, iako vreme prolazi, ne uspevam da te zaboravim, mada jesam pokušao, i nije me stid da kažem da sam i dalje zaljubljen u tebe.

Moj život je takođe krenuo u novom pravcu. Pre godinu dana, počeo sam da radim kao komercijalni direktor istaknute izdavačke kuće. Znam koliko su ti knjige značile, i to što mogu da radim među njima čini da se osećam bliže tebi. Moja kancelarija je u ogranku u Madridu, iako poslom često putujem po celoj Španiji.

Neprestano mislim na tebe, na život koji smo mogli deliti, na decu koju smo mogli imati... Svakog

dana se pitam da li tvoj muž ume da te usreći i da li si se možda udala za njega pritisknuta okolnostima. Ne mogu da verujem da je skroman život koji ti on može pružiti ono što želiš. Poznajem te dobro. Bili smo prijatelji i među nama nije bilo tajni. Sećaš li se večeri koje smo provodili na plaži San Pol? Sećaš li se naših zajedničkih planova, snova, obećanja koja smo dali jedno drugom? Nikada se ni sa kim nisam osećao kao s tobom. Otkako smo raskinuli veridbu, izlazio sam s nekoliko devojaka, ali sada znam da se nijedna ne može uporediti s tobom. Kad god poljubim neke druge usne, mislim na tvoje; kad god pomilujem neku drugu kožu, osetim tvoju.

Za mesec dana putujem u Barselonu da obiđem kancelarije izdavačke kuće i da obavim niz razgovora sa osobljem u vezi s budućim restrukturiranjem preduzeća. Istina, te stvari bih mogao da rešim poštom i telefonom. Stvarni motiv mog putovanja jeste nada da ću moći da te vidim. Znam da ćeš pomisliti da sam lud, ali draže mi je da misliš da sam lud nego da sam te zaboravio. Stižem dvadesetog januara i biću smešten u Hotelu „Ric“ u Granviji. Molim te da se vidimo, makar samo nakratko, da mi dopustiš da ti lično kažem ono što mi je na srcu. Rezervisao sam sto u restoranu hotela za dvadeset prvi u dva sata. Biću tamo, čekaću te. Ako dođeš, učinićeš me najsrećnijim čovekom na svetu i znaću da ima nade za moje snove da ću povratiti tvoju ljubav.

Voli te oduvek,

Pablo

Nekoliko sekundi sam ostao tamo, sedeći na postelji koju sam delio s Beom svega nekoliko sati ranije. Vratio sam pismo u koverat, a kada sam ustao, osećao sam se kao da sam dobio udarac pesnicom u stomak. Odjurio sam u kupatilo i povratio jutarnju kafu u lavabo. Pustio sam hladnu vodu i pokvasio lice. Lice onog šesnaestogodišnjeg Danijela kome su drhtale ruke kada je prvi put pomilovao Beu posmatralo me je iz ogledala.

11.

Kada sam ponovo sišao u knjižaru, otac mi je uputio inkvizitorski pogled i konsultovao ručni sat. Pretpostavio sam da se pitao gde sam bio poslednjih pola sata, ali ništa nije rekao. Pružio sam mu ključ od podruma trudeći se da nam se oči ne ukrste.

- Pa zar nisi ti otišao po knjige? - upitao je.

- Naravno. Izvini. Evo, sad ću.

Otac me je pogledao ispod oka.

- Jesi li dobro, Danijele?

Klimnuo sam, glumeći čuđenje pred njegovim pitanjem. Pre nego što sam mu dao priliku da ga ponovi, uputio sam se ka podrumu da pokupim kutije koje je tražio. Ulaz u podrum bio je u dnu hodnika zgrade. Metalna vrata s katancem ispod prvog stepeništa vodila su do spirale stepenika koji su se gubili u tami i mirisali na vlagu i nešto neodređeno što je podsećalo na raskvašenu zemlju i uvelo cveće. Niz sijalica koje su anemično treptale visio je s tavanice i davao tom mestu izgled skloništa od protivvazdušnog napada. Sišao sam niza stepenice do podruma i, pipajući po zidu, našao prekidač.

Žućkasta sijalica se upalila iznad moje glave otkrivajući okruženje onoga što je jedva bila šupa u delirijumu veličine. Mumije starih bicikala bez vlasnika, slike pod velom paučine i kartonske kutije naslagane na drvenim policama razmekšalim od vlage činile su sliku koja nije pozivala da se tu dole provede više vremena nego što je neophodno. Tek tada, dok sam posmatrao tu panoramu, shvatio sam koliko je bilo čudno to što je Bea sama htela da siđe do tog mesta umesto da mene zamoli da to učinim. Ispitivao sam taj lavirint otpada i starudije i pitao se kakve li je još tajne tu skrivala.

Shvativši šta radim, uzdahnuo sam. Reči onog pisma uvukle su se u moj um kao kapi kiseline. Naterao sam se da obećam da neću početi da čeprkam po kutijama tražeći svežanj namirisanih pisama one osobe. Prekršio bih svoje obećanje za nekoliko sekundi da nisam čuo korake koji su se spuštali stepenicama. Podigao sam pogled i ugledao Fermina, koji je posmatrao scenu s gađenjem.

- Čujte, ovde smrdi na mrtvaca i po. Hoćete da kažete da, među šemama za heklanje, u jednoj od ovih kutija ne držite balzamovanu Merseditasinu majku?

- Kad ste već ovde, pomozite mi da odnesem gore kutije koje trebaju ocu.

Fermin je zavrnuo rukave, spreman da se baci na posao. Pokazao sam mu kutije sa znakom Izdavačke kuće „Vertise“ i obojica smo se natovarili po jednom.

- Danijele, vi izgledate lošije nego ja. Šta vam je?

- Mora da je od podrumskih isparenja.

Fermin se nije dao smesti mojim pokušajem šale. Spustio sam kutiju na pod i seo na nju.

- Mogu li nešto da vas pitam, Fermine?

Fermin je spustio svoju kutiju i takođe je pretvorio u tabure. Gledao sam ga spreman da pričam ali nesposoban da izvučem reči do usana.

- Bračni problemi? - upita.

- Tako nešto.

- Gospođa Bea, blagoslovena među ženama, nema ratničke volje ili je, naprotiv, ima previše i vi teškom mukom uspevate da pokrijete minimalni servis? Setite se da ženama, kada imaju bebu, u krvi kao da eksplodira hormonska atomska bomba. Jedna od velikih misterija prirode jeste to kako ne polude u onih dvadeset sekundi posle porođaja. To sve znam jer je akušerstvo, pored slobodnog stiha, jedan od mojih hobija.

- Ne, nije to. Koliko znam.

Fermin me je proučavao, začuđen.

- Moram vas zamoliti da nikom ne pričate ono što ću vam reći.

Fermin se svečano prekrstio.

- Malopre sam, slučajno, u Beinom džepu pronašao pismo.

Moja pauza ga, izgleda, nije impresionirala.

-I?

- Pismo je poslao njen bivši verenik.

- Bojovnik? Ali zar taj nije otišao u El Ferol del Kaudiljo da igra glavnu ulogu u spektakularnoj karijeri tatinog sinčića?

-To sam i ja mislio. Ali ispada da u slobodno vreme piše ljubavna pisma mojoj ženi.

Fermin je skočio.

- Jebem mu majku koja ga je rodila - procedio je, bešnji od mene.

Izvadio sam pismo iz džepa i pružio mu ga. Fermin ga je pomirisao pre nego što ga je otvorio.

-To ja mirišem ili taj mufljuz šalje namirisana pisma? - upitao je.

- Nisam obratio pažnju, ali ne bi me iznenadilo. Takav je tip čoveka. Najbolje tek dolazi. Čitajte, čitajte...

Fermin je čitao mrmljajući i tiho negodujući.

- Osim što je bednik i nitkov, taj lik je snob od glave do pete. Ovo kako je „*ljubio druge usne*“ dovoljno je za noć u ćorki.

Sklonio sam pismo u džep dok mi se pogled vukao po zemlji.

- Nemojte mi reći da sumnjate u gospođu Beu? - upitao je Fermin s nevericom.

- Ne, naravno da ne.

- Lažljivče.

Ustao sam i počeo da kružim po podrumu.

- A šta biste vi radili kada biste pronašli jedno takvo pismo u Bernardinom džepu?

Fermin je ozbiljno razmislio.

- Ono što bih uradio jeste to da bih imao poverenja u majku svog deteta.

- Imali biste poverenja u nju?

Fermin je klimnuo.

- Nemojte se vređati, Danijele, ali vi imate klasičan problem muškaraca koji se ožene ženom bombom. Gospođa Bea, koja za mene jeste i biće svetica, narodski rečeno, izgleda tako da umačeš hleb i poližeš

tanjir prstima. Kao posledica, može se predvideti da će protuve, mamlazi, razbacane badže s bazena i sve ostale uobičajene vrste mangupa juriti za njom. S mužem i sinom ili bez njih: majmunu u odelu, koga dobronamerno nazivamo homo sapiensom, fućka se za to. Možda vi niste obratili pažnju, ali ja bih se oplakadio u svoje gaće da oko vaše žene svetice leti više muva nego oko tegle s medom na aprilskom vašaru. Taj kreten je prosto lešinar koji baca mamce, pa ako mu negde upali. Verujte mi, žena koja ima glavu i podsuknju na mestu ljude tog soja prepozna izdaleka.

- Sigurni ste?

- Sumnja vređa. Da li vi verujete da bi gospođa Bea, ako bi želela da vas prevari, morala da čeka da joj jedna naduvana budaletina šalje podgrejan bolero kako bi je zbarila? Ako joj se ne pojavi deset pretendena svaki put kada izvede dete i svoje zgodno telo u šetnju, ne pojavi se nijedan. Verujte mi da znam šta pričam.

- Pa sad, ne znam da li je to baš neka uteha.

- Vidite, ono što treba da uradite jeste da vratite to pismo u džep kaputa u kome ste ga našli i da zaboravite na to. I nemojte da vam padne na pamet da nešto u vezi s tim kažete svojoj ženi.

- To biste vi uradili?

- Ja bih našao tog tikvana i tako bih ga šutnuo u onu njegovu sramotu da bi morali da mu je vade iz guše, te više ne bi imao volje ni za šta osim za manastir. Ali ja sam ja. A vi ste vi.

Osetio sam kako se teskoba raspršuje po mojoj unutrašnjosti kao kapi ulja po čistoj vodi.

- Nisam siguran da ste mi pomogli, Fermine.

Slegnuo je ramenima i, podigavši kutiju, izgubio se gore na stepenicama.

Ostatak prepodneva proveli smo zauzeti knjižarskim poslom. Pošto sam nekoliko sati premetao pismo po glavi, zaključio sam da je Fermin u pravu. Nisam pak razbistrio da li je u pravu u vezi sa onim da verujem i ćutim ili sa onim da treba da nađem onog nesrećnika i da mu izdeljem novo lice. Kalendar na tezgi pokazivao je dvadeseti decembar. Imao sam mesec dana da odlučim.

Dan je prošao osvežen skromnim ali stalnim prodajama. Fermin nije propustio nijednu priliku da mom ocu hvali slavu vertepa i pogodak s detetom Isusom koje je bilo građeno kao baskijski dizač tegova.

- Pošto vidim da ste postali pravi as prodaje, povlačim se u zadnju prostoriju da čistim i sređujem knjige koje nam je pre neki dan udovica ostavila u komision.

Iskoristio sam priliku i otišao za Ferminom do zadnje prostorije, navukavši zavesu za sobom. Fermin me je pogledao s izvesnom uznemirenošću, ali ja sam mu uputio pomirljiv osmeh.

- Ako hoćete, pomoći ću vam.

- Kako želite, Danijele.

Nekoliko minuta smo raspakivali kutije s knjigama i slagali ih u gomile prema žanru, stanju i veličini. Fermin nije otvarao usta i izbegavao je moj pogled.

- Fermine...

- Već sam vam rekao da ne treba da brinete zbog pisma. Vaša gospođa nije laka žena i, ako bude htela da vas ostavi, daće bog da to ne bude nikada, reći će vam to u lice i bez zapleta iz serije.

- Poruka primljena, Fermine. Ali nije to.

Fermin je podigao pogled sa zebnjom videvši u šta ciljam.

- Mislio sam da bismo danas, kad zatvorimo, vi i ja mogli otići na večeru - počeo sam. - Da porazgovaramo o našim stvarima. O poseti od pre neki dan. I o onome što vas brine, nos mi govori da je to povezano.

Fermin je odložio na sto knjigu koju je brisao. Gledajući me neraspoloženo, uzdahnuo je.

- Upetljao sam se u nešto, Danijele - promrmljao je. - I ne znam kako da se izvučem iz toga.

Stavio sam mu ruku na rame. Sve što se moglo napipati ispod mantila bila je kost i koža.

- Onda mi dopustite da vam pomognem. Kada nas je dvojica, stvari izgledaju manje.

Pogledao me je, izgubljen.

- Sigurno smo se i iz većeg škripca izvukli vi i ja - bio sam uporan.

Tužno se nasmešio; nije baš bio uveren u moju dijagnozu.

- Vi ste dobar prijatelj, Danijele.

Ni upola dobar koliko on zaslužuje, pomislio sam.

12.

U to vreme, Fermin je još živeo u starom pansionu u Ulici Hoakina Koste, gde su, kako sam saznao iz pouzdanih izvora, ostali stanari u tesnoj i tajnoj saradnji s Rosicom i njenim sestrama po oružju pripremali momačko veče koje će ući u istoriju. Fermin me je već čekao na ulazu kada sam posle devet prošao da ga pokupim.

- Nešto baš i nisam gladan - izjavio je, ugledavši me.

- Šteta, mislio sam da bismo mogli otići do restorana „*Kan Ljuis*“ - predložio sam. - Večeras je čorbast pasulj i kap ipota...

- Dobro, neću da srljam - pristao je Fermin. - Dobro jelo je kao devojka u cvatu: samo šarani ne umeju to da cene.

Uzevši za moto taj biser s police aforizama vrsnog don Fermina Romera de Toresa, spustili smo se u šetnji do jednog od omiljenih restorana mog prijatelja u celoj Barseloni i u dobrom delu poznatog sveta. „*Kan Ljuis*“ se nalazio u Ulici Sera broj četrdeset devet, na ulazu u Raval s leđa. Uokviren skromnim izgledom i duhom slavni, prožet tajnama stare Barselone, „*Kan Ljuis*“ je nudio izvrsnu kuhinju, uslugu iz udžbenika i cene koje smo čak i Fermin i ja mogli sebi priuštiti. U toku nedelje, tamo se boemska parohija združivala s ljudima iz pozorišta i od pera i s drugim likovima iz dobrog i lošeg života. Nazdravljali su jedni drugima.

Kada smo ušli, ugledali smo redovnog kupca iz knjižare kako večera za šankom i prelistava dnevne novine, bio je to profesor Alburkerke, lokalni učenjak, profesor na katedri za književnost i prefinjen kritičar i kolumnista, kome je to bila druga kuća.

- Kako vas retko vidamo, profesore - rekoh mu prolazeći pored njega. - Mogli biste da nas posetite i da obnovite zalihe, ne može se živeti od čitanja čitulja u *Vangvardiji*.

- Kako da ne. Diplomski radovi mi izlaze na nos. Dok čitam te koještarije koje pišu ovi današnji klinici, pomislim da su mi se javili prvi simptomi disleksije.

Konobar mu upravo beše poslužio desert: okrugao puding koji se tresao obliven suzama prženog šećera s mirisom fine vanile.

- Proći će vas to, dragi gospodine, uz nekoliko kašičica ovog čuda - reče Fermin - koje izgleda kao bista donje Margarite Širgu [Na katalonskom *Margarida Xirgu Subird*-slavna glumica (1888-1969). Bila je saradnica Garsije Lorke i igrala je u gotovo svim njegovim komadima. Posle pobeđe frankizma u Španiji, živela je u izgnanstvu u Južnoj Americi.] koja drhturi pod prelivom od karamela.

Učeni profesor je osmotrio svoj desert u svetlu tog viđenja i saglasio se, zanet. Ostavili smo učenjaka da uživa u ukusu slatke lepote pozorišne dive i povukli se do stola u uglu sale u dnu, gde su nas ubrzo poslužili obilnom večerom koju je Fermin smazao s proždrljivošću i žestinom izgladnelog vuka.

- Mislio sam da niste gladni - lanuo sam.

- Mišić je taj koji traži kalorije - objasnio je Fermin dok je glačao tanjir poslednjim parčetom hleba iz korpice, iako se meni činilo da ga to jad izjeda.

Pere, konobar koji nas je posluživao, prišao je da vidi kako ide i, videvši pomor koji je napravio Fermin, pružio nam jelovnik s poslasticama.

- Neku poslasticu za završni udarac, maestro?

- Pa vidi, neću ti odbiti dva pudinga, specijalitet kuće, što sam maločas video, ako je moguće s jednom crvenom višnjom odgore na svakom - reče Fermin.

Pere je klimnuo i ispričao nam kako je gazda, kada je čuo kako je Fermin opevao čvrstinu i metaforičku privlačnost tog recepta, odlučio da prekrsti puding u „margarita“.

- Meni će biti dovoljna kafa s malo mleka - rekoh.

- Kaže šef da poslasticu i kafu kuća časti - reče Pere.

Podigli smo čaše vina u pravcu gazde, koji je za šankom pričao s profesorom Alburkerkeom.

- Dobri ljudi - promrmljao je Fermin. - Ponekad čovek zaboravi da nisu svi ljudi nitkovi.

Začudila me je oporost i gorčina njegovog tona.

- Zašto to kažete, Fermine?

Moj prijatelj je slegnuo ramenima. Uskoro su stigla dva pudinga, izazovno se njišući, s dvema višnjama koje su sijale na vrhu.

- Podsećam vas da se za nekoliko nedelja ženite i da je gotovo s Margaritama - našalio sam se.

- Jadan sam ja - reče Fermin. - Samo pričam. Nisam više onaj stari.

- Niko od nas više nije onaj stari.

Fermin je polako, sa uživanjem, jeo svoj par pudinga.

- Ne znam gde sam jednom pročitao da u suštini nikad nismo ni bili oni stari, da se sećamo onoga što se nikada nije desilo... - reče Fermin.

- To je početak jednog romana Hulijana Karaša - odgovorio sam.

- Tačno. Kuda li sada luta prijatelj Karaš? Nikada se ne zapitate?

- Svakog dana.

Fermin se nasmešio prisećajući se naših avantura iz starih vremena. Pokazao je prstom na moje grudi, inkvizitorskim gestom.

- Još vas boli?

Raskopčao sam nekoliko dugmadi košulje i pokazao mu ožiljak koji mi je ostavio metak inspektora Fumera prošavši mi kroz grudi onog davnog dana u ruševinama „Anđela magle“.

- Ponekad zaboli.

- Ožiljci nikada ne prolaze, zar ne?

- Ja verujem da dolaze i prolaze. Fermine, pogledajte me u oči. - Ferminov migoljav pogled spustio se na moj. - Hoćete li mi ispričati šta se to dešava?

Oklevao je nekoliko sekundi.

- Da li znate da Bernarda čeka bebu? - upita.

- Ne - slagao sam. - To je ono što vas brine?

Fermin je odmahnuo glavom dok je tamanio drugi puding kašičicom i srkao preostali prženi šećer.

- Ona još nije htela da mi kaže, jadnica, jer je zabrinuta. Ali učiniće me najsrećnijim čovekom na svetu.

Gledao sam ga pažljivo.

- Da vam iskreno kažem, sada i ovako izbliza, ne izgledate nimalo srećno. Zbog svadbe? Zato što treba da stanete pred oltar i sve to?

- Ne, Danijele. Zaista se radujem tome iako su umešani popovi. Ja bih se Bernardom ženio svaki dan.

- Onda?

- Znate šta vam prvo traže kada hoćete da se oženite?

- Ime - rekoh bez razmišljanja.

Fermin je polako klimnuo. Nisam o tome razmišljao do tada. Odjednom sam shvatio dilemu pred kojom se našao moj dobar prijatelj.

- Sećate li se šta sam vam pričao pre nekoliko godina, Danijele? Sećao sam se odlično. Za vreme Građanskog rata, usled podlog zanata inspektora Fumera, koji je pre nego što je pristupio fašistima radio kao plaćeni ubica za komuniste, moj prijatelj je dospao u zatvor, gde je umalo izgubio razum i život. Kada je uspeo da izađe, pravim čudom živ, odlučio je da uzme drugi identitet i izbriše svoju prošlost. U bunilu, pozajmio je ime koje je ugledao na starom plakatu što je najavljavao koridu na Trgu Monumental. Tako je rođen *Fermin Romero de Tores*, čovek koji je svakog dana izmišljao svoju prošlost.

- Zbog toga niste hteli da popunite papire iz parohije - rekoh. - Zato što ne možete da koristite ime *Fermina Romera de Toresa*.

Fermin je potvrdio.

- Čujte, siguran sam da možemo pronaći način da vam nabavimo nove papire. Sećate li se poručnika Palasiosa koji je napustio policiju? Sada drži časove fizičkog vaspitanja u školi u Bonanovi, ali ponekad navrati u knjižaru i tako, ćaskajući bez veze, jednom mi je ispričao da postoji čitavo podzemno tržište novih identiteta za ljude koji su se vratili u zemlju posle nekoliko godina provedenih napolju, i da on poznaje jednu osobu s radionicom blizu „*Atarasana*“ [*Las Atarazanas Reales* (pun naziv na španskom) - u prevodu *Kraljevske radionice, srednjovekovno brodogradilište, civilna građevina u gotskom stilu (izgradnja je započeta u 13. veku). Sada je Pomorski muzej.]* koja ima veze u policiji i koja vam za sto peseta nabavi novu ličnu kartu i registruje je u ministarstvu.

- Znam. Zvao se Eredija. Umetnik.

- Zvao se?

- Pronašli su ga kako pluta u luci pre nekoliko meseci. Rekli su da je pao s golondrine [*Golondrina* (špan.) - u prevodu *lastavica, naziv za turističke brodiće u Barseloni, koji postoje od 1888. godine.]* u turističkoj vožnji do lukobrana. S rukama vezanim na leđima. Fašistički humor.

- Poznavali ste ga?

- Imali smo neke poslove.

- Onda vi imate papire koji dokazuju da ste vi Fermin Romero de Tores...

- Eredija mi ih je sredio 1939, pretkraj rata. Bilo je lakše tada kada je vrelo kao u loncu. Kada su ljudi shvatili da brod tone, za dva dura su bili spremni da prodaju i porodični grb.

- Zašto onda ne možete da koristite svoje ime?

- Zato što je Fermin Romero de Tores umro 1940. godine. Bila su loša vremena, Danijele, mnogo gora nego danas. Ni godinu dana nije poživio, jadnik.

- Umro? Gde? Kako?

- U zatvoru u *Tvrđavi Monžuik*. U ćeliji broj trinaest.

Setio sam se beleške koju je čudak ostavio za Fermina na primerku *Grofa Monte Krista*.

*Za Fermina Romera de Toresa,
koji se vratio iz mrtvih i ima ključ budućnosti.*

- One noći sam vam ispričao samo delić priče, Danijele.

- Mislilo sam da imate poverenja u mene.

- Ja bih vama poverio svoj život vezanih očiju. Nije reč o tome. Ispričao sam vam samo deo priče da bih vas zaštitio.

- Zaštitili? Mene? Od čega?

Fermin je spustio pogled, potonuo.

- Od istine, Danijele... od istine.

Drugi deo

Povratak iz mrtvih

1.

Barselona, 1939.

Nove zatvorenike dovođili su noću, kolima ili crnim maricama koje su u tišini krstarile gradom od policijske stanice u *Viji Lajetani* a da ih niko nije primećivao, ili pak hteo da ih primeti. Vozila *Socijalne brigade* [*Brigada Social* ili *Brigada Politico-Social*, čiji je pun naziv *Brigada de Investigacion Social*, u prevodu *Brigada za društvena istraživanja - zapravo policija koja je progonila političke protivnike frankizma, ukinuta 1986. godine.*] uspinjala su se starim putem koji je vodio uz planinu Monžuić i nije samo jedan ispričao da je, ugledavši siluetu tvrđave kako se ocrtava u visinama naspram crnih oblaka koji su se valjali s mora, znao da odatle nikada neće izaći živ.

Tvrđava je bila usidrena na najvišem delu stene, obešena između mora na istoku, tepiha senki koje je Barselona rasprostirala ka severu i beskrajnog grada mrtvih na jugu, starog groblja Monžuić čiji zadah se podizao uz stenu i prodirao kroz pukotine u kamenu i rešetke u ćelijama. U drugim vremenima, tvrđava je služila za topovsko bombardovanje grada, ali samo nekoliko meseci posle pada Barselone u januaru i konačnog poraza u aprilu, smrt se tu ćutke ugnezdila i građani Barselone, uhvaćeni u najduđu noć svoje istorije, više su voleli da ne dižu pogled ka nebu kako ne bi razaznali siluetu zatvora na vrhu brda.

Zatvorenicima političke policije na ulazu su dodeljivali broj, obično broj ćelije koju će zauzeti i u kojoj će verovatno umreti. Za većinu stanara, kako je poneki tamničar voleo da ih zove, putovanje u tvrđavu bilo je bez povratka. U noći kada je stanar broj trinaest stigao u Monžuić, padala je jaka kiša. Tanki potoci crne vode krvarili su niz kamene zidine i vazduh je zaudarao na prevrnutu zemlju. Dva policajca su ga sprovela do prostorije u kojoj nije bilo ničega osim metalnog stola i stolice. Gola sijalica je visila s tavanice i treptala kako je slabio puls generatora. Tamo je skoro pola sata čekao stojeći u mokroj odeći i pod prismotrom stražara naoružanog puškom.

Konačno su se začuli koraci, vrata su se otvorila i ušao je mlad čovek koji još nije mogao imati ni trideset godina. Bio je u sveže ispeglanom štofanom odelu i mirisao je na kolonjsku vodu. Nije imao ratnički izgled vojnika od karijere niti policajca. Njegove crte su bile blage, a pokreti ugladjeni. Zatvorenik je pomislio kako izigrava gospodske manire i kako odaje samilostan izgled nekoga ko ima osećaj da je iznad mesta koje zauzima i dekora koji ga okružuje. Ono što je u njegovom izgledu najviše privlačilo pažnju bile su njegove oči. Plave, prodorne, izoštrene zavišću i podozriivošću. Tek u njima, preko one fasade prostudirane elegancije i ljubaznih kretnji, naslućivala se njegova priroda.

Okrugle naočare uvećavale su mu pogled, a kosa zalizana unazad davala mu je pomalo izveštačen izgled koji se nije uklapao u taj zlokoban dekor. Lik je seo na stolicu za pisaćim stolom i otvorio fasciklu

koju je nosio u ruci. Letimično pregledavši sadržaj fascikle, sastavio je dlanove naslanjajući jagodice prstiju ispod brade i dugo gledao u zatvorenika.

- Izvinite, mislim da je posredi greška...

Udarac kundakom u stomak presekao mu je dah i zatvorenik je pao na pod previjajući se.

- Govori samo kada te gospodin direktor pita - napomenu mu stražar.

- Na noge - naredio je gospodin direktor drhtavim glasom, još nenaviknut da zapoveda.

Zatvorenik je uspeo da ustane i da se suoči s nelagodnim pogledom gospodina direktora.

- Ime?

- Fermin Romero de Tores.

Zatvorenik se zagledao u one plave oči i pročitao u njima omalovažavanje i nezainteresovanost.

- Kakvo je to ime? Držiš me za budalu? Hajde, ime, pravo ime.

Zatvorenik, neuhranjen čovečuljak, pruži svoje papire gospodinu direktoru. Čuvar ih ote iz njegovih ruku i odnese ih do stola. Gospodin direktor ih letimice pogleda i coku jezikom smešeći se.

- Opet Eredijini... - promrmljao je pre nego što je bacio dokumente u korpu za otpatke. - Ti papiri ne važe. Hoćeš li mi reći kako se zoveš ili ćemo morati da se uozbiljimo?

Stanar broj trinaest je pokušao da oblikuje reči, ali usne su mu drhtale i jedva je bio kadar da promuca nešto razgovetno.

- Ne boj se, čoveče, mi ne jedemo ljude. Šta su ti napričali? Ima mnogo crvenih govana koja šire klevete, ali ovde se s ljudima, ako sarađuju, postupa lepo; Španci smo. Hajde, skidaj se.

Stanar kao da se kratko premišljao. Gospodin direktor je spustio pogled, kao da ga cela ta situacija inkomodira, te ga samo zatvorenikova tvrdoglavost zadržava tu. Uto ga je čuvar još jednom udario kundakom, ovog puta u bubrege, i opet ga srušio.

- Čuo si gospodina direktora. Do gola. Nemamo celu noć.

Stanar broj trinaest je uspeo da klekne i da tako skine krvavu i prljavu odeću koja ga je pokrivala. Kada je ostao potpuno go, čuvar mu je ugurao cev pištolja pod mišku i prisilio ga da ustane. Gospodin direktor je podigao pogled sa stola i napravio izraz zgađenosti videvši opekotine koje su mu prekrivale torzo, zadnjicu i dobar deo mišića.

- Naš šampion je, izgleda, stari Fumerov poznanik - prokomentarisao je stražar.

- Vi umuknite - naredio je gospodin direktor, ne baš ubedljivo.

Nestrpljivo je pogledao zatvorenika i utvrdio da plače.

- Hajde, nemoj plakati i reci mi kako se zoveš.

Zatvorenik je opet prošaputao svoje ime.

- Fermin Romero de Tores...

Gospodin direktor je uzdahnuo, smoren.

- Čuj, počinjem da gubim strpljenje. Hoću da ti pomognem i ne bih želeo da budem prinuđen da pozovem Fumera i da mu kažem da si ovde...

Zatvorenik je počeo da cvili kao ranjeni pas i da se trese toliko snažno da je gospodin direktor, kome je scena očigledno bila neprijatna i koji je želeo da okonča postupak što pre, razmenio pogled sa

stražarem i, ne prozborivši ni reč, zabeležio u registar ime koje mu je zatvorenik dao, tiho psujući.

- Ratna govna - mrmljao je za sebe dok su odvodili zatvorenika u njegovu ćeliju, vukući ga golog po blatnjavim tunelima.

2.

Ćelija je bila mračan i vlažan pravougaonik s malom rupom izdubljenom u steni kroz koju je dopirao hladan vazduh. Zidovi su bili prekriveni žlebovima i znacima koje su urezali stari stanari. Neki su zapisivali svoja imena, datume, ili ostavljali neki znak da su postojali. Jedan od njih zabavljao se urezujući raspeća u tami, ali nebo se izgleda nije na to osvrnulo. Rešetke koje su zatvarale ćeliju bile su od zardalog gvožđa i ostavljale su rđu na dlanovima.

Fermin se sklupčao na krevetu, pokušavajući da pokrije golotinju parčetom dronjave tkanine koja je, pretpostavljao je, izigravala i pokrivač, i dušek, i jastuk. Polumrak je bio bakarne boje, kao dah sveće na izdisaju. Posle nekog vremena, oči su se privikle na tu neprestanu tamu i sluh se izoštrio dovoljno da opazi lagane pokrete tela između litanije kapanja i eha, nošenih vazdušnom strujom koja je prodirala spolja.

Pošto je tu proveo pola sata, Fermin je primetio da se u drugom kraju ćelije, u senci, nazire neka gomila. Ustao je i polako joj se primakao da bi otkrio da je posredi vreća od prljave cerade. Hladnoća i vlaga počele su da mu se uvlače u kosti i, mada miris koji je ispuštao taj zavežljaj prošaran tamnim mrljama nije navodio na srećne pretpostavke, Fermin je pomislio da je u vreći možda zatvorska uniforma za koju se niko nije potrudio da mu je uruči i, ako je sreće, pokrivač pod koji će se zavući. Kleknuo je pored vreće i odvezao čvor koji je zatvarao jedan njen kraj.

Kad je sklonio ceradu, treperava svetlost uljanica koje su žmirkale u hodniku otkrila je nešto što je u prvi mah držao za lice lutke, nalik na one koje krojači stavljaju u izloge da bi prikazivale njihova odela. Zadah i gađenje su ga naveli da shvati da to nije nikakva lutka. Pokrivajući nos i usta rukom, povukao je ostatak cerade i odskočio unazad, udarivši u zid ćelije.

Bio je to leš odrasle osobe neodređene dobi, između četrdeset i sedamdeset pet godina, koja nije imala više od pedeset kilograma. Duga kosa i bela brada prekrivale su mu dobar deo skeletnog torza. Njegove koštunjave ruke, s dugim i izvijenim noktima, ličile su na ptičje kandže. Oči su mu bile otvorene, a rožnjače su izgledale naborano kao prezrelo voće. Usta su mu bila poluotvorena i jezik, nadut i crn, ostao je zaglavljen između trulih zuba.

- Skinite mu odeću pre nego što ga odnesu - dopro je glas iz ćelije s druge strane hodnika. - Niko vam neće dati drugu do sledećeg meseca.

Fermin je oslušnuo senku i opazio dva sjajna oka koja su ga posmatrala s ležaja druge ćelije.

- Bez straha. Jadnik više nikome ne može nauditi - tvrdio je glas.

Fermin se saglasio i ponovo se približio džaku, pitajući se kako da izvede tu operaciju.

- Izvinite - mrmljao je pokojniku. - Počivajte u miru i bog neka vam dušu prosti.

- Bio je ateista - obavestio ga je glas iz ćelije preko puta.

Fermin je klimnuo i ostavio se ceremonija. Hladnoća koja je preplavljivala ćumez rezala je do kostiju i kao da je htela da kaže da je tu svako prenemaganje suvišno. Zadržao je dah i prionuo na posao. Odeća je zaudarala isto kao mrtvac. Rigor mortis [*Mrtvačka ukočenost (lat.)*] beše počeo da se širi telom i posao skidanja leša pokazao se težim nego što je pretpostavio. Pošto je očerupao pokojnika, Fermin se potrudio da ga ponovo pokrije džakom i zaveže mornarskim čvorom s kojim se ne bi izborio ni veliki Hudini. Konačno, odeven u dronjavu i smrdljivu odeću, Fermin se ponovo skupio na svom ležaju pitajući se

koliko korisnika je već oblačilo tu uniformu.

- Hvala - reče naposletku.
- Ništa zato - odgovori glas na drugom kraju hodnika.
- Fermin Romero de Tores, na usluzi.
- David Martin.

Fermin je nabrao čelo. Ime mu je bilo poznato. Vrteo ga je po sećanju dok mu je ono odzvanjalo skoro pet minuta, a onda mu je najzad sinulo i setio se popodneva ukradenih u uglu Biblioteke „Karmen“, koja je provodio gutajući serijal knjiga opscenih korica i naslova.

- Martin, pisac? Koji je napisao *Grad ukletih*?

Uzdah u tami.

- U ovoj zemlji više niko ne poštuje pseudonime.
- Oprostite zbog indiskrecije. Ali moje obožavanje vaših knjiga bilo je sholastičko, tako da sam upoznat s tim da ste vi držali pero znamenitog Ignjatija B. Samsona...

- Na usluzi.

- Vidite, gospodine Martine, veoma mi je drago što sam vas upoznao, makar i u ovako zlosrećnim okolnostima, jer ja sam već godinama vaš veliki obožavalac i...

- Hoćete li začutati, novajlije, ovde ima ljudi koji pokušavaju da zaspe - zaurloao je ljutit glas koji kao da je dolazio iz susedne ćelije.

- Samo kad se javila radost kuće - upao je drugi glas, nešto dalje niz hodnik. - Ne obraćajte pažnju, Martine. Ovde kad čovek zaspi, stenice ga živog pojedu, i to počev od stidnih delova. Hajde, Martine, zašto nam ne ispričate neku priču? Neku o Kloe...

-To, pa da ljuljaš đoku, razvratniče - odvrati neprijateljski glas.

- Prijatelju Fermine - obavestio ga je Martin iz svoje ćelije - imam zadovoljstvo da vam predstavim broj dvanaest, kome sve izgleda loše, šta god to bilo, i broj petnaest, besanog, učenog tipa i ideologa galerije. Ostali slabo pričaju, pogotovo broj četrnaest.

- Govorim kada imam šta da kažem - umešao se dubok i leden glas za koji je Fermin pretpostavio da mora pripadati broju četrnaest. - Kada bismo svi tako činili, imali bismo mirne noći.

Fermin je smatrao zajednicu veoma osobenom.

- Dobro večer svima. Ja sam Fermin Romero de Tores i drago mi je što sam vas upoznao.

- Zadovoljstvo je samo vaše - odvrati broj dvanaest.

- Dobro došli i nadam se da će vam boravak biti kratak - reče broj četrnaest.

Fermin je bacio još jedan pogled na vreću s lešom i progutao knedlu.

- To je bio Lusio, prethodni broj trinaest - objasni Martin. - Ne znamo ništa o njemu pošto je siromah bio nem. Metak mu je razneo grkljan na Ebru.

- Šteta što je samo on bio takav - dodao je broj devetnaest.

- Od čega je umro?

- Ovde se umire od toga što si tu - odgovori broj dvanaest. - Ne treba ti ništa više.

3.

Rutina je činila svoje. Po jedan sat dnevno, vodili su zatvorenike iz prve dve galerije u dvorište odbrambenog jarka na sunce, kišu ili ono što ih zadesi. Hrana je bila pola šolje neke hladne, masne i sivkaste kaše neodređene prirode i užeglog ukusa na koju bi se, posle nekoliko dana i uz grčeve od gladi u stomaku, čovek na kraju navikao. Delili su je posle podne i s vremenom su zatvorenici naučili da željno iščekuju njen dolazak.

Jedanput mesečno, zatvorenici su predavali svoju prljavu odeću i dobijali drugu koja je, načelno, bila potapana na jedan minut u kotao s ključalom vodom, iako stenice izgleda nisu dobile potvrdu te mere. Nedeljom je držana misa s preporučenim prisustvom i niko se nije usuđivao da prenebregne tu preporuku jer je pop prozivao i beležio ako bi neko ime nedostajalo. Dva izostanka su se pretvarala u nedelju dana posta, a tri u mesec dana odmora u jednoj od samica u kuli.

Galerije, dvorište i prostorije kojima su se kretali zatvorenici strogo su nadgledani. Četa stražara naoružanih puškama i pištoljima patrolirala je zatvorom i, kada bi zatvorenici bili van svojih ćelija, bilo je nemoguće pogledati u bilo kom pravcu i ne videti najmanje tuce njih budnog oka i s oružjem na gotovs. Uz njih su tu bili tamničari, nešto manje pretećeg izgleda. Niko od njih nije ličio na policajca i opšte mišljenje među zatvorenicima bilo je da je to grupa nesrećnika koji nisu mogli da nađu bolji posao u ta sirotinjska vremena.

Svaka galerija je imala dodeljenog tamničara koji je, sa svežnjem ključeva, dežurao dvanaest sati sedeći na stolici na kraju hodnika. Tamničari su mahom izbegavali zbližavanje sa zatvorenicima, oklevajući čak i da im upute reč ili pogled više od neophodnog. Jedini izuzetak je bio paćenik s nadimkom Bebo koji je izgubio oko u vazдушnom bombardovanju dok je bio noćni čuvar u fabrici u Pueblu seku.

Pričalo se da Bebo ima brata blizanca zatvorenog u tavnici Valensije i da se možda zbog toga ophodi prema zatvorenicima s izvesnom ljubaznošću i, kada niko ne gleda, daje im vode za piće, suvog hleba ili već onoga što uspe da odvoji od plena u koji su stražari pretvarali pakete porodica zatvorenika. Bebo je voleo da dovuče stolicu do ćelije Davida Martina i da sluša priče koje bi pisac ponekad pričao ostalim zatvorenicima. U tom osobitom paklu, Bebo je bio nešto najsličnije anđelu.

Uobičajeno je bilo da, nedeljom posle mise, gospodin direktor uputi zatvorenicima nekoliko okrepljujućih reči. Sve što se o njemu znalo bilo je da se zove Maurisio Valjs i da je pre rata bio skroman književni aspirant koji je radio kao sekretar i potrčko lokalnog pisca izvesnog renomea i večitog rivala nesrećnog don Pedra Viđala. U slobodno vreme, loše je prevodio klasike s grčkog i latinskog, izdavao s još nekoliko srodnih duša pamflete visoke kulturne ambicije i niskog prometa i priređivao salonske sedeljke na kojima je bataljon sličnih eminencija oplakivao stanje stvari i proricao da će se svet, ako oni preuzmu kormilo, uzdići do Olimpa.

Činilo se da njegov život ide u pravcu sivog i gorkog bivstvovanja mediokriteta kojeg je Bog, u svojoj beskrajnoj okrutnosti, obdario delirijumom veličine i titanskom nadmenošću. Međutim, rat je prepravio njegovu sudbinu, kao i sudbinu tolikih drugih, kada je u odsudnom času, na pola puta između slučajnosti i braka iz računa, Maurisio Valjs, do tada zaljubljen samo u svoj čudesan talenat i poseban rafinman, stupio u brak sa ćerkom moćnog industrijalca čiji pipci su izdržavali dobar deo budžeta generala Franka i njegovih trupa.

Mlada, osam godina mlađa od Maurisija, bila je vezana za kolica od svoje trinaeste, načeta urođenom bolešću koja joj je proždimala mišiće i život. Nijedan muškarac nikada je nije pogledao u oči niti je uhvatio za ruku da bi joj rekao kako je lepa i upitao kako se zove. Maurisio, koji je, kao svaki netaalentovan literata, u suštini bio čovek praktičan koliko tašt, bio je prvi i poslednji koji je to učinio i, godinu dana kasnije, par je sklopio brak u Sevilji uz zvezdanu pojavu generala Keipa de Ljana i drugih lučonoša nacionalnog aparata.

- Vi ćete napraviti karijeru, Valjse - predviđao mu je sam Serano Sunjer [*Ramon Strano Stincr (1901-2003) - advokat i istaknut političar za vreme frankizma, šest puta ministar, inače pašenog generala Franka (bio je oženjen sestrom Frankove supruge).*] na privatnoj audijenciji u Madridu na koju je Valjs otišao da bi iskamčio mesto direktora *Nacionalne biblioteke*. - Španija preživljava teške trenutke i svaki Španac plemenitog roda mora da podmetne leđa da bi se zaustavile marksističke horde koje žele da iskvare našu duhovnu rezervu - izjavio je Kaudiljov pašenog, blistav u svojoj operetskoj uniformi admirala.

- Računajte na mene, Vaša ekselencijo - ponudio se Valjs. - Što god ustreba.

„Što god ustreba“ ispalo je mesto direktora, ali ne divne *Nacionalne biblioteke*, kao što je on želeo, nego tamnice žalosne reputacije uzdignute na steni koja nadvisuje Barselonu. Spisak sledbenika i miljenika za prestižna mesta bio je dug i izobilan, a Valjs, uprkos svojim naporima, bio je u donjem delu.

- Budite strpljivi, Valjse. Vaši napori biće nagrađeni.

Tako je Maurisio Valjs naučio svoju prvu lekciju kompleksne nacionalne veštine manevrisanja i napredovanja posle svake promene režima: hiljade poslušnika i preobraćenika pridružile su se usponu i konkurencija je bila veoma jaka.

4.

Takva je, barem, bila legenda. Ta gomila nepotvrđenih sumnji, pretpostavki i glasina iz treće ruke stigla je do ušiju zatočenika zahvaljujući nečasnim sredstvima prethodnog direktora, smenjenog pošto je na funkciji proveo jedva dve nedelje, zatrovanog mržnjom prema došljaku koji mu je preteo položaj za koji se tokom čitavog rata borio. Odlazeći nije imao porodične veze i vukao je za sobom kobni prekršaj da je uhvaćen pijan u izricanju sočnih komentara na račun Heneralisima sve Španije i da iznenađujuće liči na Cvrčka Cvrču. Pre nego što su ga zakopali na mesto zamenika direktora zatvora u Seuti, izbljuvao se po don Maurisiju Valjsu onima koji su hteli da ga slušaju.

Van svake sumnje beše to da niko nije sebi dozvoljavao da spomene Valjsa drugačije do rečima „*gospodin direktor*“. Službena verzija, koju je on sam obznanio, glasila je da je don Maurisio čovek od pera priznatog ugleda, kultivisanog intelekta i prefinjene erudicije požnjevene tokom godina studija u Parizu, te da on ima cilj i misiju da, nakon privremenog boravka u kaznenom sektoru režima, uz pomoć izabranog kruga srodnih intelektualaca, obrazuje prost narod desetkovane Španije i da ga nauči da misli.

Njegovi govori često su obuhvatali opširne citate iz tekstova, poema ili pedagoških članaka koje je revnosno objavljivao u nacionalnoj štampi, iz oblasti književnosti, filozofije i neophodne renesanse zapadne misli. Ako bi zatočenici snažno tapšali na kraju tih maestralnih seansi, gospodin direktor bi napravio velikodušan gest i tamničari bi delili cigarete, sveće ili kakav drugi luksuz od dela donacija i paketa koje su slale porodice zatočenika. Najtraženije proizvode prethodno bi konfiskovali tamničari, koji su ih nosili kući ili ponekad prodavali kažnjenicima, ipak su oni bili dobra srca.

One koji bi umrli prirodnom ili neodređeno izazvanom smrću, uglavnom su imali od jednog do tri mrtva nedeljno, kupili su u ponoć, osim vikendom ili zapovednim praznicima; tada bi leš ostajao u ćeliji do ponedeljka ili sledećeg radnog dana, obično praveći društvo novom stanaru. Kada bi ga zatvorenici obavestili da se neki od njihovih drugova preselio u bolji život, tamničar bi prilazio, proveravao puls ili disanje i stavljao ga u jednu od vreća od cerade koje su tome služile. Pošto bi džak bio vezan, ležao je u ćeliji i čekao da pogrebno preduzeće sa obližnjeg groblja na Monžuiku dođe da ga pokupi. Niko nije znao šta rade s njima, a kada su pitali Beba, on je odbio da odgovori spustivši pogled.

Svaki petnaest dana održavali su najpreči preki sud i osuđeni su streljani u zoru. Ponekad streljački vod nije uspevao da pogodi nijedan vitalni organ usled lošeg stanja pušaka ili municije i samrtna kuknjava streljanih i palih u raku čula bi se satima. Nekad bi se pak začula eksplozija i krici bi se smesta utišali. Prema teoriji koja je kružila među zatvorenicima, neki od policajaca bi ih dokrajčio granatom, ali niko nije bio siguran da je to pravo objašnjenje.

Druga glasina koja je kružila među zatočenicima bila je da gospodin direktor ima običaj da prima žene, ćerke, verenice ili čak tetke, strine i bake zatvorenika u svojoj kancelariji petkom pre podne. Bez burme, koju je sklanjao u prvu fioku svog pisaćeg stola, slušao je njihovo preklinjanje, odmeravao njihove molbe, nudio maramicu za suze i primao poklone i usluge druge vrste, pružene u zamenu za obećanu bolju ishranu i bolje postupanje ili zajamčeno preinačenje sumnjivih presuda, što se nikada ne bi ostvarilo.

Drugom prilikom, Maurisio Valjs bi ih jednostavno poslužio čajnim kolačićima i čašom tamjanike, a ako su, uprkos onovremenoj bedi i lošoj ishrani, još lepo izgledale i ako ih se imalo za šta uštinuti, čitao bi im neki od svojih tekstova, poveravao im kako je njegov brak s bolesnicom sveto mučeništvo, razdirao

se pričajući o tome kako prezire svoje mesto tamničara i žalio im se na poniženje čoveka koji je, uprkos visokoj kulturi, rafinmanu i vrlini, bačen na to podlo mesto umesto da, u skladu sa svojom prirodom, sačinjava elitu zemlje.

Veterani tog mesta savetovali su da se gospodin direktor ne spominje i da se, ako je moguće, i ne misli na njega. Većina zatvorenika više je volela da priča o porodicama koje su ostavili za sobom, o svojim ženama i o životu kojeg su se sećali. Neki su imali fotografije verenica ili supruga koje su čuvali kao blago i branili životom ako bi neko pokušao da im ih otme. Više zatvorenika reklo je Ferminu da su najgora prva tri meseca. Potom, kada jednom izgubiš svaku nadu, vreme počinje da juri a dani bez smisla da uspavljaju dušu.

5.

Nedeljom, posle mise i govora gospodina direktora, neki zatvorenici su se okupljali u osunčanom uglu dvorišta da bi podelili koju cigaretu i slušali priče koje im je, kada je bio dovoljno priseban, pričao David Martin. Fermin, koji je znao skoro sve priče jer beše pročitao ceo serijal *Grada ukletih*, pridruživao im se i puštao mašti na volju. Ali Martin često nije bio kadar ni da izbroji do pet, te su ga ostavljali na miru dok je on po ćoškovima pričao sam sa sobom. Fermin ga je pažljivo posmatrao i ponekad išao za njim jer je bilo nečega u tom jadničku od čega mu se stiskala duša. Svojim veštinama i cirkuskim smutnjama, Fermin je pokušavao da mu nabavi cigarete ili čak kocke šećera koje je obožavao.

- Fermine, vi ste dobar čovek. Potrudite se da to prikrijete.

Martin je uvek sa sobom nosio staru fotografiju koju je voleo dugo da gleda. Na njoj su bili gospodin u belom i devojčica od desetak godina koji su se držali za ruke. Oboje su posmatrali sumrak s kraja malog drvenog mola koji se provlačio plažom kao modna pista pružena nad prozirnom vodom. Kada ga je Fermin pitao za fotografiju, Martin je ćutao i samo se nasmešio, a onda je sklonio fotografiju u džep.

- Ko je devojka sa slike, gospodine Martine?

- Nisam siguran, Fermine. Pamćenje me ponekad izda. To se vama ne dešava?

- Naravno da mi se dešava. Svima nam se dešava.

Govorkalo se da Martin nije sasvim kako treba, ali ubrzo pošto je počeo da se druži s njim, Fermin je počeo da podozreva da je jadnik mnogo ćaknutiji nego što ostali zatvorenici pretpostavljaju. Tu i tamo je bivao lucidniji od svih, ali često kao da nije shvatao gde se nalazi i govorio je o mestima i osobama koje su očigledno postojale samo u njegovoj mašti ili u njegovom sećanju.

Fermin se često budio u zoru i tada je mogao da čuje Martina kako priča u svojoj ćeliji. Ako bi se u tišini prikrao rešetkama i naćulio uši, mogao je jasno da čuje kako se Martin raspravlja s nekim koga je zvao „*gospodin Koreli*“ i ko je, sudeći po rečima koje je s njim razmenjivao, izgleda bio prilično pokvarena osoba.

Jedne od tih noći, Fermin je upalio ono što mu je ostalo od poslednje sveće i podigao upaljeni okrajak u pravcu ćelije preko puta da bi se uverio da je Martin sam i da oba glasa, njegov i Korelijev, dolaze s istih usana. Martin je hodao ukруг po ćeliji i, kada se njegov pogled ukrstio s Ferminovim, Ferminu je bilo jasno da ga njegov drug s galerije ne vidi i da se ponaša kao da zatvorske zidine ne postoje i da se njegov razgovor s onim ćudnim gospodinom vodi veoma daleko odatle.

- Ne obraćajte pažnju na njega - promrmljao je broj petnaest iz senke. - Svake noći isto. Samo šušket. Nesnosan je.

Sledećeg jutra, kada ga je Fermin pitao za tog Korelija i njihove ponoćne razgovore, Martin ga je začuđeno pogledao i samo se zbunjeno nasmešio. Drugom prilikom, kada nije mogao da zaspi od hladnoće, Fermin se ponovo prikrao rešetkama i čuo Martina kako priča s nekim nevidljivim prijateljem. Fermin se te noći usudio da ga prekine.

- Martine? Ja sam, Fermin, komšija od preko puta. Jeste li dobro?

Martin je prišao rešetkama i Fermin je video da mu je lice u suzama.

- Gospodine Martine? Ko je Izabela? Malopre ste pričali o njoj.

Martin ga je dugo gledao.

- Izabela je jedino dobro koje je ostalo na ovom govornom svetu - odgovorio je s nekom oporošću koja mu nije bila svojstvena. - Da nije nje, vredelo bi truda zapaliti ga da gori dok od njega ne ostane ni pepeo.

- Izvinite, Martine. Nisam želeo da vas uznemirim.

Martin se povukao u senku. Sledećeg dana su ga pronašli kako drhti u lokvi krvi. Bebo je zaspao u svojoj stolici i Martin je to iskoristio, te je grebao rukama po kamenu dok nije rasekao vene. Kada su ga odneli na nosilima, bio je toliko bled da je Fermin mislio da ga više neće videti.

- Ne brinite za svog prijatelja, Fermine - reče broj petnaest. - Da je posredi neko drugi, išao bi pravo u džak, ali Martina gospodin direktor ne pušta da umre. Niko ne zna zašto.

Ćelija Davida Martina bila je prazna pet nedelja. Kada ga je Bebo doneo, na rukama i u beloj pižami kao da je dete, ruke su mu bile umotane do lakata. Nije se nikoga sećao i proveo je prvu noć pričajući sam sa sobom i smejući se. Bebo je postavio svoju stolicu ispred rešetaka i pazio na njega cele noći, dajući mu kocke šećera koje je ukrao iz policijske sobe i sakrio u svojim džepovima.

- Gospodine Martine, molim vas, nemojte govoriti takve stvari, Bog će vas kazniti - šaputao mu je tamničar između dve kocke šećera.

U stvarnom svetu, broj dvanaest bio je doktor Roman Sanauha, šef internog odeljenja kliničke bolnice, čestit čovek izlečen od ideoloških zapaljenja i delirijuma, koga su njegova savest i odbijanje da izda svoje prijatelje poslali u tamnicu. Prema pravilu, nijedan zatvorenik među tim zidinama nije imao pravo na zanimanje i beneficije, ukoliko dato zanimanje nije moglo da donese određene beneficije gospodinu direktoru. Za doktora Sanauhu brzo je ustanovljeno da je koristan.

- Nažalost, ovde ne raspolazem željenim lekarskim resursima - objasnio mu je gospodin direktor. - Reč je o tome da režim ima druge prioritete i malo mu je bitno ako neko od vas istrune od gangrene u svojoj ćeliji. Posle mnogo borbe, izdejstvovao sam da mi pošalju loše opremljenu priručnu apoteku i jednog priučenog lekara koga verovatno ne bi primili ni da briše pod na veterinarskom fakultetu. Ali to je ono što imamo. Koliko znam, pre nego što ste podlegli prevari o neutralnosti, vi ste bili lekar izvesnog renomea. Iz razloga o kojima ne bih govorio, posebno mi je lično stalo do toga da nas zatvorenik David Martin ne napusti pre vremena. Ako pristanete da sarađujete i da pomognete da ostane u dovoljno razumnom zdravstvenom stanju, s obzirom na okolnosti, tvrdim vam da ću vaš boravak na ovom mestu učiniti podnošljivijim i da ću se lično postarati za to da se vaš slučaj preispita s ciljem da vam se smanji kazna.

Doktor Sanauha je klimnuo.

- Došlo mi je do ušiju da neki zatvorenici pričaju kako je Martin malo odlepio, kako vi kažete. Da li je to tačno? - upitao je gospodin direktor.

- Nisam psihijatar, ali po mom skromnom mišljenju, Martin je vidno neuravnotežen.

Gospodin direktor je vagao tu procenu.

- A koliko, prema vašem lekarskom mišljenju, može trajati? - pitao je. - Živ, hoću da kažem.

- Ne znam. Zatvorski uslovi nisu dobri po zdravlje i...

Gospodin direktor ga je prekinuo gestom dosade, klimajući.

- A prisebnost? Koliko dugo Martin može zadržati svoje umne sposobnosti?

- Ne dugo, pretpostavljam.

- Razumem.

Gospodin direktor mu je ponudio cigaretu, koju je doktor odbio.

- Vi ga cenite, zar ne?

- Jedva ga poznajem - odgovori lekar. - Izgleda da je dobar čovek.

Direktor se nasmešio.

- I veoma loš pisac. Najlošiji koga je ova zemlja imala.

- Gospodin direktor je međunarodni stručnjak za književnost. Ja se ne razumem u to.

Gospodin direktor ga je hladno pogledao.

- Za manje drskosti slao sam ljude na tri meseca u samicu. Oni koji to prežive, a takvih je malo, vrate se u stanju gore od onog u kom se nalazi vaš prijatelj Martin. Nemojte misliti da vam vaša diploma daje bilo kakvu privilegiju. Vaš dosije kaže da napolju imate ženu i tri ćerke. Vaša sudbina i sudbina vaše porodice zavise od toga koliko ćete mi biti korisni. Da li sam dovoljno jasan?

Doktor Sanauha je progutao knedlu.

- Da, gospodine direktore.

- Hvala, doktore.

S vremena na vreme, direktor je tražio od Sanauhe da baci pogled na Martina. Zli jezici su govorili da se ne uzda previše u zatvorskog nazovilekara, šarlatana, koji je od silnog izdavanja umrlica izgleda zaboravio pojam preventivne nege, i kojeg je, uostalom, ubrzo otpustio.

- Kako je pacijent, doktore?

- Slab je.

- Da. A njegovi demoni? Da li i dalje priča sam sa sobom i zamišlja stvari?

- Nema promene.

- Pročitao sam u novinama ABC sjajan članak svog dobrog prijatelja Sebastijana Hurada u kome on govori o šizofreniji, bolesti pesnika.

- Nisam osposobljen da postavim takvu dijagnozu.

- Ali jeste osposobljeni da ga održite u životu, zar ne?

- Pokušavam.

- Učinite više od pokušavanja. Pomislite na svoje ćerke. Tako su mlade. Tako su nezaštićene, a toliko je bezdušnika i toliko crvenih koji se još posvuda skrivaju.

Kako su meseci prolazili, doktor Sanauha je zavoleo Martina i jednog dana, dok su delili opuške, ispričao je Ferminu ono što je znao o tom čoveku koga su neki, šaleći se na račun njegovog bunila i njegovog položaja zvaničnog zatvorskog umobolnika, prozvali *Zatočenik Nebesa*.

6.

- Ako hoćete da vam kažem istinu, ja verujem da je Martin još kad su ga doveli bio u lošem stanju. Da li ste čuli za šizofreniju, Fermine? To je jedna od novih omiljenih reči gospodina direktora.

- To je ono za šta ljudi vole da kažu „*fali mu daska u glavi*“.

- Ne treba se s time šaliti, Fermine. To je veoma teška bolest. Nije to moja specijalnost, ali upoznao sam neke slučajeve i pacijenti često čuju glasove, vide i sećaju se ljudi ili događaja koji se nikada nisu odigrali... Razum se malo-pomalo gubi, te pacijent više ne može da razlikuje stvarnost od fikcije.

- Kao sedamdeset odsto Španaca... Vi mislite da Martin boluje od te bolesti, doktore?

- Ne znam zasigurno. Kažem da to nije moja specijalnost, ali smatram da pokazuje neke od najčešćih simptoma.

- Možda je u ovom slučaju bolest božji blagoslov...

- Nikada nije blagoslov, Fermine.

- A da li on zna da je, da kažem, napadnut bolešću?

- Luđak uvek misli da su luđaci ostali ljudi.

- To je ono što ja kažem za sedamdeset odsto Španaca...

Stražar ih je posmatrao iz visoke stražarnice kao da pokušava da im čita s usana.

- Tiše malo, inače ćemo nastradati.

Doktor je pokazao Ferminu da se okrenu i pođu ka drugom kraju dvorišta.

- U ovim vremenima čak i zidovi imaju uši - reče doktor.

- Kada bi pride imali bar pola mozga između ušiju, možda bismo se izvukli odavde - odvrati Fermin.

- Znete li šta mi je Martin rekao kada sam ga prvi put pregledao na zahtev gospodina direktora?

Doktore, mislim da sam otkrio jedini način za izlazak iz ove tamnice. Koji? Smrt. Nemate neki praktičniji metod? Da li ste čitali Grofa Monte Krista, doktore? Kao momak. Jedva se sećam.

Pročitajte ponovo. Sve je tamo. Nisam hteo da mu kažem da je gospodin direktor naložio da se iz zatvorske biblioteke sklone sve knjige Aleksandra Dime, zajedno s knjigama Dikensa, Galdosa i mnogih drugih pisaca, zato što smatra da su to bljuvotine koje služe tome da zabave plebs neodnegovanim ukusom, a zamenio ih je neobjavljenim kompletom romana i priča iz sopstvene produkcije i produkcije nekih svojih prijatelja, pošto ih je Valenti, zatvorenik koji je došao s knjigovezačkom veštinom, uvezao u kožu, a koga je, pošto je predao rad, ostavio da umre od hladnoće prisilivši ga da ostane u dvorištu na kiši tokom pet januarskih dana zato što mu je palo na pamet da se našali na račun vrsnosti njegove proze.

Valenti je uspeo da izađe odavde Martinovim sistemom: mrtav. Otkako sam ovde, na osnovu razgovora tamničara shvatio sam da je David Martin stigao u ovaj zatvor na zahtev samog gospodina direktora. Bio je zatvoren u „*Modelu*“, optužen za niz zločina u koje verovatno niko nije mogao da poveruje. Između ostalog, pričali su da je, obuzet ljubomorom, ubio svog zaštitnika i najboljeg prijatelja, dobrostojećeg gospodina Pedra Vidala, pisca kao što je i on sam, i njegovu suprugu Kristinu. I da je hladnokrvno ubio nekoliko policajaca i ne znam koga sve još. U poslednje vreme toliko ljudi optužuju za toliko stvari da čovek više ne zna šta da misli. Meni je teško da poverujem da je Martin ubica, ali takođe je istina da sam

u ratnim godinama video mnogo ljudi s obe strane koji su skinuli maske i pokazali kakvi su zapravo, pa ko će ga znati. Svako danas baci kamen, a onda nabedi komšiju.

- Kada bih vam ja ispričao... - nabacio je Fermin.

- Stvar je u tome što je otac tog Vidala moćan industrijalac i pun para do obrva; pričaju da je bio jedan od glavnih bankara nacionalističke partije. Zašto ispada da sve ratove dobiju bankari? Uglavnom, taj moćnik, Vidal, lično je tražio od Ministarstva pravde da uhvate Martina i da mu zajamče da će istrunuti u tamnici zbog onoga što je učinio njegovom sinu i snahi. Martin je, izgleda, bio u bekstvu van zemlje skoro tri godine i uhvatili su ga blizu granice. Rekao bih da nije baš mogao biti pri sebi kada se vratio u Španiju, gde su ga čekali da ga razapnu na krst. I to još poslednjih dana rata, kada su hiljade ljudi prelazile granicu u suprotnom smeru.

- Čovek se ponekad umori od bežanja - reče Fermin. - Svet je vrlo mali kada nemaš kuda da odeš.

- Pretpostavljam da je Martin morao tako misliti. Ne znam kako je uspeo da pređe granicu, ali meštani iz Pudserde prijavili su ga Civilnoj gardi pošto su ga danima viđali kako luta po selu u ritama pričajući sam sa sobom. Neki čobani su rekli da su ga videli na putu za Bolvir, nekoliko kilometara od sela. Tamo je bila velika stara vila zvana Tore del Remei, koja je za vreme rata pretvorena u bolnicu za ranjenike s fronta. Vodile su je neke žene koje su se verovatno sažalile na Martina, te su mu, držeći ga za vojnika republikanske vojske, pružile utočište i hranu. Kada su ga kasnije potražile, više ga nije bilo, ali te noći su ga našli na zaleđenom jezeru, kako pokušava da napravi otvor kamenom. Pomislili su da pokušava da se ubije i odveli su ga u sanatorijum u Vilju San Antonio. Tamo ga je, izgleda, prepoznao neki lekar, ne pitajte me kako, i kada je njegovo ime stiglo do ušiju vojnog zapovedništva, odveli su ga u Barselonu.

- U vučju jazbinu.

- Može se reći. Suđenje nije trajalo ni dva dana. Spisak optužbi koje su mu imputirane bio je beskonačan, a jedva da je bilo naznaka ili dokaza koji bi ih podržali, međutim, iz nekog čudnog razloga, tužilac je uspeo da nađe brojne svedoke da svedoče protiv njega. Sudnicom je prodefilovalo na desetine osoba koje su mrzele Martina ljubomorom koja je iznenadila i samog sudiju, a može se pretpostaviti da su ti ljudi za to dobili neku milostinju od starog Vidala. Bivše kolege iz trećerazrednih novina, *Glasa industrije*, kafanski literati, nesrećnici i zavidljivci svih sojeva izašli su iz kanalizacije da bi se zakleli kako je Martin kriv i za sve za šta je optužen i za ono za šta nije. Znae kako ovde stvari funkcionišu. Po naređenju sudije i savetu Vidala oca, konfiskovali su sva njegova dela i spalili ih smatrajući ih subverzivnim materijalom koji se kosi s moralom i dobrim običajima. Kada je Martin na sudu izjavio da je jedini dobar običaj za koji se on zalaže čitanje, a da je ostalo stvar svakog ponaosob, sudija mu je dodao još deset godina zatvora na ono što mu je već bilo odrađeno. Izgleda da je na suđenju, umesto da ćuti, Martin bez dlake na jeziku odgovarao na ono što su ga pitali i da je sam sebi iskopao raku.

- U ovom životu sve je dozvoljeno, osim da se govori istina.

- Osudili su ga na doživotnu robiju. *Glas industrije*, vlasništvo starog Vidala, objavio je opširan tekst s pojedinostima njegovih zločina i, kao da to nije bilo dosta, uvodnik. Pogodite ko ga je potpisao.

- Vrsni gospodin direktor, don Maurisio Valjs.

- On lično. Nazvao ga je najgorim piscem u istoriji i slavio je to što su njegove knjige uništene jer su bile sramota za čovečanstvo i dobar ukus.

- To su govorili i za Palau de la musika [Na katalonskom Palau de la Mušica Catalana - koncertna dvorana u Barseloni izuzetne lepote s kupolom i zidovima u vitražu (iz 1908). Na Uneskovoj je listi svetske kulturne baltine.] - bio je precizan Fermin. - Ovde se slio sam cvet i šlag međunarodne intelektualne elite. Unamuno je već rekao:

neka oni pronalaze, a mi ćemo misliti.

- Nevin ili ne, Martin je, posle javnog poniženja i spaljivanja baš svake stranice koju je napisao, završio u ćeliji „*Modela*“ gde bi verovatno umro za nekoliko nedelja da gospodin direktor, koji je pratio njegov slučaj s velikim zanimanjem i iz nekog čudnog razloga bio opsednut Martinom, nije došao do njegovog dosijea i tražio da ga premeste ovamo. Martin mi je ispričao da je, tog dana kada je stigao, Valjs naredio da ga dovedu u njegovu kancelariju i održao mu jedan od svojih govora: *Martine, iako ste vi dokazani zločinac i sigurno ubeđeni subverzivac, nešto nas spaja. Obojica smo ljudi od pera i, mada ste vi svoju promašenu karijeru posvetili pisanju smeća za neznalačku masu lišenu intelektualnog vođstva, verujem da možda možete da mi pomognete i da se tako iskupite za svoje greške. Imam komplet romana i poema na kojima sam radio poslednjih godina. Ta dela su na veoma visokom literarnom nivou i, nažalost, sumnjam da u ovoj zemlji nepismenih ima više od trista čitalaca sposobnih da razumeju i cene njihovu vrednost. Stoga sam mislio da vi, sa svojim bludnim zanatom i svojom bliskošću s prostim svetom koji čita u tramvajima, možete da mi pomognete da načinim male izmene da bih svoje delo približio tužnom nivou čitalaca u ovoj zemlji. Ako pristanete da saradujete, stojim vam da ću vaš život učiniti mnogo prijatnijim. Čak mogu postići da se vaš slučaj ponovo otvori. Vaša slatka prijateljica... Kako se zove? A da, Izabela. Pravi dragulj, ako mi dozvolite komentar. Uglavnom, vaša slatka prijateljica je dolazila k meni i ispričala mi je kako je unajmila mladog advokata, nekog Brijansa, i da je uspela da sakupi novac za vašu odbranu. Nemojmo se zavaravati: obojica znamo da vaš slučaj nema nikakvog osnova i da ste osuđeni zahvaljujući diskutabilnim svedočenjima. Izgleda da s neizmernom lakoćom stvarate neprijatelje, Martine, čak među ljudima za koje verovatno i ne znate da postoje. Nemojte napraviti još jednu grešku i od mene načiniti neprijatelja, Martine. Ja nisam jedan od tih nesrećnika. Ovde, među ovim zidinama, ja sam prosto rečeno Bog. Ne znam da li je Martin prihvatio predlog gospodina direktora ili nije, mada moram da mislim da jeste pošto je i dalje živ, a naš privatni Bog očigledno je zainteresovan da tako i ostane, barem zasad. Čak mu je obezbedio papir i pribor za pisanje u ćeliji, da bi prepravio njegova veličanstvena dela, pretpostavljam, te da bi se tako naš gospodin direktor popeo na Olimp književne slave i bogatstva za kojima toliko žudi. Ja zaista ne znam šta da mislim. Moj utisak je da siroti Martin nije kadar da napiše ni broj svojih cipela i da vreme mahom provodi u nekakvom čistilištu koje je s vremenom sazdao u svojoj glavi i gde ga griža savesti i bol jedu živog. Iako je moje polje interna medicina i nije moje da postavljam takve dijagnoze...*

7.

Priča koju mu je ispričao dobri doktor zagolicala je Fermina. Veran svojoj trajnoj sklonosti ka izgubljenim slučajevima, odlučio je da sprovede istragu za svoj račun i da se izbliza uveri u to s Martinom, te da usput usavrši zamisao o bekstvu *via mortis* u stilu don Aleksandra Dime. Što je više prevrtao tu stvar po glavi, više mu se činilo da *Zatočenik Nebesa*, bar posebno u tome, nije odlepio u meri u kojoj su to drugi predstavljali. Kad god je bilo slobodnog vremena u dvorištu, Fermin bi se potrudio da se približi Martinu i zapodene razgovor s njim.

- Fermine, počinjem da mislim da smo vi i ja verenici. Kud god se okrenem, eto vas.

- Izvinite, gospodine Martine, ali nešto me je zaintrigiralo.

- Šta je uzrok tolike intrige?

- Vidite, da ne okolišim, ne razumem kako jedan pristojan čovek kao što ste vi pomaže onoj gnusnoj i taštoj ćufti od gospodina direktora u njegovim podlim pokušajima da prođe kao salonski literata.

- Vidi, vidi, vi baš ne vrludate. Izgleda da u tom slučaju nema tajni.

- Ja, naime, imam poseban dar za razumevanje visoke intrige i druge detektivske zadatke.

- Onda sigurno znate da ja nisam pristojan čovek, nego zločinac.

- To je rekao sudija.

- I jedna i po armija svedoka pod zakletvom.

- Koje je potkupila hulja, sve bolesne od zavisti i raznih drugih niskosti.

- Recite mi, Fermine: postoji li nešto što vi ne znate?

- Gomila stvari. Ali ono što mi je od pre neki dan zagušilo filter u mozgu jeste pitanje zašto se družite s onim kretenom koji se uzoholio kao da je Bog. Ljudi poput njega su gangrena ove zemlje.

- Takvih ljudi ima svuda. Niko nema ekskluzivnu privilegiju.

- Ali samo mi to shvatamo ozbiljno.

- Ne sudite toliko brzo. Gospodin direktor je složenija osoba nego što to izgleda u celoj ovoj komediji. Taj kreten koji se uzoholio kao da je Bog, kako vi kažete, za početak je veoma moćan.

- Bog, ako se on pita.

- U ovom osobitom čistilištu, nije daleko od istine.

Fermin je nabrao nos. Nije mu se svidelo to što je čuo. Skoro mu se učinilo da Martin uživa u vinu svoje propasti.

- Zato što vam je pretio? To je? Šta još može da vam učini?

- Meni ništa, osim da me nasmeje. Ali drugima, napolju, može mnogo da naškodi.

Fermin je dugo ćutao.

- Izvinite, gospodine Martine. Nisam želeo da vas uvredim. Nisam mislio na to.

- Ne vređate me, Fermine. Naprotiv. Mislim da previše velikodušno sagledavate moje prilike. Vaša dobra vera govori mnogo više o vama nego o meni.

- Reč je o onoj gospođici, zar ne? Izabeli.

- Gospođi.

- Nisam znao da ste oženjeni.

- Nisam. Izabela nije moja supruga. Nije ni moja ljubavnica, ako to mislite.

Fermin je ćutao. Nije hteo da dovodi u sumnju Martinove reči, ali još dok ga je slušao kako o njoj govori, postalo mu je potpuno jasno da je ta gospođica ili gospođa ono što jadni Martin najviše voli na tom svetu, verovatno jedino što ga održava u životu u toj groznoj rupi. Najtužnije je pak bilo to što, verovatno, nije to ni primećivao.

- Izabela i njen suprug drže knjižaru, koja za mene ima posebno značenje još otkad sam bio dete. Gospodin direktor mi je rekao da će se, ako ne učinim to što traži, pobrinuti da ih optuže za prodaju subverzivnog materijala, da će im eksproprijisati radnju, da će ih oboje zatvoriti i da će im oduzeti dete koje nema ni tri godine.

- Kurvin sin - promrmljao je Fermin.

- Nemojte, Fermine - reče Martin. - To nije vaš rat. Moj je. Zaslužio sam to zbog onoga što sam učinio.

- Vi niste ništa učinili, Martine.

- Ne poznajete me, Fermine. I ne treba. Ono na šta treba da se usredsredite jeste bekstvo odavde.

- To je druga stvar koju sam hteo da vas pitam. Razumeo sam da imate eksperimentalni metod u razvoju za bežanje iz ovog nokšira. Ako vam je potrebno zamorče, mršavog tela ali s entuzijazmom koji se preliva, smatrajte da sam vam na usluzi.

Martin ga je posmatrao, zamišljen.

- Da li ste pročitali Dimu?

- Od glave do pete.

- Onda već imate predstavu. Ako je tako, znaćete na šta ciljam. Slušajte me dobro.

8.

Navršavalo se šest meseci Ferminovog zarobljeništva kada je niz događaja suštinski promenio ono što je do tada bilo njegov život. Počelo je tako što je tih dana, kada je režim još verovao da će Hitler, Musolini i kompanija dobiti rat i da će Evropa uskoro biti iste boje kao *Heneralisimove gaće*, plima netom preobraćenih, nekažnjenih i besnih ubica, doušnika i političkih komesara postigla da broj zarobljenih, okrivljenih, optuženih ili građana u postupku nestajanja dostigne istorijske kvote.

Zatvori u zemlji nisu mogli da zadovolje potrebe i vojni autoriteti su naredili zatvorskim upravama da udvostruče ili čak utrostruče broj zatvorenika kako bi apsorbovali najezdu osuđenika koju je izbacivala ona poražena i bedna Barselona iz 1940. godine. S tim ciljem, gospodin direktor je u svom nakićenom nedeljnom govoru obavestio zatvorenike da će, počev od tada, deliti ćelije. Doktora Sanahu stavili su u Martinovu ćeliju, verovatno da bi ga nadgledao i čuvao od samoubilačkih poriva. Ferminu je zapalo da deli ćeliju broj trinaest sa svojim bivšim komšijom sa strane, brojem četrnaest, i tako redom. Svi zatvorenici s galerije bili su upareni da bi se napravilo mesta za pridošlice koje su svake noći maricama dovozili iz „*Modela*“ ili „*Kampa de la Bote*“.

- Nemojte se mrštiti, meni se ovo sviđa još manje nego vama - upozorio je broj četrnaest kada se preselio kod novog cimera.

- Upozoravam vas da neprijateljstvo kod mene izaziva gasove - zapretio je Fermin. - Stoga se ostavite bahaćenja *a la Bafalo Bil* i potrudite se da budete uljudni i da pišate licem prema zidu bez prskanja ili ćete jednog od ovih dana osvanuti prekriveni šampinjonima.

Bivši broj četrnaest pet dana nije uputio Ferminu ni reč. Konačno, pobeđen sumpornim vetrovima koje mu je Fermin upućivao od rane zore, promenio je strategiju.

- Ja sam vas upozorio - reče Fermin.

- Dobro, predajem se. Zovem se Sebastijan Salgado. Po zanimanju sindikalist. Dajte mi ruku i budimo prijatelji, ali tako vam onoga što najviše volite, prestanite s tim vetrovima jer počinjem da haluciniram i sanjam kako Noi del Sukre [*Na katalonskom Noi del Sucre (u prevodu Šećerni Momak, pošto je radio u šećerani) - nadimak Salvadora Segija Rubinata (1886-1923), harizmatičnog katalonskog anarhosindikalističkog vođe, ubijenog na ulici usred dana.*] igra čarlston.

Fermin je stisnuo Salgadovu ruku i primetio da nema mali i domali prst.

- Fermin Romero de Tores, drago mi je što sam vas najzad upoznao. Po profesiji, vršilac tajnih obaveštajnih usluga za karipski sektor *Ženeralitata Katalonije*, trenutno van funkcije, ali po vokaciji bibliograf i ljubitelj lepe književnosti.

Salgado je smoreno pogledao svog novog cimera i prevrnuo očima.

- Posle kažu da je luđak Martin.

- Lud je onaj ko sebe smatra razumnim i veruje da su nedotupavci drugačiji od njega.

Salgado se saglasio, poražen.

Druga okolnost stekla se nekoliko dana kasnije, kada su dva stražara uveče došla po njega. Bebo im je otključao ćeliju, pokušavajući da prikrije zabrinutost.

-Ti, mršavi, ustaj - procedio je jedan stražar.

Salgado je na tren pomislio da su njegove molitve uslišene i da Fermina odvode na streljanje.

- Hrabro, Fermine - bodrio ga je smeškom. - Umreti za Boga i Španiju, pa od toga nema ničeg lepšeg.

Dvojica stražara su zgrabila Fermina, stavila mu lisice na ruke i noge i odvukla ga pred utučenim pogledima cele galerije i uz Salgadolov grohotan smeh.

- Iz ovoga se nećeš izvuci ni vetrovima - reče njegov cimer, smejući se.

9.

Sproveli su ga kroz klupko tunela do dugačkog hodnika na čijem kraju su se videla drvena vrata. Fermin je osetio mučninu i rekao sebi kako se tu završava bedno putovanje njegovog života i da ga iza tih vrata čeka Fumero s let-lampom u svojoj slobodnoj noći. Na njegovo iznenađenje, kad je stigao do vrata, jedan stražar mu je skinuo lisice, dok je drugi učtivo zakucalo.

- Napred - odgovorio je prijateljski glas.

Tako se Fermin našao u kancelariji gospodina direktora, prostoriji luksuzno dekorisanoj tepisima poharanim iz neke palate u Bonanovi i vrednim nameštajem. Scenografiju je dopunjavala velika španska zastava s orlom, štitom i legendom, Kaudiljov portret retuširan više nego reklamna fotografija Marlen Ditrhi i gospodin direktor glavom, Maurisio Valjs, koji se osmehivao iza svog radnog stola dok je uživao u uveznoj cigareti i čaši brendija.

- Sedi, ne boj se - ponudio je.

Fermin je opazio da je pored njega tacna s tanjirom mesa, graška i krompir-pirea koji je mirisao na topao puter.

- Nije priviđenje - blago reče gospodin direktor. - To je tvoja večera. Nadam se da će ti se svideti.

Fermin, koji sličnu divotu nije video od 1936, bacio se na proždiranje jela pre nego što ispari. Gospodin direktor ga je posmatrao kako jede s izrazom gađenja i omalovažavanja ispod nameštenog osmeha, nižući cigaretu za cigaretom i svakog minuta gladeći briljantin na svojoj frizuri. Kada je večera bila pojedena, Valjs je naredio stražarima da se povuku. Nasamo, gospodin direktor je bio mnogo zlokobniji nego s naoružanom pratnjom.

- Fermin, zar ne? - upitao ga je opušteno.

Fermin je polako klimnuo.

- Sigurno se pitaš zašto sam naredio da te dovedu.

Fermin se skupio na stolici.

- Ni zbog čega što bi trebalo da te zabrine. Naprotiv. Pozvao sam te jer želim da poboljšam tvoje uslove života i, ko zna, možda izdejtstvujem da se tvoja kazna preispita, pošto obojica znamo da optužbe koje su ti pripisane ne stoje. Takva su vremena, ima mnogo mutne vode i ponekad pravednici stradaju umesto grešnika. To je cena nacionalnog preporoda. Ova promišljanja na stranu, hoću da shvatiš da sam uz tebe. I ja sam pomalo zatočenik ovog mesta. Verujem da obojica želimo da izađemo odavde što pre i mislio sam da možemo da pomognemo jedan drugom. Cigaretu?

Fermin se plašljivo poslužio.

- Ako nemate ništa protiv, sačuvaću je za kasnije.

- Naravno. Evo, uzmi celu paklicu.

Fermin je stavio paklicu u džep. Gospodin direktor se nagnuo preko stola, s osmehom. „*U zoološkom vrtu živi ista takva zmija, ali ona jede samo miševе*“, pomislio je Fermin.

- Kakav je tvoj novi cimer?

- Salgado? Draga osoba.

- Ne znam da li znaš da je taj podlac, pre ćorke, bio komunistički bandit i plaćeni ubica.

Fermin je odmahnuo.

- Meni je rekao da je bio sindikalist.

Valjs se lako nasmejao.

- Maja 1938, sam-samcit se uvukao u kuću porodice Vilahoana, u Aveniji Bonanova, i sve ih ucmekao, uključujući i petoro dece, četiri sluškinje i babu od osamdeset šest godina. Znaš li ko su bili Vilahoane?

- Pa baš...

- Zlatari. U vreme zločina, u kući je bilo dvadeset pet hiljada peseta u nakitu i kešu. Znaš li gde je taj novac sada?

- Ne znam.

- Niko ne zna. Jedini koji zna jeste drug Salgado, koji je odlučio da ga ne preda proletarijatu, te ga je sakrio da bi posle rata živeo u velikom stilu. To se nikada neće desiti jer ćemo ga držati ovde dok ne propeva ili dok ga tvoj prijatelj Fumero ne isecka na komadiće.

Fermin je klimnuo, povezujući priču.

- Primetio sam da mu fali nekoliko prstiju leve ruke i da čudno hoda.

- Jednom mu reci da skine gaće i videćeš da mu fale i druge stvari koje je izgubio usput zbog svoje zadrnosti.

Fermin je progutao pljuvačku.

- Hoću da znaš da su meni takve grubosti ogavne. To je jedan od razloga za to što sam naredio da Salgada prebace u tvoju ćeliju. Verujem da se ljudi u razgovoru razumeju. Želim da utvrdiš gde je sakrio novac porodice Vilahoana i plen svih krađa i zločina koje je počinio poslednjih godina, i da mi kažeš.

Fermin je osetio da mu se srce spušta u pete.

- A drugi?

- Drugi razlog je to što sam primetio da si se u poslednje vreme sprijateljio s Davidom Martinom, što mi se čini odličnim. Prijateljstvo je vrednost koja oplemenjuje čoveka i pomaže pri rehabilitaciji zatvorenika. Ne znam da li si znao da je Martin pisac.

- Naćuo sam nešto u vezi s tim.

Gospodin direktor mu je uputio ledeni pogled, ali zadržao je pomirljiv osmeh.

- Martin nije loša osoba, ali vara se povodom mnogih stvari. Jedna od njih je naivna ideja da treba da štiti nepoželjne osobe i tajne.

- Zato što je vrlo ćudan i ima svoje bubice.

- Naravno. Zato sam mislio da bi možda bilo dobro da budeš pored njega, dobro otvorenih očiju i ušiju, i da mi prićaš šta kaže, šta misli, šta oseća... Sigurno postoji nešto što ti je isprićao i što ti je privuklo pažnju.

- Pa sad kad gospodin direktor kaže, u poslednje vreme se dosta žali na jednu bubuljicu koja mu je izašla na dupetu od trenja gaća.

Gospodin direktor je uzdahnuo, tiho negodujući, vidno smoren od trošenja tolike ljubaznosti na jednu tako nedostojnu osobu.

- Vidi, mamlaze jedan, ovo možemo uraditi na lep i ružan način. Ja pokušavam da budem razuman, ali dovoljno je da podignem telefonsku slušalicu i tvoj prijatelj Fumero biće ovde za pola sata. Pričali su mi da u poslednje vreme, osim let-lampe, u jednoj od ćelija u podrumu ima i stolarski alat kojim pravi bravure. Jesam li bio jasan?

Fermin je stisnuo ruke da bi prikrio drhtanje.

- Savršeno. Izvinite, gospodine direktore. Toliko je vremena prošlo otkako nisam jeo meso, pa mora da su mi proteini udarili u glavu. Neće se ponoviti.

Gospodin direktor se nasmešio i nastavio kao da se ništa nije dogodilo.

- Posebno me zanima da li je nekad spomenuo neko *groblje zaboravljenih* ili *mrtvih knjiga*, ili tako nešto. Razmisli dobro pre nego što odgovoriš. Da li ti je Martin nekada pričao o tom mestu?

Fermin je odmahnuo.

- Kunem vam se, gospodine, da nikada u životu nisam čuo za to mesto od gospodina Martina, niti od bilo koga drugog...

Gospodin direktor mu je namignuo.

- Verujem ti. Ako ga spomene, reći ćeš mi. A ako ga ne spomene, ti ćeš nabaciti temu i saznaćeš gde je.

Fermin je više puta klimnuo.

- Još nešto. Ako ti Martin bude pričao o mojoj narudžbini, ubedi ga da je, za njegovo dobro i pogotovo za dobro izvesne dame prema kojoj gaji visoko poštovanje, kao i za dobro njenog supruga i sina, bolje da se ne štedi i da napiše svoje remek-delo.

- Govorite o gospođi Izabeli? - upitao je Fermin.

- Ah, vidim da ti je pričao o njoj... Morao bi je videti - reče brišući naočare maramicom. - Devojčurak, devojčurak, s čvrstim telom školarice... Ne znaš koliko puta je sedela tu gde si ti sada, preklinjući za jadnog nesrećnika Martina. Neću ti reći šta mi je nudila jer ja sam džentlmen, ali neka ostane među nama: obožavanje Martina od strane te devojke kao da potiče iz bolera. Kladio bih se da to dete, Danijel, nije dete njenog muža, nego Martinovo, koji ima grozan ukus za književnost ali izvanredan za ženske.

Gospodin direktor je zastao primetivši da ga zatvorenik posmatra neprobojnim pogledom koji mu se nije dopadao.

- Šta ti gledaš? - izazivao je.

Nekoliko puta je kucnuo zglobovima prstiju po stolu i vrata iza Fermina su se istog časa otvorila. Dva stražara su ga zgrabila za ruke i podigla ga sa stolice kako bi mu stopala dotakla tlo.

- Seti se šta sam ti rekao - reče gospodin direktor. - Za četiri nedelje hoću opet da te vidim ovde. Ako mi doneseš rezultate, uveravam te da će tvoj boravak ovde biti promenjen nabolje. Ako ih pak ne doneseš, rezervisaću ti termin u Fumerovoj ćeliji u podrumu, punoj njegovih igračaka. Jasno?

- Kao dan.

Zatim je, načinivši gest gnušanja, pokazao svojim ljudima da odvedu zatvorenika i ispio čašu brendija, zgađen time što iz dana u dan mora da se bavi tim nekulturnim i iskvarenim šljmom.

10.

Barselona, 1957.

- Danijele, vi ste potpuno pobeledi - promrmljao je Fermin, budeći me iz transa.

Sala za ručavanje „*Kan Ljuisa*“ i ulice koje smo prešli do nje iščezle su. Jedino što sam video bila je ona kancelarija u *Tvrđavi Monžuik* i lice onog čoveka koji o mojoj majci izgovara reči i insinuacije koje me peku. Osetio sam nešto hladno i oštro kako krči put kroz moju dušu, bes kakav nikada nisam osetio. Na tren sam više nego išta na svetu poželeo da taj podlac bude preda mnom, da mu zavrnem vrat i da ga gledam dok mu ne prsnu vene u očima.

- Danijele...

Načas sam zatvorio oči i duboko udahnuo. Kada sam ih otvorio, ponovo sam bio u „*Kan Ljuisu*“, a Fermin Romero de Tores me je gledao skrhan.

- Oprostite mi, Danijele.

Usta su mi bila suva. Sipao sam sebi čašu vode i popio naskap nadajući se da će mi reči doći na usne.

- Nemam šta da vam oprostim, Fermine. Niste krivi ni za šta od onoga što ste mi ispričali.

- Kriv sam što sam to morao da vam ispričam, za početak - reče on jedva čujnim glasom.

Video sam kako je spustio glavu, kao da se ne usuđuje da me pogleda. Shvatio sam koliki ga je bol ophrvao dok se sećao te epizode, kad je morao da mi otkrije istinu, te sam se postideo zbog mržnje koja je ovladala mnome.

- Fermine, pogledajte me.

Fermin je uspeo da me pogleda krajičkom oka i ja sam mu se nasmešio.

- Želim da znate da sam vam zahvalan što ste mi ispričali istinu i da razumem zašto ste pre dve godine smatrali da je bolje da sve prećutate.

Fermin je blago klimnuo, ali nešto u njegovom pogledu stavilo mi je do znanja da mu moje reči nisu nikakva uteha. Naprotiv. Čutali smo neko vreme.

- Ima još, zar ne? - upitah konačno.

Fermin je potvrdio.

- I ono što dolazi još je gore?

Fermin je ponovo potvrdio.

- Mnogo gore.

Skrenuo sam pogled i osmehnuo se profesoru Alburkerkeu, koji je već odlazio, ali ne bez pozdrava.

- Onda, da naručimo još jednu vodu i da mi ispričate ostatak? - upitah.

- Bolje vino - smatrao je Fermin. - Neko najobičnije.

11.

Barselona, 1940.

Nedelju dana posle razgovora između Fermina i gospodina direktora, dve individue koje niko nikada nije video na galeriji i koje su na kilometar mirisale na *Socijalnu brigadu*, odvele su Salgada s lisicama ne prozborivši ni reč.

- Bebo, da li znaš kuda ga vode? - pitao je broj dvanaest.

Tamničar je odmahnuo, ali u očima mu se videlo da je nešto načuo i da ne želi da zalazi u to. U nedostatku drugih vesti, Salgadovo odsustvo je odmah postalo predmet debate i spekulacija među zatvorenicima, koji su smišljali svakakve teorije.

- Taj je bio nacionalistički špijun koji se ovde infiltrirao da bi od nas izvukao informacije s pričom da su ga ćorkirali kao sindikalistu.

- Da, zato su mu iščupali dva prsta i znaj pa ti šta još, da bi sve bilo ubedljivije.

- Sada je već sigurno u „*Amaji*“, tovari se oslicem na baskijski način sa svojim pajtosima i smeje se svima nama.

- Ja mislim da je otpevao nešto što su hteli od njega i da su ga bacili u more, na dubinu od deset kilometara, s kamenom oko vrata.

- Imao je falangističko lice. Dobro je što ja nisam nešto lanuo, a vas će sada na tihu vatru.

- Da, čoveče, možda će nas strpati u zatvor.

U nedostatku druge razbibrige, diskusija se produžila sve dok ga, dva dana kasnije, iste individue nisu vratile. Prvo što su svi zapazili bilo je to da se Salgado ne drži na nogama i da ga vuku kao zavežljaj. Drugo, da je bleđ kao leš i obliven hladnim znojem. Zatvorenik se vratio polunag, prekriven mrkim krastama koje su izgledale kao mešavina zgrušane krvi i njegovog izmeta. Ubacili su ga u ćeliju kao vreću balege i otišli ne otvorivši usta.

Fermin ga je uzeo u ruke i ispružio ga na krevetu. Polako je počeo da ga pere trakama platna koje je napravio cepajući svoju košulju i vodom koju mu je Bebo krišom doneo. Salgado je bio pri svesti i teško je disao, ali oči su mu sijale kao da je u njihovoj unutrašnjosti goreo plamen. Gde je do pre dva dana imao levu šaku, sada je pulsirao patrljak ljubičastog mesa nagoreo katranom. Dok mu je Fermin brisao lice, Salgado mu se nasmešio s ono malo zuba što mu je ostalo.

- Zašto već jednom ne kažete tim kasapima ono što hoće da znaju, Salgado? To je samo novac. Ne znam koliko ga imate sakrivenog, ali ne vredi ovoliko.

- I još više - frfljao je sopćući. - Taj novac je moj.

- Biće da je to novac svih onih ljudi koje ste pobili i opljačkali, izvinite na preciznosti.

- Nisam nikog opljačkao. Oni su pre toga opljačkali narod. I ako sam ih likvidirao, delio sam pravdu koju je narod tražio.

- Da, da. Dobro je što ste se pojavili: *Robin Hud iz Matadepere* koji će ispraviti svetsku nepravdu. Pravi hrabri pravednik.

- Taj novac je moja budućnost - ispljunuo je Salgado.

Fermin mu je vlažnom krpom prešao preko hladnog čela išaranog ogrebotinama.

- Budućnost se ne želi, ona se zaslužuje. Vi nemate budućnosti, Salgado. Ni vi, ni zemlja koja stvori štetočine poput vas i gospodina direktora, a onda gleda na drugu stranu. Budućnost smo svi zajedno sravnili sa zemljom i jedino što nas čeka jeste sranje poput ovog koje curi iz vas i koje mi je već dosadilo da perem.

Salgado je ispustio nekakav grlen jecaj za koji je Fermin pretpostavio da je grohotan smeh.

- Poštedite me govora, Fermine. Još ćete se dati u heroje.

- Neću. Heroja je previše. Ja sam obična kukavica. Ni manje ni više - reče Fermin. - Ali barem to znam i to prihvatam.

Fermin je nastavio da ga briše koliko je mogao, u tišini, a zatim ga je pokrio nekakvim vajnim zajedničkim prekrivačem postavljenim stenicama, koji je zaudarao na mokraču. Ostao je pored lopova dok nije zatvorio oči i utonuo u san. Fermin nije bio siguran da će se probuditi.

- Recite mi da je već umro - dopro je glas iz broja dvanaest.

- Primaju se opklade - dodao je broj sedamnaest. - Jednu cigaretu da će odapeti.

- Svi na spavanje ili u kurac - ponudio je Fermin.

Sklupčao se u drugom kraju ćelije i pokušao da zaspi, ali ubrzo je shvatio da će tu noć provesti bez sna. Promolio je glavu kroz rešetke i pustio ruke da mu vise preko metalne šipke koja ih je povezivala. S druge strane hodnika, iz senke ćelije preko puta, posmatrala su ga dva oka u svetlosti žara cigarete.

- Niste mi rekli zašto vas je Valjs pre neki dan pozvao - reče Martin.

- Možete zamisliti.

- Neki neuobičajen zahtev?

- Želi da izvučem od vas nešto o nekakvom *grobju knjiga* ili nešto u tom stilu.

- Zanimljivo - prokomentarisao je Martin.

- Fascinantno.

- Da li vam je objasnio motiv svog zanimanja za tu temu?

- Iskreno, gospodine Martine, naš odnos nije tako prisan. Gospodin direktor se ograničio na to da mi zapreti da će dati da me svestrano osakate ako ne budem ispunio njegovo naređenje za četiri nedelje, a ja sam se ograničio da kažem da hoću.

- Ne brinite, Fermine. Za četiri nedelje, bićete napolju.

- Da, na plaži na Karibima s dve dobro uhranjene mulatkinje koje mi masiraju stopala.

- Imajte vere.

Ferminu se oteo uzdah malodušnosti. Između luđaka, plaćenih ubica i samrtnika delile su se karte njegove sudbine.

12.

Te nedelje, posle svog govora u dvorištu, gospodin direktor je bacio na Fermina pogled inkvizitora upotpunjen osmehom, od čega je osetio žuč na usnama. Čim su stražari dozvolili zatočenicima da pokvare vrstu, Fermin se prikrao Martinu.

- Brilljantan govor - prokomentarisao je Martin.
- Istorijski. Kad god taj čovek progovori, istorija zapadne misli doživi kopernikanski obrt.
- Ne stoji vam sarkazam, Fermine. Protivreči vašoj prirodnoj nežnosti.
- Idite dodavola.
- Radim na tome. Cigaretu?
- Ne pušim.
- Kažu da pušenje pomaže da se brže umre.
- Onda dajte, da ne zaostanem.

Fermin nije uspeo da ode dalje od prvog dima. Martin mu je oduzeo cigaretu i udario ga po leđima sve dok Fermin nije iskašljao i sećanje na prvu pričest.

- Ne znam kako možete to da gutate. Smrdi na oprljene kerove.
- To je najbolje što se ovde može nabaviti. Kažu da ih prave od opušaka koje sakupljaju po hodnicima „*Monumentala*“.
- A mene, zamislite, taj buke više podseća na pisoar.
- Duboko dišite, Fermine. Je li vam bolje?

Fermin je klimnuo.

- Hoćete li mi ispričati nešto o tom groblju da bih bacio neku kosku pred onog glavnokomandujućeg psa? Nije neophodno da bude istina. Poslužiće mi svaka budalaština koja vam padne na pamet.

Martin se osmehnuo izdišući onaj smrdljivi dim kroz zube.

- Kako je vaš cimer Salgado, zaštitnik siromašnih?

- Vidite, mislio sam da već imam dosta godina i da sam sve video u ovom cirkusu od sveta. A kada mi se jutros učinilo da je Salgado već otegao papke, čujem ga kako ustaje i prilazi mom krevetu, kao vampir.

- Ima nešto od toga - saglasi se Martin.

- I priđe mi tako i pilji u mene. Ja se pravim da spavam i, kada je Salgado progutao udicu, vidim ga kako, klisnuvši do čoška ćelije, preostalom rukom počinje da čeprka po onome što medicinska nauka zove rektum ili poslednji deo debelog creva - nastavi Fermin.

- Kako, kako?

- Kao što čujete. Dobri naš Salgado, rekonvalescent posle nedavne seanse srednjovekovnog sakaćenja, odlučuje da proslavi to što je kadar da ustane istraživanjem tog napaćenog kutka ljudske anatomije koji je priroda skrila od sunčeve svetlosti. Ja ne verujem, ne usuđujem se ni da dišem. Prolazi minut i Salgado kao da su unutra dva ili tri prsta, svi koji su mu ostali, u potrazi za kamenom mudrosti ili nekim dubokim

hemoroidom. Sve to praćeno prigušenim jaucima koje ne bih reprodukovao.

- Skamenio sam se - reće Martin.

- Onda sedite za veliko finale. Pošto je minut-dva analitićki ispitivao analnu teritoriju, ispusti uzdah a la Sveti Jovan od Krsta [*San Juan de la Cruz (1542-1591) - mistik i veliki španski pesnik.*] i dogodi se ćudo. Vadi prste odozdo s nećim sjajnim za šta, ćak i iz ćoška u kome se nalazim, mogu garantovati da nije uobićajen izmet.

- Šta je onda?

- Kljuć. Ne francuski, nego jedan mali kljuć, kao od akten-tašne ili ormarića svlaćionice.

- I onda?

- I onda uzima kljuć, trlja ga pljuvaćkom do sjaja, jer ne verujem da je baš mirisao na divlje ruže, i onda prilazi zidu gde, pošto se uveri da i dalje spavam, što dokazujem vrlo uspelim hrkanjem poput kućeta bernardinca, sakriva kljuć uglavljujući ga u pukotinu između dva kamena koju zatim pokriva blatom i, ne odbacujem mogućnost, možda još nekim nusproizvodom svog ćeprkanja po dubinama.

Martin i Fermin se u tišini pogledaše.

- Mislite li isto što i ja? - ispitivao je Fermin.

Martin je potvrdio.

- Šta mislite, koliko novca taj nežan cvetak krije u svom gnezdu pohlepe? - upita Fermin.

- Dovoljno da misli da mu to tajno skrovište nadoknaćuje gubitak prstiju, šake, delova testisa i bog zna ćega još - izložio je Martin.

- I šta sad ja da radim? Naime, pre nego što dozvolim da ono zlo od gospodina direktora stavi svoje pandže na Salgadov trezorćić i njime finansira objavljivanje svojih dela u tvrdom povezu i fotelju u *Kraljevskoj akademiji za jezik*, progutaću kljuć ili ću ga, ako je potrebno, i ja staviti u niske delove svog crevnog trakta.

- Zasad nemojte ništa raditi - uputio ga je Martin. - Proverite da li je kljuć i dalje tamo i ćekajte moje instrukcije. Samo još da utanaćim detalje vašeg bekstva.

- Bez uvrede, gospodine Martine, prekomerno sam vam zahvalan na savetu i moralnoj podršci, ali reć je o mom vratu ili nekom drugom voljenom dodatku i, u svetlu najrasprostranjenije verzije prema kojoj vi važite za šenulog, uznemirava me ideja da svoj život stavim u vaše ruke.

- Ako se ne pouzdate u pisca, u koga ćete se pouzdati?

Fermin je gledao Martina kako odlazi dvorištem obavijen pokretnim oblakom dima cigarete napravljene od opušaka.

- Majko božja - promrmljao je u vetar.

13.

Jezični kazino s opkladama koje je organizovao broj sedamnaest produžio se tokom nekoliko dana u kojima je Salgado čas bio na izdisaju, čas ustajao da bi se dovukao do rešetaka ćelije, gde je recitovao urlajući na sav glas strofu „*Pičkejedenenečetemiizvućinipare-jebemvammajku*“ i slične uobičajene varijacije dok ne bi ostao bez glasa i pao na zemlju beživotan, pa je Fermin morao da ga podiže i vraća na krevet.

- Je l' crkla bubašvaba, Fermine? - pitao je broj sedamnaest čim bi čuo kako se prućio.

Fermin se više nije trudio da daje lekarski izveštaj o svom cimeru. Ako okolnosti budu takve, već će videti džak od cerade.

- Vidite, Salgado, ako ćete umreti, umrite već jednom, a ako ste planirali da živite, molim vas da to činite u tišini jer mi je već dozlogrdilo vaše zapenjeno recitovanje - govorio je Fermin pokrivajući ga komadom prljave cerade koju je, u Bebovom odsustvu, uspeo da dobije od jednog tamničara pošto mu se dodvorio tobože naučnim receptom za odobrovoljavanje procvetale petnaestogodišnjakinje izluđivanjem na bazi slatkog krema od mleka s cimetom i krofnicama.

- Nemojte mi glumiti milosrđe, vidim ja šta smerate i da ste isti kao ta zbirka lešinara koji se klade do gaća da ću umreti - odgovarao je Salgado, koji izgleda beše rešio da zadrži svoju zlu ćud do poslednjeg časa.

- E pa vidite, ne iz želje da protivrećim samrtniku u njegovom poslednjem ili bar skoro poslednjem hropcu, ali znajte da nisam uložio ni pare u tu partiju i da, kada bih jednog dana hteo da se odam poroku, to ne bi bile opklade na život ljudskog bića, iako vi od ljudskog imate koliko ja od tvrdokrilca - izrazio je svoje mišljenje Fermin.

- Nemojte misliti da ćete me tim brbljanjem zbuniti - odvratio je Salgado, pakostan. - Savršeno mi je jasno šta smerate vi i vaša srodna duša Martin s celom tom pričom o *Grofu Monte Kristu*.

- Ne znam o čemu govorite, Salgado. Odspavajte malo, a možete i godinu dana, nikome nećete nedostajati.

- Ako mislite da ćete pobeći odavde, onda ste ljudi kao on.

Fermin je osetio ledeni znoj na leđima. Salgado mu se iskezio svojim osmehom, bezubim od batina.

- To znam - reče.

Fermin je tiho poricao i otišao da se šćućuri u svom ćošku, što dalje od Salgada. Mir je trajao jedva minut.

- Moje ćutanje ima cenu - izjavio je Salgado.

- Trebalo je da vas ostavim da umrete kada su vas doveli - promrmljao je Fermin.

- Kako bih dokazao svoju zahvalnost, spreman sam da vam dam popust - reče Salgado. - Samo vas molim da mi učinite poslednju uslugu i ćuvaću vašu tajnu.

- Kako da znam da je poslednja?

- Tako što će vas ukecati kao sve koji su pokušali da pobegnu odavde i, pošto vas budu džarali nekoliko dana, ubiće vas od batina u dvorištu za nauk ostalima i onda neću moći ništa da tražim od vas.

Šta kažete? Mala usluga i moja puna saradnja. Dajem vam svoju reč.

- Svoju reč? Čoveče, što niste ranije rekli? To menja celu stvar.

- Pridite bliže...

Fermin se premišljao na tren, ali rekao je sebi da nema šta da izgubi.

- Znam da vas je ono pseto Valjs zadužilo da saznate gde sam sakrio novac - reče. - Nemojte se truditi da poričete.

Fermin je samo slegnuo ramenima.

- Hoću da mu kažete - uputio ga je Salgado.

- Kako vi naredite, Salgado. Gde je novac?

- Recite direktoru da mora da ide sam, lično. Ako neko bude s njim, neće izvući ni pare. Recite mu da ode u staru fabriku „*Vilardelj*“ u Pueblu nuevu, iza groblja. U ponoć. Ni ranije, ni kasnije.

- To zvuči kao misteriozna jednočinka Karlosa Arničesa, Salgado.

- Slušajte me dobro. Recite mu da treba da uđe u fabriku i nađe bivšu portirnicu pored tkačnice. Kada je nađe, neka pokuca na vrata i, kada ga pitaju ko je, neka kaže: „*Duruti [José Buenaventura Durruti Dumange (1896-1936) - španski sindikalista, revolucionar, anarhista. Ubijen na ulici usred dana.] živi.*“

Fermin je gušio smeh.

- To je najveća glupost koju sam čuo od poslednjeg direktorovog govora.

- Vi se samo potrudite da mu ponovite to što sam vam rekao.

- A kako ne znate da neću ja otići s tim vašim zapletom i lozinkom iz petparačkih serija i pokupiti novac?

Gramzivost je gorela u Salgadovim očima.

- Ne morate mi reći: zato što ću biti mrtav - završio je Fermin. Reptilski osmeh se razlio po Salgadovim usnama. Fermin je proučio njegove oči izjedene žeđu za osvetom. Tada je shvatio šta Salgado namerava.

- To je zamka, zar ne? - Salgado nije odgovorio. - A ako Valjs preživi? Niste se zapitali šta će vam uraditi?

- Ništa što mi već nisu uradili.

- Rekao bih da imate muda kada mi ne bi bilo poznato da vam je ostao samo deo jednog, a ako vam ova nameštaljka propadne, nećete imati ni toliko - lanuo je Fermin.

- To je moj problem - presekao ga je Salgado. - Na čemu smo onda, *Monte Kristo*? Dogovoreno?

Salgado je pružio jedinu šaku koja mu je ostala. Fermin ju je gledao nekoliko trenutaka, a onda ju je bezvoljno stisnuo.

14.

Fermin je morao da sačeka tradicionalni nedeljni govor posle mise i kratko međuvreme pod vedrim nebom u dvorištu da bi se približio Martinu i poverio mu šta je Salgado od njega tražio.

- Neće naškoditi planu - tvrdio je Martin. - Učinite to što traži. Sada ne možemo dopustiti da nas otkuca.

Fermin, koji je provodio dane između mučnine i tahikardije, obrisao je hladan znoj koji mu je curio sa čela.

- Martine, nije da nemam poverenja, ali ako je taj plan koji pripremate toliko dobar, zašto ga vi ne upotrebite da izađete odavde?

Martin je klimnuo kao da je danima očekivao da čuje to pitanje.

- Zato što ja zaslužujem da budem ovde, a i da nije tako, nema za mene mesta izvan ovih zidina. Nemam kuda da odem.

- Imate Izabelu...

- Izabela je udata za čoveka koji je deset puta bolji od mene. Jedino što bih postigao ako bih izašao odavde bilo bi da je unesrećim.

- Ali ona čini sve da bi vas izvukla odavde...

Martin je odmahnuo.

- Morate mi obećati nešto, Fermine. To je jedino što ću tražiti od vas u zamenu za pomoć pri bekstvu.

Ovo je mesec molbi, pomislio je Fermin, pristavši drage volje.

- Šta god zatražite.

- Ako uspete da pobegnete, i ako to bude u vašoj moći, molim vas da je čuvate. Iz daljine, da ona to ne zna, da ne zna čak ni da postojite. Čuvajte nju i njenog sina, Danijela. Hoćete li učiniti to za mene?

- Naravno.

Martin se tužno osmehnuo.

- Dobar ste čovek, Fermine.

- Već drugi put mi to kažete, i zvuči mi sve gore.

Martin je izvadio jednu od svojih smrdljivih cigareta i zapalio je.

- Nemamo mnogo vremena. Brijans, advokat koga je Izabela unajmila da vodi moj slučaj, juče je bio ovde. Napravio sam grešku ispričavši mu šta Valjs traži od mene.

- Da prepravite one baljezganje...

- Upravo to. Molio sam ga da ništa ne kaže Izabeli, ali znam ga, kad-tad će to uraditi, a ona, nju još bolje znam, pobesneće kao furija i doći će ovamo da preti Valjsu kako će na sve četiri strane rastrubiti njegovu tajnu.

- I ne možete da je zaustavite?

- Pokušaj da zaustavite Izabelu isti je kao pokušaj da zaustavite teretni voz: misija za glupake.

- Što mi više pričate o njoj, to više želim da je upoznam. Meni se žene s karakterom...

- Fermin, podsećam vas na vaše obećanje.

Fermin je prineo ruku srcu i svečano klimnuo. Martin je nastavio.

- Da se vratim gde sam stao. Kada se to desi, Valjs može napraviti neku glupost. On je čovek koga pokreću taština, zavist i granzivost. Kada bude osetio da nema kud, načiniće neki nesmotren korak. Ne znam koji, ali siguran sam da će nešto pokušati. Bitno je da vi tada već budete napolju.

- I ne žudim baš da ostanem, zaista...

- Ne razumete. Moramo ubrzati plan.

- Ubrzati? Za kada?

Martin ga je pogledao dugim pogledom kroz dimnu zavesu koja se podizala iz njegovih usta.

- Za noćas.

Fermin je pokušao da proguta pljuvačku, ali usta su mu bila puna prašine.

- Ali još ne znam ni kakav je plan...

- Dobro otvorite uši.

15.

Tog popodneva, pre nego što se vratio u ćeliju, Fermin je prišao jednom od stražara koji ga je onda vodio u Valjsovu kancelariju.

- Recite gospodinu direktoru da moram da razgovaram s njim.
- O čemu, ako se može znati?
- Recite mu da imam rezultate koje je očekivao. On će znati o čemu govorim.

Za manje od sata, stražar i njegov kolega pojavili su se na vratima ćelije broj trinaest da bi pokupili Fermina. Salgado je sve to posmatrao s ležaja s psećim izrazom, masirajući svoj patrljak. Fermin mu je namignuo i otišao pod stražom.

Gospodin direktor ga je primio sa srdačnim osmehom i tacnom kolačića iz „*Kase Eskriba*“.

- Fermine, prijatelju moj, vrlo mi je drago što ste ponovo ovde kako bismo vodili pametan i plodonosan razgovor. Sedite, molim vas, i služite se koliko god želite ovim finim izborom slatkiša koje mi je donela supruga jednog zatvorenika.

Fermin, koji već danima nije bio kadar da okusi ni gram hrane, uzeo je jedan kolutić da ne bi odbio Valjsa i držao ga je u ruci kao amajliju. Primetio je da je gospodin direktor prestao da mu govori „ti“ i pretpostavio je da persiranje može imati samo zlokobne posledice. Valjs je nasuo sebi čašu brendija i zavalio se u generalsku fotelju.

- Dakle? Razumeo sam da imate lepe vesti za mene - pozvao ga je gospodin direktor da govori.

Fermin je klimnuo.

- Povodom lepe književnosti, mogu potvrditi Vašoj prosvetljenosti da je Martin veoma nadahnut i motivisan da obavi posao glačanja i peglanja koji ste od njega tražili. Štaviše, rekao mi je da je građa koju ste mu dali toliko visokog kvaliteta i prefinjenosti da će njegov posao biti jednostavan jer je dovoljno da stavi nekoliko uzvičnika na genijalnost gospodina direktora da bi se dobilo remek-delo dostojno najuzvišenijeg *Paracelzusa*.

Valjs je zastao da bi apsorbovao brbljarije koje je ispalio Fermin, ali je samo ljubazno klimnuo ne otkravljujući ledeni osmeh.

- Nema potrebe da mi to uvijate u oblande, Fermine. Dovoljno mi je što znam da će Martin uraditi ono što treba da uradi. Obojica znamo da mu posao nije po volji, ali drago mi je što se uzeo u pamet i što je shvatio da ćemo svi imati koristi ako olakša stvari. A sada, što se tiče drugih dveju tačaka...

- Tu sam stao. Što se tiče večnog počivališta izgubljenih tomova...

- *Groblja zaboravljenih knjiga* - ispravi ga Valjs. - Da li ste uspeli da izvučete lokaciju od Martina?

Fermin je potvrdio krajnje ubeđeno.

- Koliko sam uspeo da zaključim, spomenuta kosturnica je sakrivena iza lavirinta tunela i komora ispod tržnice „Borne“.

Valjs je vagao to otkriće, vidno iznenađen.

- A ulaz?

- Nisam uspeo dotle da dođem, gospodine direktore. Zamišljam da je iza nekih vratanaca koja skriva odbojan izgled i smrad neke tezge za prodaju povrća na veliko. Martin nije želeo da priča o toj temi i mislio sam da će se, ako ga budem previše pritiskao, potpuno zatvoriti.

Valjs je polako klimnuo.

- Dobro ste učinili. Nastavite.

- I na kraju, u vezi s trećim zahtevom Vaše ekselencije, koristeći hropac i samrtnu agoniju podlog Salgada, uspeo sam da ga ubedim da mi, u svom delirijumu, otkrije gde je sklonište masnog plena njegovog zločinačkog pohoda u službi masonerije i marksizma.

- Vi, dakle, mislite da će umreti?

- Svakog časa. Mislim da se već preporučio *Svetom Lavu Trockom* i da čeka poslednji izdah da bi se uzdigao do politbiroa budućnosti.

Valjs je tiho negodovao.

- Lepo sam rekao tim životinjama da silom od njega ništa neće iščupati.

- Tehnički, iščupali su neku gonadu ili ud, ali slažem se s gospodinom direktorom da je kod zveri kao što je Salgado jedini ispravan način postupanja primenjena psihologija.

- Dakle? Gde je sakrio novac?

Fermin se nagnuo i zauzeo poverljiv stav.

- Komplikovano je to objasniti.

- Nemojte mi vrludati jer ću vas poslati u podrum da vam osveže oratorske veštine.

Fermin se onda potrudio da proda Valjsu onaj nesuvisli zaplet koji je čuo iz Salgadovih usta. Gospodin direktor ga je slušao u neverici.

- Fermine, upozoravam vas: ako me lažete, pokajaćete se. Ono što su uradili Salgadu nije ni aperitiv za ono što će uraditi vama.

- Tvrdim Vašem gospodstvu da sam od reči do reči ponovio ono što mi je rekao Salgado. Ako hoćete, mogu da se zakunem u milost božju nad ovim Kaudiljovim verodostojnim portretom, koji obavlja veliku nužnu stvar na vašem radnom stolu.

Valjs ga je gledao netremice. Fermin je izdržao pogled ne trepnuvši, kako ga je naučio Martin. Konačno, gospodin direktor je sklonio osmeh i, dobivši informacije koje je tražio, tacnu s kolačima. Bez ikakvog izigravanja srdačnosti, pucnuo je prstima i dvojica stražara ušla su da bi vratila Fermina u ćeliju.

Ovog puta, Valjs se nije zamarao pretnjama. Dok su ga vukli niz hodnik, Fermin je video direktorovog sekretara, koji se mimoišao s njima i zastao na pragu Valjsove kancelarije.

- Gospodine direktore, Sanauha, lekar iz Martinove ćelije...

- Da. Šta?

- Kaže da je Martin izgubio svest i da bi moglo biti nešto ozbiljno. Traži dozvolu da ode do apoteke da pronade neke stvari...

Valjs je ustao, gnevan.

- I šta čekate? Hajde. Odvedite ga da uzme što mu je potrebno.

16.

Po naređenju gospodina direktora, jedan tamničar je stajao ispred Martinove ćelije dok mu je doktor Sanauha pružao pomoć. To je bio mladić od najviše dvadeset godina, nov u smeni. Pretpostavljali su da će Bebo biti u noćnoj smeni, ali umesto njega i bez objašnjenja, pojavio se taj ušeprtljani novajlija koji nije delovao dovoljno sposobno ni da se razabere u svežnju ključeva, nervozniji od svakog zatvorenika. Bilo je oko devet uveče kada je lekar, vidno iscrpljen, prišao rešetkama i obratio se tamničaru.

- Treba mi još čiste gaze i hidrogena.
- Ne mogu da napustim stražarsko mesto.
- Ni ja ne mogu da napustim pacijenta. Molim vas. Gaze i hidrogena.

Tamničar se unervozio.

- Gospodinu direktoru se ne sviđa kada se ne držimo uputstava doslovno.
- Još manje će mu se sviđati ako se Martinu nešto desi jer me vi niste poslušali.

Mladi tamničar je vagao situaciju.

- Šefe, sigurno nećemo proći kroz zidove niti ćemo pojesti rešetke... - objašnjavao je doktor.

Tamničar je opsovao i odjurio. Dok se udaljavao u pravcu apoteke, Sanauha je čekao pored rešetaka. Salgado je spavao već dva sata, teško dišući. Fermin se prišunjavao hodniku i ukrstio pogled s doktorovim. Sanauha mu je potom dobacio paket, manji i od špila karata, umotan u komad platna i uvezan vrpcom. Fermin ga je uhvatio u letu i brzo se povukao u senku u dnu ćelije. Kada se tamničar vratio s onim što mu je Sanauha tražio, prišao je rešetkama i osmotrio Salgadovu siluetu.

- Na samrti je - reče Fermin. - Ne verujem da će dočekati jutro.
- Gledaj da ga održavaš u životu do šest. Neka me svinja ne zajebava i neka umre u smeni nekog drugog.
- Biće učinjeno sve što je u ljudskoj moći - odvratio je Fermin.

17.

Te noći, dok je Fermin u svojoj ćeliji raspakivao paket koji mu je doktor Sanauha doturio preko hodnika, jedan crni studebejker vozio je gospodina direktora putem koji se spuštao s Monžuika do mračnih ulica koje su oivičavale luku. Haime, šofer, posebno se trudio da izbegava rupe i bilo koju drugu neugodnost koja bi mogla uznemiriti njegovog putnika ili prekinuti trans njegovih misli. Novi direktor nije bio kao stari. Stari direktor je imao običaj da zapodene s njim razgovor dok su se vozili kolima, a ponekad bi i seo napred, pored njega. Direktor Valjs ne bi mu uputio ni reč osim da bi mu izdao naređenje i retko bi s njim ukrstio pogled ukoliko nije napravio neku grešku, nagazio kamen ili prebrzo uleteo u krivinu. Tada su se njegove oči palile u retrovizoru, a izraz negodovanja pojavio bi se na njegovom licu. Direktor Valjs nije mu dozvoljavao da uključuje radio jer je govorio da emisije koje se slušaju vređaju njegovu inteligenciju. Takođe mu nije dozvoljavao da na komandnoj tabli drži fotografije svoje supruge i svoje ćerke.

Srećom, u to doba noći više nije bilo saobraćaja i ruta nije priređivala iznenađenja. Za svega nekoliko minuta, kola su prošla „*Atarasane*“, oivičila Kolumbov spomenik i uputila se Ramblom. Za nekoliko minuta, stigla su do kafea „*Opera*“ i tu se zaustavila. Publika „*Liseja*“, s druge strane ulice, već beše ušla na večernju predstavu i Rambla je bila gotovo pusta. Šofer je izašao i, pošto se uverio da u blizini nema nikoga, otvorio vrata Maurisiju Valjsu. Gospodin direktor je izašao i nezainteresovano pogledao šetalište. Namestio je kravatu i rukama očistio ramena sakoa.

- Sačekajte ovde - rekao je šoferu.

Kada je gospodin direktor ušao, kafe je bio skoro pust. Sat iza šanka pokazivao je pet minuta do deset uveče. Gospodin direktor je odgovorio na konobarov pozdrav klimanjem glave i seo za sto u dnu. Brižljivo je skinuo rukavice i izvadio srebrnu tabakeru koju mu je poklonio tast za prvu godišnjicu braka. Zapalio je cigaretu i razgledao stari kafe. Konobar mu je prišao s tacnom u ruci i prešao preko stola vlažnom krpom koja je mirisala na varikinu. Gospodin direktor mu je uputio potcenjivački pogled koji je konobar ignorisao.

- Šta gospodin želi?

- Dve kamilice.

- U istoj šolji?

- Ne, u odvojenim šoljama.

- Gospodin čeka društvo?

- Očigledno.

- Odlično. Želite li još nešto?

- Med.

- Da, gospodine.

Konobar je otišao bez žurbe i gospodin direktor je tiho progundao nešto prezrivo. Radio sa šanka je emitovao krčanje sentimentalnog savetovališta i umetao reklame kozmetičkih sredstava firme „*Belja Aurora*“ koja su, pod uslovom da se koriste svakodnevno, garantovala mladost, lepotu i krepkost. Četiri stola dalje, stariji čovek kao da je spavao s novinama u rukama. Ostali stolovi su bili prazni. Dve šolje

koje su se pušile stigle su pet minuta kasnije. Konobar ih je stavio na sto beskrajno sporo, a zatim je spustio i teglu meda.

- Da li će to biti sve, gospodine?

Valjs je klimnuo. Sačekao je da se konobar vrati do šanka, a onda je izvadio bočicu koju je nosio u džepu. Odvrnuo je poklopac i bacio pogled na parohijana koji je i dalje bio nokautiran šampom. Konobar je, okrenut leđima, iza šanka brisao čaše.

Valjs je uzeo bočicu i sipao sadržaj u šolju koja je stajala na drugom kraju stola. Velikodušno usuvši med, mešao je kamilicu kašičicom dok se med nije potpuno rastvorio. Na radiju su čitali ojađeno pismo izvesne gospođe Betansos čiji je muž, izgleda besan zbog toga što joj je zagoreo gulaš za *Praznik svih svetih*, otišao u bar s drugovima da sluša fudbal i nije se vraćao kući niti je išao na misu. Preporučili su joj molitvu, čvrstinu duha i upotrebu ženskog oružja, ali u okviru strogih granica hrišćanske porodice. Valjs je ponovo pogledao na sat. Bilo je deset i petnaest.

18.

U deset i dvadeset, Izabela Sempere se pojavila na vratima. Bila je u jednostavnom kaputu, skupljene kose, nenašminkana. Valjs ju je ugledao i podigao ruku. Izabela ga je načas posmatrala, a zatim je polako prišla stolu. Valjs je ustao i pružio joj ruku, ljubazno se smešeci. Izabela je ignorisala ruku i sela.

- Bio sam slobodan da naručim dve kamilice; to najviše prija u nemirnoj noći kao što je ova.

Izabela je klimnula izbegavajući Valjsov pogled. Gospodin direktor ju je pažljivo posmatrao. Kao i uvek kada je išla k njemu, gospođa Sempere se potrudila da se ne dotera i da prikrije svoju lepotu. Valjs je posmatrao liniju njenih usana, puls njenog grla i zaobljenost njenih grudi ispod kaputa.

- Recite - kaza Izabela.

- Pre svega, dozvolite mi da vam zahvalim što ste došli na ovaj susret zakazan s tako malo vremena. Dobio sam vaše pismo večeras i mislio sam da je bolje da popričamo o tome van kancelarije i van zatvora.

Izabela je samo klimnula. Valjs je probao kamilicu i obliznuo se.

- Odlična. Najbolja u Barseloni. Probajte.

Izabela je ignorisala njegov poziv.

- Razumećete da nam je potrebna krajnja diskrecija. Mogu li da pitam da li ste nekome rekli da večeras dolazite ovamo?

Izabela je porekla.

- Vašem mužu, možda?

- Moj muž pravi inventar u knjižari. Neće se vratiti do duboko u noć. Niko ne zna da sam ovde.

- Da vam naručim nešto drugo? Ako ne želite kamilicu...

Izabela je odbila i uzela šolju u ruke.

- U redu je.

Valjs se spokojno nasmešio.

- Kao što rekoh, dobio sam vaše pismo. Razumem vašu indignaciju i želeo sam da vam objasnim da je posredi nesporazum.

- Ucenjujete jadnog duševnog bolesnika, svog zatvorenika, da vam napiše delo da biste stekli reputaciju. Ne verujem da sam išta loše razumela do te tačke.

Valjsova ruka je kliznula do Izabele.

- Izabela... Mogu li tako da vas zovem?

- Ne dotičite me.

Valjs je povukao ruku, uz pomiriteljski gest.

- Dobro, razgovarajmo mirno.

- Nemamo o čemu da razgovaramo. Ako ne ostavite Davida na miru, odneću njegovu priču i vašu obmanu do Madrida, ili dokle bude trebalo. Svi će saznati kakva ste vi osoba i kakva klasa pisca. Niko i

ništa me neće zaustaviti.

Suze su navrle u Izabeline oči i kamilica je drhtala u njenim rukama.

- Molim vas, Izabela. Popijte malo. Biće vam bolje.

Izabela je otpila nekoliko gutljaja, odsutna.

-Tako, s malo meda ima najbolji ukus - dodao je Valjs.

Izabela je popila još dva-tri gutljaja.

- Moram vam reći da vam se divim, Izabela - reče Valjs. - Malo ljudi bi imalo snage i čvrstine duha da brani jadnog nesrećnika kao što je Martin... nekoga koga su svi napustili i izdali. Svi osim vas.

Izabela je nervozno pogledala na sat iznad šanka. Bilo je deset i trideset pet. Popila je još nekoliko gutljaja i ispila šolju.

- Sigurno ga veoma cenite - osmelio se Valjs. - Ponekad se pitam da li ćete s vremenom, kada me bolje upoznate, onakvog kakav jesam, i mene moći da cenite kao njega.

- Gadite mi se, Valjse. Vi i sav šljam poput vas.

- Znam, Izabela. Ali šljam poput mene uvek vlada ovom zemljom, a ljudi poput vas uvek ostaju u senci. Nema veze koja strana drži uzde.

- Ne ovog puta. Ovog puta će vaši nadređeni saznati šta radite.

- Šta vas navodi na pomisao da ih to zanima, i ne mislite li da oni rade isto što i ja ili nešto mnogo gore i da sam ja za njih samo amater?

Valjs se osmehnuo i izvadio presavijen list papira iz džepa sakoa.

- Izabela, želim da znate da ja nisam onakav za kakvog me držite. Da bih vam to dokazao, ovde je nalog za oslobađanje Davida Martina, sa sutrašnjim datumom.

Valjs joj je pokazao dokument. Izabela ga je pogledala s nevericom. Valjs je izvadio nalivpero i, bez oklevanja, potpisao dokument.

- To je to. David Martin je formalno slobodan čovek. Zahvaljujući vama, Izabela. Zahvaljujući vama...

Izabela mu je uzvratila stakleni pogled. Valjs je primetio kako se njene zenice polako šire i kako joj je znoj orosio naušnice.

- Jeste li dobro? Bledi ste...

Izabela je ustala ljuljajući se i čvrsto zgrabila stolicu.

- Imate vrtoglavicu, Izabela? Da vas otpratim?

Izabela je načinila nekoliko koraka unazad i naletela na konobara na putu ka izlazu. Valjs je ostao za stolom uživajući u svojoj kamilici dok sat nije otkucao deset i četrdeset pet. Potom je stavio nekoliko novčića na sto i polako se uputio ka izlazu. Kola su ga čekala na trotoaru, a šofer je držao otvorena vrata.

- Želi li gospodin direktor kući ili u tvrđavu?

- Kući, ali prvo ćemo u Pueblo nuevo, u bivšu fabriku „*Vilardelj*“ - naredi on.

Putujući po obećani plen, Maurisio Valjs, budući znameniti lik španske književnosti, posmatrao je defile crnih i pustih ulica one uklete Barselone koju je toliko prezirao i lio suze za Izabelom i onim što je moglo biti.

19.

Kada se Salgado probudio iz svoje obamrlosti i otvorio oči, prvo što je primetio bilo je da ga neko nepomičan posmatra stojeći pored kreveta. Osetio je nagoveštaj panike i na tren pomislio da je još u sali u podrumu. Treptaj svetlosti koji je lelujaao s uljanice u hodniku ocrtao mu je poznato lice.

- Fermine, to ste vi? - upita.

Prilika u senci je klimnula i Salgado je duboko udahnuo.

- Suva su mi usta. Je li ostalo vode?

Fermin je polako prišao. Nosio je nešto u ruci: krpu i staklenu bočicu. Salgado je video kako Fermin sipa tečnost iz bočice na krpu.

- Šta je to, Fermine?

Fermin nije odgovorio. Njegovo lice je bilo bezizražajno. Nagnuo se nad Salgadam i pogledao ga u oči.

- Fermine, ne...

Pre nego što je uspeo da izgovori drugi slog, Fermin mu je stavio krpu na usta i nos i snažno je pritisnuo dok mu je držao glavu na krevetu. Salgado se koprcalo s malo preostale snage. Fermin je držao krpu na njegovom licu. Salgado ga je gledao prestravljen. Nekoliko sekundi kasnije, izgubio je svest. Fermin nije podizao krpu. Odbrojao je pet sekundi i tek tada ju je sklonio. Seo je na krevet leđima prema Salgadu i sačekao nekoliko minuta. Tada je, kako mu je Martin rekao, prišao vratima ćelije.

- Tamničaru - viknuo je.

Čuo je novajlijine korake kako se približavaju hodnikom. Martinovim planom beše predviđeno da Bebo te noći bude na svom mestu, a ne da dežura taj kreten.

- Šta je sad? - pitao je tamničar.

- Salgado. Odapeo je.

Tamničar je zatresao glavom i napravio očajnički izraz.

- Jebem mu mater! I šta sad?

- Donesite vreću.

Tamničar je proklinjao svoju sudbinu.

- Šefe, ako hoćete, ja ću ga ubaciti - ponudio se Fermin. Tamničar je klimnuo uz blag nagoveštaj zahvalnosti. - Ako mi odmah donesete vreću, vi možete javiti dok ga ja budem ubacivao i pokupiće nam ga pre ponoći - dodao je Fermin.

Tamničar je opet klimnuo i pošao da nađe vreću od cerade. Fermin je ostao na vratima ćelije. S druge strane hodnika, Martin i Sanauha su ga posmatrali u tišini. Deset minuta kasnije, tamničar se vratio držeći vreću za jedan kraj, ne uspevajući da prikrije nagon za povraćanjem koji mu je izazivao onaj smrad trule crkotine. Fermin se povukao u dno ćelije ne čekajući uputstva. Tamničar je otvorio vrata ćelije i ubacio vreću.

- Javite im odmah, šefe, da nam skinu leš s vrata pre ponoći, inače će nam ostati ovde do sutra uveče.

- Sigurni ste da ga možete sami ubaciti u to?

- Ne brinite, šefe, već sam se izveštio.

Tamničar je ponovo klimnuo, ne poverovavši sasvim.

- Da vidimo da li ćemo imati sreće, jer patrljak je već počeo da se gnoji i to će smrdeti da ne možete ni da zamislite...

- Jebem ti - reče tamničar udaljavajući se najbrže što može.

Čim je čuo da je stigao do kraja hodnika, Fermin se bacio na skidanje Salgada, a zatim se oslobodio svoje odeće. Obukao je smrdljive rite lopova i navukao mu svoje. Namestio je Salgada na krevet postrance, leđima prema zidu, i preko njega prebacio prekrivač pokrivši mu pola lica. Zatim je zgrabio vreću od cerade i uvukao se u nju. Baš kad se spremao da zatvori džak, setio se nečega.

Brzo je izašao i prišao zidu. Grebao je noktima između dva kamena, tamo gde je Salgado sakrio ključ, dok nije provirio vrh. Pokušao je da ga uhvati prstima, ali ključ je kliznuo i ostao zaglavljen između kamenja.

- Požurite - dopro je Martinov glas s druge strane hodnika.

Fermin je zario nokte iznad ključa i snažno povukao. Nokat domalog prsta mu se odvalio i osetio je oštar bol od koga je na nekoliko sekundi obnevideo. Fermin je ugušio krik i prineo prst usnama. Ukus krvi, slan i metalan, ispunio mu je usta. Ponovo je otvorio oči i video da centimetar ključa viri iz pukotine. Ovog puta je uspeo da ga izvuče s lakoćom.

Ponovo je navukao vreću od cerade i, koliko je mogao, zatvorio čvor iznutra, ostavljajući skoro pedalj otvora. Zadržavao je nagon za povraćanjem koji mu se peo uz grlo i legao na pod, vezujući kanape iznutra dok nije ostao otvor tek veličine šake. Prineo je prste nosu jer mu je draže bilo da udiše sopstvenu prljavštinu nego da se preda onom zadahu truleži. „*Sada treba samo da čekam*“, rekao je sebi.

20.

Pueblo nuevo je bio uronjen u gustu i vlažnu tamu koja se valjala od naselja udžerica i koliba s plaže Somorostro. *Studebejker* gospodina direktora polako je napredovao kroz koprene magle krećući se među izduženim cevima od senki koje su bacale fabrike, magacini i hangari, mračni i oronuli. Farovi automobila crtali su pred sobom dva tunela svetlosti. Uskoro je silueta stare tekstilne fabrike „*Vilardelj*“ provirila iz magle. Dimnjaci i krovovi napuštenih paviljona i radionica ocrtavali su se u dnu ulice. Veliki ulaz čuvala je ograda sa šiljcima; iza nje se naziralo neprohodno šiblje iz koga su provirivale olupine napuštenih kamiona i zaprežnih kola. Šofer se zaustavio ispred ulaza u staru fabriku.

- Ostavite kola upaljena - naredio je gospodin direktor.

Snopovi svetlosti oba fara prodirali su u mrkli mrak iza ulaza, otkrivajući oronulost fabrike, u ratu bombardovane i napuštene, poput mnogih građevina u celom gradu.

S jedne strane uočavale su se velike barake zapečaćene drvenim daskama, a naspram garaža koje su izgleda bile žrtve plamena, uzdizalo se ono za šta je Valjs pretpostavio da predstavlja bivšu portirnicu. Crvenkast dah sveće ili uljanice lizao je konture jednog zatvorenog prozora. Gospodin direktor je bez žurbe posmatrao prizor sa zadnjeg sedišta automobila. Sačekavši nekoliko minuta, nagnuo se i obratio se šoferu.

- Haime, vidite li onu kuću levo, naspram garaže?

Prvi put mu se gospodin direktor obratio njegovim krštenim imenom. Nešto u tom iznenada ljubaznom i toplom tonu nagnalo ga je da poželi uobičajeno hladno i suzdržano ponašanje.

- Kućicu, kažete?

- Da, nju. Hoću da odete do nje i da pokucate na vrata.

- Želite da uđem? U fabriku?

Gospodinu direktoru se oteo uzdah nestrpljenja.

- Ne u fabriku. Slušajte me dobro. Vidite kuću, zar ne?

- Da, gospodine.

- Odlično. Dakle, pridete ogradi, uvučete se kroz otvor između rešetaka, odete do kućice i pokucate na vrata. Do sada je sve jasno?

Šofer je klimnuo, ne baš poletno.

- Dobro. Kada pokucate, neko će vam otvoriti. Kada otvori, vi mu recite: „*Duruti živi.*“

- Duruti?

- Ne prekidajte me. Ponovićete to što sam vam rekao. Daće vam nešto. Verovatno kofer ili zavežljaj. Donećete ga i to je sve. Prosto, zar ne?

Šofer je bio bled i nije skidao pogled s retrovizora, kao da je očekivao da će se neko ili nešto svakog časa pojaviti iz tame.

- Mirno, Haime. Ništa se neće desiti. To što tražim jeste lična usluga. Recite mi, jeste li oženjeni?

- Uskoro će biti tri godine otkako sam se oženio, gospodine direktore.

- Ah, divno. A imate li dece?

- Devojčicu od dve godine, a moja gospođa čeka bebu, gospodine direktore.

- Porodica je najvažnija, Haime. Vi ste dobar Španac. Šta kažete na to da vam unapred, kao poklon za krštenje i u znak zahvalnosti za vaš izvrstan rad, dam sto peseta? A ako mi učinite ovu malu uslugu, predložiću vas za unapređenje. Kako vam se čini posao u kancelariji Gradskog veća? Imam tamo dobre prijatelje i kažu mi da traže karakterne ljude koji će izvući zemlju iz ponora u koji su nas bacili boljševici.

Na spomen para i napredovanja, blag osmeh se pojavio na šoferovom licu.

- Da nije opasno ili...?

- Haime, reč je o meni, gospodinu direktoru. Da li bih ja od vas tražio da učinite nešto opasno ili nezakonito?

Šofer ga je nemo pogledao. Valjs mu se osmehnuo.

- Hajde, ponovite mi šta treba da uradite.

- Odem do vrata kuće i pokucam. Kada otvore, kažem: „*Živeo Duruti.*“

- *Duruti živi.*

- To. *Duruti živi.* Daju mi kofer i ja ga donesem.

- I idemo kući. Jednostavno.

Šofer je klimnuo i, pošto se načas premišljao, izašao iz kola i prišao ogradi. Valjs je posmatrao njegovu siluetu kako prolazi kroz snop svetlosti farova i stiže do ulaza. Tamo se na tren okrenuo i pogledao automobil.

- Hajde, imbecilu, ulazi - promrmljao je Valjs.

Šofer se provukao između rešetaka i, preskačući šut i šiblje, polako se primakao vratima kuće. Gospodin direktor je izvadio revolver koji je nosio u unutrašnjem džepu kaputa i nategao oroz. Šofer je stigao do vrata i zastao. Valjs je video kako dvaput kuca i ostaje da čeka. Prošao je gotovo minut, a ništa se nije dogodilo.

- Još jednom - mrmljao je Valjs za sebe.

Šofer je gledao prema kolima kao da ne zna šta da radi. Odjednom je žuta svetlost pokuljala kroz dotad zatvorena vrata. Valjs je video kako šofer izgovara lozinku. Još jednom se okrenuo prema kolima, smešeci se. Hitac iz blizine razneo mu je slepoočnicu i prošao kroz lobanju. Oblak raspršene krvi je izbio na drugu stranu i telo, sada već leš, još neko vreme je stajalo na nogama u kolutu dima, a onda se srušilo na zemlju kao polomljen lutak.

Valjs se sa zadnjeg sedišta stuštio za volan *studebejkera*. Držeći revolver u levoj ruci iznad komandne table i nišaneći prema ulazu fabrike, ubacio je u rikverc i pritisnuo gas. Automobil se povlačio ka tami, posrćući po rupama i barama kojima je put bio posut. Dok se udaljavao, video je blesak nekoliko hitaca ispaljenih s vrata fabrike, ali nijedan nije pogodio automobil. Tek kada je prešao dvesta metara, napravio je manevar da bi se okrenuo i, dajući gas do daske, udaljio se odatle grizući usne od besa.

21.

Zatvoren u vreći, Fermin je čuo samo njihove glasove.

- Imali smo sreće, ej ti - reče tamničar novajlija.

- Fermin je već zaspao - reče doktor Sanauha iz svoje ćelije.

- Neki baš imaju sreće - reče tamničar. - Evo ga, možete ga odneti.

Fermin je čuo korake oko sebe i osetio iznenadno drmusanje kada je jedan grobar razvezao čvor i ponovo ga snažno vezao. Zatim su ga zajedno podigli i bezobzirno ga odvukli kamenim hodnikom. Fermin se nije usuđivao da pomeri nijedan mišić.

Udarci stepenika, uglova i vrata nemilosrdno su mu probadali telo. Prineo je šaku ustima i zagrizao je da ne bi vrištao od bola. Posle dugog putovanja, Fermin je primetio nagli pad temperature i nestanak onog klaustrofobičnog eha koji je postojao unutar cele tvrđave. Bili su napolju. Vukli su ga nekoliko metara preko tvrde kaldrme prekrivene barama. Hladnoća je brzo počela da se probija kroz vreću.

Konačno je osetio da ga podižu i bacaju u prazninu. Aterirao je na nešto što mu je delovalo kao drvena površina. Koraci su se udaljili. Fermin je duboko udahnuo. U vreći je zaudaralo na izmet, trulo meso i naftu. Čuo je kako se uključuje motor kamiona i, pošto se zatresao, osetio je kretanje vozila i odskakivanje preko nekog uzvišenja koje je zakotrljalo džak. Shvatio je da se kamion, sporo tandrčući, udaljava nizbrdo istim putem kojim je on došao nekoliko meseci ranije. Sećao se da je uspon uz planinu bio dug i pun krivina. Ubrzo je, međutim, primetio da vozilo skreće i da ide nekim novim putem bez uspona, neravnim i neasfaltiranim. Sišli su s puta i Fermin je bio siguran da zalaze u planinu umesto da se spuštaju u grad. Nešto je pošlo po zlu.

Tek tada je pomislio da Martin možda nije sve predvideo, da mu je možda neki detalj promakao. Na kraju krajeva, niko nije pouzdano znao šta rade s leševima zatvorenika. Martinu nije palo na pamet da ih možda bacaju u kotao da bi ih se rešili. Mogao je da zamisli Salgada kako se smeje, probudivši se iz svoje hloroformske obamrlosti, i priča kako je Fermin Romero de Tores, ili kako se đavo već zvao, goreo u životu pre nego što je počeo da gori u paklu.

Put je trajao nekoliko minuta. Ubrzo, kada je vozilo počelo da usporava, Fermin ga je prvi put osetio, smrad kakav dotad nije upoznao. Srce mu se skupilo i, dok ga je onaj neizrecivi zadržavao na povraćanje, zažalio je što je poslušao ludog Martina i što nije ostao u svojoj ćeliji.

22.

Kada je gospodin direktor stigao u Tvrđavu Monžuič, izašao je iz kola i žurno se uputio ka svojoj kancelariji. Njegov sekretar je bio prikovan za svoj mali pisači sto pred vratima i kucao je na pisačkoj mašini dnevnu prepisku dvama prstima.

- Ostavite to i odmah mi dovedite kućinog sina Salgada - naredio je.

Sekretar ga je pogledao, zbunjen, pitajući se da li da otvori usta.

- Šta sediš tu ukočen? Polazi.

Sekretar je ustao, u neprilici, i izbegao pogled gnevnog gospodina direktora.

- Salgado je umro, gospodine direktore. Noćas...

Valjs je zatvorio oči i duboko udahnuo.

- Gospodine direktore...

Bez želje da objašnjava, Valjs je pojurio i nije stao dok nije stigao do ćelije broj trinaest. Videvši ga, tamničar se prenuo iz svoje noćne more i vojnički ga pozdravio.

- Ekselencijo, šta...

- Otvaraj. Brzo.

Tamničar je otvorio ćeliju i Valjs je ušao ne oklevajući. Otišao je do kreveta, šćepao za rame telo koje je ležalo na krevetu i snažno ga povukao. Salgado je ostao opružen na leđima. Valjs se nagnuo nad telo i omirisao dah. Onda se okrenuo prema tamničaru, koji ga je gledao prestravljen.

- Gde je telo?

- Odneli su ga oni iz pogrebnog...

Valjs mu je opalio šamar koji ga je oborio. Dva stražara su se pojavila u hodniku čekajući direktorove instrukcije.

- Želim ga živog - reče.

Dva stražara su klimnula i otišla lakim korakom. Valjs je ostao tamo, naslonjen na rešetke ćelije koju su delili Martin i doktor Sanauha. Tamničar, koji je ustao i nije se usuđivao ni da diše, poverovao je da se gospodin direktor smeje.

- Vaša ideja, pretpostavljam, zar ne, Martine? - upitao je Valjs, konačno.

Gospodin direktor se lagano naklonio i, udaljavajući se hodnikom, polako zapljeskao.

23.

Fermin je primetio da kamion usporava i prevaljuje poslednje prepreke neasfaltiranog puta. Pošto je kamion nekoliko minuta cvileo po rupama, motor je prestao da radi. Smrad koji je prolazio kroz tkaninu vreće bio je neopisiv. Dvojica grobara prišla su zadnjem delu kamiona. Čuo je škripanje prečke koja ga je zatvarala i onda, iznenada, jako povlačenje džaka i pad u prazninu.

Fermin je postrance udario u zemlju. Tup bol mu je prožeo rame. Pre nego što je stigao da reaguje, dvojica grobara su pokupila vreću s kamenitog tla i, držeći je za po jedan kraj, stala da je vuku nizbrdo. Zaustavili su se nekoliko metara dalje. Pustili su vreću da ponovo padne i Fermin je čuo kako je jedan od njih kleknuo i počeo da odvezuje čvor koji je zatvarao džak. Koraci drugog su se udaljili nekoliko metara i čuo je kako uzima nešto metalno. Fermin je pokušao da dođe do vazduha, ali onaj smrad mu je pržio grlo. Zatvorio je oči. Hladan vazduh dotakao mu je lice. Grobar je dograbio vreću sa zatvorene strane i snažno je povukao. Ferminovo telo se zakotrljalo po kamenju i blatnjavom tlu.

- Idemo, na tri - reče jedan od njih.

Četiri ruke su ga uhvatile za članke i zglavke. Fermin se borio da zadrži dah.

- Ej, ovaj kao da se znoji?

- Kako, do kurca, može da se znoji mrtvac, budalo? To je od bare. Idemo: jedan, dva i...

Tri. Fermin je osetio da se ljulja u vazduhu. Trenutak kasnije, leteo je i prepuštao se svojoj sudbini. Otvorio je oči u letu i ono što je mogao da zapazi pre udara beše to da se survava ka dnu jarka iskopanog u planini. Na mesečevoj svetlosti mogao je da razabere samo nešto beličasto što je prekrivalo zemlju. Fermin je bio siguran da je to kamen i mirno, pola sekunde pre nego što će pasti, odlučio je da mu nije važno što će umreti.

Nežno se prizemljio. Osetio je da je njegovo telo palo na nešto meko i vlažno. Pet metara iznad njega, jedan grobar je držao lopatu koju je ispraznio u vazduh. Beličast prah se raspršio u sjajnoj izmaglici koja mu je pomilovala kožu i, sekund kasnije, počela da je izjeda kao kiselina. Dvojica grobara su se udaljila i Fermin se uspravio otkrivši da se nalazi u otvorenoj raci, u zemlji, prepunoj leševa prekrivenih živim krečom. Pokušao je da otrese taj prah koji ga je pekao i uzverao se preko leševa dosežući zemljani zid. Peo se zarivajući ruke u zemlju, ne obraćajući pažnju na bol.

Kada je stigao do vrha, uspeo je da se odvuče do bare s prljavom vodom i da spere kreč. Ustao je i video svetla kamiona kako se udaljavaju u noći. Okrenuo se na tren da bi pogledao iza sebe i video da se raka prostire od njegovih nogu kao okean prepletenih leševa. Pao je na kolena ophrvan užasnom mučninom, povraćajući žuč i krv po rukama. Zadah smrti i panika gušili su ga. Tada je začuo buku u daljini. Podigao je pogled i video farove automobila kako se približavaju. Potrčao je do padine i stigao do male zaravni s koje se moglo videti more u podnožju planine i far svetionika na kraju lukobrana.

Tvrđava Monžuk se uzdizala među crnim oblacima koji su se vukli i prekrivali mesec. Buka automobila se približavala. Ne razmislivši dvaput, Fermin se bacio niz padinu. Padao je i kotrljao se između stabala, kamenja i šiblja koje ga je udaralo i pretvaralo mu kožu u dronjke. Više nije osećao ni bol, ni strah, ni umor; stigao je do puta, odakle je potrčao u pravcu lučkih hangara. Trčao je bez pauze i daha, bez osećaja za vreme i svesti o ranama koje su mu prekrivale telo.

24.

Zora je svitala kada je stigao do beskonačnog lavirinta koliba koje su prekrivale plažu Somorostro. Jutarnja magla se valjala s mora i krivudala oko krovova. Fermin je zalazio u uličice i tunele grada siromašnih dok nije pao između dve gomile šuta. Tu su ga pronašla dva odrpana dečaka koja su vukla neke drvene kutije i zastala da razgledaju tu priliku nalik na kostur što kao da je krvarila iz svih pora.

Fermin im se nasmešio i prstima pokazao znak pobeđe. Dečaci su se pogledali. Jedan je rekao nešto što Fermin nije uspeo da čuje. Prepustio se umoru i poluotvorenim očima video kako ga četiri osobe podižu sa zemlje i polažu na krevet pored vatre. Osetio je toplotu na koži i polako je povratio osećaj u stopalima, šakama i rukama. Bol je došao kasnije, kao spora ali neumoljiva plima. Oko njega, prigušeni glasovi žena šaptali su nerazumljive reči. Skinule su mu ono malo dronjaka što beše ostalo na njemu. Krpe natopljene toplom vodom i kamforom milovale su beskrajnom blagošću njegovo golo i izlomljeno telo.

Zaškiljio je kada je osetio ruku starice na čelu i umoran i mudar pogled na svom.

- Odakle si došao? - upitala ga je ta žena za koju je Fermin, u svom delirijumu, pomislio da je njegova majku.

- Iz mrtvih, majko - promrmljao je. - Vratio sam se iz mrtvih.

Treći deo

Ponovo rođen

1.

Barselona, 1940.

Nesreća u staroj fabrici „*Vilardelj*“ nikada nije stigla u novine. Nikome nije odgovaralo da ta priča ugleda svetlost dana. Onoga što se tamo dogodilo sećaju se samo oni koji su bili prisutni. Iste noći kada se Maurisio Valjs vratio u tvrđavu da bi utvrdio da je zatvorenik broj trinaest pobjegao, inspektor Fumero iz *Socijalne brigade* dobio je od gospodina direktora obavještenje o dojavu jednog zatvorenika. Fumero i njegovi ljudi bili su raspoređeni na svoje pozicije pre izlaska sunca.

Inspektor je dvojicu od svojih ljudi postavio da nadgledaju celo područje, a ostale je usmerio na glavni ulaz s koga se, kao što mu je Valjs naznačio, mogla videti kućica. Telo Haimea Montoje, herojskog šofera koji se dobrovoljno prijavio da sam ode i ispita istinitost navoda o subverzivnim elementima iznetih od strane jednog zatvorenika, i dalje je bilo tamo, ispruženo među šutom. Pred zoru, Fumero je svojim ljudima izdao naređenje da uđu u staru fabriku. Opkolili su kućicu. Kada su stanari, dva čoveka i mlada žena, otkrili njihovo prisustvo, dogodio se zanemarljiv incident: žena, koja je nosila vatreno oružje, pogodila je u ruku jednog policajca. Rana je bila tek sitna ogrebotina. Ne računajući tu malu nezgodu, Fumero i njegovi ljudi su za trideset sekundi pokorili pobunjenike.

Inspektor je tada naredio da ih sve odvedu u kućicu i da telo pokojnog šofera takođe dovuku unutra. Fumero nije tražio ni imena ni dokumente. Naredio je svojim ljudima da pobunjenicima žicom zavežu ruke i noge za neke zarđale stolice koje su stajale bačene u čošku. Pošto su ih sputali, Fumero je pokazao svojim ljudima da izađu i da stražare na ulazu u kućicu i fabriku čekajući njegova uputstva. Kad je ostao nasamo sa zarobljenicima, zatvorio je vrata i seo naspram njih.

- Nisam spavao celu noć i umoran sam. Hoću da idem kući. Reći ćete mi gde su novac i nakit koje ste sakrili za tog Salgada i ovde se neće ništa dogoditi, važi?

Zarobljenici su ga gledali s mešavinom neverice i užasa.

- Ne znamo ništa ni o kakvom nakitu ni o tom Salgadu - reče stariji čovek.

Fumero je klimnuo sa izvesnim gađenjem. Brižljivo je prelazio pogledom preko tri zarobljenika, kao da može da im pročita misli i kao da su mu te misli dosadne.

Pošto se premišljao nekoliko trenutaka, izabrao je ženu i primakao njenu stolicu toliko da ih je razdvajalo svega nekoliko pedalja. Žena je drhtala.

- Ostavi je na miru, pičko - povikao je drugi, mladi čovek. - Ako je takneš, kunem ti se da ću te ubiti.

Fumero se setno nasmešio.

- Imaš veoma lepu devojkicu.

Navas, policajac koji je stražario pred vratima kućice, osetio je kako mu hladan znoj natapa odeću. Pretvarao se da ne čuje vapaje koji su dopirali iznutra i, kada su mu drugovi s glavnog fabričkog ulaza krišom uputili pogled, Navas je odrično zavrteo glavom.

Niko nije razmenio ni reč. Fumero je proveo u kućici otprilike pola sata kada su se vrata konačno otvorila iza Navasovih leđa. Navas se pomerio i izbegao da izravno pogleda sveže mrlje na inspektorovoj crnoj odeći. Fumero se polako udaljio ka izlazu, a Navas je, letimice pogledavši u kućicu, suzbio nagon za povraćanjem i zatvorio vrata. Na Fumerov znak, dvojica ljudi pridoše noseći kanistere s benzinom i isprskase okolinu i zidove kućice. Nisu ostali da vide kako gori.

Fumero ih je čekao na suvozačevom sedištu kada su se vratili u automobil. Krenuli su u tišini dok se stub dima i plamena dizao između ruševina stare fabrike, ostavljajući gomile pepela nošene vetrom. Fumero je otvorio prozor i ispružio otvorenu šaku u hladan i vlažan vazduh. Prsti su mu bili krvavi. Navas je vozio gledajući preda se, iako su njegove oči videle samo preklinjući pogled koji mu je dobacila mlada žena, još živa, pre nego što je zatvorio vrata. Primetio je da ga Fumero posmatra i stisnuo je volan da bi prikrio drhtanje.

Grupa dece u ritama s trotoara je posmatrala automobil kako prolazi. Jedno dete je, praveći pištolj rukama, glumilo da puca u njih. Fumero se nasmejao i odgovorio istim gestom trenutak pre nego što se automobil izgubio u klupku ulica koje su okruživale džunglu fabričkih dimnjaka i magacina kao da nikada nije bio tamo.

2.

Fermin je u baraci proveo sedam dana, svladan bunilom. Nijedna vlažna krpa nije mu ublažila groznicu; nijedna mast nije mu stišala bol koji ga je, govorili su, proždirao iznutra. Starice meštanke, koje su se često smenjivale da bi pazile na njega i koje su mu davale okrepljujuće napitke u nadi da će ga održati u životu, govorile su da stranac u sebi ima demona, demona griže savesti, i da je njegova duša htela da pobjegne na kraj tunela i da se odmori u praznini tame.

Sedmog dana, čovek koga su svi zvali Armando i čiji je autoritet na tom mestu bio svega nekoliko centimetara ispod božjeg došao je u baraku i seo pored bolesnika. Pregledao je njegove rane, podigao njegove kapke prstima i pročitao tajne ispisane u njegovim raširenim zenicama. Starice koje su brinule o njemu okupile su se u horu iza njegovih leđa i čekale u tišini punoj poštovanja. Nedugo potom, Armando je klimnuo za sebe i napustio baraku. Nekoliko mladih koji su čekali kraj vrata pratilo ga je do penušave linije na obali odakle je kretala plima; pažljivo su saslušali njegova uputstva. Armando ih je video kako odlaze i ostao da sedi na olupini ribarskog brodića razbijenog u oluji, nasukanog između plaže i onog grozomnog mesta.

Zapalio je kratku cigaru i uživao u njoj na jutarnjem povetarcu. Dok je pušio i razmišljao šta mu je činiti, Armando je izvadio parče stranice *Vangvardije* koje je nekoliko dana nosio u džepu. Zaturena među reklamama za steznike i najavama predstava na Paraleli, virila je škrta vest o bekstvu zatvorenika iz zatvora na Monžuiku. Vest je imala onaj sterilan ukus priče koja od reči do reči reprodukuje službeni izveštaj. Jedina sloboda koju je njen sastavljač dozvolio sebi beše dodatak u kom se ustvrdilo da niko nikada nije uspeo da pobjegne iz te neosvojive tvrđave.

Armando je podigao pogled i stao da posmatra planinu Monžuik koja se uzdizala na jugu. Tvrđava, kroki nazubljenih kula u magli, lebdela je nad Barselonom. Armando se gorko osmehnuo, žarom cigare zapalio isečak iz novina i gledao ga kako se raspada u pepelu na povetarcu. Novine su, kao i uvek, izbegavale stvarnost kao da im život od toga zavisi, i možda su bile u pravu. Sve je u toj vesti zaudaralo na polovične istine i prećutane pojedinosti. Takva je bila i okolnost da niko nije uspeo da pobjegne iz zatvora na Monžuiku. To je, možda, u ovom slučaju bilo istinito jer je čovek koga su zvali Armando bio neko samo u nevidljivom svetu grada siromašnih i nedodirljivih. Ima vremena i mesta u kojima je časnije biti niko nego biti neko.

3.

Dani su se lagano vukli. Armando je jednom dnevno svraćao u baraku da bi se raspitao za stanje samrtnika. Groznica je stidljivo pokazivala da slabi, a klupko udaraca, posekotina i rana kao da je polako počinjalo da zaceljuje pod mastima. Samrtnik je dane mahom provodio spavajući i mrmljajući nerazumljive reči između jave i sna.

- Hoće li živeti? - pitao je Armando ponekad.

- To još nije odlučio - odgovarala mu je žena zbrčkana od godina koju je onaj nesrećnik držao za svoju majku.

Dani su se kristalisali u nedelje i uskoro je postalo očigledno da niko neće doći da pita za neznanca, jer niko ne pita za ono što ne želi da zna. Policija i Civilna garda obično nisu zalazile u Somorostro. Prećutni zakon jasno je nalagao da se grad i svet završavaju na ulazu u naselje udžerica i obema stranama je odgovaralo da zadrže tu nevidljivu granicu. Armando je pak znao da se mnogi tajno ili otvoreno mole za to da jednog dana oluja zauvek odnese grad siromašnih, ali svi oni su, iščekujući taj dan, odabrali da gledaju na drugu stranu, da okrenu leđa moru i ljudima koji su se zlopatili između obale i džungle fabrika u Pueblu nuevu. Ipak, Armando je strahovao. Priča koju je naslućivao iza tog čudnog stanovnika kog su prihvatili lako je mogla izazvati kršenje prećutnog zakona.

Nekoliko nedelja kasnije, dvojica policajaca novajlija došla su da pitaju da li je neko video čoveka koji je ličio na neznanca. Armando je danima bio na oprezu, ali kako niko više nije dolazio u potragu za njim, shvatio je da onog čoveka niko ne želi da pronade. Možda je umro a da to nije ni znao.

Mesec i po nakon što je stigao tamo, rane njegovog tela počele su da zaceljuju. Kada je čovek otvorio oči i upitao gde se nalazi, pomogli su mu da se pridigne i da srkne malo čorbe, ali nisu mu odgovorili.

- Morate da se odmarate.

- Jesam li živ? - pitao je.

Niko mu nije potvrdio ni da jeste ni da nije. Dani su mu prolazili između sna i umora koji ga nije napuštao. Kad god bi zatvorio oči i predao se umoru, putovao je na isto mesto. U svom snu, koji se ponavljao iz noći u noć, peo se uza zid beskonačne rake zasejane leševima. Kada bi stigao do vrha i okrenuo se, video bi kako se plima avetinjskih tela miče kao klupko jegulja. Mrtvi su otvarali oči i peli se uza zid, idući njegovim stopama. Pratili su ga preko planine i zalazili u ulice Barselone, tražeći ono što su nekada bili njihovi domovi, kucajući na vrata onih koje su voleli. Neki su krenuli u potragu za svojim ubicama i obilazili grad žedni osvete, ali većina je samo htela da se vrati svojim kućama, svojim krevetima, da drži u rukama decu, žene i ljubavnice koje su ostavili za sobom. Međutim, niko im nije otvarao vrata, niko ih nije uhvatio za ruku i niko nije hteo da poljubi njihove usne i samrtnik bi se, obliven znojem, budio u tami sa zaglušnim urlicima plača mrtvih u duši.

Neki nepoznat čovek često ga je posećivao. Mirisao je na duvan i kolonjsku vodu, dve materije koje su se u to vreme slabo prodavale.

Seo bi na stolicu poreci njega i gledao ga neprobojnim očima. Imao je kosu crnu kao katran i oštre crte. Kada bi primetio da je pacijent budan, osmehnuo bi mu se.

- Da li ste vi Bog ili đavo? - jednom ga je upitao samrtnik.

Nepoznati je slegnuo ramenima i razmotrio pitanje.

- Pomalo i od jednog i od drugog - konačno je odgovorio.

- Ja sam u načelu ateista - obavestio ga je pacijent. - Iako u stvari imam mnogo vere.

- Kao mnogi. Odmorite se sada, prijatelju moj. Nebo može da čeka. A pakao je za vas premalen.

4.

Između poseta nepoznatog gospodina ugljenocrne kose, rekonvalescent je puštao da ga hrane, peru i oblače u čistu odeću koja mu je bila velika. Kada su ga osposobili da stoji na nogama i načini nekoliko koraka, pratili su ga do obale mora, gde je mogao da pokvasi stopala i da se prepusti milovanju mediteranske svetlosti. Jedno prepodne je proveo gledajući musavu decu u ritama kako se igraju u pesku i pomislio kako mu se živi, bar još malo. S vremenom su navrla sećanja i bes; s njima se javila želja za povratkom u grad i, odmah potom, strah od tog povratka.

Noge, ruke i ostali zupčanici počeli su da rade manje-više normalno. Povratio je staro uživanje u mokrenju u vetar bez peckanja i ponižavajućih pojava i rekao je sebi kako je čovek koji može da mokri stojeći i bez pomoći sposoban da se suoči sa svojom odgovornošću. Te noći, pred zoru, potajno je ustao i udaljio se uskim uličicama utvrđenja do granice koju su označavale železničke šine. S druge strane se uzdizala šuma fabričkih dimnjaka i vrhovi anđela i mauzoleja s groblja. Dalje, na svetlucavom platnu koje se prostiralo po brdima, ležala je Barselona. Čuo je korake iza svojih leđa i, kada se okrenuo, sreo se s mirnim pogledom čoveka ugljenocrne kose.

- Vi ste se ponovo rodili - reče.

- Valjda će mi ovog puta biti bolje nego prvi put, jer ovo što sam preživeo...

Čovek kose kao ugalj se osmehnu.

- Dozvolite da se predstavim. Ja sam Armando, Ciganin.

Fermin mu je stisnuo ruku.

- Fermin Romero de Tores, pajo [*Payo (špan.) - reč kojom španski Romi označavaju nerome.*], ali relativne čistoće.

- Prijatelju Fermine, učinilo mi se da razmišljate da se vratite onima.

- Od sebe se ne može pobeći - bio je poučan Fermin. - Neke stvari sam ostavio napola završene.

Armando je klimnuo.

- Razumem, ali ne još, prijatelju moj - reče mu. - Imajte strpljenja. Ostanite s nama još neko vreme.

Strah od onoga što ga je čekalo po povratku i velikodušnost tih ljudi zadržavali su ga tu sve dok jednog nedeljnog jutra nije od nekog momka pozajmio novine pronađene u smeću pored kioska za hranu na plaži Barselonete. Bilo je teško odrediti koliko dugo su novine provele u smeću, ali datum na njima pokazivao je da je prošlo tri meseca od njegovog bekstva. Pročešljao je stranice u potrazi za nekim znakom ili spomenom, ali nije bilo ničega. Te večeri, pošto već beše odlučio da se iste noći vrati u Barselonu, Armando je došao k njemu i obavestio ga da je jedan od njegovih ljudi svraćao u pansion u kome je nekad živeo.

- Fermine, biće bolje da ne idete tamo po svoje stvari.

- Kako znate moju adresu?

Armando se osmehnuo izbegavši pitanje.

- Policajci su im rekli da ste preminuli. Vest o vašoj smrti se pre nekoliko nedelja pojavila u novinama. Nisam hteo ništa da vam kažem jer razumem da čitanje o sopstvenoj smrti ne pomaže

rekonvalescentu.

- Od čega sam umro?
- Prirodnom smrću. Pali ste u provaliju dok ste pokušavali da pobjegnute od pravde.
- Onda sam mrtav?
- Kao noć.

Fermin je odmeravao implikacije svog novog statusa.

- I šta sad da radim? Kuda da idem? Ne mogu ovde ostati zauvek, zloupotrebljavajući vašu dobrotu i dovodeći vas u opasnost.

Armando je seo pored njega i zapalio cigaretu koju je sam zavio i koja je mirisala na eukaliptus.

- Fermine, možete raditi što vam je volja, jer ne postojite. Gotovo bih vam rekao da ostanete s nama, jer vi ste sada jedan od nas, ljudi bez imena i lika. Mi smo aveti. Nevidljivi smo. Ali znam da morate da se vratite da razrešite to što ste tamo ostavili, šta god to bilo. Nažalost, kada odete odavde, ja vam ne mogu pružiti zaštitu.

-Već ste dovoljno učinili za mene.

Armando ga je potapšao po ramenu i pružio mu presavijen list papira koji je nosio u džepu.

- Otiđite iz grada na neko vreme. Sačekajte da prođe godinu dana i, kada se vratite, pođite odavde - reče mu udaljavajući se.

Fermin je otvorio list i pročitao:

FERNANDO BRIJANS advokat

Ulica Kaspe 12 Potkrovlje, stan I

Barselona. Telefon 564375

- Kako da vam platim za to što ste učinili za mene?

- Kada razrešite svoje stvari, navratite jedan dan ovamo i potražite me. Otići ćemo da gledamo Karmen Amaju kako igra i ispričaćete mi kako ste uspeali da pobjegnute odande. Radoznao sam - reče Armando.

Fermin je gledao te crne oči i polako klimnuo.

- U kojoj ste vi ćeliji bili, Armando?

- U trinaestici.

- Jeste li vi urezivali krstove u zidu?

- Za razliku od vas, Fermine, ja jesam vernik, ali više nemam vere.

Te večeri, niko ga nije sprečio da ode, niti se iko oprostio od njega. Pošao je, još jedan među nevidljivima, prema ulicama Barselone koja je mirisala na elektricitet. U daljini je video tornjeve „Sagrade familije“ nasukane u prekrivaču crvenih oblaka koji su pretili biblijskim potopom i nastavio da hoda. Koraci su ga odveli do autobuske stanice u Ulici Trafalgar. U džepovima kaputa koji mu je poklonio Armando pronašao je novac. Kupio je kartu s najdužom vožnjom koju je našao i proveo noć u

autobusu na pustim putevima pod kišom. Sledećeg dana je učinio isto i tako je, posle nekoliko dana putovanja vozom, peške i autobusom, u ponoć stigao tamo gde ulice nisu imale ime ni kuće broj i gde ga ništa i niko nisu podsećali ni na šta.

Imao je stotinu zanimanja i nijednog prijatelja. Zараđивao je pare koje je trošio. Čitao je knjige o svetu u koji više nije verovao. Počinjao je da piše pisma koja nikad nije znao da završi. Živeo je protiv sećanja i griže savesti. Više nego jednom ispeo se na most ili na ivicu provalije i mirno gledao u ambis. U poslednjem trenutku uvek mu se vraćalo sećanje na ono obećanje i pogled *Zatočenika Nebesa*. Posle godinu dana, napustio je sobu koju je iznajmljivao iznad neke kafane i, ponevši umesto prtljaga primerak *Grada ukletih* koji je pronašao na buvljaku, možda jedinu Martinovu knjigu koja nije spaljena i koju je pročitao desetak puta, hodao je dva kilometra do železničke stanice i kupio kartu što ga je čekala svih tih meseci.

- Jednu za Barselonu, molim vas.

Šalterski službenik mu je izdao kartu i predao mu je s prezrivim pogledom:

- Našli ste kuda ćete - reče. - Kod onih govnaara Katalonaca.

5.

Barselona, 1941.

Smrkavalo se kada je Fermin izašao iz voza na stanici „*Francuska*“. Lokomotiva je izbljuvala oblak pare i čađi koji se vukao po peronu i prekrivao korake putnika pristiglih s dugog puta. Fermin se pridružio nemom koračanju prema izlazu prevremeno ostarelih ljudi u otrcanim odelima, koji su sve što su imali vukli u koferima uvezanim kaiševima, i dece praznih džepova i pogleda.

Dva žandarma su stražarila na izlazu na peron i Fermin je video kako njihove oči šetaju po putnicima i da neke nasumice zaustavljaju da bi im tražili dokumente. Fermin je produžio pravo prema jednom od njih. Kada ih je razdvajalo još jedva desetak metara, primetio je da ga žandarm posmatra. U Martinovom romanu koji mu je služio kao prijatelj svih tih meseci, jedan lik je tvrdio kako ćete najbolje razoružati nekog s autoritetom ako mu se obratite pre nego što se on obrati vama. Pre nego što je policajac stigao da pokaže na njega, Fermin se uputio pravo k njemu i staloženo progovorio.

- Dobro večer, šefe. Hoćete li biti tako ljubazni da mi kažete gde je Hotel „*Budućnost*“? Znam da se nalazi na Trgu Palasio, ali skoro nimalo ne poznajem grad.

Žandarm ga je nemo pogledao, malo pometen. Njegov kolega se primakao i pokrio ga s desnog boka.

- To ćete morati da pitate na izlazu - reče ne baš prijateljskim tonom.

Fermin je ljubazno klimnuo.

- Izvinite na smetnji. Tako ću učiniti.

Spremao se da krene prema staničnom holu kada ga je drugi žandarm povukao za ruku.

- Trg Palasio je od izlaza levo. Naspram Kapetanije.

- Mnogo vam hvala. Laku noć.

Žandarm ga je pustio i Fermin se polako udaljio, mereći svoje korake dok nije stigao do hodnika i odatle na ulicu.

Purpurno nebo je prekrivalo crnu Barselonu, prepletenu tamnim i ostrim siluetama. Poluprazan tramvaj vukao se bacajući škiljavu svetlost na kaldrmu. Fermin je sačekao da prođe da bi prešao ulicu. Dok je preskakao uglačane šine, posmatrao je perspektivu koju su iscrtavale Avenija Kolumbo i, u dnu, planina Monžuić i tvrđava koja se uzdizala nad gradom. Spustio je pogled i uputio se Ulicom Komersio u pravcu tržnice „*Borne*“. Sve je bilo pusto i hladan vetar je duvao kroz uličice. Nije imao kud.

Setio se da mu je Martin pričao da je pre mnogo godina živeo tu u blizini, u staroj kućerini uglavljenoj u uskom senovitom tunelu Ulice Flasers, pored radionice čokolade „*Mauri*“. Uputio se tamo, ali kada je stigao, utvrdio je da su zgrada i susedni plac bili žrtve bombardovanja za vreme rata. Vlasti se nisu zamarale da sklone šut i stanovnici, verovatno da bi se mogli kretati ulicom užom od hodnika nekih kuća u otmenoj zoni, samo su raskršćili krhotine i naslagali ih uz prolaz.

Fermin je pogledao unaokolo. Škiljava svetlost koju su s balkona izdisale sijalice i sveće jedva se videla. Fermin je zašao u ruševine preskačući šut, razbijene kipove zmajeva koji su ukrašavali krovove i tavanske grede upletene u nemoguće čvorove. Pronašao je rupu u šutu i skupio se u zaklonu ispod kanjena na kome se još mogao pročitati broj 17, broj stare kuće Davida Martina. Presavio je kaput i stare novine koje je nosio ispod odeće. Sklupčan, zatvorio je oči i pokušao da zaspi.

Prošlo je pola sata i hladnoća mu je prodrla do kostiju. Vetar pun vlage lizao je ruševine tražeći pukotine i otvore. Fermin je otvorio oči i ustao. Pokušao je da nađe skrovitiji zaklon kada je primetio da ga posmatra neka silueta s ulice. Fermin se ukočio. Prilika je načinila nekoliko koraka u njegovom pravcu.

- Ko ide? - upitao je.

Prilika se još malo primakla i odsjaj neke daleke svetiljke ocrtao je njen profil. Bio je to visok i snažan čovek obučen u crno. Fermin je zapazio kragu. Sveštenik. Fermin je podigao ruke u znak mira.

- Idem, oče. Molim vas, nemojte zvati policiju.

Sveštenik ga je premerio od glave do pete. Imao je strog pogled i izgled nekoga ko je pola života umesto putira nosio džakove u luci.

- Jeste li gladni? - upita.

Fermin, koji bi pojeo bilo koji od onih kamenova samo kada bi ga neko poprskao trima kapima maslinovog ulja, odrično je odmahnuo glavom.

- Upravo sam večerao u „*Siete puertas*“ i preterao sam s crnim rižotom - reče.

Sveštenik je pokušao da se osmehne. Okrenuo se i pošao.

- Dođite - naredio je.

6.

Otac Valera je stanovao u potkrovlju zgrade koja se nalazila na kraju Avenije Borne i koja je gledala pravo na krovove tržnice. Fermin je s oduševljenjem smazao tri tanjira supe i nekoliko komada suvog hleba uz koju čaša vina razređenog vodom koje je pop stavio pred njega dok ga je radoznalo posmatrao.

- Vi ne večerate, oče?

- Nemam običaj da večeram. Uživajte, vidim da vas mori glad zaostala iz trideset šeste godine.

Dok je glasno srkao supu s komadićima hleba, Fermin je pogledom lutao po trpezariji. Pored njega, u vitrini beše poredan servis tanjira i čaša, razni sveci i nešto što je izgledalo kao skromni srebrni escajg.

- I ja sam čitao *Jadnike*. Da vam nije palo na pamet - upozorio ga je pop.

Fermin je posramljeno zavrteo glavom.

- Kako se zovete?

- Fermin Romero de Tores, na usluzi Vašem gospodstvu.

- Traže vas, Fermine?

- Kako se uzme. To je složena tema.

- Ne tiče me se ako ne želite da mi ispričate. Ali u toj odeći ne možete ići ovuda. Završićete u ćorki pre nego što stignete do Vije Lajetane. Hapse mnoge ljude koji se već duže skrivaju. Morate biti veoma oprezni.

- Mislio sam da, čim lokalizujem bankarske fondove koje čuvam u stanju hibernacije, padnem s plutajućih dokova i da isplivam kao kičicom naslikan.

- Da vidimo, ustanite samo malo.

Fermin je odložio kašiku i ustao. Pop ga je podrobno pregledao.

- Ramon je bio dvostruko krupniji od vas, ali mislim da će vam nešto od njegove odeće iz mladosti dobro stajati.

- Ramon?

- Moj brat. Ubili su mi ga dole na ulici, na vratima zgrade, u maju trideset osme. Krenuli su po mene, ali on im se suprotstavio. Bio je muzičar. Svirao je u gradskom orkestru. Prva truba.

- Žao mi je, oče.

Pop je slegnuo ramenima.

- Neko više, neko manje - svako je nekoga izgubio, na obe strane.

- Ja nisam ni na jednoj strani - odvratila Fermin. - Štaviše, zastave mi liče na šarene krpe koje mirišu na ustajalo i dovoljno mi je da vidim da se neko umotava u njih i da puni usta himnama, grbovima i govorima pa da dobijem proliv. Uvek sam mislio da onaj ko oseća snažnu povezanost sa stadom ima nešto od ovce.

- Mora da se loše provodite u ovoj zemlji.

- Nemate pojma koliko. Ali uvek sebi govorim kako direktan pristup dobroj planinskoj šunki sve

kompenzuje. A i svuda se kuva bob.

- To je tačno. Recite mi, Fermine, kada ste poslednji put okusili šunku?
- Šesti mart trideset četvrte. „Karakoles“, Ulica Eskudeljers. Drugi život.

Pop se nasmešio.

- Možete ostati večeras da prespavate, Fermine, ali sutra morate potražiti drugo mesto. Ljudi pričaju. Mogu vam dati nešto novca za neki pansion, ali znajte da u svima traže ličnu kartu i da upisuju stanare na policijski spisak.

- Ne treba to ni da mi govorite, oče. Pre nego što sutra izađe sunce, ispariću brže od dobre volje. I, naravno, neću prihvatiti ni paru, već sam dovoljno zloupotrebio vašu...

Pop je podigao ruku i odmahnuo.

- Da vidimo kako vam stoje neke Ramonove stvari - reče ustajući od stola.

Otac Valera je insistirao da snabde Fermina parom cipela u osrednjem stanju, skromnim ali čistim štofanim odelom, donjim vešom i priborom za ličnu higijenu, što mu je spakovao u jedan kofer. Na jednoj polici je stajala sjajna truba i nekoliko fotografija dvojice nasmejanih mladića koji su veoma ličili jedan na drugog, verovatno načinjenih za Praznik Grasije [*Fiesta de la Gracia (špan.) - ulične svečanosti u četvrti Barselone koja se zove Grasija. Počinju 15. avgusta i traju nedelju dana.*]. Morali ste se dobro zagledati da biste shvatili da je jedan od njih otac Valera, koji je sada izgledao trideset godina starije.

- Tople vode nemam. Cisternu ne pune do jutra, te se ili strpite ili se polivajte iz bokala.

Dok se Fermin prao kako je mogao, otac Valera je spremio kafu od neke vrste cikorije pomešane s drugim sastojcima blago sumnjivog izgleda. Nije bilo šećera, ali ta šolja prljave vode bila je topla i društvo je bilo ugodno.

- Prosto bi se reklo da smo u Kolumbiji i da uživamo u izabranom finom zrnju - reče Fermin.
- Vi ste osobit čovek, Fermine. Mogu li da vam postavim jedno lično pitanje?
- Da li ga pokriva ispovedna tajna?
- Recimo da ga pokriva.
- Raspalite.
- Da li ste nekoga ubili? U ratu, hoću da kažem.
- Ne - odgovorio je Fermin.
- Ja jesam.

Fermin se ukočio sa šoljom na pola gutljaja. Pop je spustio pogled.

- Nisam to nikad nikome rekao.
- Ostaje pod tajnom ispovesti - obećao je Fermin.

Pop je protrljao oči i uzdahnuo. Fermin se pitao koliko vremena je taj čovek proveo tamo sam, s tom tajnom i sećanjem na pokojnog brata kao jedinim društvom.

- Sigurno ste imali svoje razloge, oče.

Pop je odmahnuo glavom.

- Bog je napustio ovu zemlju - reče.

- Ma ne bojte se, čim vidi kako je u susednom dvorištu severno od Pirineja, vratiće se podvijenog repa.

Pop je dugo ćutao. Popili su zamenu za kafu i Fermin je, da bi oraspoložio sirotog popa koji je iz minuta u minut izgledao sve potištenije, sipao sebi još jednu šolju.

- Stvarno vam se sviđa?

Fermin je klimnuo.

- Hoćete li da mi se ispovedite? - odjednom upita pop. - Sada bez šale.

- Nemojte se ljutiti, ali ja u te stvari ne mogu da poverujem...

- Ali možda Bog veruje u vas.

- Sumnjam.

- Nije potrebno da verujete u Boga da biste se ispovedili. To je između vas i vaše savesti. Šta možete da izgubite?

Fermin je nekoliko sati pričao ocu Valeri sve što je prećutao otkako je pobjegao iz tvrđave više od godinu dana ranije. Otac ga je pažljivo slušao, klimajući s vremena na vreme. Konačno, kada je Fermin osetio da se ispraznio i da je skinuo sa sebe kamen koji ga je gušio a da toga nije ni bio svestan, otac Valera je iz jedne fioke izvadio čuturu s pićem i usuo mu sve što mu je ostalo od rezervi.

- Nećete mi dati oprost, oče? Samo čašicu konjaka?

- Izađe na isto. Osim toga, ko sam ja da bih opraštao ili sudio o nekome, Fermine? Ali mislim da vam je dobro došlo da sve to izbacite. Šta ćete sada da radite?

Fermin je slegnuo ramenima.

- Ako sam se vratio i ako stavljam na kocku svoj vrat, činim to zbog obećanja koje sam dao Martinu. Moram da pronađem tog advokata, a zatim gospođu Izabelu i to dete, Danijela, i da ih zaštitim.

- Kako?

- Ne znam. Smisliću nešto. Prihvatam sugestije.

- Ali vi ih uopšte ne poznajete. Oni su tek neznanci o kojima vam je pričao čovek koga ste upoznali u zatvoru...

- Da, znam. Kada tako gledate, liči na ludilo, zar ne?

Pop ga je gledao kao da može da vidi kroz njegove reči.

- Zar to što ste videli toliku bedu i toliku podlost među ljudima nije razlog da želite da učinite nešto dobro, makar bilo i ludo?

- Zašto ne?

Valera se osmehnuo.

- Znao sam da Bog veruje u vas.

7.

Sledećeg dana, Fermin je izašao na vrhovima prstiju da ne bi probudio oca Valeru, koji je zaspao na sofi s knjigom *Maćadovih pesama* u ruci i hrkao kao bik za koridu. Pre nego što je otišao, spustio mu je poljubac na čelo i ostavio na trpezarijskom stolu novac koji je pop umotao u salvetu i tutnuo u kofer. Zatim se izgubio niza stepenice s čistom odećom i savešću i s odlukom da ostane živ, bar još koji dan.

Tog dana je izašlo sunce i čist vetrić s mora rasprostro je blistavo i čelično nebo koje je ljudima u prolazu crtalo izdužene senke. Fermin je prepodne posvetio obilaženju ulica kojih se sećao, zastajkivanju pred izlozima i sedenju na klupi da bi gledao lepe devojke kako prolaze, a za njega su sve bile takve. U podne je ušao u kafanu na početku Ulice Eskudeljers, blizu restorana „*Karakoles*“, koji mu je ostao u lepoj uspomeni. Kafana po sebi imala je nesrećnu reputaciju među najhrabrijim stomacima jer su u njoj bez prenemaganja prodavali najjeftinije sendviče u celoj Barseloni. Trik je, govorili su stručnjaci, bio u tome da ne pitaš za sastojke.

U svom novom gospodskom odelu i s impresivnim oklopom od nekoliko primeraka *Vangvardije* koje je presavio ispod odeće da bi dočarao krupniju građu, s mišićima u dalekim naznakama i u niskobudžetnom kaputu, Fermin je seo za šank i, pošto je konsultovao spisak slasnih jela dostupnih najskromnijem džepu i stomaku, započeo pregovore s konobarom.

- Imam jedno pitanje, mladiću. Ovaj specijalitet dana, sendvič s mortadelom i nareskom iz Kornelje u domaćem hlebu, da li je sa svežim paradajzom?

- Tek ubranim u našoj bašti u Pratu, iza fabrike sumporne kiseline.

- Vrhunskog bukea. A recite mi, dobri moj, da li se daje na veresiju u ovoj kući?

Konobar je izgubio vedrinu, nagnuo se preko šanka i prebacio krpu preko ramena neprijateljskim pokretom.

- Ni Bogu Ocu.

- Ne pravite izuzetke u slučaju odlikovanih ratnih invalida?

- Na svež vazduh ili zovemo *Socijalnu brigadu*.

Videvši obrt koji je dobila razmena reči, Fermin se dao u beg tražeći miran kutak da još jednom razmotri strategiju. Tek što se smestio na stepeniku nekog ulaza, silueta devojke, koja nije mogla imati ni sedamnaest godina ali je već nagoveštavala obline horistkinje, proletela je pored njega i počela da pada nosom na zemlju.

Fermin je ustao da joj pomogne i, samo što ju je uhvatio za ruku, iza leđa je začuo korake i glas koji je učinio da grub glas konobara koji ga je upravo poslao na svež vazduh zvuči kao nebeska muzika.

- Fukso govnojiva, nemoj meni dolaziti s tim, ili ću ti unakaziti lice i ostaviću te na ulici koja je veća kurva od tebe.

Autor tog govora bio je svodnik maslinastožućkastog lica i sumnjivog ukusa za bižuteriju. Zanemarujući činjenicu da ga spomenuti dvostruko nadmašuje u korpulenciji i da u ruci drži nešto što je imalo oblik oštrog ili barem šiljatog predmeta, Fermin, kome je sada već bilo dosta propalica i svodnika, stao je između devojke i tog lika.

-A koji si ti kurac, nesrećniče? Hajde, gubi se dok ti nisam razbio njušku.

Fermin je osjetio kako ga je devojka, koja je mirisala na neobičnu mešavinu cimeta i roštilja, čvrsto zgrabila za ruke. Prost pogled na propalicu bio je dovoljan da shvati da situacija ne sluti na iznalaženje dijalektičkog rešenja i Fermin je odgovorio tako što je odlučio da pređe u akciju. Posle analize svog protivnika *in extremis*, Fermin je zaključio da je, u celini gledano, njegova telesna masa pretežno mast i da ne pati od viška onoga što bi se nazvalo mišićima ili sivom materijom.

- Meni da se niste tako obraćali, a još manje gospođici!

Svodnik ga je gledao zapanjen, kao da nije registrovao njegove reči. Trenutak kasnije, lik koji je od onakvog slabića očekivao sve osim borbe primio je, s iznenađenjem meseca, odlučan udarac koferom u meke delove. Pošto je pao na zemlju ruku prikovanih za svoju suštinu, usledilo je četiri ili pet udaraca kožnim čoškovima kofera u strateške tačke, te je bar neko vreme ostao poražen i obeshrabren.

Grupa prolaznika koja je prisustvovala incidentu počela je da tapše, a kada se Fermin okrenuo da vidi da li je devojka dobro, sreo se s njenim zadivljenim pogledom, otrovanim doživotnom zahvalnošću i nežnošću.

- Fermin Romero de Tores, na usluzi, gospođice.

Devojka se podigla sa slepim poverenjem i poljubila ga u obraz.

- Ja sam Rosica.

Pored njenih nogu, lik je pokušavao da ustane i povrati dah. Ne sačekavši da ravnoteža snaga prestane da bude povoljna, Fermin se opredelio za udaljavanje s mesta okršaja.

- Trebalo bi odleteti odavde uz priličnu hitnju - objavio je Fermin. - Pošto smo ispustili inicijativu, bitka se razvija protiv nas...

Rosica ga je uhvatila za ruku i pavela ga kroz mrežu uskih uličica koje su se ulivale u Trg Real. Kada se našao na suncu i na čistini, Fermin je zastao na časak da povrati dah. Rosica je videla kako je Fermin prebledeo i da ne izgleda najbolje. Devojka je shvatila da su uzbuđenje tuče ili glad prouzrokovali pad pritiska kod njenog hrabrog šampiona i odvela ga je do bašte pansiona „*Dva sveta*“, gde se Fermin sručio u stolicu.

Rosica, koja je možda imala šesnaest godina ali zato kliničko oko kakvo bi poželeo i doktor Trueta [*Na katalonskom Josep Trueta i Raspall (1897-1977) - lekar koji se proslavio lečenjem ranjenika u španskom građanskom ratu. Posle rata je otišao u izgnanstvo u Englesku, gde je predavao na Oksfordu.*], naručila je asortiman predjela da bi ga oživela. Kada je Fermin video da stiže gozba, uzbunio se.

- Rosice, ja nemam ni pare...

- Ovo ja plaćam - prekinula ga je s ponosom. - O mom čoveku ja vodim brigu i hoću da je dobro na'ranjen.

Rosica ga je nakljukala na bazi kobasica, hleba i krompira s ljutim prelivom, a sve to beše zaliveno veličanstvenom kriglom piva. Fermin je polako oživljavao i pred devojčinim zadovoljnim pogledom vraćao mu se životni tonus.

- Za desert, ako hoćete, naručiću vam specijalitet kuće da odlepите - ponudila je devojka obližujući usne.

- Ali malecka, zar ti ne treba da budeš u školi, kod opatica?

Rosicu je nasmejala ta duhovitost.

- Jao, kakav ste mangup, začikavate me.

Kako je gozba proticala, Fermin je shvatio da bi pred njim, kada bi to zavisilo od devojke, bila obećavajuća karijera svodnika. Međutim, važnije stvari su tražile njegovu predanost.

- Koliko imaš godina, Rosice?

- Osamnaest i po, gospodine Fermine.

- Izgledaš starije.

- To je zbog cica. Izbile su mi u trinaestoj i blaženstvo ih je videti, iako nije u redu da to kažem.

Fermin, koji takvu zaveru oblina nije video još od svojih neprežaljenih dana u Havani, pokušao je da povрати zdrav razum.

- Rosice - počeo je - ja ne mogu da se brinem o tebi...

- Znam ja to, gospodine, nemojte misliti da sam glupa. Znam ja da vi niste čovek koji bi živeo od žene. Možda sam mlada, ali takve sam naučila da prepoznam izdaleka...

- Moraš mi reći gde da ti pošaljem novac za ovu gozbu, jer si me zatekla u delikatnoj finansijskoj situaciji...

Rosica je odmahнула glavom.

- Imam ovde sobu, u pansionu, delim je s Lali, ali ona je napolju ceo dan, radi trgovačke brodove... Zašto se gospodin ne popne da ga malo izmasiram?

- Rosice...

- Kuća časti...

Fermin ju je gledao s notom sete.

- Imate tužne oči, gospodine Fermine. Pustite da vam Rosica razveseli život, makar na tren. Šta je loše u tome?

Fermin je, posramljen, spustio pogled.

- Otkad gospodin nije bio sa ženom kao što bog zapoveda?

- I ne sećam se više.

Rosica mu je ponudila ruku i, povukavši ga, povelala ga uza stepenice u malecku sobu u koju su jedva stali krevet i lavabo. Soba je imala mali balkon koji je gledao na trg. Devojka je navukla zavese i za tren oka se oslobodila haljine na cvetiće, ispod koje je bila samo njena koža. Fermin je gledao to čudo prirode i pustio da ga grli to srce koje je bilo staro skoro kao njegovo.

- Ako gospodin neće, ne moramo ništa raditi.

Rosica ga je položila na krevet i legla pored njega. Zagrlila ga je i pomilovala ga po glavi.

- Sss-ssss - šaptala je.

S licem na tim osamnaestogodišnjim grudima, Fermin se rasplakao.

Kada je palo večer i kada je Rosica morala da pođe u svoju radnu smenu, Fermin je izvadio parče papira s adresom advokata Brijansa koju mu je Armando predao godinu dana ranije i odlučio da pođe na sastanak s njim. Rosica je insistirala da mu pozajmi nešto sitnih para da bi mogao da se vozi tramvajem i da popije kafu, i naterala ga je da se više puta zakune da će doći da je vidi, makar samo da bi je poveo u bioskop ili na misu, jer ona je bila veliki poklonik *Gospe od Karmena* i veoma su joj se dopadali obredi, pogotovo kada su pevali. Rosica ga je ispratila do dole i na rastanku ga je poljubila u usta i uštinula za

zadnjicu.

- Kolačiću - reče mu, gledajući ga kako odlazi pod svodovima trga.

Kada je prešao preko Trga Katalonije, čvor tamnih oblaka počeo je da se uvrće na nebu. Jata golubova koja su obično nadletala trg potražila su sklonište u drveću i čekala uznemirena. Ljudi su mogli da namirišu elektricitet u vazduhu i ubrzavali su korak ka ulazu u stanicu metroa. Podigao se neprijatan vetar koji je vukao plimu suvog lišća po tlu. Fermin je požurio i, kada je stigao do ulice Kasse, već beše počelo da lije kao iz kabla.

8.

Advokat Brijans je bio mlad čovek koji je više ličio na studenta boema čija se ishrana zasniva na slanim krekerima i kafi, a upravo na to je i njegova kancelarija mirisala. Na to i na prašnjavu hartiju. Njegova kancelarija je zauzimala sobičak okačen u potkrovlju zgrade velikog Pozorišta „Tivoli“, na kraju hodnika bez svetla. Fermin ga je tamo zatekao iako je već bilo pola devet uveče. Brijans mu je otvorio u košulji i, ugledavši ga, samo je klimnuo i uzdahnuo.

- Fermin, pretpostavljam. Martin mi je pričao o vama. Već sam počeo da se pitam kada ćete nabasati ovamo.

- Bio sam van grada neko vreme.

- Naravno. Izvolite, uđite.

Prateći ga, Fermin uđe u sobičak.

- Kakva noć, zar ne? - pitao je advokat, nervozan.

- To je samo voda.

Fermin je pogledao oko sebe i utvrdio da u njegovom vidokrugu postoji samo jedna stolica. Brijans mu ju je ponudio. On se smestio na naslagane tomove privrednog prava.

- Još mi nisu doneli nameštaj.

Fermin je procenio da tu ne bi stao ni zarezrač, ali radije je ćutao. Na stolu je bio sendvič s krmenadlom i pivo. Papirna salveta je govorila da advokatova obilna večera potiče iz kafea odozdo.

- Baš sam se spremao da večeram. Drage volje ću ovo podeliti s vama.

- Jedite, jedite, vi mladi treba da rastete, a ja sam večerao.

- Čime mogu da vas ponudim? Kafu?

- Ako imate, jednu *sugus* karamelu.

Brijans je pročeprkao po fioci u kojoj se moglo naći sve sem *sugus* karamele.

- Može bombona *huanola*?

- Zdrav sam, hvala.

- Dopustićete mi...

Brijans je zagrizao sendvič i žvakao s uživanjem. Fermin se pitao ko je od njih dvojice mrtav gladan. Pored pisaćeg stola bila su poluotvorena vrata za susednu sobu u kojoj se nazirao nenamešten krevet na razvlačenje, čiviluk s izgužvanim košuljama i hrpa naslaganih knjiga.

- Vi ovde živite? - upita Fermin.

Jasno je da advokat koga je Izabela mogla platiti za Martina nije mogao biti prve klase. Brijans je uhvatio Ferminov pogled i uputio mu skroman osmeh.

- Ovo su, privremeno, moja kancelarija i stan, da - odgovori Brijans, naginjući se da zatvori vrata svoje spavaće sobe. - Sigurno mislite da ne izgledam kao advokat. Da znate da niste jedini, i moj otac tako misli.

- Nemojte ga slušati. Moj otac je meni i mojoj braći uvek govorio da smo nesposobni i da ćemo završiti tucajući kamen. A vidite mene: niko mi nije ravan. Uspeti u životu kada porodica veruje u tebe i podržava te, u tome nema lične zasluge.

Brijans je klimnuo preko volje.

- Kada tako gledate... Tek nedavno sam se ovde smestio za svoj račun. Ranije sam radio u renomiranoj kancelariji iza ugla, u Aveniji Grasija. Ali imali smo niz nesuglasica. Stvari nisu išle glatko od onda.

- Nemojte mi reći. Valjs?

Brijans je potvrdno klimnuo, sredivši pivo u tri gutljaja.

- Otkako sam prihvatio slučaj gospodina Martina, nije se smirio dok me nisu napustili skoro svi klijenti i dok me nisu otpustili. Oni malobrojni koji su ostali sa mnom nemaju ni pare da mi plate honorar.

- A gospođa Izabela?

Advokatov pogled se smrкнуo. Stavio je pivo na sto i pogledao Fermina, kolebajući se.

- Vi ne znate?

- Ne znam šta?

- Izabela Sempere je umrla.

9.

Nevreme se žestoko izlivalo nad gradom. Fermin je u svojim rukama držao šolju kafe dok je Brijans, stojeći pored otvorenog prozora, posmatrao kišu kako šiba krovove Ensancea [*El Emance (špan.) - Proširenje, ime drugog distrikta Barselone, koji obuhvata sam centar grada.*] i pričao mu o poslednjim Izabelinim danima.

- Razbolela se odjednom, neobjašnjivo. Da ste je poznavali... Izabela je bila mlada, puna života. Imala je čelično zdravlje i preživela je bedu rata. Sve se desilo, kako se kaže, od danas do sutra. One noći kada ste vi uspeli da pobegnute iz tvrđave, Izabela se vratila kući kasno. Kada ju je njen suprug našao, klečala je u kupatilu, znojila se i drhtala. Rekla je da joj je loše. Zvali su lekara, ali pre nego što je stigao, počela je da se grči i da povraća krv. Lekar je rekao da je posredi trovanje i da nekoliko dana mora da se pridržava stroge dijeta, ali sledećeg dana joj je bilo gore. Gospodin Sempere ju je umotao u ćebad i komšija taksista ih je odveo u Bolnicu „Mar“. Izbile su joj tamne mrlje na koži, kao rane, kosa joj je opadala u pramenovima. U bolnici su čekali nekoliko sati, a na kraju su lekari odbili i da je pogledaju jer je neko u čekaonici, neki pacijent koga još nisu bili pregledali, rekao da poznaje Semperea i optužio ga da je komunist ili za neku glupost u tom stilu. Da bi se dodvorio, pretpostavljam. Neka bolničarka im je dala sirup koji je, kako je rekla, trebalo da joj očisti stomak, ali Izabela nije mogla ništa da proguta. Sempere nije znao šta da radi. Odveo ju je kući i počeo da zove sve lekare redom. Niko nije znao šta joj je. Jedan bolničar koji je bio redovna mušterija u knjižari poznao je nekoga ko je radio u klinici. Sempere ju je odveo tamo. U klinici su mu rekli da bi to mogla biti kolera i da je vodi kući jer je vladala epidemija a oni su bili prepuni. Nekoliko osoba u četvrti već beše umrlo. Izabeli je svakog dana bilo sve gore. Bila je u bunilu. Njen suprug je davao sve od sebe, prevrnuo je i nebo i zemlju, ali posle nekoliko dana bila je toliko slaba da više nije mogao ni da je vodi u bolnicu. Umrta je nedelju dana pošto se razbolela, u stanu u Ulici Santa Ana, iznad knjižare...

Duga tišina između njih bila im je jedino društvo, pored dobovanja kiše i eha grmljavine koja se udaljavala dok se vetar stišavao.

- Tek mesec dana kasnije su mi rekli da su je jedne noći videli u kafeu „Opera“, prekoputa „Liseja“. Sedela je s Maurisom Valjsom. Ne obazirući se na moje savete, Izabela mu je pretila da će otkriti njegov plan da upotrebi Martina kako bi prepravio ne znam kakve bljuvotine za koje je mislio da će mu doneti slavu i medalje. Otišao sam tamo da pitam. Konobar se sećao da je Valjs stigao ranije kolima i da je naručio dve kamilice s medom.

Fermin je premeravao reči mladog advokata.

- Vi mislite da ju je Valjs otrovao?

- Ne mogu da dokažem, ali što više lupam glavu, sve sam ubeđeniji. To je morao biti Valjs.

Fermin je vukao pogled po podu.

- Da li to zna gospodin Martin?

Brijans je odmahnuo glavom.

- Ne. Posle vašeg bekstva, Valjs je naredio da se Martin zatvori u samicu u jednoj kuli.

- A doktor Sanauha? Nisu ih poslali obojicu?

Brijans je uzdahnuo, slomljen.

- Sanahu su podvrgli ratnom sudu zbog izdaje. Streljali su ga dve nedelje kasnije.

Duga tišina je preplavila prostoriju. Fermin je ustao i počeo da hoda ukrug, uznemiren.

- A mene, zašto me niko nije tražio? Na kraju krajeva, ja sam uzrok svemu...

- Vi ne postojite. Da bi izbegao poniženje pred svojim pretpostavljenima i krah obećavajuće karijere unutar režima, Valjs je naterao ljude iz patrole koju je poslao u potragu za vama da se zakunu da su vas pogodili hicem dok ste bežali niz obronak Monžuika i da su vaše telo bacili u zajedničku raku.

Fermin je osetio ukus besa na usnama.

- E pa vidite, spreman sam da se ovog časa nacrtam pred Vojnom vladom i kažem „*Ovo su moja muda*“. Da vidim kako će Valjs objasniti moje uskrснуće.

- Ne govorite gluposti. Tako ništa ne biste uradili. Prosto bi vas odveli na Put Agvas i zabili vam metak u potiljak. Taj gmaz nije vredan toga.

Fermin je klimnuo, ali sramota i krivica su ga izjedale iznutra.

- A Martin? Šta će biti s njim?

Brijans je slegnuo ramenima.

- Ono što znam poverljivo je. Ne sme izaći van ova četiri zida. Ima jedan tamničar u tvrđavi, neki Bebo, koji mi duguje dosta. Hteli su da mu ubiju brata, ali postigao sam da mu preinače kaznu na deset godina u zatvoru u Valensiji. Bebo je dobar čovek i priča mi sve što vidi i čuje u tvrđavi. Valjs mi ne dozvoljava da vidim Martina, ali preko Beba sam saznao da je živ i da ga Valjs drži zatvorenog u kuli pod prismotrom dvadeset četiri časa dnevno. Dao mu je papir i nalivpero. Bebo kaže da Martin piše.

- Šta?

- Ko će to znati. Valjs veruje, tako mi je Bebo rekao, da Martin piše knjigu koju mu je naručio na osnovu njegovih beležaka. Ali Martin koji, kako vi i ja znamo, nije pri zdravoj pameti, po svemu sudeći piše nešto drugo. Ponekad glasno ponavlja to što piše, ili ustane i počne da hoda ukrug po ćeliji recitujući delove dijaloga i čitave rečenice. Bebo je u noćnoj smeni pored njegove ćelije i, kad može, daje mu cigarete i kockice šećera, a to je jedino što jede. Da li vam je Martin nekada pričao o nečemu što se zove *Igra anđela*?

Fermin je odmahnuo.

- To je naslov knjige koju piše?

- Tako Bebo kaže. Sudeći po onome što je on razabrao iz Martinove priče i tih glasnih recitacija, to kao da je nekakva autobiografija ili ispovest... Ako želite da znate moje mišljenje, Martin je shvatio da gubi razum i, pre nego što bude prekasno, pokušava da stavi na papir ono čega se seća. Kao da piše pismo samom sebi da bi znao ko je...

- A šta će se desiti kada Valjs otkrije da nije poslušao njegovo naređenje?

Advokat Brijans mu je uzvratilo mrtvačkim pogledom.

10.

Kada je kiša prestala, bližila se ponoć. Iz potkrovlja advokata Brijansa, Barselona je pružala negostoljubiv lik pod nebom niskih oblaka koji su se vukli po krovovima.

- Imate li kuda da odete, Fermine? - upitao je Brijans.

- Imam primamljivu ponudu da se smestim kao naložnik i telohranitelj devojke nešto lakših shvatanja ali dobrog srca i s karoserijom koja oduzima dah, ali ne vidim sebe u ulozi izdržavanog lica čak ni pod nogama *Venere iz Heresa*.

- Ne dopada mi se ideja da budete na ulici, Fermine. Opasno je. Možete ostati ovde koliko god hoćete.

Fermin je pogledao oko sebe.

- Znam da ovo nije Hotel „Kolumbo“, ali tamo pozadi imam krevet na razvlačenje, ne hrčem, i stvarno bi mi prijalo društvo.

- Nemate verenicu?

- Moja verenica je bila ćerka deoničara osnivača advokatske kancelarije iz koje su me otpustili zbog zalaganja Valjsa i kompanije.

- Martinovu priču skupo plaćate. Zavet neporočnosti i siromaštva.

Brijans se osmehnuo.

- Dajte mi izgubljen slučaj i ja sam srećan.

- Pa dobro, držim vas za reč. Ali samo ako mi dopustite da pomažem i doprinosim. Mogu da čistim, spremam, prekucavam, kuvam, pružam savetodavne usluge i usluge otkrivanja i praćenja i, ako se u nekom trenutku slabosti nađete u škripcu i osetite potrebu da smanjite tenziju, siguran sam da vam preko svoje prijateljice Rosice mogu obezbediti usluge profesionalke, te ćete biti kao novi, jer u mladom dobu treba paziti da preterano nagomilavanje semene tečnosti ne ode u glavu, posle je kasno.

Brijans mu je pružio ruku.

- Dogovoreno. Angažovani ste kao asistent-pripravnik advokatske kancelarije „*Brijans i Brijans*“, branitelja insolventnih.

- Ne zvao se ja Fermin ako vam za manje od nedelju dana ne nađem klijenta koji plaća u kešu i to unapred.

Tako se Fermin Romero de Tores privremeno smestio u maleckoj kancelariji advokata Brijansa, gde je počeo da preuređuje, čisti i ažurira dosijee, fascikle i otvorene slučajeve. Za nekoliko dana, kancelarija je utrostručila svoju površinu zahvaljujući Ferminovim veštinama. Izglancao ju je tako da je blistala kao tepsija. Fermin je veći deo dana provodio tu zatvoren, ali nekoliko sati je posvećivao raznim ekspedicijama s kojih se vraćao s buketima cveća ćornutim iz hola Pozorišta „*Tivoli*“, s nešto kafe koju je iskamčio udvarajući se konobarici iz bara odozdo i s finom robom iz prodavnice „*Kasa Kiles*“, gde su na račun advokatske kancelarije beležili ono što su isporučivali Brijansu i gde se Fermin predstavio kao novi pomoćnik.

- Fermine, ova šunka je strava, odakle vam?

- Probajte sir iz Manče, sinuće vam svetlo.

Preko dana je pregledao sve Brijansove slučajeve i prepisivao njegove zabeleške. Posle podne bi uzimao telefon i pomoću telefonskog imenika se bacao u potragu za potencijalno solventnim klijentima. Kada bi nanjušio mogućnost, zadavao je završni udarac posetom na kućnu adresu. Od ukupno pedeset poziva upućenih prodavnicama, profesionalcima i privatnim licima u četvrti, dobili su deset konsultacija i tri nova klijenta za Brijansa.

Prvi klijent je bila udovica u parnici s osiguravajućim društvom koje je odbijalo da plati za smrt njenog muža pravdajući se da je srčani udar, do koga je došlo pošto se prejeo škampa u „*Sijete puertas*“, bio slučaj samoubistva koje nije predviđeno polisom. Drugi je bio preparator životinja kome je penzionisani toreador doneo bika od petsto kilograma koji je završio svoju karijeru u areni i koga je, već prepariranog, toreador odbio da pokupi i plati jer su mu, kako je rekao, ugrađene staklene oči davale izgled demona, zbog čega je izleteo iz radionice vičući „*Dalje od mene, Sotono*“. Treći pak beše krojač iz Ulice San Pedro kome je priučeni zubar izvadio pet zuba, nijedan s karijesom. Bili su to sitni slučajevi, ali svi klijenti su platili avans i potpisali ugovor.

- Fermine, daću vam fiksnu platu.

- Ni govora.

Fermin je odbijao da primi bilo kakvu nadoknadu za svoju dobru službu, osim povremenih malih pozajmica od kojih je nedeljom uveče vodio Rosicu u bioskop, na igranku u „*Palomu*“ ili u luna-park „*Tibidabo*“, gde mu je, u kući ogledala, devojka napravila šljivu na vratu koja ga je nedelju dana pekla i gde je, koristeći dan kada su bili jedini putnici u avionu koji je škripeći leteo ukруг nebom Barselone u minijaturi, Fermin povratio punu aktivnost i uživanje u svojoj muškosti pošto je dugo bio udaljen s poprišta ljubavi na brzini.

Jednog dana, milujući Rosičine lepote u visinama točka u luna-parku, Fermin je rekao sebi da su ta vremena, protivno svim predviđanjima, skoro ispala srećna. I u njega se uvukao strah jer je znao da ne mogu potrajati i da će te ukradene kapi spokoja i sreće ispariti pre nego mladost iz Rosičinog tela i očiju.

11.

Iste noći, seo je u kancelariju da dočeka da se Brijans vrati iz svog obilaska sudova, kancelarija, prokuratura, zatvora, pošto je istrpeo hiljadu jedan rukoljub da bi došao do informacija. Bilo je skoro jedanaest uveče kada je čuo korake mladog advokata kako se približavaju hodnikom. Otvorio mu je vrata i Brijans je ušao vukući noge i dušu, skrhaniji nego ikada. Spustio se u jedan čošak i prineo ruke glavi.

- Šta se dogodilo, Brijanse?

- Dolazim iz tvrđave.

- Dobre vesti?

- Valjs je odbio da me primi. Pustili su me da čekam četiri sata, a onda su mi rekli da odem. Oduzeli su mi dozvolu za posete i za ulazak u to područje.

- Da li su vam dozvolili da vidite Martina?

Brijans je odmahnuo glavom.

- Nije bio tamo.

Fermin ga je gledao ne shvatajući. Brijans je nekoliko trenutaka ćutao tražeći reči.

- Kada sam krenuo, Bebo me je ispratio i ispričao mi ono što zna. Desilo se pre dve nedelje. Martin je pisao kao opsednut, danonoćno, skoro da nije prestajao ni da bi spavao. Valjs je namirisao nešto neobično i naredio je Bebu da mu oduzme stranice koje je Martin do tada napisao. Bila su im potrebna tri stražara da ga sputaju i da mu otmu rukopis. Napisao je više od petsto strana za manje od dva meseca. Bebo ih je predao Valjsu i on je, kada je počeo da čita, izgleda podivljao.

- To nije bilo ono što je očekivao, pretpostavljam...

Brijans je odmahnuo glavom.

- Valjs je čitao celu noć i sledećeg jutra se popeo u kulu u pratnji četvorice svojih ljudi. Tražio je da stave lisice Martinu na noge i na ruke i onda je ušao u ćeliju. Bebo je slušao kroz otvor na vratima ćelije i čuo je deo razgovora. Valjs je bio besan. Rekao mu je da se veoma razočarao u njega, da mu je predao seme remek-dela a da je on, nezahvalan, umesto da prati njegove instrukcije, počeo da piše tu budalaštinu bez glave i repa. „*To nije knjiga koju sam očekivao od vas, Martine*“, nije prestajao da ponavlja Valjs.

- A šta je Martin rekao?

- Ništa. Ignorisao ga je. Kao da nije bio tamo. To je Valjsa još više razbesnelo. Bebo je čuo kako šamara i udara Martina, ali Martin nije pustio glasa. Kada se Valjs umorio od udaranja i vređanja, ne uspevši da izazove Martina čak ni da mu uputi jednu jedinu reč, Valjs je, kaže Bebo, izvadio pismo koje je nosio u džepu, konfiskovano pismo koje je gospodin Sempere poslao na Martinovo ime nekoliko meseci ranije. U tom pismu je bila beleška koju je Izabela napisala Martinu na svojoj samrtnoj postelji...

- Kučkin sin...

- Valjs ga je ostavio tamo zatvorenog s tim pismom jer je znao da ga ništa ne može povrediti kao činjenica da je Izabela umrla... Bebo kaže da je Martin, kada je po Valjsovom odlasku pročitao pismo, počeo da viče i da je cele noći urlao i udarao u zidove i gvozdene vrata rukama i glavom...

Brijans je podigao pogled i Fermin je kleknuo pored njega i stavio mu ruku na rame.

- Jeste li dobro, Brijanse?

- Ja sam njegov advokat - rekao je Brijans drhtavim glasom. - Pretpostavlja se da je moja dužnost da ga zaštitim i da ga izvučem odande...

- Učinili ste sve što ste mogli, Brijanse. I Martin to zna.

Brijans je tiho negodovao.

- To nije kraj - reče. - Bebo mi je ispričao kako je, pošto je Valjs zabranio da mu daju još hartije i mastila, Martin počeo da piše na naličju listova koje mu je bacio u lice. U nedostatku mastila, pravio je posekotine na šakama i rukama i koristio svoju krv... Bebo je pokušao da priča s njim, da ga smiri... Nije više prihvatao ni cigarete ni kocke šećera koje je toliko voleo... Čak nije primećivao njegovo prisustvo. Bebo veruje da je, primivši vest o Izabelinoj smrti, Martin potpuno izgubio razum i da živi u paklu koji je sam saznao u svom umu... Noću je urlao i svi su mogli da ga čuju. Počele su da kolaju priče među posetiocima, zatvorenicima i uposlenicima. Valjs se unervozio. Konačno, naredio je dvojici svojih ubica da ga jedne noći odvedu...

Fermin je progutao pljuvačku.

- Kuda?

- Bebo nije siguran. Na osnovu onoga što je mogao čuti, misli da su ga odveli u veliku napuštenu kuću pored Guelja, gde su, izgleda, tokom rata već ubili više od jednog ili dvojice i zakopali ih u dvorištu... Ubice su po povratku rekly Valjsu da je sve sređeno, ali Bebo mi je ispričao da ih je iste noći čuo kako razgovaraju između sebe: nisu bili baš načisto. Nešto se desilo u kući. Izgleda da je tamo bio još neko.

- Neko? - Brijans je slegnuo ramenima. - Onda je David Martin živ?

- Ne znam, Fermine. Niko to ne zna.

12.

Barselona, 1957.

Fermin je govorio jedva čujnim glasom i oborenog pogleda. Po svemu sudeći, od prizivanja tih sećanja potpuno se snuždio i teškom mukom se držao na stolici. Sipao sam mu poslednju čašu vina i video kako rukama briše suze. Pružio sam mu salvetu, ali nije je uzeo. Ostali parohijani iz „*Kan Ljuisa*“ već davno behu otišli svojim kućama i pretpostavio sam da je prošla ponoć, ali niko nije hteo ništa da nam kaže i ostavili su nas na miru u sali za ručavanje. Fermin me je gledao klonuo, kao da mu je otkrivanje tih tajni koje je čuvao toliko dugo iščupalo čak i volju za životom.

- Fermine...

- Znam šta hoćete da me pitate. Odgovor je „ne“.

- Fermine, da li je David Martin moj otac?

Fermin me je strogo pogledao.

- Vaš otac je gospodin Sempere, Danijele. Nikada u to nemojte posumnjati. Nikada.

Klimnuo sam. Fermin je ostao prikovan za stolicu, odsutan, pogleda izgubljenog u nigdini.

- A vi, Fermine? Šta je bilo s vama?

Fermin nije odmah odgovorio, kao da taj deo priče nije bio nimalo važan.

- Vratio sam se na ulicu. Nisam mogao da ostanem tamo s Brijansom. Nisam mogao ostati s Rosicom, niti s bilo kim drugim...

Ferminova priča je zapela i ja sam je nastavio umesto njega.

- Vratili ste se na ulicu, kao prosjak bez imena, bez ikoga i ičega na svetu, kao čovek koga su svi smatrali ludim i koji bi želeo da umre da nije bilo datog obećanja...

- Obećao sam Martinu da ću brinuti o Izabeli i njenom sinu... o vama. Ali bio sam kukavica, Danijele. Toliko sam se skrivao, toliko sam se bojavao da se vratim da, kada sam se vratio, vaše majke više nije bilo...

- Zato sam vas sreo one noći na Trgu Real? To nije bila slučajnost? Koliko ste me dugo pratili?

- Mesecima. Godinama...

Zamislio sam ga kako me prati dok, kao dete, idem u školu, kada se igram u Sijudadeli, kada se sa svojim ocem zaustavljam pred izlogom da bih gledao nalivpero za koje sam čvrsto verovao da je pripadalo Viktoru Igou, dok sedim na Trgu Real da bih čitao Klari i da bih je milovao očima misleći da me niko ne vidi. Jedan prosjak, jedna senka, prilika koju niko nije primećivao i koju su pogledi izbegavali. Fermin, moj zaštitnik i moj prijatelj.

- A zašto mi niste ispričali istinu kasnije?

- Isprva sam hteo to da učinim, ali onda sam shvatio da bi vam istina donela više štete nego koristi. Shvatio sam da ništa ne može da promeni prošlost. Odlučio sam da sakrijem prošlost jer sam mislio da je bolje da više ličite na svog oca nego na mene.

Utonuli smo u dugu tišinu u kojoj smo krišom razmenjivali poglede ne znajući šta da kažemo.

- Gde je Valjs? - upitah konačno.
- Da vam nije palo na pamet - presekao je Fermin.
- Gde je sada? - ponovo sam upitao. - Ako mi vi ne kažete, sam ću saznati.
- I šta ćete uraditi? Nacrtaćete se u njegovoj kući i ubićete ga?
- Što da ne?

Fermin se gorko nasmejao.

- Zato što imate ženu i dete, zato što imate život i ljude koji vas vole i koje volite, zato što imate sve, Danijele.

- Sve osim majke.
- Osveta vam neće vratiti majku, Danijele.
- Lako je to reći. Vašu niko nije ubio...

Fermin je hteo nešto da kaže, ali se ugrizao za jezik.

- Šta mislite, Danijele: zašto vam otac nikada nije pričao o ratu? Možda mislite da on nema pojma šta se desilo?

- Ako zna, zašto je ćutao? Zašto ništa nije uradio?

- Zbog vas, Danijele. Zbog vas. Vaš otac, kao i mnogi kojima je zapalo da žive tih godina, progutao je sve i začutao. Izašli su im na nos. I jedna i druga strana i boja. Srećete se s njima svakog dana na ulici, a ne vidite ih. Živi su istrulili s tim bolom u sebi da biste vi i drugi kao vi mogli da živite. Da se niste usudili da osuđujete svog oca. Nemate prava.

Imao sam osećaj da me je moj najbolji prijatelj udario pesnicom preko usta.

- Nemojte se ljutiti na mene, Fermine...

Fermin je odmahnuo glavom.

- Ne ljutim se.
- Samo pokušavam da sve to bolje razumem. Dozvolite mi da vam postavim jedno pitanje. Samo jedno.
- O Valjsu? Ne.
- Samo jedno pitanje, Fermine. Kunem vam se. Ako ne želite, ne morate mi odgovoriti.

Fermin je pristao preko volje.

- Da li je taj Maurisio Valjs onaj Valjs na kog ja mislim? - pitao sam.

Fermin je potvrdio.

- Taj je. Onaj što je do pre četiri-pet godina bio ministar kulture. Onaj što je svakog dana bio u novinama. Veliki Maurisio Valjs. Pisac, izdavač, mislilac i objavljeni mesija nacionalne intelektualštine. Taj Valjs - reče Fermin.

Tada sam shvatio da sam u štampi mnogo puta video sliku te osobe, da sam slušao njegovo ime i da sam ga viđao odštampanog na koricama knjiga koje smo držali u knjižari. Do te noći, ime Maurisija Valjsa bilo je jedno od mnogih imena u defileu javnih ličnosti što su činile nejasan pejzaž na koji čovek ne obraća posebnu pažnju, ali koji je uvek tu. Da me je neko pre te noći pitao ko je Maurisio Valjs, rekao bih da je to neka osoba koja mi je neodređeno poznata, neka istaknuta ličnost iz tih bednih godina na koju se nikada nisam usredsredio. Do te noći, nikada ne bih pomislio da će jednog dana to ime i to lice zauvek

postati ime i lice čoveka koji je ubio moju majku.

- Ali... - protestovao sam.

- Ništa „*ali*“. Rekli ste da imate samo jedno pitanje i već sam vam odgovorio.

- Fermine, ne možete me ovako ostaviti...

- Slušajte me dobro, Danijeje.

Fermin me je pogledao u oči i ščepao me za zglavak.

- Kunem vam se, kada dođe trenutak, ja ću vam sam pomoći da uhvatite tog kurvinog sina, makar mi to bilo poslednje u životu. Tada ćemo s njim poravnati račune. Ali ne sada. Ne tako.

Gledao sam ga sumnjičavo.

- Obećajte mi da nećete napraviti neku glupost, Danijeje, da ćete sačekati pravi trenutak.

Spustio sam pogled.

- Ne možete to da tražite, Fermine.

- Mogu i moram.

Naposletku sam klimnuo i Fermin mi je pustio ruku.

13.

Kada sam stigao kući, bilo je skoro dva sata ujutru. Uputio sam se ka ulaznim vratima kada sam video da u knjižari gori svetlo, slabo svetlo iza zavese zadnje prostorije. Ušao sam kroz vrata iz hodnika zgrade i naišao na oca kako sedi za svojim radnim stolom, uživajući u prvoj cigareti koju sam video u njegovim rukama. Pred njim, na stolu, ležali su otvoren koverat i listovi pisma. Primakao sam stolicu i seo naspram njega. Otac me je ćutke gledao, neprobojan.

- Dobre vesti? - pitao sam, pokazujući pismo.

Otac mi ga je pružio.

- Od tvoje tetke Laure, iz Napulja.

- Imam tetku u Napulju?

- To je sestra tvoje majke, ona što je otišla da živi u Italiji, kod porodice s majčine strane, one godine kada si se ti rodio.

Klimnuo sam, odsutan. Nisam je se sećao, a njeno ime sam jedva opazio među nepoznatim ljudima koji su došli na majčinu sahranu pre mnogo godina i koje nikada više nisam video.

- Kaže da ima ćerku koja dolazi u Barselonu na studije i pita da li može ovde da se smesti na neko vreme. Neka Sofija.

- Prvi put ćujem za nju - rekoh.

- Kao i ja.

Pomisao da moj otac deli stan s nepoznatom tinejdžerkom nije mi bila baš bliska.

- Šta ćeš joj reći?

Otac je slegnuo ramenima, ravnodušan.

- Ne znam. Nešto ću morati da joj kažem.

Ćutali smo skoro minut, gledajući se i ne usuđujući se da, umesto o poseti daleke rođake, razgovaramo o temi koja nam je stvarno zaokupljala misli.

- Pretpostavljam da si bio s Ferminom - reče moj otac na kraju.

Potvrdio sam.

- Išli smo da večeramo u „*Kan Ljuis*“. Fermin je pojeo i salvete. Kada smo ušli, sreli smo profesora Alburkerkea, koji je tamo večerao. Rekao sam mu da svrati u knjižaru.

Zvuk mog glasa koji je izgovarao banalnosti odjekivao je optužbom. Otac me je posmatrao, napet.

- Da li ti je rekao šta mu je?

- Mislim da su živci, zbog svadbe i svih tih stvari koje mu nikako ne leže.

- To je sve?

Dobar lažov zna da je najdelotvornija laž uvek istina iz koje je izvađen ključni deo.

- Dobro, pričao mi je o starim vremenima, kada je bio u zatvoru, sve to.

- Onda pretpostavljam da ti je pričao o advokatu Brijansu. Šta ti je ispričao?

Nisam pouzdano znao šta je znao ili slutio moj otac, i odlučio sam da idem polako.

- Pričao mi je da je bio zatvoren u Tvrđavi Monžuik i da je uspeo da pobegne uz pomoć nekog čoveka po imenu David Martin, koga si izgleda i ti poznavao.

Moj otac je dugo ćutao.

- Niko se preda mnom nikada nije usudio da to kaže, ali znam da su neki ljudi tada verovali da je tvoja majka bila zaljubljena u Martina, i da još veruju u to - reče s osmehom toliko tužnim da sam znao da se i on ubraja među njih.

Moj otac je imao naviku da se preterano smeje kada želi da zadrži plač.

- Tvoja majka je bila dobra žena. Dobra supruga. Ne bih želeo da pomisliš nešto o njoj zbog toga što ti je Fermin ispričao. On je nije poznavao. Ja jesam.

- Fermin ništa ne insinuira - slagao sam. - Samo kaže da je mamu i Martina vezivalo prijateljstvo i da je ona pokušala da mu pomogne da izađe iz zatvora tako što je unajmila tog advokata, Brijansa.

- Pretpostavljam da ti je pričao i o onom čoveku, Valjsu...

Premišljao sam se pre nego što sam klimnuo. Moj otac je prepoznao užas u mojim očima i odmahnuo je glavom.

- Tvoja majka je umrla od kolere, Danijele. Brijans je, nikad neću razumeti zašto, zapeo da optuži tog čoveka, jednog činovnika s manijom veličine, za zločin za koji nije imao ni indicija ni dokaza.

Nisam rekao ništa.

- Moraš izbiti tu ideju iz glave. Hoću da mi obećaš da nećeš misliti na to.

Ćutao sam, pitajući se da li je moj otac stvarno naivan kao što izgleda ili ga je bol zbog gubitka zaslepio i gurnuo u kukavičluk preživelih. Setio sam se Ferminovih reči, te rekoh sebi da niko, pa ni ja, nema prava da ga osuđuje.

- Obećaj mi da nećeš napraviti nikakvu glupost i da nećeš tražiti tog čoveka - bio je uporan.

Klimnuo sam neubedljivo. Zgrabio me je za ruku.

- Zakuni mi se. U sećanje na svoju majku.

Osetio sam da mi bol izobličava lice i shvatio da ću slomiti zube budem li ih i dalje toliko stiskao. Skrenuo sam pogled, ali otac me nije puštao. Pogledao sam ga u oči, do poslednjeg časa misleći da mogu da ga slažem.

- Kunem ti se u sećanje na mamu da, dok si ti živ, neću ništa preduzeti.

- To nije ono što sam te molio.

- To je jedino što ti mogu dati.

Moj otac je uronio glavu u šake i duboko disao.

- One noći kada je tvoja majka umrla, gore, u stanu...

- Sećam se odlično.

- Ti si imao pet godina.

- Četiri godine i šest meseci.

- Te noći, Izabela me je molila da ti nikada ne ispričam šta se desilo. Ona je verovala da je tako bolje.

Tada sam ga prvi put čuo da moju majku naziva njenim imenom.

- Znam, tata.

Pogledao me je u oči.

- Izvini - promrmljao je.

Izdržao sam pogled svog oca, koji kao da je još više ostario samo me gledajući i sećajući se. Ustao sam i zagrlio ga u tišini. On me je snažno privukao sebi i, kada je zaplakao, bes i bol koje je svih tih godina držao zakopane pokuljali su kao krv. Tada sam znao, mada to nisam mogao da objasnim, da je moj otac polako i neumitno počeo da umire.

Četvrti deo

Sumnja

1.

Barselona, 1957.

Svetlost zore zatekla me je na pragu spavaće sobe malog Hulijana, koji je, najzad, spavao daleko od svega i svih s osmehom na usnama. Čuo sam Beine korake kako se približavaju i osetio njene ruke na leđima.

- Otkad si ovde?

- Od malopre.

- Šta radiš?

- Gledam ga.

Bea je prišla Hulijanovoj kolevci i sagnula se da ga poljubi u čelo.

- U koliko sati si došao juče? - Nisam odgovorio. - Kako je Fermin?

- Koprca se.

- A ti? - Osmehnuo sam se bezvoljno. - Hoćeš li mi ispričati? - bila je uporna.

- Drugi put.

- Mislila sam da među nama nema tajni - reče Bea.

- I ja.

Pogledala me je začuđeno.

- Šta hoćeš da kažeš, Danijele?

- Ništa. Neću ništa da kažem. Veoma sam umoran. Hoćemo li u krevet?

Bea me je uhvatila za ruku i odvela do spavaće sobe. Legli smo u postelju i ja sam je zagrlio.

- Noćas sam sanjala tvoju majku - reče Bea. - Izabelu.

Zvuk kiše je počeo da grebe po staklu.

- Ja sam bila mala devojčica i ona me je držala za ruku. Bile smo u nekoj velikoj i veoma staroj kući, s ogromnim salonima i koncertnim klavirom i tremom koji je gledao na vrt s jezerom. Pored jezera bio je jedan dečak isti kao Hulijan, ali ja sam znala da si to ti, ne pitaj me kako. Izabela je kleknula pored mene i pitala me da li mogu da te vidim. Ti si se igrao u vodi papirnim čamcem. Rekla sam da mogu. Onda mi je ona rekla da te čuvam. Da te zauvek čuvam jer ona mora da ide daleko.

Ostali smo dugo u tišini slušajući dobovanje kiše.

- Šta ti je Fermin sinoć rekao?

- Istinu - odgovorio sam. - Rekao mi je istinu.

Bea me je ćutke slušala dok sam pokušavao da rekonstruišem Ferminovu priču. U početku sam osećao kako bes ponovo raste u mojoj unutrašnjosti, ali kako je priča odmicala, preplavljivala me je duboka tuga i silno oćajanje. Za mene je to sve bilo novo i još nisam znao kako ću živeti s tim tajnama i posledicama onoga što mi je Fermin otkrio. Ti događaji su se odigrali pre skoro dvadeset godina, a mene je vreme osudilo na puku ulogu gledaoca u predstavi u kojoj su se povlačili konci moje sudbine.

Kada sam prestao da govorim, primetio sam da me Bea gleda sa zabrinutošću i uznemirenošću u pogledu. Nije bilo teško pogoditi o čemu je razmišljala.

- Obećao sam ocu da, dok je on živ, neću tražiti tog ćoveka, Valjsa, i da neću ništa preduzeti - dodao sam da bih je umirio.

- Dok je on živ? A posle njegove smrti? Nisi mislio na nas? Na Hulijana?

- Naravno da jesam mislio. Ne treba da brineš - slagao sam. - Posle razgovora s ocem, shvatio sam da je sve to davno prošlo i da se ništa ne može učiniti da bi se to promenilo.

Bea nije bila mnogo ubeđena u moju iskrenost.

- Istina je - ponovo sam slagao.

Zadržala je pogled na meni nekoliko trenutaka, ali to su bile one reći koje je želela da ćuje, i na kraju je podlegla iskušenju da u njih poveruje.

2.

Istog popodneva, dok je kiša i dalje šibala puste ulice prekrivene barama, silueta Sebastijana Salgada, iskrivljena i izjedena vremenom, nacrtala se na vratima knjižare. Posmatrao nas je kroz izlog sa svojim nezamenljivim držanjem grabljivca, sa svetlima vertepa na licu. Prišao sam vratima i otvorio ih kako bih ga propustio.

- Divan vertep - reče.

- Nećete ući?

Pridržao sam mu vrata i Salgado je ušao šepajući. Zastao je načinivši nekoliko koraka, oslanjajući se na svoj štap. Fermin ga je podozrivo gledao s tezgje. Salgado se osmehnuo.

- Koliko vremena je prošlo, Fermine - zapevao je.

- Držao sam vas za mrtvog - odvrati Fermin.

- I ja vas, kao svi. Tako su nam rekli. Da su vas uhvatili u pokušaju bekstva i da su vas ucmekali.

- Malo sutra.

- Ako hoćete da vam kažem istinu, ja sam uvek imao nadu da ste se izmigoljili. Zna se da neće grom u koprive...

- Ganuli ste me, Salgado. Kada ste izašli?

- Pre otprilike mesec dana.

- Nemojte reći da su vas pustili zbog dobrog vladanja - reče Fermin.

- Ja mislim da su se umorili od čekanja da umrem. Zna se da su mi dali pomilovanje? Imam ga odštampano, a potpisao ga je sam Franko.

- Dali ste ga na uramljivanje, pretpostavljam.

- Držim ga na počasnom mestu: iznad ve-ce šolje, ako mi ponestane papira.

Salgado je napravio nekoliko koraka prema tezgji i pokazao na stolicu u ćošku.

- Da li mogu da sednem? Još nisam navikao da hodam više od deset metara u pravoj liniji i lako se zamorim.

- Samo izvolite - ponudio sam mu.

Salgado se sručio na stolicu i duboko udahnuo, masirajući koleno. Fermin ga je gledao kao neko ko posmatra pacova koji je izgmizao iz ve-ce šolje.

- Izgleda da će onaj za koga su svi mislili da će prvi odapeti biti poslednji... Zna li šta me je održalo u životu svih ovih godina, Fermine?

- Da vas ne poznajem toliko dobro, rekao bih mediteranska hrana i morski vazduh.

Salgado je ispustio nekakav pokušaj smeha koji je zvučao kao promukao kašalj i bronhije na ivici kraha.

- Niste se promenili, Fermine. Zato ste mi se toliko sviđali. Kakva su to bila vremena! Ali neću vas zamarati tim slavnim epizodama, pogotovo ne momka, tu generaciju ovo naše više ne zanima. Njihovo je

čarlston i kako ga već zovu. Da popričamo o poslu?

- Vi kažete.

- Ne nego vi, Fermine. Ja sam rekao sve što sam imao. Hoćete li mi dati ono što mi dugujete? Ili ćemo morati da organizujemo skandal koji vam ne odgovara?

Fermin je bio neosetljiv nekoliko trenutaka, što nas je ostavilo u neugodnoj tišini. Salgadove oči bile su prikovane za njega i izgledao je kao da će svakog časa ispljunuti otrov. Fermin mi je uputio pogled koji nisam uspeo da dešifrujem i uzdahnuo je, pokunjen.

- Pobili ste, Salgado.

Fermin je izvadio mali predmet iz džepa i pružio mu ga. Neki ključ. Onaj ključ. Salgadove oči su se zacaklile kao u deteta. Polako je ustao i prišao Ferminu. Prihvatio je ključ rukom koja mu je ostala, drhteći od uzbuđenja.

- Ako nameravate da ga ponovo umetnete rektalnim putem, molim vas da odete u toalet, ovo je porodična knjižara otvorena za javnost - upozorio je Fermin.

Salgado, koji je povratio boju i dah prve mladosti, topio se u osmehu beskrajnog zadovoljstva.

- Kada dobro razmislim, u suštini ste mi učinili životnu uslugu čuvajući ga sve ove godine - izjavio je.

- Tome služe prijatelji - odvratila je Fermin. - Idite s milim bogom i, ako vam bilo šta zatreba, nemojte ni slučajno dolaziti ovamo.

Salgado se osmehnuo i namignuo. Uputio se prema izlazu, već izgubljen u svojim premissljajima. Pre nego što je izašao na ulicu, okrenuo se na časak i podigao ruku u znak izmiriteljskog pozdrava.

- Želim vam sreću i dug život, Fermine. I budite spokojni, vaša tajna je na sigurnom.

Gledali smo ga kako odlazi pod kišom, starac za koga bi svako pomislio da je na umoru ali koji, bio sam siguran, u tom času nije osećao ni hladne kapi kiše na svom licu ni godine utamničenosti i muka koje je nosio u krvi. Pogledao sam Fermina, koji je stajao kao ukopan, bled i pometen utvarom bivšeg cimera.

- Hoćemo li ga pustiti da tek tako ode? - upitah.

- Imate neki bolji plan?

3.

Čim je istekao onaj poznati minut razboritosti, izleteli smo na ulicu opremljeni tamnim mantilima i jednim kišobranom veličine suncobrana, koji je Fermin nabavio na bazaru u luci s idejom da ga koristi kako zimi tako i leti za svoja osamljivanja s Bernardom na plaži Barselonete.

- Fermine, s ovim čudom drečimo kao hor petlova - upozorio sam ga.

- Budite mirni, jedino što ta lopuža vidi jesu zlatni dukati koji padaju s neba - odvratio je Fermin.

Salgado je imao prednost od stotinak metara i šepao je laganim korakom Ulicom Kondal pod kišom. Malo smo skratili razdaljinu, baš na vreme da vidimo kako se sprema da uđe u tramvaj koji je išao uz Viju Lajetanu. Zatvarajući kišobran u hodu, potrčali smo i pravim čudom stigli da naskočimo na branik. U najboljoj tradiciji epohe, vozili smo se okačeni sa zadnje strane. Salgado je u prednjem delu našao sedište koje mu je neki dobri samarićanin ustupio ne znajući s kim ima posla.

- Tako ti je to kad ostare - reče Fermin. - Niko se ne seća da su bili hulje.

Tramvaj je išao Ulicom Trafalgar dok nije stigao do Trijumfalne kapije. Malo smo provirili i uverili se da je Salgado i dalje prikovan za svoje sedište. Kondukter, čovek nakostrešenih brkova, gledao nas je nabranog čela.

- Nemojte misliti da ću vam dati popust jer ste tamo okačeni, motrim na vas otkako ste se popeli.

- Više niko ne ceni socrealizam - mrmljao je Fermin. - Kakva zemlja.

Dodali smo mu nekoliko novčića i on nam je predao karte. Baš kad smo pomislili da se Salgado sigurno uspavao, on je, pošto je tramvaj krenuo ka severnoj stanici, ustao i povukao kanap da bi zatražio zaustavljanje. Koristeći to što je vozač usporio, iskočili smo pred vijugavu modernističku palatu u kojoj su bile smeštene kancelarije hidroelektrične kompanije i pešice produžili za tramvajem do stanice. Videli smo Salgada kako silazi uz pomoć dvojice putnika i kako se upućuje ka stanici.

- Da li mislite isto što i ja? - upitao sam.

Fermin je klimnuo. Pratile smo Salgada do velike stanične čekaonice, kamuflirajući se ili pak čineći svoje prisustvo bolno uočljivim ogromnim Ferminovim kišobranom. Kada se našao unutra, Salgado je prišao metalnim ormarićima nanizanim uz jedan zid, nalik na veliko groblje u minijaturi. Mi smo se postavili na klupu koja je bila u polusenci. Salgado je stao pred beskraj ormarića i posmatrao ih zadubljen u misli.

- Da nije zaboravio gde je ostavio plen? - upitao sam.

- Ma kakvi. Dvadeset godina čeka ovaj trenutak. On sada uživa u njemu.

- Ako vi tako kažete... Ja mislim da je zaboravio.

Ostali smo na mestu, gledali i čekali.

- Nikad mi niste rekli gde ste vi sakrili ključ kada ste pobjegli iz tvrđave - usudio sam se da kažem.

Fermin mi je uputio neprijateljski pogled.

- Ne mislim da zalazim u tu temu, Danijeje.

- Zaboravite.

Iščekivanje se proteglo na još nekoliko minuta.

- Možda ima saučesnika - rekoh - i sada ga čeka.

- Salgado nije od onih što dele.

- Možda postoji još neko ko...

- Šššš - ućutkao me je Fermin pokazujući Salgada, koji se konačno pokrenuo.

Starac je prišao jednom ormariću i stavio ruku na metalna vrata. Izvadio je ključ i ubacio ga u bravu. Otvorio je vratanica i pogledao unutra. U tom času, dva žandarma *Civilne garde* skrenula su u čekaonicu iz pravca perona i približila se mestu gde je Salgado pokušavao da izvadi nešto iz ormarića.

- Ajao - promrmljao sam.

Salgado se okrenuo i pozdravio žandarme. Razmenili su nekoliko reči i jedan od njih je izvadio kofer iz unutrašnjosti i spustio ga na pod do Salgadovih nogu. Lopov im je srdačno zahvalio na pomoći i njih dvojica su, pozdravljajući ga trrogim šeširima, produžila svoj obilazak.

- Živela Španija - promrmljao je Fermin.

Salgado je ščepao kofer i odvukao ga do klupe naspram naše.

- Neće ga otvoriti, zar ne? - upitao sam.

- Mora se uveriti da je sve tu - odgovori Fermin. - Mnogo je mučnih godina ta propalica čekala da povрати svoje blago.

Salgado se obazre oko sebe jednom i još jednom da bi se uverio da nema nikoga u blizini i konačno odluči. Videli smo kako je odškrinuo kofer jedva nekoliko centimetara i kako ispituje unutrašnjost.

Ostao je tako skoro minut, nepomičan. Fermin i ja smo se zgledali ne shvatajući. Iznenada, Salgado je zatvorio kofer i ustao. Tek tako, pošao je prema izlazu ostavljajući kofer za sobom naspram otvorenog ormarića.

- Ali šta radi? - upitao sam.

Fermin je ustao i dao znak.

- Vi idite po kofer, ja pratim njega...

Ne ostavljajući mi vremena da odgovorim, Fermin je požurio ka izlazu. Ja sam se hitrim korakom uputio ka mestu gde je Salgado ostavio kofer. Jedan pametnjaković koji je čitao novine na obližnjoj klupi takođe je bacio oko na njega i, pogledavši prvo na obe strane da bi se uverio da ga niko ne gleda, ustao je i prišao mu kao lešinar koji kruži oko plena. Požurio sam. Nepoznati ga je skoro uzeo kada sam ga ja pravim čudom dograbio.

- Ovaj kofer nije vaš - rekoh.

Tip me je pogledao neprijateljski i zgrabio ručku.

- Da zovem žandarme? - pitao sam.

U neprilici, pametnjaković je pustio kofer i nestao put perona. Odneo sam ga do klupe i, proverivši da li me neko gleda, otvorio ga.

Bio je prazan.

Tek tada sam čuo viku i galamu i podigao pogled da bih video šta je izazvalo uznemirenost na izlazu iz stanice. Ustao sam i kroz staklo video dva žandarma kako krče sebi put kroz krug radoznalaca koji su se

okupili na kiši. Kada se svetina pomerila, video sam Fermina kako kleči na zemlji, držeći Salgada u rukama. Oči starca behu otvorene ka kiši. Jedna žena koja je u tom času ulazila prinela je ruku ustima.

- Šta se desilo? - upitao sam.

- Jadan starac, srušio se bez svesti... - reče.

Izašao sam napolje i polako prišao krugu ljudi koji su posmatrali scenu. Video sam kako je Fermin podigao pogled i razmenio nekoliko reči sa žandarmima. Jedan od njih je potvrdno klimnuo. Fermin je onda skinuo mantil i rasprostro ga preko Salgadovog tela, prekrivajući mu lice. Kada sam stigao, jedna ruka sa samo tri prsta virila je ispod mantila, a na dlanu, sjajan pod kišom, ležao je ključ. Natkrilio sam Fermina kišobranom i stavio mu ruku na rame. Polako smo se udaljili.

- Jeste li dobro, Fermine?

Moj dobri prijatelj je slegnuo ramenima.

- Hajdemo kući - uspeo je da kaže.

4.

Dok smo se udaljavali sa stanice, skinuo sam mantil i prebacio ga preko Ferminovih ramena. Njegov je ostao na Salgadovom lešu. Nije mi se činilo da je moj prijatelj sposoban za velike šetnje i odlučio sam da zaustavim taksi. Otvorio sam mu vrata i, kada se obreo unutra, zatvorio sam ih i ušao s druge strane.

- Kofar je bio prazan - rekoh. - Neko je nasamario Salgada.

- Ko s đavolom tikve sadi...

- Šta mislite, ko je to bio?

- Možda isti onaj koji je znao da je njegov ključ kod mene i koji mu je objasnio gde da me nađe - promrmljao je Fermin.

- Valjs?

Fermin je uzdahnuo, skrhan.

- Ne znam, Danijele. Ne znam više šta da mislim.

Primetio sam taksistin pripravan pogled u ogledalu.

- Idemo do ulaza na Trg Real, u Ulicu Fernando - dao sam uputstva.

- Ne vraćamo se u knjižaru? - upitao je Fermin, kome u telu nije ostalo borbenosti ni za raspravu o ruti taksija.

- Ja se vraćam, ali vi idete u kuću don Gustava da provedete ostatak dana s Bernardom.

Vozili smo se u tišini dok je Barselona pod kišom gubila svoje obrise. Kada smo stigli do lukova Ulice Fernando, gde sam pre mnogo godina upoznao Fermina, platio sam vožnju i popeli smo se. Otpratio sam Fermina do ulaza don Gustava i zagrlio ga.

- Čuvajte se, Fermine. I jedite nešto, ili će se Bernarda ubosti na neku kost prve bračne noći.

- Bez brige. Kada namerim, lakše se ugojim nego sopranistkinja. Pošto se popnem, nabokaću se božićnih kolača koje don Gustavo kupuje u „Kasi Kiles“ i sutra ću vam biti sama slanina.

- Hajde da i to vidim. Pozdravite mladu.

- Kako vi kažete. Doduše, s obzirom na pravno-administrativne okolnosti, vidim sebe kako živim u grehu.

- Ništa zato. Sećate li se šta ste mi jedanput rekli? Da sreća ne dolazi u kućne posete, već da treba otići po nju?

- Moram priznati da sam to uzeo iz jedne Karašove knjige. Lepo je zvučalo.

- Pa eto, ja sam poverovao i još verujem u to. I zato vam kažem da je vaša sudbina da se oženite Bernardom prema svim pravilima, predviđenog datuma, s popovima, pirinčom i imenom i prezimenom.

Moj prijatelj me je gledao, skeptičan.

- Ne zvao se ja Danijel ako se ne venčate na velika vrata - obećao sam Ferminu, toliko slomljenom da ni kesica karamela *sugus* ni filmčina u bioskopu „Femina“ s Kim Novak u špicastom grudnjaku koji prkosi sili Zemljine teže ne bi uspele da ga osokole.

- Ako vi tako kažete, Danijele...

- Vi ste meni vratili istinu - rekoh. - Ja ću vama vratiti ime.

5.

Istog popodneva, po povratku u knjižaru, pokrenuo sam svoj plan za spasavanje Ferminovog identiteta. Prvi korak je iziskivao nekoliko telefonskih poziva iz zadnje prostorije i izradu kalendara akcija. Za drugi korak bio mi je potreban talenat stručnjaka poznatih po efikasnosti.

Sledećeg dana, u sunčano i prijatno podne, uputio sam se ka Biblioteci „*Karmen*“, gde sam ugovorio susret s profesorom Alburkerkeom, uveren da ono što on ne zna ne zna niko.

Pronašao sam ga u glavnoj čitaonici, okruženog knjigama i papirima, zamišljenog, s nalivperom u ruci. Seo sam naspram njega i ostavio ga da radi. Trebao mu je skoro minut da primeti moje prisustvo. Kada je podigao oči sa stola, iznenađeno me je pogledao.

- To što pišete sigurno je veoma zanosno - bio sam slobodan da primetim.
- Radim na seriji članaka o ukletim piscima Barselone - objasnio je. - Da li se sećate onog Hulijana Karaša, autora koga ste mi preporučili u knjižari pre nekoliko meseci?
- Naravno - odgovorio sam.
- E pa istraživao sam o njemu i njegova priča je neverovatna. Da li ste znali da se neki satanski lik posvetio obilaženju sveta i traženju Karašovih knjiga da bi ih spalio?
- Nemojte mi reći - kazao sam glumeći iznenađenje.
- Veoma zanimljiv slučaj. Poslaću vam čim završim.
- Trebalo bi da napišete knjigu o toj temi - predložio sam. - Tajnu istoriju Barselone posredstvom njenih ukletih i zabranjenih pisaca u zvaničnoj verziji.

Profesor je odmeravao ideju, zagolican.

- To mi je zaista palo na um, ali imam toliko posla između novina i univerziteta...
- Ako je vi ne napišete, neće je napisati niko...
- Znae šta, možda ću početi pa kud puklo da puklo. Ne znam gde ću naći vreme, ali...
- „*Sempere i sinovi*“ vam nude svoj izdavački fond i savetodavne usluge ako vam budu potrebni.
- Imaću to u vidu. Hoćemo li na ručak?

Profesor Alburkerke je svio jedra za taj dan i pošli smo ka restoranu „*Kasa Leopoldo*“, gde smo u društvu vina i vrhunske planinske šunke kao predjela seli da sačekamo dva bikova repa, što je bio specijalitet dana.

- Šta je s našim dobrim prijateljem Ferminom? Pre nekoliko nedelja, u „*Kan Ljuisu*“, video sam ga prilično snuđenog.

- Baš sam hteo da porazgovaramo o njemu. Pitanje je malo delikatno i moram vas zamoliti da ovo ostane među nama.

- Naravno. Šta mogu da učinim?

Ukratko sam mu skicirao problem izbegavajući da zalazim u šakaljive i suviše pojedinosti. Profesor je naslutio da sam štošta ostavio u pozadini onoga što sam mu izložio, ali proslavio se uzornom diskrecijom.

- Da vidim da li sam razumeo - reče. - Fermin ne može da koristi svoj identitet jer je službeno proglašen mrtvim pre skoro dvadeset godina i zbog toga, u očima države, ne postoji.

- Tačno.

- Ali sudeći po tome što mi pričate, taj nevažeći identitet takođe je fiktivan; izmislio ga je sam Fermin za vreme rata da bi spasao svoju kožu.

- Tačno.

- Tu se gubim. Pomozite mi, Danijele. Ako je Fermin jednom već izvukao iz rukava lažni identitet, zašto sada ne upotrebi drugi da bi se oženio?

- Za to postoje dva razloga, profesore. Prvi je čisto praktičan, a reč je o tome da, bilo da koristi svoje ime ili neko drugo izmišljeno, Fermin nema identitet. Stoga mora da sačini identitet ni iz čega, koji god odabrao.

- Ali on želi da ostane Fermin, pretpostavljam.

- Upravo tako. I to je drugi razlog, koji nije praktičan nego spiritualan, da ga tako nazovem, i mnogo je važniji. Fermin želi da ostane Fermin jer to je osoba koja se zaljubila u Bernardu, i to je čovek koji je naš prijatelj, koga poznajemo, i onaj koji želi da bude već mnogo godina, osoba koja je on nekada bio ne postoji za njega. To je koža koju je ostavio iza sebe. Ni ja, verovatno njegov najbolji prijatelj, ne znam kojim su ga imenom krstili. Za mene, za sve koji ga vole i naročito za njega samog, on je Fermin Romero de Tores. U suštini, ako je reč o stvaranju novog identiteta, zašto ne bi stvorio svoj?

Profesor Alburkerke je konačno klimnuo.

- Tačno - rekao je kratko.

- Onda, da li to smatrate izvodljivim, profesore?

- Pa, to je retko viđena donkihotska misija - smatrao je profesor. - Kako suvonjavom vitezu don Ferminu od Manče, plemenitom kolenoviću, obezbediti pedigre i hrpu falsifikovanih papira pomoću kojih će se spojiti sa svojom lepom Bernardom iz Tobosa pred očima Boga i matičara?

- Razmišljao sam i konsultovao zakonske knjige - rekoh. - Identitet jedne osobe u ovoj zemlji počinje od krštenice, što je, kada ga proučiš, vrlo jednostavan dokument.

Profesor je podigao obrve.

- To što sugerišete vrlo je delikatno. Da ne govorimo da je to krivično delo veliko kao kuća.

- I to dosad neizvedeno, bar ga nema u sudskim analima. Proverio sam.

- Nastavite, zainteresovali ste me.

- Pretpostavimo da neko, hipotetički rečeno, ima pristup kancelarijama matičarskog ureda i da može, da tako kažem, da usadi jednu krštenicu u arhivu... Ne bi li to bio dovoljan osnov za stvaranje identiteta jedne osobe?

Profesor je vrteo glavom.

- Za novorođenog možda, ali ako pričamo, hipotetički, o odrasloj osobi, trebalo bi da imate čitav jedan istorijat dokumenata. I da, hipotetički, imate pristup arhivi. Gde biste našli te dokumente?

- Recimo da bih mogao nabaviti seriju vernih kopija. Mislite li da je to moguće?

Profesor je pažljivo porazmislio o tome.

- Glavni rizik je u tome što bi neko mogao da otkrije podvalu i da poželi da je raskrinka. Imajući u vidu to da je, da tako kažemo, preteća strana preminula, te da ne može da upozori na neutemeljenost dokumenata, problem možemo redukovati na, pod jedan, upad u arhivu i ubacivanje u sistem fascikle s istorijatom fiktivnog ali uverljivog identiteta i, pod dva, sačinjavanje čitavog lanca dokumenata potrebnih za potkrepljivanje tog identiteta. Pričam o papirima svih boja i oblika, od crkvene krštenice, do lične karte, svedočanstava...

- Što se tiče prve tačke: vi, koliko znam, pišete serijal reportaža o divotama španskog zakonskog sistema, što je Gradsko veće naručilo za svoju spomenicu. Malo sam istraživao i otkrio da je u bombardovanju za vreme rata uništeno nekoliko arhiva matičarskog ureda. To znači da su stotine, hiljade identiteta nekako rekonstruisane. Nisam stručnjak, ali usudujem se da pretpostavim da to otvara rupu koju bi mogao iskoristiti neko ko je dobro obavešten i ko ima veze i plan...

Profesor me je pogledao ispod oka.

- Vidim da ste obavili pravo istraživanje, Danijeje...

- Oprostite mi moju drskost, profesore, ali za mene Ferminova sreća vredi toliko i mnogo više od toga.

- To vam služi na čast. Ali to bi moglo da donese poveću zatvorsku kaznu onome koga uhvate u pokušaju da to učini.

- Zbog toga sam mislio da bi neko ko, hipotetički, ima pristup rekonstruisanim arhivama matičarskog ureda mogao povesti pomoćnika koji bi, da tako kažem, preuzeo na sebe najrizičniji deo operacije.

- Onda bi, hipotetički, pomoćnik morao da bude kadar da zajamči onome koji bi mu to omogućio popust od dvadeset odsto na sve knjige kupljene u knjižari „*Sempere i sinovi*“ do kraja života. I pozivnicu za svadbu novorođenog.

- To je sređeno. I biće mu povećano na dvadeset pet odsto, iako u duši znam da bi neko, hipotetički, iz pukog uživanja u zabijanju gola trulom i korumpiranom režimu, pristao da sarađuje *pro bono*, ne tražeći ništa zauzvrat.

- Ja sam univerzitetski profesor, Danijeje. Sentimentalne ucene ne pale kod mene.

- Zarad Fermina, onda.

- To je drugo. Pređimo na pojedinosti.

Izvadio sam novčanicu od sto peseta koju mi je dao Salgado i pokazao mu je.

- Ovo je moj budžet za troškove i za izdavanje dokumenata - nabacio sam.

- Vidim da ne žalite para, ali biće bolje da sačuvate taj novac za druge napore koje će ovaj podvig iziskivati jer moje usluge dobijate besplatno - odgovorio je profesor. - Deo koji me najviše brine, poštovani pomoćniče, jeste potrebna zavera dokumenata. Novi režimski centurioni udvostručili su, pored močvara i misala, ionako glomaznu birokratsku strukturu dostojnu najgorih noćnih mora prijatelja Franca Kafke. Kao što rekoh, ovakav slučaj će iziskivati izradu svih vrsta pisama, zahteva, molbi i drugih dokumenata koji treba da izgledaju verno i da imaju konzistentnost, ton i aromu izlisanog, prašnjavog i neoborivog dosijea.

- Tu smo pokriveni, rekoh.

- Moram da budem u toku sa spiskom saučesnika u ovoj konspiraciji da bih bio siguran da ne varate.

Objasnio sam mu ostatak svog plana.

- Moglo bi da upali - zaključio je.

Pre glavnog jela, pretresli smo temu i razgovor je krenuo drugim tokom. Uz kafu, iako sam se tokom čitavog ručka grizao za jezik, nisam više mogao da se suzdržim i, pretvarajući se da je stvar sasvim nevažna, postavio sam pitanje.

- Uzgred, profesore, pre neki dan mi je jedna mušterija u knjižari nešto pričala i, nekako usput, došli smo do imena Maurisija Valjsa, koji je bio ministar kulture i svih tih stvari. Šta vi znate o njemu?

Profesor je podigao obrvu.

- O Valjsu? Ono što i svi, pretpostavljam.

- Sigurno vi znate više od svih, profesore. Mnogo više.

- Pa, istina je da već dugo nisam čuo to ime, ali Maurisio Valjs je donedavno bio važna persona. Kao što kažete, bio je blistav i uvažen ministar kulture nekoliko godina, direktor brojnih institucija i organizama, čovek dobro pozicioniran u okviru režima i s mnogo prestiža u svojoj oblasti, mnogima kum, miljenik novinskih stranica posvećenih kulturi... Kao što rekoh, bio je uvažena persona...

Slabo sam se nasmešio, kao da sam prijatno iznenađen.

- Više nije?

- Iskreno, rekao bih da je pre izvesnog vremena iščezao s mape, ili bar iz javne sfere. Ne znam da li su mu dodelili neku ambasadu ili dužnost u nekoj međunarodnoj instituciji, znate kako to ide, ali istina je da već neko vreme taj deo ne pratim... Znam da je pre mnogo godina osnovao izdavačku kuću s još nekoliko partnera. Izdavačka kuća radi punim jedrima i ne prestaje da izdaje. Svakog meseca dobijam pozivnice za promocije njihovih naslova...

- Da li Valjs prisustvuje tim promocijama?

- Pre nekoliko godina je prisustvovao. Uvek smo se sprdali pošto je pričao više o sebi nego o knjizi ili autoru, ali otad je prošlo mnogo vremena. Već godinama ga ne viđam. Mogu li da pitam šta je razlog tom zanimanju, Danijele? Nisam vas držao za nekog ko se zanima za mali vašar taštine naše književnosti.

- Prosta radoznalost.

- Da.

Dok je plaćao račun, profesor Alburkerke me je pogledao ispod oka.

- Zašto mi se uvek čini da mi od cele stvari nikada ne ispričate ne polovinu već ni četvrtinu?

- Jednog dana ću vam ispričati ostalo, profesore. Obećavam vam.

- To je bolje za vas, jer gradovi nemaju pamćenje i trebaju im nimalo rasejani učenjaci poput mene da bi ih održali živima.

- Evo dogovora: vi ćete mi pomoći da rešim ovo Ferminovo, a ja ću vama, jednog dana, ispričati nešto što bi Barselona htela da zaboravi. Za njenu tajnu istoriju.

Profesor mi je pružio ruku i ja sam je stisnuo.

- Držim vas za reč. Vratimo se Ferminu i dokumentima koje ćemo morati da izvadimo iz šešira...

- Mislim da imam pravog čoveka za taj zadatak - nabacio sam.

6.

Osvaldo Dario de Mortensen, pisarski princ Barselone i moj stari poznanik, uživao je u pauzi za ručak u svojoj kućici pored Palate „*Vireine*“ s karahiljom [*Carajillo* (špan.) - kafa s malo žestokog pića.] i farijom [*Faria* (špan.) - jeftina cigara španske proizvodnje.] kada je ugledao kako se približavam i mahnuo mi.

- Vraća se bludni sin. Jeste li promenili mišljenje? Hoćemo li napisati to ljubavno pismo kojim ćete obezbediti pristup zabranjenim rajsferšlusima i kopčama željene devojčice?

Ponovo sam mu pokazao svoju burmu, a on je klimnuo setivši se.

- Izvinite. Iz navike. Vi ste starog kova. Šta mogu da učinim za vas?

- Pre neki dan sam se setio zašto mi je vaše ime zvučalo poznato, don Osvaldo. Radim u knjižari i pronašao sam vaš roman iz 1933. godine, po imenu *Jahači sutona*.

Osvaldova sećanja su poletela i on se osmehnuo s nostalgijom.

- Kakva su to vremena bila! Ona dvojica bestidnika, Barido i Eskobiljas, moji izdavači, izradili su me do poslednjeg sentima. Neka ih đavo čuva u svom carstvu, pod ključem. Ali to kako sam ja uživao pišući taj roman, to mi niko ne može oduzeti.

- Ako ga jednom donesem, hoćete li mi napisati posvetu?

- Kako da ne. Bila je to moja labudova pesma. Svet nije bio spreman za vestern smešten na delti Ebra s banditima u kanuima umesto na konjima, s neobuzdanim komarcima veličine lubenica.

- Vi ste mediteranski Zejn Grej.

- Voleo bih da jesam. Šta mogu da učinim za vas, mladiću?

- Možete da mi pozajmite svoju veštinu i domišljatost u jednom ne manje herojskom podvigu.

- Pretvorio sam se u uvo.

- Potrebno je da mi pomognete da izmislim dokumentovanu prošlost za jednog prijatelja kako bi mogao stupiti u brak bez zakonskih smetnji sa ženom koju voli.

- Dobar čovek?

- Najbolji koga poznajem.

- To je dovoljno. Moje omiljene scene uvek su bile svadbe i krštenja.

- Biće nam potrebni zahtevi, izveštaji, molbe, svedočanstva i sve što s tim ide.

- Neće biti problema. Deo logistike prenećemo na Luisita, koga poznajete, on je čovek od poverenja i umetnik dvanaest različitih kaligrafija.

Izvadio sam novčanicu od sto peseta koju je profesor odbio i pružio mu je. Osvald su oči iskočile kao tanjiri i brzo ju je sklonio.

- I onda kažu da se u Španiji ne može živeti od pisanja - reče.

- Hoće li to pokriti operativne troškove?

- Još će i preostati. Kada sve budem uredio, reći ću vam koliko košta ta sitnica, ali sad bih se usudio da vam kažem da ćemo se pokriti i s petnaest dura.

- To prepuštam vašoj proceni, Osvaldo. Moj prijatelj, profesor Alburkerke...

- Veliko pero - prekinuo me je Osvaldo.

- I najveći džentlmen. Kao što rekoh, profesor će navratiti, daće vam spisak potrebnih dokumenata i ispričaće vam sve pojedinosti. Za sve što vam zatreba, možete me naći u knjižari „*Sempere i sinovi*“.

Lice mu se ozarilo kada je čuo ime.

- Svetilište. Kao mlad, odlazio sam tamo svake subote da mi gospodin Sempere otvara oči.

- Moj deda.

- Sada već godinama ne navraćam jer su mi finansije ispod minimalnih, te koristim biblioteku pozajmicu.

- E pa učinite nam čast i vratite se u knjižaru, don Osvaldo, i osećajte se kao u svojoj kući, a za to cene nikada neće biti prepreka.

- Doći ću.

Pružio mi je ruku i ja sam je stisnuo.

- Čast mi je što poslujem sa Sempereovima.

- Neka ovo bude prvi posao od mnogih.

- A šta je bilo s onim šepavcem kome su se oči onako caklile na zlato?

- Pokazalo se da nije zlato sve što sija - rekoh.

- Znak vremena...

7.

Barselona, 1958.

Taj mesec januar stigao je odeven u kristalno nebo i ledenu svetlost, raznoseći sneg u prahu po krovovima grada. Sunce je svakodnevno sijalo i izvlačilo rubove sjaja i tame na fasadama prozirne Barcelone po kojoj su autobusi na sprat kružili s praznim prvim spratom, a tramvaji u prolazu ostavljali oreol pare nad šinama.

Svetla božićnih ukrasa blistala su plavom vatrom u girlandama nad ulicama starog grada, a slatke želje dobre volje i mira, kapljući iz viljansika [*Villancico (špan.) - božićna pesma.*] preko hiljadu i jednog zvučnika u podnožju prodavnica, tako su sve natopile da se stražar koji je čuvao vertep postavljen od gradske vlasti na Trgu San Haime, kada je jedan spontani tip detetu Isusu natakao katalonsku kapu, pretvarao da ništa ne vidi umesto da ga išamara i odvuče u policijsku stanicu kao što je tražila grupa bogobojažljivih vernica, dok iz nadbiskupije nisu poslali tri monahinje da lično zavedu red.

Božićna prodaja je doživela ponovni rast i vitlejemska zvezda u obliku crnih brojeva u računovodstvenoj knjizi „*Semperea i sinova*“ jamčila nam je da ćemo bar odoleti računima za struju i grejanje i da ćemo, uz malo sreće, jesti kuvano najmanje jednom dnevno. Moj otac je izgledao kao da mu se vratio elan i propisao je da sledeće godine nećemo čekati poslednji trenutak da ukrasimo knjižaru.

- Imamo vertep na duži rok - mrmljao je Fermin, nimalo oduševljen.

Kada već behu prošla *Sveta tri kralja*, moj otac nas je uputio da pažljivo upakujemo vertep i da ga spustimo u podrum do sledećeg Božića.

- Nežno - upozorio je moj otac. - Nemojte da čujem da su vam kutije slučajno iskliznule, Fermine.

- Kao oči u glavi, gospodine Sempere. Odgovaram životom za integritet vertepa i svih životinja sa salaša koje obavljaju svoje nužne stvari uz Mesiju u pelenama.

Kada smo napravili mesta za kutije s božićnim ukrasima, zastao sam na tren da bih bacio pogled po podrumu i njegovim zaboravljenim čoškovima. Kada smo poslednji put bili tamo, razgovor je pošao tokovima koje ni Fermin ni ja nismo više spominjali, ali koji su i dalje imali težinu, bar u mom sećanju. Kao da mi je pročitao misli, Fermin je zatresao glavom.

- Nemojte mi reći da i dalje razmišljate o pismu onog mamlaza.

- Ponekad.

- Niste valjda rekli nešto donja Beatrisi?

- Ne. Vratio sam pismo u džep njenog kaputa i nisam rekao ni reč.

- A ona? Nije spominjala da je dobila pismo don Huana Tenorija [*Don Juan Tenorio (špan.) - lik zavodnika iz drame Seviljski zavodnik i kameni gost Tusi de Moline (1579-1648), iz koga je kasnije izrastao mit o Don Žuanu.*]?

Odmahnuo sam glavom. Fermin je nabrao nos, pokazujući da to nije dobar znak.

- Da li ste već odlučili šta ćete uraditi?

- U vezi s čim?

- Ne pravite se blesavi, Danijele. Da li ćete pratiti svoju ženu kad pođe u „*Ric*“ na sastanak s tim tipom i napraviti scenu ili ne?

- Vi pretpostavljate da će ona tamo otići - protestovao sam.

- A vi ne?

Spustio sam pogled, nezadovoljan samim sobom.

- Kakav je to muž koji nema poverenja u svoju ženu? - pitao sam.

- Da vam nabrajam imena i prezimena ili je dovoljna statistika?

- Ja imam poverenja u Beu. Ona me ne bi prevarila. Ona nije takva. Kada bi imala nešto da mi kaže, rekla bi mi u lice, bez uvijanja.

- Onda nemate zbog čega da brinete, zar ne?

Nešto u Ferminovom tonu nagnalo me je da pomislim da za njega moje sumnje i nesigurnost predstavljaju razočaranje i da ga, iako to nikada neće priznati, rastužuje to što trošim sate na bedno preispitivanje iskrenosti žene koja to ne zaslužuje.

- Sigurno mislite da sam budala.

Fermin je odmahnuo.

- Ne. Mislim da ste srećan čovek, bar u ljubavi, i da, kao skoro svi takvi srećnici, niste svesni toga.

Lupa vrata gore na stepeništu privukla nam je pažnju.

- Ukoliko niste našli naftu tamo dole, budite ljubazni da se već jednom popnete, ima posla - pozvao nas je moj otac.

Fermin je uzdahnuo.

- Otkako je izašao iz crvenog, postao je pravi tiranin - reče Fermin. - Prodaja ga je okuražila. Ne možeš ga prepoznati...

Dani kao da su kapali na pipetu. Fermin je najzad pristao da prenese pripreme za gozbu i venčanje sa svim pojedinostima na mog oca i don Gustava, koji su preuzeli ulogu očinskih i autoritativnih figura u toj stvari. Ja sam, u ulozi kuma, savetovao upravni odbor, a Bea je obavljala funkciju umetničkog direktora i gvozdenom rukom koordinirala sve upletene strane.

- Fermine, Bea mi je naredila da odemo u „*Kasu Pantaleoni*“ da probate odelo.

- Dobro kad nije ono na pruge...

Ja sam mu se kleo do besvesti da će, kada dođe taj trenutak, njegovo ime biti prihvaćeno i da će njegov prijatelj paroh moći da otpeva ono „*Fermine, da li uzimaš za ženu*“ a da pritom svi ne završimo u policijskog stanici, ali kako se datum bližio, Fermina su sve više izjedale briga i strepnja. Bernarda je preživljavala napetost na bazi molitve i pudinga, iako je, pošto je njenu trudnoću potvrdio doktor od poverenja i diskrecije, dobar deo dana provodila u borbi s mučninom i vrtoglavicom, što je nagoveštavalo da Ferminovo prvenče dolazi na svet da izaziva.

Bili su to dani prividnog i varljivog mira, ali ja sam, ispod površine, podlegao mutnoj i tamnoj struji koja me je polako vukla ka dubinama novog osećanja kome se nisam mogao odupreti: ka mržnji.

U slobodno vreme, ne govoreći nikome kuda idem, bežao sam do „*Atenea*“ u Ulici Kanuda i pratio trag Maurisija Valjsa u hemeroteci i u kataloškim fondovima. Ono što je godinama bilo maglovit lik bez ikakvog značaja svakim danom je dobijalo bolnu jasnoću i oštrinu. Moja istraživanja omogućila su mi da malo-pomalo rekonstruišem Valjsovu javnu putanju u poslednjih petnaest godina. Mnogo je vode proteklo otkako je on bio pulen režima. S vremenom i uz dobre veze, ako je verovati onome što su govorile novine

(što je preteranost koju je Fermin upoređivao s verovanjem da se *trinaranhu* [*Trinaranhus* (špan.) - negazirani sok od narandže čija je boca bila u obliku tri narandže; proizvodili su ga u Španiji od tridesetih godina 20. veka uz veliku reklamu.] dobija ceđenjem tri sveže narandže iz Valensije), don Maurisio Valjs je gledao kako se njegove žudnje kristališu i pretvarao se u blistavu zvezdu na španskom nebu umetnosti i književnosti.

Njegov uspon je bio nezaustavljiv. Od 1944. godine, nanizao je službene funkcije i imenovanja rastućeg značaja u svetu akademskih i kulturnih državnih institucija. Njegovim člancima, govorima i publikacijama nije bilo broja. Svi konkursi, kongresi i proslave u oblasti kulture koji su držali do sebe iziskivali su učešće i prisustvo don Maurisija Valjsa. Godine 1947, s još nekoliko partnera, osnovao je Generalno izdavačko deoničarsko društvo „*Arijadna*“ s kancelarijama u Madridu i Barseloni, a štampa se upinjala da kanonizuje to društvo kao „*prestiznu marku*“ španske književnosti.

Godine 1948, ista ta štampa je Maurisija Valjsa počela uobičajeno da naziva „*najbriljantnijim i najvažnijim intelektualcem nove Španije*“. Samozvani intelektualci zemlje i oni koji su težili da to postanu kao da su živeli u strasnoj romansi s don Maurisiom. Novinari kulturnih strana topili su se u pohvalama i laskanju tražeći protivusluge i da im, ako bude sreće, njegova izdavačka kuća štampa neko od dela koja su čuvali u fioci da bi ušli u svečane salone i okusili njihove neprocenjive slasti, makar to bile i mrvice.

Valjs je naučio pravila i vladao je stolom za igru kao niko. Početkom pedesetih, njegova slava i uticaj već behu prevazišli zvanične krugove i počeli da prodiru u takozvano civilno društvo i njegove podanike. Parole Maurisija Valjsa pretvarale su se u kanon božanskih objava i svaki građanin koji je pripadao izabranoj klasi od tri ili četiri hiljade Španaca što su voleli da se smatraju učenim i da preko ramena gledaju svoje obične sugrađane usvajao ih je kao svoje i ponavljao kao marljiv đak.

Na putu ka vrhu, Valjs je oko sebe okupio uzak krug sličnih persona koje su mu jele iz ruke i koje su se postepeno obrele na čelu institucija i na položajima moći. Ako bi se neko usudio da preispita Valjsove reči ili valjanost, štampa bi ga neumorno razapinjala i, pošto bi grdoban i nepoželjan portret jadnog nesrećnika bio naslikan, on bi postajao pariya, prosjak čije se ime nije izgovaralo, kome su se sva vrata zatvarala i čija su jedina alternativa bili zaborav ili izgnanstvo.

Proveo sam beskrajne sate čitajući, iznad linija i između njih, upoređujući priče i verzije, katalogizirajući datume i praveći spiskove uspeha i leševa sakrivenih u ormarima. U drugačijim okolnostima, da je predmet mog izučavanja bio čisto antropološki, skinuo bih šešir pred don Maurisiom i njegovim maestralnim igrama. Niko mu nije mogao osporiti da je naučio da čita srca i duše svojih sugrađana i da povlači konce koji pokreću njihove žudnje, nade i himere.

Ako mi je išta ostalo, pošto sam danima bio uronjen u zvaničnu verziju Valjsovog života, to je bila uverenost da se mehanizam izgradnje nove Španije postepeno usavršava i da je meteorsko uzdizanje don Maurisija na vlast i u nebesa postajalo obrazac u porastu s izglednom budućnošću koji će, zasigurno, preživeti režim i pustiti duboke i trajne korene na celoj teritoriji za mnogo decenija.

Počev od 1952, Valjs je dostigao vrh preuzevši upravljanje Ministarstvom za kulturu na tri godine, što je iskoristio da učvrsti svoju vlast i svoje lakeje na retkim položajima koje još nisu kontrolisali. Ton njegovog javnog uticaja poprimio je zlatnu monotoniju. Njegove reči su navođene kao izvor znanja i pouzdanosti. Njegovo prisustvo u žirijama, komisijama i svim vrstama rukoljuba bilo je konstantno. Njegov arsenal diploma, lovorika i odličja nije prestajao da raste.

Odjednom, dogodilo se nešto čudno.

Nisam to primetio pri prvom čitanju. Defile pohvala i vesti o Maurisiju nastavljao se bez predaha, ali

od 1956. pojavio se jedan detalj zatrpan svim onim informacijama koje sam upoređivao s podacima iz vremena pre tog datuma. Ton i sadržaj vesti nije se promenio, ali zahvaljujući upornom čitanju, iščitavanju i upoređivanju zapazio sam jednu stvar.

Don Maurisio Valjs nije se više pojavio u javnosti.

Njegovo ime, njegov prestiž, njegova reputacija i njegova moć nastavili su da plove s vetrom u jedrima. Nedostajalo je samo jedno: njegova osoba. Posle 1956, nije bilo fotografija, ni spomena njegovog prisustva, ni direktnog navođenja njegovog učešća na javnim skupovima.

Poslednji isečak koji svedoči o prisustvu Maurisija Valjsa datiran je 2. novembra 1956, prilikom dodele nagrade koju je dobio za najistaknutiji izdavački rad godine na svečanosti u „*Sirkulu de beljas artes*“ u Madridu, kojoj su prisustvovali najveći autoriteti i tadašnji društveni krem. Tekst vesti je bio napisan u okviru uobičajenih i predvidivih linija žanra, to je u suštini bila kratka redakcijska vest. Najzanimljivija je bila fotografija koja ju je pratila, poslednja na kojoj se vidi Valjs, malo pre svog šezdesetog rođendana. Elegantno odeven, u dobro skrojenom odelu, osmehnuti Valjs prima ovacije publike skromnim i srdačnim gestom. Ostali, redovni na takvim proslavama, pojavljuju se s njim, a iza njegovih leđa, malo izvan registra, vide se dve individue ozbiljnog i neprobojnog izgleda, zaklonjene tamnim naočarima i obučene u crno. Ne izgledaju kao da učestvuju u svečanosti. Njihov izraz je ozbiljan i odudara od farse. Na oprezu su.

Od te noći u „*Sirkulu de beljas artes*“, niko više nije fotografisao niti video na javnom mestu don Maurisija Valjsa. Koliko god da sam se trudio, nisam pronašao ni jedno jedino pojavljivanje. Umoran od kretanja slepim ulicama, vratio sam se na početak i rekonstruisao istoriju lika dok je nisam zapamtio kao da je moja. Njušio sam njegove stope u nadi da ću pronaći neki trag, neki znak koji će mi omogućiti da razumem gde je taj čovek koji se smeška na fotografijama i šeta svojom taštinu preko bezbroj stranica što ilustruju servilnu svitu gladnu usluga. Tražio sam čoveka koji je ubio moju majku da bi prikrio sramotu zbog onoga što je na svaki način bio, a što niko nije mogao da prihvati.

Naučio sam da mrzim u večerima osame u staroj biblioteci „*Atenea*“, gde sam ne tako davno svoje žudnje posvećivao čistiji ciljevima, kao što su koža moje prve neostvarive ljubavi, slepe Klare, ili tajne Hulijana Karaša i njegov roman *Senka vetra*. Što mi je teže bivalo da pronađem Valjsov trag, više sam se opirao da mu priznam pravo da iščezne i izbriše svoje ime iz priče. Iz moje priče. Morao sam saznati šta se dogodilo s njim. Morao sam ga pogledati u oči, makar samo da bih ga podsetio da neko, jedna jedina osoba u celom univerzumu, zna istinu o tome ko je on i šta je uradio.

8.

Jednog popodneva, sit od jurenja za avetima, otkazao sam svoju sesiju u hemeroteci i izašao da prošetam s Beom i Hulijanom po vedroj i osunčanoj Barseloni koju sam skoro zaboravio. Išli smo od kuće do Sijudadele. Seo sam na klupu i gledao kako se Hulijan igra sa svojom majkom na travi. Gledajući ih, ponovio sam Ferminove reči. *Srećan čovek, to sam bio ja, Danijel Sempere*. Srećan čovek koji je dopustio da slepa mržnja raste u njegovoj duši i naposljetku počeo da se gnuša samog sebe.

Posmatrao sam svog sina kako se predaje jednoj od svojih strasti: puzao je dok se sav ne bi iskaljao. Bea ga je pratila izbliza. S vremena na vreme, Hulijan bi se zaustavio i pogledao k meni. Nalet vetra je podigao Beinu suknu i Hulijan se zasmejao. Počeo sam da tapšem i Bea mi je dobacila prekoran pogled. Sreo sam oči svog sina i rekao sebi kako će uskoro početi da me gledaju kao da sam najumniji i najbolji čovek na svetu, posednik svih odgovora. Tada sam rekao sebi da nikada više neću spomenuti ime Maurisija Valjsa niti juriti njegovu senku.

Bea mi je prišla i sela pored mene. Hulijan je, puzeći, došao za njom do klupe. Kada je stigao do mojih nogu, uzeo sam ga u ruke i počeo da čistim njegove šake o revere svog sakoa.

- Samo što je izašao iz čistionice - reče Bea.

Slegnuo sam ramenima, pomiren sa sudbinom. Bea se naslonila na mene i uhvatila me za ruku.

- Kakve noge - rekoh.

- Ne vidim šta je smešno. Posle će tvoj sin to da nauči. Srećom, nije bilo nikoga.

- Dobro, bio je tu jedan dekica skriven iza novina; mislim da se srušio od tahikardije.

Hulijan je odlučio da je reč tahikardija nešto najsmješnije što je ikada čuo i dobar deo puta ka kući prešli smo pevajući „*ta-hi-kar-di-ja*“ dok je Bea hodala nekoliko koraka ispred nas i bacala varnice.

Te noći, dvadesetog januara, Bea je uspavala Hulijana i zatim zaspala na sofi pored mene dok sam ja po treći put čitao jedan stari roman Davida Martina koji je Fermin pronašao u vreme svog izgnanstva posle bekstva iz zatvora i koji je čuvao sve te godine. Voleo sam da uživam u svakom obrtu i da ulazim u tančine arhitekture svake rečenice, verujući da ću, ako dešifrujem muziku te proze, otkriti nešto o tom čoveku koga nikada nisam upoznao i za koga su mi svi tvrdili da nije moj otac. Ali te noći mi nije išlo. Pre nego što sam završio prvu rečenicu, moje misli su se podigle sa stranice i sve što sam video bilo je ono pismo Pabla Kaskosa Buendije u kojem je zakazivao sastanak mojoj ženi u Hotelu „*Ric*“ za sledeći dan u dva po podne.

Na kraju sam zatvorio knjigu i stao da gledam Beu, koja je spavala pored mene, sluteći u njoj hiljadu puta više tajni nego u Martinovim pričama i njegovom poročnom gradu ukletih. Kada je Bea otvorila oči i otkrila me kako je istražujem, već beše prošla ponoć. Osmehnula mi se iako je nešto u mom izgledu probudilo u njoj senku nemira.

- O čemu razmišljaš? - upitala je.

- Mislio sam o tome kako sam ja srećan čovek - rekoh.

Bea me je dugo gledala; sumnja u pogledu.

- Kažeš to kao da u to ne veruješ.

Ustao sam i dao joj ruku.

- Hajdemo u krevet - pozvao sam je.

Uzela je moju ruku i pratila me hodnikom do spavaće sobe. Ispružio sam se na krevetu i gledao je u tišini.

- Čudan si, Danijele. Šta ti je? Da li sam nešto rekla?

Odmahnuo sam glavom nudeći joj osmeh beo kao laž. Bea ga je prihvatila i polako počela da se skida. Nikada mi nije okretala leđa kada se skidala niti se skrivala u kupatilu ili iza vrata, kako su savetovali priručnici za bračnu higijenu koje je režim promovisao. Gledao sam je spokojno, čitajući linije njenog tela. Bea me je gledala u oči. Skliznula je u onu spavačicu koju sam prezirao i legla u krevet, okrenuvši mi leđa.

- Laku noć - reče, glasom zavezanim i za onoga ko je dobro poznaje, uvređenim.

- Laku noć - promrmljao sam.

Slušajući je kako diše, shvatio sam da joj je trebalo više od pola sata da zaspi, ali na kraju je umor učinio više od mog čudnog ponašanja. Ostao sam pored nje, kolebajući se: da li da je probudim da bih zatražio izvinjenje ili da je prosto poljubim? Nisam učinio ništa. Ostao sam tamo nepomičan, posmatrao sam krivinu njenih leđa i slušao kako mi onaj mrak u meni šapuće da će Bea za nekoliko sati otići na sastanak sa svojim bivšim verenikom i da će te usne i ta koža pripadati drugom, kao što je pismo iz bolera sugerisalo.

Kada sam se probudio, Bea je bila otišla. Nisam uspeo da zaspim do zore i, kada su crkvena zvona oglasila devet sati, naglo sam se probudio i obukao prvo na šta sam naišao. Napolju je čekao hladan ponedeljak prošaran pahuljama snega koje su lebdele vazduhom i, kao svetlosni pauci na nevidljivim nitima, prianjale za ljude u prolazu. Ušavši u knjižaru, zatekao sam svog oca visoko na stolici na koju se svakog dana peo da bi promenio datum na kalendaru. Dvadeset prvi januar.

-To da se neko uspava ne smatra se prihvatljivim posle dvanaeste godine - reče. - Danas je bio tvoj red da otvoriš.

- Izvini. Loša noć. Neće se ponoviti.

Proveo sam nekoliko sati pokušavajući da zaposlim glavu i ruke knjižarskim poslovima, ali sve što je zaokupljalo moje misli bilo je ono prokleta pismo koje sam nemo recitovao jednom i još jednom. U podne mi je krišom prišao Fermin i ponudio mi karamelu *sugus*.

- Danas je taj dan, zar ne?

- Ćutite, Fermine - grubo sam ga presekao, što je podiglo obrve mom ocu.

Povukao sam se u zadnju prostoriju i čuo ih kako se domunđavaju. Seo sam za radni sto svog oca i pogledao na sat. Bilo je jedan i dvadeset posle podne. Pokušavao sam da pustim minute da prolaze, ali kazaljke sata su odbijale da se pomere. Kada sam se ponovo vratio u radnju, Fermin i moj otac su me zabrinuto posmatrali.

- Danijele, možda želiš da uzmeš slobodan dan - reče moj otac. - Fermin i ja ćemo se snaći.

- Hvala. Mislím da bih hteo. Maltene nisam spavao i ne osećam se baš najbolje.

Nisam se usudio da pogledam Fermina dok sam se izvlačio kroz zadnju prostoriju. Popeo sam se pet spratova s olovom u nogama. Kada sam ušao u stan, čuo sam vodu kako otiče u kupatilu. Odvukao sam se do spavaće sobe i zastao na pragu. Bea je sedela na ivici kreveta. Nije me videla niti je čula kako ulazim.

Gledao sam kako obuva svoje svilene čarape i kako se oblači, pogleda prikovanog za ogledalo. Nije me primetila nekoliko minuta.

- Nisam znala da si tu - reče, između iznenađenja i ljutnje.

- Izlaziš?

Potvrdila je dok je mazala usne purpurnocrvenim karminom.

- Kuda ideš?

- Da obavim neke stvari.

- Doterala si se.

- Ne volim da izlazim na ulicu kao strašilo - odgovorila je. Posmatrao sam kako opertava senku očiju.

„*Srećan čovek*“, govorio je pakostan glas.

- Koje stvari? - rekoh.

Bea se okrenula i pogledala me.

- Šta?

- Pitao sam te koje stvari treba da obaviš.

- Razne stvari.

- A Hulijan?

- Moja majka je došla po njega i odvela ga u šetnju.

- Aha.

Bea mi je prišla i, ostavljajući svoju ljutnju po strani, pogledala me zabrinuto.

- Danijele, šta ti je?

- Nisam oka sklopio noćas.

- Zašto malo ne priligneš? Prijaće ti.

Klimnuo sam.

- Dobra ideja.

Bea se slabo osmehnula i otpratila me do moje strane kreveta. Pomogla mi je da se ispružim, pokrila me prekrivačem i poljubila me u čelo.

- Vraćam se kasno - reče. Video sam je kako odlazi.

- Bea...

Zastala je nasred hodnika i vratila se.

- Ti me voliš? - upitao sam.

- Naravno da te volim. Kakva glupost.

Čuo sam kako se vrata zatvaraju i onda Beine mačkaste korake i njene tanke štikle kako se gube niza stepenice. Podigao sam telefonsku slušalicu i sačekao da se javi operaterka.

- Spojite me s Hotelom „*Ric*“, molim vas.

Povezivanje je potrajalo nekoliko sekundi.

- Hotel „*Ric*“, izvolite. Šta možemo učiniti za vas?

- Da li možete proveriti da li je jedan gost smešten u hotelu, molim vas?

- Budite ljubazni i dajte mi ime.

- Kaskos. Pablo Kaskos Buendija. Mislim da je juče trebalo da stigne...

- Samo trenutak, molim vas.

Dug minut iščekivanja, glasovi koji se došaptavaju, eho na vezi.

- Gospodine...

- Da.

- Ne mogu da nađem nijednu rezervaciju na ime koje ste dali...

Preplavilo me je beskrajno olakšanje.

- Možda je rezervacija na ime firme?

- Proveriću.

Ovog puta je čekanje trajalo kratko.

- Zaista, bili ste u pravu. Gospodin Kaskos Buendija. Tu je. Apartman „*Kontinental*“. Rezervacija je bila na Izdavačku kuću „*Arijadna*“.

- Kako ste rekli?

- Rezervacija za gospodina Kaskosa Buendiju glasi na ime Izdavačke kuće „*Arijadna*“. Želite li da vas spojim sa sobom?

Telefon mi je iskliznuo iz ruke. „*Arijadna*“ je bila izdavačka kuća koju je pre mnogo godina osnovao Maurisio Valjs.

Kaskos je radio za Valjsa.

Spustio sam slušalicu uz tresak i izašao na ulicu za svojom ženom, srca zatrovanog sumnjom.

9.

Nije bilo ni traga od Bee među svetom koji se u tom času kretao Puertom del anhel u pravcu Trga Katalonije. Slutio sam da je to bio put koji je moja žena izabrala da bi otišla do „*Rica*“, ali s Beom se nikada nije znalo. Volela je da oprobava različite rute između dvaju odredišta. Ubrzo sam prestao da je tražim i pretpostavio da je uzela taksu, što se bolje slagalo s finom odećom koju je obukla za tu priliku.

Trebalo mi je petnaest minuta da stignem do Hotela „*Ric*“. Iako temperatura nije mogla premašivati deset stepeni Celzijusa, znojio sam se i gubio dah. Portir me je podozrivo pogledao, ali mi je otvorio vrata izigravajući lagani naklon. Hol me je sludio svojim dekorom intrige, špijunaže i velike romanse. Moje skromno iskustvo u luksuznim hotelima nije me učinilo spremnim da razaberem šta je šta. Primetio sam prijemni pult, odakle me je jedan prilježan recepcioner posmatrao s mešavinom radoznalosti i panike. Prišao sam recepciji i ponudio mu osmeh koji ga nije impresionirao.

- Restoran, molim vas?

Recepcioner me je osmotrio s uljudnom skepsom.

- Da li gospodin ima rezervaciju?

- Imam sastanak s jednim gostom hotela.

Recepcioner se hladno osmehnuo i klimnuo.

- Gospodin će naći restoran u dnu hodnika.

- Najlepše hvala.

Uputio sam se tamo srca stisnutog u pesnicu. Nisam imao predstavu o tome šta ću reći ili uraditi kada budem video Beu s tim tipom. Šef sale je izašao pred mene i preprečio mi put blindiranim osmehom. Njegov pogled je otkrivao na koliko je malo odobravanja kog njega naišla moja odeća.

- Da li gospodin ima rezervaciju? - pitao je.

Sklonio sam ga rukom i ušao u salu za ručavanje. Stolovi su mahom bili prazni. Jedan stariji par mumificiranog izgleda i devetnaestovekovnih manira prekinuo je svoje svečano srkanje supe da bi me pogledao s negodovanjem. Za nekoliko stolova sedeli su gosti s izgledom poslovnih ljudi i dame za očaravajuću pratnju fakturisanu u troškove reprezentacije. Nije bilo ni traga ni od Kaskosa ni od Bee.

Iza leđa sam čuo korake šefa sale i dvojice konobara u njegovoj pratnji. Okrenuo sam se i pružio im krotak osmeh.

- Nije li gospodin Kaskos Buendija imao rezervaciju za dvoje? - pitao sam.

- Gospodin je javio da mu odnesemo ručak u njegov apartman - obavestio me je šef sale.

Pogledao sam na sat. Bilo je dva i dvadeset. Pošao sam prema hodniku s liftovima. Portir me je spazio, ali kada je pokušao da me stigne, ja se već bejah uvukao u lift. Pritisnuo sam neki od gornjih spratova zaboravivši da nemam pojma gde se nalazi apartman „*Kontinental*“.

„*Počni odozgo*“, rekoh sebi.

Popeo sam se liftom do sedmog sprata i počeo da lutam po pompeznim pustim hodnicima. Ubrzo sam stigao do vrata koja su vodila na požarne stepenice i sišao na šesti sprat. Išao sam od vrata do vrata, neuspešno tražeći apartman „*Kontinental*“. Moj sat je pokazivao pola tri. Na petom spratu sam sreo

sobaricu koja je vukla kolica s pjalicom, sapunima i peškirimima i pitao sam je gde je apartman. Pogledala me je zaprepašćeno, ali mora da sam je dovoljno uplašio budući da mi je pokazala nagore.

- Osmi sprat.

Izbegavao sam liftove za svaki slučaj, možda me je osoblje hotela tražilo. Popevši se četiri sprata stepenicama i prošavši kroz dugačak hodnik, stigao sam do apartmana „*Kontinental*“ obliven znojem. Stajao sam tamo jedan minut, pokušavajući da zamislim šta se dešava iza tih vrata od plemenitog drveta i pitajući se da li mi je ostalo zdravog razuma da odem odatle. Učinilo mi se da me neko posmatra s drugog kraja hodnika i pobjao sam se da je posredi neki portir, ali kada sam izoštrio pogled, silueta se izgubila iza ugla hodnika i pretpostavio sam da je to bio gost hotela. Konačno sam pozvonio.

10.

Čuo sam korake kako se približavaju vratima. Slika Bee kako zakopčava bluzu kliznula mi je kroz svest. Otključavanje brave. Stisnuo sam pesnice. Vrata su se otvorila. Lik sa zalizanom kosom u beloju kućnoj haljini i papučama s pet zvezdica otvorio mi je vrata. Prošle su godine, ali čovek ne zaboravlja lica koja bez dvojbe prezire.

- Sempere? - upitao me je ne verujući.

Udarac ga je stigao između gornje usne i nosa. Osetio sam kako mu se meso i hrskavica cepaju pod pesnicom. Kaskos je prineo ruke licu i zaljuljao se. Krv mu je curila između prstiju. Snažno ga gurnuvši, odbacio sam ga na zid i ušao u sobu. Čuo sam Kaskosa kako pada na pod iza mojih leđa. Krevet je bio namešten, a jelo koje se pušilo bilo je servirano na stolu, okrenutom prema terasi s pogledom na Gran viju. Escajg je bio postavljen samo za jednu osobu. Okrenuo sam se i suočio se s Kaskosom, koji je pokušavao da se uspravi držeći se za stolicu.

- Gde je? - pitao sam.

Kaskosovo lice bilo je izobličeno od bola. Krv mu se slivala niz grudi. Primetio sam da sam mu rascepio usnu i da mu je nos sasvim izvesno slomljen. Osetio sam da mi zglobovi prstiju snažno bride i, kada sam pogledao svoju ruku, video sam da mi se koža rascvetala prilikom razbijanja njegovog lica. Nisam osećao nikakvu grižu savesti.

- Nije došla. Zadovoljan? - ispljunuo je Kaskos.

- Otkad se baviš pisanjem pisama mojoj ženi?

Učinilo mi se da se smeje i, pre nego što je stigao da izusti ijednu reč, ponovo sam jurnuo na njega. Još jednom sam ga udario pesnicom, skupivši sav bes koji sam nosio u sebi. Udarac mu je razlabavio zube i umrtvio mi šaku. Kaskos je ispustio vapaj agonije i sručio se na stolicu na koju se oslanjao. Video je da se naginjem nad njim i prekrilo lice rukama. Zario sam mu šake u vrat i pritisnuo ga prstima kao da hoću da mu iščupam grlo.

- Šta ti imaš s Valjsom?

Kaskos me je gledao prestrašen, ubeđen da ću ga na mestu ubiti. Promućao je nešto nerazumljivo i moje ruke su se prekrile slinama i krvlju iz njegovih usta. Pritisnuo sam jače.

- Maurisio Valjs. Šta ti imaš s njim?

Moje lice je bilo toliko blizu njegovog da sam mogao videti svoj odraz u njegovim zenicama. Kapilari su počeli da mu pucaju ispod rožnjače i mreža crnih linija prokrčila je put do dužice. Shvatio sam da ga ubijam i naglo sam ga pustio. Kaskos je ispustio grlen zvuk pošto je udahnuo i prineo ruke vratu. Seo sam na krevet pored njega. Ruke su mi drhtale, obliveno krvlju. Otišao sam u kupatilo i oprao ih. Pokvasio sam lice i kosu hladnom vodom i, videvši svoj lik u ogledalu, jedva sam se prepoznao. Samo što nisam ubio čoveka.

11.

Kada sam se vratio u sobu, Kaskos je i dalje bio strovaljen na stolici. Dahtao je. Napunio sam čašu vodom i pružio mu je. Videvši da mu prilazim, nagnuo se na stranu očekujući nov udarac.

- Uzmi - rekoh.

Otvorio je oči i, videvši čašu, kolebao se nekoliko sekundi.

- Uzmi - ponovio sam. - Samo voda.

Uzeo je čašu drhtavom rukom i prineo je usnama. Tada sam video da sam mu slomio nekoliko zuba. Kaskos je jauknuo i oči su mu se napunile suzama kada je hladna voda dotakla pulpu izloženu ispod gleđi. Čutili smo više od minuta.

- Da pozovem lekara? - upitah konačno.

Podigao je pogled i odmahnuo glavom.

- Odlazi odavde dok nisam pozvao policiju.

- Reci mi kakve ti veze imaš s Maurisiom Valjsom i odlazim.

Gledao sam ga čvrsto.

- On je... jedan od partnera u izdavačkoj kući za koju radim.

- Da li je on tražio od tebe da napišeš ono pismo?

Kaskos se premišljao. Ustao sam i koraknuo prema njemu. Ščepao sam ga za kosu i snažno ga povukao.

- Nemoj me više udarati - preklinjao je.

- Da li je Valjs tražio od tebe da napišeš ono pismo?

Kaskos je izbegavao da me pogleda u oči.

- Nije on - uspeo je da kaže.

- Nego ko?

- Jedan od njegovih sekretara. Armero.

- Ko?

- Pako Armero. On je zaposlen u izdavačkoj kući. Rekao mi je da obnovim vezu s Beatris. Da će, ako to učinim, biti nečeg za mene. Nekakve kompenzacije.

- Zbog čega treba da obnoviš vezu s Beom?

- Ne znam.

Načinio sam pokret kao da ću ga ponovo udariti.

- Ne znam - jaukao je Kaskos. - Zaista.

- I zato si joj ovde zakazao sastanak?

- Ja i dalje volim Beatris.

- Lep način da joj to pokažeš. Gde je Valjs?

- Ne znam.

- Kako ne znaš gde je tvoj šef?

- Tako što ga ne poznajem. Važi? Nikada ga nisam video. Nikada nisam razgovarao s njim.

- Objasni mi kako je to moguće.

- Počeo sam da radim u „*Arijadni*“ pre godinu i po dana, u kancelariji u Madridu. Za sve to vreme, nijednom ga nisam video. Niko ga nije video.

Ustao je polako i pošao ka sobnom telefonu. Nisam ga zadržavao. Zgrabio je slušalicu i uputio mi pogled mržnje.

- Zvaću policiju...

- Neće biti potrebno - dopro je glas iz hodnika sobe. Okrenuo sam se i otkrio Fermina obučenog u odelo za koje sam pretpostavio da pripada mom ocu. U ruci je, visoko ga podigavši, držao dokument nalik na službenu legitimaciju.

- Inspektor Fermin Romero de Tores. Policija. Prijavljena je neka tuča. Ko od vas može sažeto opisati šta se ovde dogodilo?

Ne znam ko je bio smušeniji, Kaskos ili ja. Fermin je iskoristio priliku da blago izvuče slušalicu iz Kaskosove ruke.

- Dozvolite - reče pomerajući ga. - Obavestiću komesarijat.

Pretvarao se da okreće broj i osmehnuo nam se.

- S komesarijatom, molim vas. Da, hvala.

Sačekao je nekoliko sekundi.

- Da, Mari Pili, ja sam, Romero de Tores. Daj mi Palasiosa. Da, čekam.

Dok se pravio da čeka pokrivši slušalicu rukom, Fermin je načinio gest prema Kaskosu.

- Jeste li se vi udarili o vrata od kupatila ili imate nešto da izjavite?

- Ovaj divljak me je napao i pokušao da me ubije. Hoću odmah da podnesem tužbu. Očerupaću ga.

Fermin me je zvanično pogledao i potvrdno klimnuo.

- U pravu ste. Da mu ne ostane ni dlaka na glavi.

Pretvarao se da čuje nešto preko telefona i gestom je pokazao Kaskosu da ćuti.

- Da, Palasiose. U „*Ricu*“. Da. Broj 424. Jedan ranjen. Pretežno u licu. Zavisi. Ja bih rekao, kao zemljopisna karta. U redu. Hapsim osumnjičenog po kratkom postupku.

Spustio je slušalicu.

- Sve je rešeno.

Fermin mi je prišao i, zgrabivši me za ruku s autoritetom, pokazao mi da ćutim.

- Vi ni reč. Sve što kažete biće iskorišćeno tako da ostanete u ćorki najmanje do *Svih svetih*. Hajde, polazak.

Presamićen od bola i dodatno smeten Ferminovim pojavljivanjem, Kaskos je posmatrao scenu u neverici.

- Nećete mu staviti lisice?

- Ovo je fin hotel. Narukvice ću mu staviti u patrolnim kolima.

Kaskos, koji je još krvario i verovatno video dvostruko, preprečio nam je put ne baš ubeđen.

- Da li ste vi sigurno policajac?

- *Tajna brigada*. Odmah ću narediti da vam pošalju sirov biftek da ga stavite na lice kao masku. To kratkoročno deluje na kontuzije kao svetačka ruka. Moje kolege će navratiti kasnije da uzmu izjavu od vas i provere prethodne prekršaje - recitovao je sklanjajući Kaskosovu ruku i gurajući me ka izlazu punom brzinom.

12.

Uхватili smo taksi na ulazu u hotel i prešli Gran viju u tišini.

- Isuse, Marija i Josife! - eksplodirao je Fermin. - Jeste li poludeli? Gledam vas i ne prepoznajem vas. Šta ste hteli? Da imate imbecila na duši?

- Radi za Maurisija Valjsa - samo sam rekao.

Fermin je prevrnuo očima.

- Danijele, ta vaša opsesija počinje da uzima maha. U zao čas sam vam sve ispričao... Jeste li dobro? Da vidim tu ruku...

Pokazao sam mu pesnicu.

- Majko božja.

- Kako ste znali...?

- Tako što vas poznajem kao da sam vas ja rodio, iako ima dana kada se skoro pokajem - reče besno.

- Ne znam šta me je spopalo...

- Znam ja. I ne sviđa mi se. Ne sviđa mi se nimalo. To nije Danijel koga poznajem. Ni Danijel čiji prijatelj želim da budem.

Bolela me je ruka, ali još više me je bolelo to što sam shvatio da sam razočarao Fermina.

- Fermine, ne ljutite se na mene.

- Ne, nego će detence još hteti i medalju...

Jedno vreme smo proveli u tišini, gledajući svako na svoju stranu ulice.

- Dobro je što ste došli - rekoh konačno.

- Mislili ste da ću vas ostaviti samog?

- Nećete reći Bei, zar ne?

- Ne, napisaću pismo uredniku *Vangvardije* da bih mu prepričao vaš podvig.

- Ne znam šta mi se desilo, ne znam...

Gledao me je strogo, ali na kraju je olabavio držanje i potapšao me po ruci. Progutao sam bol.

- Nećemo više o tome. Pretpostavljam da bih ja učinio isto što i vi.

Posmatrao sam Barselonu kako defiluje kroz prozor.

- Čija je bila licenca?

- Šta kažete?

- Policijska iskaznica koju ste pokazali... Šta je to bilo?

- Parohova godišnja karta za „Barsu“.

- Bili ste u pravu, Fermine. Bio sam imbecil kada sam sumnjao u Beu.

- Ja sam uvek u pravu. To mi je urođeno.

Položio sam oružje pred tako očiglednom činjenicom i začutao, jer već sam rekao dovoljno gluposti za jedan dan. Fermin je bio veoma ćutljiv i kao da je utonuo u misli. Uznemiravala me je pomisao da ga je moje ponašanje toliko razočaralo da ne zna šta da mi kaže.

- Fermine, o čemu razmišljate?

Okrenuo se i zabrinuto me pogledao.

- Mislio sam o tom čoveku.

- O Kaskosu?

- Ne. O Valjsu. O tome što je taj idiot rekao. Pitao sam se šta to znači.

- O čemu pričate?

Fermin me je mračno pogledao.

- O tome da me je dosad brinulo to što vi hoćete da pronađete Valjsa.

- I više vas ne brine?

- Postoji nešto što me još više brine, Danijele.

- Šta?

- To što on traži vas.

Gledali smo se ćutke.

- Imate li ideju zašto me traži? - upitao sam. Fermin, koji je uvek imao odgovor na sve, polako je zavrteo glavom i skrenuo pogled.

Do kraja puta smo ćutali. Kada smo stigli do kuće, popeo sam se pravo u stan, istuširao se i progutao četiri aspirina. Zatim sam spustio roletne i, zagrlivši jastuk koji je mirisao na Beu, zaspao kao idiot, što sam i bio, pitajući se gde je ta žena zbog koje mi nije važno što sam ispao budala veka.

13.

- Ličim na bodljikavo prase - izjavila je Bernarda posmatrajući svoju sliku pomnoženu sa sto u salonu s ogledalima „*Mode Svete Eulalije*“.

Dve krojačice su, klečeći kraj njenih nogu, obeležavale venčanicu desetinama čioda pod pažljivim Beinim okom. Išla je ukруг oko Bernarde i nadgledala svaki nabor i svaki šav kao da joj od toga zavisi život. Bernarda se, prekrštenih ruku, maltene nije usuđivala ni da diše, ali njen pogled iz više uglova, koji je šestougaona prostorija zaodenuta ogledalima vraćala s njene siluete, bio je uhvaćen kako traži znake povećanog obima na stomaku.

- Sigurno se ništa ne primećuje, Bea?

- Ništa. Ravan je kao daska za peglanje. Gde treba da bude, naravno...

- Jao, ne znam, ne znam...

Bernardino stradanje i naponi krojačica da podese i uobliče produžili su se za još pola sata. Kada im se učinilo da na svetu više nema nijedne čiode kojom bi uboli sirotu Bernardu, krojač, zvezda firme i autor odevnog predmeta, pojavio se razmaknuvši zavesu i, posle kratke analize i nekoliko korekcija kod pada suknje, dao je svoje odobrenje i pucnuo prstima da bi pomoćnicama dao znak da se povuku sa scene.

- Ni Pertegas [*Manuel Pertegas Ibanez (rođen 1917) - poznati španski modni kreator.*] vas ne bi ovako ulepšao - izrekao je svoj sud, zadovoljan.

Bea se nasmešila i potvrdila.

Krojač, vitak gospodin traženih manira i nađenih poza koji se odazivao prosto na ime Evaristo, poljubio je Bernardu u obraz.

- Vi ste najbolji model na svetu. Najstrpljiviji i najnapaćeniji. Koštalo je, ali je vredelo truda.

- I gospodin veruje da ću moći da dišem ovde unutra?

- Draga moja, udajete se pod okriljem Svete majke Crkve za iberijski mač. Nema više disanja, rekao bih ja. Pomislite da je venčanica kao ronilački skafandar: nije najbolje mesto za disanje, zabava počinje kada vam je skinu.

Bernarda se prekrstila pred krojačevim aluzijama.

- Sada ću vas zamoliti da skinete haljinu vrlo pažljivo jer šavovi nisu zašiveni i, s tolikim čiodama, ne želim da vas vidim kako se penjete do oltara s izgledom cediljke - reče Evaristo.

- Ja ću joj pomoći - ponudila se Bea.

Bacivši sugestivan pogled na Beu, Evaristo ju je rendgenski snimio od glave do pete.

- A kada ću vas moći da razodenem i odenem, cvetiću? - zainteresovao se, a zatim se povukao iza zavesu u teatralnom izlasku.

- Kako vas je gledao taj bezobraznik! - reče Bernarda. - A kažu da naginje na onu stranu.

- Meni se čini da Evaristo naginje i na onu i na ovu stranu, Bernarda.

- I to je moguće? - upitala je.

- Hajde da probamo da te izvadimo iz toga a da nam ne ispadne nijedna čioda.

Dok je Bea oslobađala Bernardu iz zatočeništva, devojka je tiho negodovala.

Kada je saznala cenu venčanice koju je njen gazda, don Gustavo, zapeo da plati iz svog džepa, Bernarda je bila izbezumljena.

- Don Gustavo nije trebalo da troši takvo bogatstvo. Zapeo je da mora da bude ovde, na najskupljem mestu u celoj Barseloni, i da angažuje tog Evarista, koji je njegov polunećak ili šta već i koji kaže da dobije alergiju ako tkanina nije iz „Kase Gratakos“. Ma daj!

- Poklonjenom konju... Osim toga, don Gustavo će biti srećan kad te vidi kako se udaješ raskošno. On je takav.

- Ja bih se u venčanici svoje majke s nekoliko prepravki isto tako udala, a Ferminu je svejedno, jer kad god mu pokažem novu haljinu, jedino gleda kako da mi je skine... Tako nam sad i treba, neka mi Bog oprost - reče Bernarda lupkajući se po stomaku.

- Bernarda, i ja sam se udala trudna i sigurna sam da Bog ima mnogo hitnijih stvari kojima treba da se pozabavi.

- To kaže moj Fermin, ali ja ne znam...

- Ti slušaj šta Fermin kaže i ništa ne brini.

U podsuknji i iscrpljena, Bernarda se posle dva sata stajanja na visokim potpeticama i s rukama u vazduhu sručila u fotelju i uzdahnula.

- Aj, a jadničak se više i ne vidi, toliko je kila izgubio. Kako se samo brinem.

- Videćeš kako će se brzo izvući. Muškarci su takvi, kao muškatle. Kada ti se učini da su za bacanje, oni ožive.

- Ne znam, gospođo Bea, vidim da je Fermin mnogo potonuo. On mi govori da želi da se oženi, ali ponekad nisam sigurna.

- Ali on je silno zatreskan u tebe, Bernarda.

Bernarda je slegla ramenima.

-Znate, nisam ja glupa kao što izgledam. Od trinaeste godine, stalno spremam kuće i ima mnogo stvari koje neću razumeti, ali znam da je moj Fermin video sveta i da je tu i tamo upadao u gužve. On mi nikada ne priča o svom životu od pre nego što smo se upoznali, ali ja znam da je imao druge žene i da je svašta preturio preko glave.

- I na kraju je od svih izabrao tebe. Pa ti vidi.

- Znam da mu se devojke dopadaju više nego detetu lilihip. Kada idemo u šetnju ili na igranku, oči mu tako lete na sve strane da će mi jednom ostati zrikav.

- Glavno da mu ruke ne lete... Znam iz pouzdanih izvora da ti je Fermin uvek bio veran...

- To jeste. Ali znate čega se plašim, gospođo Bea: da nisam ništa u poređenju s njim. Kada ga vidim kako me gleda zateleban i govori kako me voli i da želi da ostarimo zajedno i sve te slatke reči koje on ume da sroči, uvek pomislim kako će se jednog dana probuditi, pogledati me i reći sebi: „*A ova blesa, gde sam je samo našao?*“

- Mislim da se varaš, Bernarda. Fermin to nikada neće pomisliti. Drži te na pijedestalu.

-Ali ni to nije dobro, da znate, koliko sam samo ja takve gospode videla što drže svoju gospođu na

pijedestalu kao Devicu Mariju, a onda jure za prvom drocom koja prođe, kao kerovi u teranju. Nećete verovati koliko puta sam to videla ovim očima koje mi je Bog dao.

- Ali Fermin nije takav, Bernarda. Fermin je jedan od dobrih. Od retkih, jer muškarci su kao kestenje koje ti prodaju na ulici: kada ih kupiš, svi su vrući i lepo mirišu, ali kad ih izvadiš iz fišeka, odmah se ohlade i shvatiš da je većina trula iznutra.

- Ne kažete to zbog gospodina Danijela, zar ne?

Bea nije odmah odgovorila.

- Ne, naravno.

Bernarda ju je pogledala ispod oka.

- Sve je u redu kod kuće, gospođo Bea?

Bea se igrala pregibom podsuknje koju je prevlačila preko Bernardinih ramena.

- Da, Bernarda. Reč je o tome što smo obe našle muževe koji imaju svoje bube i svoje tajne.

Bernarda je potvrdila.

- Ponekad izgledaju kao deca.

- Muškarci. Pusti ih neka se izigraju.

- Ali ja ih volim - reče Bernarda - a znam da je to greh.

Bea se nasmejala.

- I kakve voliš? Poput Evarista?

- Ne, zaboga. Izlizaće se od tolikog gledanja u ogledalo. Muškarac koji se doteruje više od mene, nije mi to to. Meni se sviđaju malo divlji, šta da vam kažem. Ja znam da moj Fermin nije ono što se kaže lep. Ali za mene je i lep i dobar. I pravi muškarac. To je najvažnije, da bude dobar i da je istinski to što jeste. I da se možeš uhvatiti za njega u zimskoj noći i da te prođe hladnoća.

Bea se nasmešila, saglasivši se.

- Tako je. Doduše, meni je jedna ptičica došapnula da se tebi sviđa Keri Grant.

Bernarda je pocrvenela.

- A vama ne? Ne da se udam za njega, čini mi se da se taj zaljubio u sebe kada se prvi put video u ogledalu, ali da ostane među nama, neka mi Bog oprost, ne bi mi bilo mrsko jedno dobro maženje...

- Šta bi Fermin rekao da to čuje, Bernarda?

- Ono što uvek kaže: *uživaj dok možeš, ionako će te pojesti crvi...*

Peti deo

Ime junaka

1.

Barselona, 1958.

Mnogo godina kasnije, dvadeset tri zvanice okupljene na proslavi sigurno će okrenuti pogled unazad i setiće se one istorijske večeri kada je Fermin Romero de Tores napustio život neženje.

- Ovo je kraj jedne ere - objavio je profesor Alburkerke podižući čašu šampanjca u zdravici kojom je bolje nego iko sažeo ono što smo svi osećali.

Ferminovo momačko veče, događaj čije je posledice u ženskoj svetskoj populaciji don Gustavo Barselo uporedio sa smrću Rudolfa Valentina, održano je jedne vedre februarske noći 1958. u velikoj sali za igru „*Paloma*“, na čijoj bini je mladoženja nekada igrao tango za infarkt i bio junak trenutaka koji će sada postati deo tajnog sažetka duge karijere u službi večnog ženskog.

Moj otac, koga smo jednom u životu konačno uspeli da izvučemo iz kuće, ugovorio je usluge poluprofesionalnog orkestra za igru „*Havana*“ iz Baša Ljobregata, koji je pristao da svira maltene besplatno i da nas uveseljava izborom *mamba*, *gvarača* i *son montuna*, što je mladoženju prenelo u njegove daleke dane u svetu međunarodne intrige i glamura velikih kazina zaboravljene Kube. Neko više, neko manje, zvanice na proslavi odbacile su stid i izašle na binu da đipaju u Ferminovu slavu.

Barselo je ubedio mog oca da su čaše votke koje mu je dodavao izvorska voda s nekoliko kapi *aroma iz Monserata* i ubrzo smo prisustvovali neviđenoj predstavi: gledali smo mog oca kako igra stisnut s jednom od ženskih koje je Rosica, istinska duša proslave, dovela da upotpune zabavu.

- Bože sveti - mrmljao sam gledajući svog oca kako njiše kukovima i usklađuje udar zadnjicom u taktu muzike s veterankom noći.

Barselo je kružio među gostima deleći cigare i komemorativne sličice koje je odštampao u štampariji specijalizovanoj za čestitke i pozivnice za prve pričesti, krštenja i sahrane. Na papiru fine gramaže videla se Ferminova karikatura u odeći anđela s rukama sklopljenim u molitvi i legenda:

Fermin Romero de Tores

19?? – 1958.

Veliki zavodnik se povlači

1958 – 19??

Pater familias se uzdiže

Fermin je, prvi put posle mnogo vremena, bio srećan i spokojan. Pola sata pre nego što je počela lumperajka, otpratio sam ga do „*Kan Ljuisa*“, gde nam je profesor Alburkerke posvedočio da je tog jutra bio u matičarskom uredu naoružan celim dosijeom dokumenata i papira koje je izradila majstorska ruka Osvalda Darija de Mortensena i njegovog pomoćnika Luisita.

- Prijatelju Fermine - obznanio je profesor - želim vam zvaničnu dobrodošlicu u svet živih i predajem vam, u prisustvu Danijela Semperea i prijatelja iz „*Kan Ljuisa*“ kao svedoka, vašu novu i legitimnu ličnu kartu.

Fermin je, uzbuđen, razgledao svoj novi dokument.

- Kako ste uspeali da izvedete to čudo?

- Tehnički deo bolje da preskočimo. Ono što je bitno jeste to da, kada imate pravog prijatelja, spremnog da rizikuje život i prevrne nebo i zemlju da biste se po propisu oženili i počeli da donosite na svet decu koja će produžiti dinastiju Romero de Tores, skoro sve je moguće, Fermine - reče profesor.

Fermin me je pogledao sa suzama u očima i toliko me snažno zagrlio da sam pomislio da ću se ugušiti. Nije me sramota da priznam da je to bio jedan od najsrećnijih dana u mom životu.

2.

Prošlo je sat i po muzike, pića i bezobraznog njihanja kada sam predahnuo i prišao šanku da bih našao za piće nešto što ne sadrži alkohol jer nisam verovao da bih mogao popiti još jednu kap ruma s limunom, službenog pića večeri. Konobar me je poslužio hladnom vodom i naslonio sam se na šank da bih posmatrao lumperajku. Dotad ne bejah primetio da je s druge strane šanka stajala Rosica. Držala je čašu šampanjca u rukama i s melanholijom posmatrala zabavu koju je priredila. Na osnovu Ferminove priče, izračunao sam da Rosica nije napunila ni trideset petu, ali skoro dvadeset godina u poslu ostavilo je dubokog traga, te je čak i u onom šarenom polumraku kraljica *Ulice Eskudeljers* izgledala starije.

Prišao sam joj i nasmešio se.

- Rosice, lepši ste nego ikad - slagao sam.

Obukla se najbolje što je mogla a prepoznavao se i rad najboljeg frizerskog salona u Ulici Konde del Asalto, ali činilo mi se da je te noći Rosica bila tužnija nego ikad.

- Jeste li dobro, Rosice?

- Vidite ga, sirotana: same kosti, a još ima volje za igru.

Njene oči su bile prikovane za Fermina i znao sam da će ona u njemu uvek videti onog šampiona koji ju je spasao od sitnog svodnika i koji je, verovatno, posle dvadeset godina na ulici, bio jedini čovek vredan truda od svih koje je upoznala.

- Don Danijele, nisam htela da kažem Ferminu, ali sutra neću doći na svadbu.

- Šta kažeš, Rosice? Ali Fermin ti je rezervisao počasno mesto...

Rosica je spustila pogled.

- Znam, ali ne mogu da dođem.

- Zašto? - pitao sam, iako sam naslućivao odgovor.

- Zato što bi mi bilo veoma teško, a ja želim da gospodin Fermin bude srećan sa svojom gospođom.

Rosica se rasplakala. Nisam znao šta da kažem, pa sam je zagrlio.

- Uvek sam ga volela, znate? Otkad sam ga upoznala. Ja znam da nisam žena za njega, on me vidi kao... dobro, kao Rosicu.

- Fermin te mnogo voli, nemoj to nikada zaboraviti.

Žena se odvojila od mene i obrisala suze, posramljena. Nasmešila mi se i slegla ramenima.

- Oprostite mi, ja sam jedna glupača i, kad popijem dve kapi, ne znam ni šta govorim.

- Nema veze.

Ponudio sam joj svoju čašu vode i prihvatila ju je.

- Jednog dana shvatiš da ti je mladost prošla i da je voz otišao, znate?

- Uvek ima vozova. Uvek.

Rosica je klimnula.

- Zato neću doći na svadbu, don Danijele. Pre nekoliko meseci, upoznala sam jednog gospodina iz

Reusa. Dobar je čovek. Udovac. Dobar otac. Drži otpad starog gvožđa i, kad god prođe kroz Barselonu, dođe da me vidi. Pitao me je da se udam za njega. Nijedno od nas dvoje se ne zavarava, znate? Veoma je teško kad stariš sam, a ja znam da više nemam telo za ulicu. Daume, gospodin iz Reusa, pozvao me je da pođem s njim na putovanje. Deca su već otišla od kuće, a on je celog života radio. Kaže da želi da vidi svet pre nego što ode s njega i pitao me je da pođem s njim. Kao njegova supruga, ne kao neka koju će upotrebiti i baciti. Brod polazi sutra, rano ujutru. Daume kaže da neki kapetani broda imaju ovlašćenje da venčavaju na otvorenom moru, a ako ovaj ne bude imao, naći ćemo popa u nekoj luci usput.

- Fermin to zna?

Kao da nas je čuo izdaleka, Fermin je zaustavio svoje korake na pisti za igru i pogledao nas. Ispružio je ruke prema Rosici i namestio ono lice maze željne nežnosti koje mu je donelo takve rezultate. Rosica se nasmejala, tiho negodujući i, pre nego što se spojila s ljubavlju svog života na pisti za igru u njihovom poslednjem boleru, okrenula se i rekla mi:

- Čuvajte mi ga dobro, Danijele. Fermin je jedan.

Orkestar je prestao da svira i pista se otvorila da primi Rosicu. Fermin ju je uhvatio za ruke. Svetiljke „*Palome*“ su se lagano isključile i kroz senke je izronio reflektorski snop koji je opcrtavao prozračan krug svetlosti oko njihovih nogu. Ostali su se sklonili u stranu i orkestar je, lagano, zasvirao taktove najtužnijeg bolera ikada komponovanog. Fermin je obuhvatio Rosicu oko struka. Gledajući se u oči, daleko od svih, ljubavnici one Barselone koja se više nikada neće vratiti igrali su pripijeni poslednji put. Kada je muzika iščezla, Fermin je poljubio Rosicu u usta i ona ga je, oblivena suzama, pomilovala po obrazu i polako se udaljila ka izlazu ne oprostivši se.

3.

Orkestar je požurio da spase stvar *gvaračom* i Osvaldo Dario de Mortensen, koji je od pisanja tolikih ljubavnih pisama postao enciklopedista melanholijske, animirao je prisutne da se vrate na pistu i da se pretvaraju da ništa nisu videli. Fermin, malo klonuo, prišao je šanku i seo na stolicu pored mene.

- Jeste li dobro, Fermine?

Potvrdio je bez snage.

- Mislim da bi mi prijalo malo svežeg vazduha, Danijele.

- Sačekajte me ovde, idem po kapute.

Išli smo Ulicom Taljers u pravcu Ramble kada smo, pedeset metara ispred sebe, prepoznali poznatu siluetu koja je hodala polako.

- Čujte, Danijele, da nije ono vaš otac?

- On lično. Pijan kao čep.

- To je poslednje što sam očekivao da ću videti na ovom svetu - reče Fermin.

- A tek ja.

Ubrzavali smo korak dok ga nismo sustigli i, videvši nas, moj otac nam se osmehnuo zacakljenim očima.

- Koliko je sati?

- Veoma je kasno.

- I meni se činilo. Čujte, Fermine, divna zabava. I kakve ženske! Bilo je tamo takvih pozadina da zbog njih vredi započeti rat.

Prevrnuo sam očima. Fermin je uhvatio mog oca ispod ruke i poveo ga.

- Gospodine Sempere, nikada nisam mislio da ću vam ovo reći, ali vi ste u stanju etilske intoksikacije i bolje nemojte govoriti ono zbog čega biste se posle mogli kajati.

Moj otac se saglasio, odjednom posramljen.

- Onaj đavo Barselo, ne znam šta mi je davao, a ja nisam navikao da pijem...

- Ništa, sada popijte sodu bikarbonu i prespavajte mamurluk. Sutra ćete biti sveži kao rosa i kao da ništa nije bilo.

- Mislim da ću povratiti.

Fermin i ja smo ga držali na nogama dok jadnik nije izbacio sve što je popio. Držao sam ga rukom za čelo obliveno hladnim znojem i, kada je bilo jasno da mu u stomaku nije ostala ni prva papica, nakratko smo ga smestili na stepenice nekog ulaza.

- Dišite duboko i polako, gospodine Sempere.

Moj otac je klimnuo zatvorenih očiju. Fermin i ja smo se pogledali.

- Čujte, da se vi ne ženite uskoro?

- Sutra posle podne.

- Čoveče, pa čestitam.

- Hvala, gospodine Sempere. Šta kažete, imate li snage da malo-pomalo hodamo prema kući?

Moj otac je pristao.

- Hajde, hrabro, samo što nismo stigli.

Duvao je hladan i сув ветар који је успео да разбистри мог оца. Када смо десет минута касније ушли у Улицу Santa Ana, већ је схватио ситуацију и, јадник, јео се од срамоте. Вероватно се није напио никад у животу.

- О овоме, молим вас, никоме ни речи - преklinjao нас је.

Bili smo dvadesetak metara udaljeni od knjižare kada sam primetio da neko sedi na ulazu zgrade. Velika svetiljka „*Kase Horba*“ na uglu Puerte del anhel ocrtavala je siluetu devojke koja je držala kofer na kolenima. Ugledavši nas, ustala je.

- Imamo društvo - promrmljao je Fermin.

Moj otac ju je prvi video. Primetio sam nešto čudno na njegovom licu, neki napet mir koji ga je udario tako da se odjednom otreznilo. Pošao je prema devojci, ali odjednom se zaustavio skamenjen.

- Izabela? - čuo sam ga kako govori.

Strahujući da mu piće još muti razum i da će se srušiti tu nasred ulice, prišao sam mu. Tada sam je ugledao.

4.

Nije mogla imati više od šesnaest godina. Izronila je na svetlost svetiljke koja je visila s fasade zgrade i stidljivo nam se osmehnula, mahnuvši rukom u znak pozdrava.

- Ja sam Sofija - reče, s blagim naglaskom.

Moj otac ju je gledao zapanjen, kao da vidi sablast. Progutao sam pljuvačku i osetio kako me podilazi jeza. Ta devojka je bila živa slika i prilika moje majke iz foto-albuma koji je moj otac držao u svom radnom stolu.

- Ja sam Sofija - ponovila je devojka, pometena. - Vaša nećaka. Iz Napulja...

- Sofija - promućao je moj otac. - Ah, Sofija.

Samo providenje je htelo da Fermin bude prisutan i da preuzme situaciju u svoje ruke. Lupnuvši me rukom, prenuo me je iz strave i objasnio devojci da je gospodin Sempere malo indisponiran.

- Vraćamo se s degustacije vina, a jadnik popije čašu višija [Na katalonskom Vichy - marka mineralne vode.] i izgubi se. Ne obraćajte pažnju, sinjorina, on obično ne izgleda ovako izbezumljeno.

Našli smo hitan telegram koji je tetka Laura, devojčina majka, poslala da bi nam najavila njen dolazak. Kako nismo bili tu, bio je gurnut ispod vrata.

Kada smo stigli u stan, Fermin je ispružio mog oca na sofu i naložio mi da skuvam jaku kafu. Za to vreme, on je vodio razgovor s devojkom, pitao je kako je putovala i sipao čitav niz banalnosti dok se moj otac polako vraćao u život.

S divnim naglaskom i vrcava, Sofija nam je ispričala kako je u deset uveče stigla na stanicu „Francuska“. Tu je uhvatila taksu do Trga Katalonije. Pošto nikoga nije zatekla kod kuće, sklonila se u obližnji kafe i ostala tu dok ga nisu zatvorili. Onda je sela na ulaz da čeka, uzdajući se u to da će se neko kad-tad pojaviti. Moj otac se sećao pisma u kome je njena majka javljala da će Sofija doći u Barselonu, ali nije pretpostavio da će to biti toliko brzo.

- Veoma mi je žao što si morala da čekaš na ulici - reče. - Ja nikada ne izlazim, ali večeras je bilo Ferminovo momačko veče i...

Sofija, oduševljena time, ustala je i poljubila Fermina u obraz u znak čestitke. Uprkos tome što se povukao s bojnog polja, Fermin nije mogao da odoli i odmah ju je pozvao na svadbu.

Čavrljali smo pola sata, a onda je Bea, koja se vraćala s Bernardine devojačke večeri, čula glasove dok se pela stepenicama i pozvonila. Kada je ušla u trpezariju i videla Sofiju, prebledela je i ošinula me pogledom.

- Ovo je moja sestra od tetke Sofija, iz Napulja - izvestio sam je. - Došla je u Barselonu da studira i živeće ovde neko vreme...

Bea je pokušala da prikrije paniku i pozdravila ju je krajnje prirodno.

- Ovo je moja supruga Beatris.

- Bea, molim te. Niko me ne zove Beatris.

Vreme i kafa ublažili su šok zbog Sofijinog dolaska i Bea je napomenula da je jadnica sigurno iscrpljena i da bi bilo najbolje da legne, a sutra je novi dan, pa makar to bio i dan venčanja. Odlučeno je

da se Sofija smesti u sobu koja je bila moja kada sam bio mali, a Fermin je takođe otpravio mog oca u krevet pošto je utvrdio da neće ponovo pasti u komu. Bea je obećala Sofiji da će joj dati neku svoju haljinu za ceremoniju, a kada se Fermin, kome se s dva metra udaljenosti mogao namirisati šampanjac u dah, spremao da izgovori neprikladnu opasku o sličnosti i disparitetu silueta i veličina, ućutkao sam ga laktom.

Venčana fotografija mojih roditelja posmatrala nas je s police. Ostavši u trpezariji, nas troje smo je gledali i nismo mogli da se načudimo.

- Kao dve kapi vode - mrmljao je Fermin.

Bea me je gledala ispod oka, pokušavajući da odgonetne moje misli. Uхватила me je za ruku i napravila vedro lice da bi promenila temu.

- I kakva je bila lumperajka? - upita Bea.

- Skromna - tvrdio je Fermin. - A vaša ženska?

- Naša od skromnosti nije imala ništa.

Fermin me je ozbiljno pogledao.

- Kažem ja vama da su u tim stvarima žene mnogo veće nevaljalice od nas.

Bea se tajanstveno osmehnula.

- Koga vi to nazivate nevaljalicama, Fermine?

- Oprostite mi neoprostivu omašku, donja Beatris, iz mene govori penušavi penedes [*Penedes (špan.) - regija u Kataloniji po kojoj je dobilo ime penušavo vino s geografskim poreklom.*] koji mi je u venama i koji me navodi da govorim koještarije. Bog sveti zna da ste vi bez premca u vrlini i prefinjenosti i jedan sluga, pre nego što bi insinuirao i najdalju naznaku nevaljalstva s vaše strane, više bi voleo da zanemi i da ostatak života provede u manastirskoj ćeliji u zavetu ćutanja.

- Nismo mi te sreće - bubnuo sam.

- Biće bolje da ne načinjemo tu temu - presekla je Bea, gledajući nas kao jedanaestogodišnjake. - Pretpostavljam da ćete sada, još jednom pre venčanja, otići u vašu tradicionalnu šetnju po lukobranima - reče.

Fermin i ja smo se pogledali.

- Hajde, nestanite. I bolje bi vam bilo da sutra budete u crkvi na vreme...

5.

Jedino što smo našli otvoreno u to doba bio je „*Šampanjet*“ u Ulici Monkada. Toliko su se sažalili na nas da su nas ostavili unutra dok su spremali i, pri odlasku, pošto je čuo da će Fermin za nekoliko sati postati oženjen čovek, gazda mu je izjavio saučešće i poklonio mu bocu domaće medicine.

- Hrabro i odlučno! - posavetovao ga je.

Lutali smo uličicama četvrti Ribera, rešavajući svetske probleme jednim udarcem, kao što smo to obično radili, dok se nebo nije obojilo nežnim purpustom a mi shvatili da je vreme da mladoženja i njegov kum, to jest ja, pođu prema lukobranima da sednu i još jednom dočekaju zoru pred najvećom fatamorganom na svetu, Barselonom koja je svitala u odrazu vode u luci.

Smestili smo se tamo, nogu obešenih s mola, da bismo podelili bocu koju su nam poklonili u „*Šampanjetu*“. Između jednog i drugog gutljaja, posmatrali smo grad u tišini, prateći let jata galebova u luku od kupole Crkve Merse do tornjeva zgrade Pošte. U daljini, u visinama planine Monžuić, uzdizala se tamna tvrđava kao sablasna ptica, motreći na grad pod svojim nogama, na oprezu.

Brodsko sirena je razbila tišinu i videli smo kako na drugom kraju Nacionalne luke jedan veliki brod diže sidra i sprema se da zaplovi. Brod se odvojio od mola i, udarcem elisa koji je povukao veliku brazdu u vodama luke, okrenuo pramac ka otvorenom moru. Desetine putnika okupile su se na palubi i stale da mašu. Pitao sam se da li je među njima Rosica sa svojim naočitim postarijim trgovcem starim gvoždem iz Reusa. Fermin je zamišljeno posmatrao brod.

- Šta mislite, Danijele, da li će Rosica biti srećna?

- A vi, Fermine? Da li ćete vi biti srećni?

Gledali smo brod kako se udaljava i prilike kako se smanjuju sve dok nisu postale nevidljive.

- Fermine, golica me jedna stvar. Zašto ne želite da vam se donose svadbeni pokloni?

- Ne volim da dovođim ljude u nepriliku. Osim toga, šta bismo radili s kompletima čaša i kašičica s rezbarenim grbom Španije i sličnim stvarima koje ljudi poklanjaju za venčanje?

- Meni bi bilo drago da vam nešto poklonim.

- Vi ste mi već dali najveći mogući poklon, Danijele.

- To se ne računa. Ja govorim o poklonu za ličnu upotrebu i uživanje.

Fermin me je pogledao sa zanimanjem.

- Nije reč o Devici od porcelana ili raspeću? Bernarda već ima toliku kolekciju da nećemo imati ni gde da sednemo.

- Ne brinite. Nije reč o figuricama.

- Da nije novac...

- Znate već da ja, nažalost, nemam ni sentima. Čovek s parama je moj tast, a on ih ne ispušta.

- Ti poslednji frankisti stisli su se kao šišarka.

- Moj tast je dobar čovek, Fermine. Ostavite ga na miru.

- Navući ćemo zavesu preko te stvari, ali ne menjajte temu sada kada ste mi zagolicali maštu. Kakav

poklon?

- Pogodite.

- Kutija *sugusa*.

-Hladno, hladno...

Fermin je podigao obrve, izludeo od radoznalosti. Odjednom, oči su mu se zacaklile.

- Ne... Pa već je bilo vreme.

Klimnuo sam.

- Sve u svoje vreme. Sada me dobro slušajte. Ono što budete videli ne smete pričati nikome, Fermine.

Nikome...

- Čak ni Bernardi?

6.

Rano sunce tog dana razlivalo se kao tečni bakar po krovovima Avenije Svete Monike. Bilo je nedeljno jutro i ulice su bile puste, u tišini. Kada smo krenuli uskom uličicom Arko del Teatro, snop zastrašujuće svetlosti koji se probio s Ramble gasio se s našim napredovanjem i, kada smo stigli do velikih ulaznih vrata, utonuli smo u grad senki.

Popeo sam se uz nekoliko stepenika i udario zvekirom. Eho se polako gubio u unutrašnjosti kao talasanje po površini jezera. Fermin, koji se ukipio ćuteći, ispunjen poštovanjem kao dečak koji treba da se pokaže na svom prvom crkvenom obredu, gledao me je nespokojno.

- Da nije rano da se zvoni? - pitao je. - Možda će se šef izivcirati...

- Nije ovo robna kuća „Siglo“. Nema radno vreme - umirio sam ga. - I šef se zove Isak. Vi ništa ne govorite dok vas on prvo ne pita.

Fermin je klimnuo, revnostan.

- Ja neću ni pisnuti.

Nekoliko minuta kasnije, čuo sam igru mreže zupčanika, čekrka i poluga koji su kontrolisali bravu na vratima i sišao sam sa stepenica. Vrata su se odškrinula tek pedalj i orlovsko lice Isaka Monfora, čuvara, provirilo je s njegovim uobičajenim čeličnim pogledom. Njegove oči su se spustile prvo na mene i, nakon letimičnog pregleda, prešle su na pomno snimanje, katalogiziranje i pronicanje Fermina.

- Ovo mora biti slavni Fermin Romero de Tores - promrmljao je.

- Na usluzi vama, Bogu i...

Ućutkao sam Fermina laktom i osmehnuo se strogom čuvaru.

- Dobar dan, Isače.

- Dobar će biti onaj dan kada vi ne budete lupali u zoru, kada sam u toaletu ili na zapovednog sveca, Sempere - odgovorio je Isak. - Hajde, ulazite.

Čuvar nam je otvorio vrata još za pedalj i pustio nas da se uvučemo unutra. Pošto su se vrata za našim leđima zatvorila, Isak je podigao lampu s poda i Fermin je mogao da vidi arabesknii mehanizam za zatvaranje koji se sklapao u sebe kao unutrašnjost najvećeg sata na svetu.

- Odavde se lopov ne bi lako izvukao - odvalio je.

Opomenuo sam ga pogledom i on je brzo pokazao da će ćutati.

- Primanje ili predaja? - pitao je Isak.

- Zaista već dugo hoću da dovedem Fermina da upozna ovo mesto. Mnogo puta sam mu pričao o njemu. On je moj najbolji prijatelj i danas nam se ženi, u podne - objasnio sam.

- O dragi bože! - reče Isak. - Jadničak. Sigurno ne želite da mu pružim bračni azil?

- Fermin je od onih koji se žene bez dileme, Isače.

Čuvar ga je osmotrio od glave do pete. Fermin mu je pružio jedan osmeh izvinjenja za takvu drskost.

- Kakva hrabrost.

Poveo nas je velikim hodnikom do otvora galerije koja je vodila u veliku salu. Pustio sam Fermina da

ide nekoliko koraka ispred nas i da njegove oči otkriju taj prizor koji reči nisu mogle opisati.

Sićušna silueta je utonula u veliki snop svetlosti koji se spuštao sa staklene kupole na vrhu. Svetlost je padala u prozračnom vodopadu preko zavijutaka velikog lavirinta hodnika, tunela, stepenica, lukova i svodova, koji kao da su izbijali iz poda poput stabla beskonačnog drveta što se otvara ka nebu u nemogućoj geometriji. Fermin je zastao na početku mostića koji je zalazio u osnovu strukture i, zabezeknut, posmatrao prizor. Prišao sam mu tiho i stavio mu ruku na rame.

- Fermine, dobro došli na *Groblje zaboravljenih knjiga*.

7.

Iskustvo mi govori da čovek, kada otkrije to mesto, biva opčinjen i zadivljen. Lepota i tajanstvenost prostora svodili su posetioca na ćutanje, kontemplaciju i zanos. Naravno, Fermin je morao biti drugačiji. Proveo je prvih pola sata hipnotisan, lutajući kao opsednut zavijucima velike zagonetke koju je lavirint ispleo. Zastajkivao je da bi kucnuo po podupiraču ili stubu, kao da sumnja u njihovu čvrstinu. Zaustavljao se na uglovima i perspektivama, praveći rukama durbin i pokušavajući da odgonetne logiku strukture. Obilazio je spiralu biblioteka primičući svoj prilično upadljiv nos na centimetar od hrbata bez kraja poredanih u nepregledne nizove, sakupljajući naslove i katalogizirajući sve na šta je nailazio. Ja sam išao nekoliko koraka iza njega, između panike i zabrinutosti.

Počeo sam da brinem da će nas Isak išutirati odatle kada smo se sreli s čuvarem na jednom od mostova obešenih među lukovima knjiga. Na moje iznenađenje, na njegovom licu nije se mogao pročitati nikakav znak razdraženosti, štaviše: raspoloženo se smeškao posmatrajući napredak koji je Fermin ostvario u svom prvom istraživanju *Groblja zaboravljenih knjiga*.

- Vaš prijatelj je poseban primerak - smatrao je Isak.
- Ne znate do koje mere.
- Ne brinite, pustite ga da ide kuda poželi, već će se nekako spustiti s oblaka.
- A ako se izgubi?
- Vidim da je bistar. Snaći će se.

Ja nisam baš bio siguran, ali nisam želeo da protivrečim Isaku. Pratio sam ga do prostorije koja je služila kao kancelarija i prihvatio ponuđenu šolju kafe.

- Da li ste svom prijatelju objasnili pravila?
- Fermin i pravila su dva pojma koja ne mogu da stanuju u istoj rečenici. Ali sažeo sam mu osnovno i odgovorio mi je jednim ubedljivim „*Naravno, za koga me vi smatrate*“.

Dok mi je Isak sipao još jednu šolju kafe, uhvatio me je kako posmatram fotografiju njegove ćerke Nurije koja je visila iznad njegovog pisaćeg stola.

- Uskoro će biti dve godine otkako nas je napustila - reče s tugom koja je sekla vazduh.

Spustio sam pogled, rastužen. Moglo je proći sto godina, ali smrt Nurije Monfor ostala bi u mom sećanju, kao i uverenje da bi, da me nije upoznala, možda još bila živa. Isak je pomilovao portret pogledom.

- Starim, Sempere. Već je vreme da neko preuzme moje mesto.

Hteo sam da protestujem zbog te neistine kada je, užurban i zadihan, Fermin ušao kao da je upravo pretrčao maraton.

- I? - upitao je Isak. - Kako vam se čini?
- Slavno. Doduše, primećujem da nema toaleta. Bar ne u vidokrugu.
- Nadam se da niste piškili u nekom ćošku.
- Uzdržavao sam se dovde nadljudski.

- Ta vrata levo. Povucite vodu dva puta, jer iz prve nikad ne radi.

Dok se Fermin olakšavao, Isak mu je usuo kafu koja ga je, pušeći se, dočekala po njegovom povratku.

- Imam da vam postavim čitav niz pitanja, don Isače.

- Fermine, ne verujem da... - umešao sam se.

- Pitajte, pitajte.

- Prvi blok se tiče istorije ovog mesta. Drugi je posvećen njegovom tehničkom i arhitektonskom ustrojstvu. Treći je pak u osnovi bibliografski...

Isak se nasmejao. Nikad ga nisam video da se smeje i nisam znao da li je to znak s neba ili nagoveštaj propasti.

- Prvo treba da izaberete knjigu koju želite da spasete - ponudio je Isak.

- Bacio sam oko na nekoliko, ali iako su razlozi tome sentimentalne prirode, dozvolio sam sebi da izaberem ovu.

Izvadio je iz džepa knjigu u kožnom povezu, s naslovom u zlatotisku i sa ugraviranom lobanjom na naslovnoj strani.

- Čoveče, *Grad ukletih*, trinaesta epizoda: *Dafne i nemoguće stepenice* Davida Martina... - pročitao je Isak.

- Stari prijatelj - objasnio je Fermin.

- Nemojte mi reći. Vidite, jedno vreme je često navraćao ovamo - reče Isak.

- Sigurno pre rata - nabacio sam.

- Ne, ne... I neko vreme posle rata.

Fermin i ja smo se pogledali. Zapitao sam se da li je Isak bio u pravu kad je rekao da je malo izlapeo za to mesto.

- Ne želim da vam protivrečim, šefe, ali to je nemoguće - reče Fermin.

- Nemoguće? Ne razumem, kako to mislite?

- David Martin je pobeo iz zemlje pre rata - objasnio sam. - Početkom 1939, pri kraju borbi, prešao je u povratku Pirineje i, nekoliko dana kasnije, uhapšen je u Pudserdi. Bio je u zatvoru do početka 1940, kada je ubijen.

Isak nas je gledao u neverici.

- Tako je, šefe - potvrdio je Fermin. - Naši izvori su verodostojni.

- Ja vam tvrdim da je David Martin sedeo ovde, na toj stolici na kojoj vi sedite, Sempere, i da smo razgovarali.

- Jeste li sigurni, Isače?

- Nikada nisam bio sigurniji - odgovori čuvar. - Sećam se jer ga pre toga nisam video godinama. Bio je izmučen i izgledao je bolesno.

- Da li se sećate datuma njegovog dolaska?

- Odlično. Bila je to poslednja noć 1940. godine. Doček Nove godine. Tada sam ga video poslednji put.

Fermin i ja smo se udubili u računanje.

- To znači da je tačno ono što je onaj tamničar, Bebo, ispričao advokatu. One noći kada je Valjs naredio da ga odvedu u veliku kuću pored Guelja i da ga ubiju... Bebo je rekao da je čuo ubice kako pričaju da se tamo nešto desilo, da je neko bio u kući... Neko ko je mogao da ih spreči da ubiju Martina - improvizovao sam.

Isak me je slušao zaprepašćen.

- O kome govorite? Ko je želeo da ubije Martina?

- To je duga priča - reče Fermin. - S mnogo digresija.

- Nadam se da ćete mi je ispričati jednog dana...

- Da li vam je Martin izgledao kao da je pri zdravoj pameti, Isače? - pitao sam.

Isak je slegnuo ramenima.

- S Martinom se nikad ne zna... Taj čovek ima izmučenu dušu. Kada je polazio, molio sam ga da mi dozvoli da ga ispratim na voz, ali rekao mi je da ga napolju čekaju kola.

-Kola?

- *Mercedes-benc*, ni manje ni više. Vlasništvo nekog koga je nazivao Gazdom i koji ga je, tobože, čekao pred vratima. Ali kada sam izašao s njim, tamo nije bilo ni kola, ni Gazde, ničega...

- Nemojte mi zameriti, šefe, ali budući da je to bio doček Nove godine i da je vladao praznični duh s tim u vezi, da niste možda preterali pri unošenju penušavog ili nekog drugog vina, te vam se možda, ošamućenom od viljansika i visokog sadržaja šećera u turonu iz Hihone [*Turrón de Jijona - túron je božićna poslastica od meda i badema; među najpoznatijima je turon iz Hihone (mesto pored Alikantea).*], sve to priviđalo? - ispitivao je Fermin.

- Što se tiče penušavih vina, pijem samo gazirani sok, a jedino od ostalih pića koje još imam jeste bočica hidrogena - podrobno je izveštavao Isak, ne pokazujući uvređenost.

- Oprostite zbog sumnjičenja. Takav je postupak.

- Razumem. Ali verujte mi: osim ako taj što je dolazio te noći nije bio duh, a ja ne verujem da je to bio jer mu je jedno uvo krvarilo a ruke su mu se tresle od groznice, da ne spominjem to što je počistio sve kocke šećera iz moje ostave, Martin je bio živ kao vi ili kao ja.

- I nije rekao zašto dolazi posle toliko vremena?

Isak je klimnuo.

- Rekao je da je došao da mi ostavi nešto i da će, kada bude mogao, doći po to. On ili neko koga bude poslao...

- A šta vam je ostavio?

- Paket obmotan papirom i kanapom. Ne znam šta je unutra.

Progutao sam pljuvačku.

- Da li je još kod vas? - upitao sam.

8.

Paket, izbavljen s dna ormara, ležao je na Isakovom radnom stolu. Kada sam prešao prstima preko njega, fini sloj prašine koja ga je pokrivala podigao se u oblaku čestica zapaljenih na svetlosti petrolejke koju je Isak držao s moje leve strane. S moje desne strane, Fermin je izvadio iz futrole svoju bricu i pružio mi je. Sva trojica smo se uzajamno pogledali.

- Neka bude volja božja - reče Fermin.

Provukao sam sečivo ispod kanapa koji je učvršćivao pakpapir i presekao ga. S najvećom pažnjom skidao sam omot dok njegov sadržaj nije izašao na videlo. Bio je to rukopis. Stranice su bile prljave, natopljene voskom i krvlju. Prva stranica je prikazivala naslov ispisan đavoljom kaligrafijom.

David Martin

Igra anđela

- To je knjiga koju je napisao za vreme zatočeništva u kuli - promrmljao sam. - Sigurno ju je Bebo spasao.

- Nešto je ispod nje, Danijele... - pokazao je Fermin.

Ćošak nekog dokumenta virio je ispod stranica rukopisa. Povukao sam ga i izvukao koverat. Bio je zapečaćen purpurnim voskom s figurom anđela. Na prednjoj strani, samo jedna reč crvenim mastilom:

Danijel

Osetio sam kako mi se hladnoća penje uz ruke. Isak, koji je prisustvovao sceni između iznenađenja i zapanjenosti, diskretno se povukao prema pragu u pratnji Fermina.

- Danijele - blago me je pozvao Fermin. - Ostavićemo vas da otvorite koverat mirno i u privatnosti...

Čuo sam njihove korake kako se polako udaljavaju i tek početak razgovora.

- Čujte, šefe, od tolikog uzbuđenja zaboravio sam da prokomentarišem to što sam maločas, kad sam ulazio, nehotice čuo: rekli ste kako želite da se penzionišete i prepustite mesto drugome.

- Tako je. Mnogo sam godina ovde, Fermine. Zašto?

- Pa vidite, znam da smo se tek upoznali, štono kažu, ali možda bih ja bio zainteresovan...

Njihovi glasovi su iščezavali u ehu lavirinta *Groblja zaboravljenih knjiga*. Kada sam ostao sam, seo sam u čuvarevu fotelju i odlomio voštani pečat. U koverti je bio presavijen list hartije oker boje. Otvorio sam ga i počeo da čitam.

Barselona, 31. decembar 1940.

Dragi Danijele,

Pišem ove reči u nadi i ubeđenju da ćeš jednog dana otkriti ovo mesto, Groblje zaboravljenih

knjiga, mesto koje je promenilo moj život kao što će, siguran sam, promeniti i tvoj. Ista nada me nagoni da verujem da će ti možda tada, kada ja više ne budem ovde, neko pričati o meni i prijateljstvu koje me je vezivalo za tvoju majku. Znam da ćeš, ako ikada budeš čitao ove reči, biti obuzet mnogim pitanjima i sumnjama. Neke odgovore ćeš naći u rukopisu u kome sam pokušao da dam oblik priči o sebi onako kako je se sećam, znajući da su mojoj lucidnosti dani odbrojani i da se ponekad sećam onoga što se nikada nije dogodilo.

Znam da će, kada dobiješ ovo pismo, vreme već početi da briše tragove onoga što je bilo. Znam da si obuzet sumnjom i da ćeš, ako saznaš istinu o poslednjim danima svoje majke, deliti sa mnom bes i žeđ za osvetom. Kažu da mudri i pravedni praštaju, ali znam da ja to nikada neću moći. Moja duša je već u paklu i za nju nema izbavljenja. Znam da ću svaki dašak koji mi preostane na ovom svetu posvetiti pokušaju da osvetim Izabelinu smrt. To je moja sudbina, ali ne i tvoja.

Tvoja majka ti ne bi poželela život kao moj, ni po koju cenu. Tvoja majka bi ti poželela jedan ispunjen život, bez mržnje i zlobe. Zbog toga te molim da pročitaš ovu priču i da je uništiš kada je pročitaš, da zaboraviš sve što si ikada mogao da čuješ o prošlosti koja više ne postoji, da očistiš svoje srce od besa i da živiš život koji je tvoja majka želela da ti pruži, uvek gledajući napred.

Ako pak jednog dana, klečeći pred njenim grobom, osetiš kako vatra i bes pokušavaju da ovladaju tobom, seti se da je u mojoj priči, kao i u tvojoj, postojao anđeo koji ima sve odgovore.

Tvoj prijatelj,

David Martin

Nekoliko puta sam pročitao reči koje mi je David Martin slao kroz vreme, reči koje kao da behu natopljene kajanjem i ludilom, reči koje nisam sasvim uspevao da razumem. Držao sam pismo u rukama neko vreme, a potom sam ga prineo plamenu petrolejke i posmatrao kako gori.

Našao sam Fermina i Isaka u podnožju lavirinta, kako pričaju kao stari prijatelji. Kad su me ugledali, njihovi glasovi su utihnuli i obojica su me pogledala sa iščekivanjem.

- Ono što pismo kaže, šta god to bilo, tiče se samo vas, Danijele. Ne morate nam ništa pričati.

Klimnuo sam. Odjek zvona se probio kroz zidove. Isak je pogledao na svoj sat.

- Čujte, da ne idete danas na neku svadbu, možda?

9.

Mlada je bila u belom i, iako nije nosila krupan nakit i ukrase, u istoriji nije bilo žene koja je izgledala lepše u očima svog izabranika nego što je Bernarda izgledala tog ranog februarskog dana okupanog suncem ispred Crkve Santa Ana. Don Gustavo Barselo, koji nije kupio nijedan cvetak ako nije kupio sve cveće Barselone da bi preplavio ulaz u hram, plakao je kao Marija Magdalena, a pop, mladoženjin prijatelj, iznenadio nas je lucidnim govorom koji je izmamio suze čak i Bei, a ona nije lak plen.

I ja sam skoro popustio, ne bi mi pala kruna s glave, ali sve je zaboravljeno kada je sveštenik, pošto je završio s uvodom, pozvao Fermina da poljubi mladu. U tom trenutku, okrenuo sam se i učinilo mi se da u poslednjem redu crkve vidim nekog nepoznatog kako me gleda smešeći se. Nisam mogao da objasnim zašto, ali načas sam bio siguran da taj nepoznati nije niko drugi do *Zatočenik Nebesa*. Međutim, kada sam ponovo pogledao, više ga nije bilo. Pored mene, Fermin je čvrsto zagrlio Bernardu i, bez premišljanja, poljubio je u usta, što je izazvalo ovacije predvođene popom.

Dok sam tog dana gledao svog prijatelja kako ljubi voljenu ženu, pomislio sam da je taj trenutak, taj časak otet od vremena i Boga, vredan svih onih dana bede koji su nas doveli dotle, i svih onih koji nas sigurno čekaju pošto izađemo i vratimo se u život, i da je sve što je dolično i čisto na ovom svetu i sve za šta i dalje vredi disati upravo na tim usnama, u tim rukama i pogledu to dvoje srećnika koji će, znao sam, biti zajedno do kraja života.

Epilog

1960.

Jedan mlad čovek, tek načet ponekom sedom i senkom u pogledu, korača na podnevnom suncu među spomenicima groblja pod zapaljenim nebom u morskome plavetnilu.

U rukama nosi dete koje jedva može da razume njegove reči, ali mu se osmehne kad pronade njegove oči. Zajedno prilaze skromnom grobu izdvojenom ogradom što visi iznad Mediterana. Čovek klekne ispred groba držeći dete i pušta ga da miluje slova uklesana u kamenu.

IZABELA SEMPERE 1917-1939.

Čovek neko vreme stoji tu u tišini, stisnuvši kapke da bi zadržao plač.

Glas njegovog sina vraća ga u sadašnjost i, otvorivši oči, on vidi da dete pokazuje malu figuru koja proviruje između latica suvog u senci staklene vaze u podnožju spomenika. Siguran je da nije bila tamo kada je poslednji put posetio grob. Njegova ruka prebira po suvom cveću i uzima gipsanu statueta, toliko malu da mu staje u šaku. Anđeo. Reči za koje je verovao da su zaboravljene otvaraju se u njegovom sećanju kao stara rana.

Ako pak jednog dana, klečeći pred njenim grobom, osetiš kako vatra i bes pokušavaju da ovladaju tobom, seti se da je u mojoj priči, kao i u tvojoj, postojao anđeo koji ima sve odgovore...

Dete pokušava da zgrabi figuru anđela koja leži na dlanu njegovog oca i, dotakavši je prstima, nehotice je gurne. Statueta pada na mermer i razbija se. Tada ga ugleda. Presavijen papirić sakriven u gipsu. Papir je fin, skoro proziran. Razmotava ga prstima i istog časa prepoznaje rukopis:

Maurisio Valjs

Pinar

[El Pinar (špan.) - u prevodu Borik, poznat i kao Kuća Arnus (Casa Arnus), po bankaru koji je bio njen vlasnik. To je palata iz 1903. godine, okružena borovom šumom na obodu Barcelone. Posle rata je postala sirotište i centar za prevaspitavanje dece stradalih republikanaca.]

Ulica Manuala Arnusa

Barselona

Povetarac s mora diže se između spomenika i dah prokletstva miluje mu lice. Sklanja papir u džep. Potom stavlja belu ružu na ploču i, s detetom u rukama, vraća se istim putem do tunela od čempresa gde ga čeka majka njegovog sina. Sve troje se stapaju u zagrljaju, a ona, kada ga pogleda u oči, primeti u njima nešto čega nekoliko trenutaka ranije nije bilo. Nešto mutno i mračno što je plaši.

- Danijele, jesi li dobro?

On je dugo gleda i smeši se.

- Volim te - kaže i poljubi je, znajući da priča, njegova priča, nije završena.

Upravo je počela.

mobi: Vuki